

INDHOLDSFORTEGNELSE:

Geert Egger:

ANTROPOLOGISK FORMIDLING - tematiske studier i teori og praksis omkring antropologiske formidlingsprocesser. s. 1

Jonathan Swartz:

Om formidlingsbegrebet i samfundsvidenskaben s. 198

Kirsten Strandgård:

Etnograf på et kulturhistorisk museum - en hund i et spil kegler, katten om den varme grød eller en god arbejdshest? s. 205

Beth Elverdam:

Verdens kvinder - kvinders verden. Formidlingssamarbejde mellem to institutioner. s. 210

Anne Bahnson:

Skoleformidling på Etnografisk Samling s. 228

K.K.C. Bast:

Hvad har du lært på Instituttet i dag? s. 235

Kirsten Bach:

Den overflødige mellemmand. s. 250

Erling Ekegren, Dorte Hecht og Sten Hansen:

Aktionsforskning og formidling s. 254

Steven Sampson:

Anthropology education in the USA s. 269

Bodil Grue Sørensen:

Drøm og virkelighed på danske museer s. 290

REDAKTIONELT

Formidlingsbegrebet har længe fremstået som en ambivalent størrelse i antropologien - på en gang ubehagelig p.g.a. dets vidtrækkende implikationer og samtidig attraktiv som tegn på nye sammenhænge for en ressourceudtørrt disciplin som den institutionelle antropologi.

Teoretisk har begrebet hidtil henslæbt en ufordøjet tilværelse, hvorved det at formidle er kommet til at fremstå som en lidt uhøjtidelig og sekundær aktivitet. I praksis har mange antropologer i formidlingssfæren fundet såvel meningsfulde faglige sammenhænge som en vis økonomisk støtte på kort sigt. Men erfaringerne herfra er kun sjældent blevet formidlet tilbage i andet end diffuse brokker og uigennemskuelige sidebemærkninger.

Dette temanummer af Stofskifte har forsøgt at råde lidt bod på disse hvide pletter ved at samle de blandede tiltag og overvejelser under én hat. Temanummeret rummer to hoveddele - en første med tilløb til en samlet tematisering, en anden med brede erfaringer og overvejelser fra forskellige formidlingssammenhænge.

I Geert Eggerts arbejde ses de første primature ansatser til en samlet tilgang til formidlingsproblematikken, bl.a. ved tematiske analyser og statusvurderinger.

Jonathan Swartz præsenterer en generel og historisk pointering af formidlingsbegrebets placering og status i samfundsfilosofien.

Kirsten Strandgård beretter om etnografens placeringsvanskeligheder inden for nye museale sammenhænge, og plæderer for etnografisk arbejde med hverdagslivet i lokalsamfundene herhjemme.

Beth Elverdam fremstiller problematikker og diskussioner i forbindelse med arbejdet for at få udstillinger "Verdens kvinder - kvinders verden" op at stå.

Inden for murene videregiver Anne Bahnson nogle erfaringer fra Etnografisk Samlings arbejde med skoletjenesten - d.v.s. formidlingsarbejdet med besøgende skoleklasser.

På skolebogsfronten får vi K.K.C. Bast's sandferdige fortælling om den lange vej der beredtes 7 antropologer i arbejdet med at skabe en antropologisk skolebog for de mindste klasser i folkeskolen.

Kirsten Bach lægger med sin beskrivelse af undervisningen af fremmedarbejderkvinder op til det mere aktionsforskningsrettede aspekt af formidlingsbegrebet.

Med Erling Ekegren's, Dorte Hecht's og Sten Hansen's indlæg behandles dette aspekt mere bredt i forbindelse med det såkaldte "Vognmandsmark-projekt" for fremmedarbejdere i København.

I erkendelse af at formidlingsarbejdet må få vidtrækkende konsekvenser for vores egen undervisningsform bringes Steven Sampson's blotstilling af hvordan amerikanske antropologer uddannes. Artiklen kan opfattes som et oplæg til diskussion af vort eget uddannelsessystem med henblik på formidlingssfæren.

Temanummeret rundes af med Bodil Grue Sørensen's betragtninger over udstillingsformernes imperativer. Der jages en forståelse af museets generelle og specifikke "natur" som drømmegenerator.

Redaktionen.

FORORD.

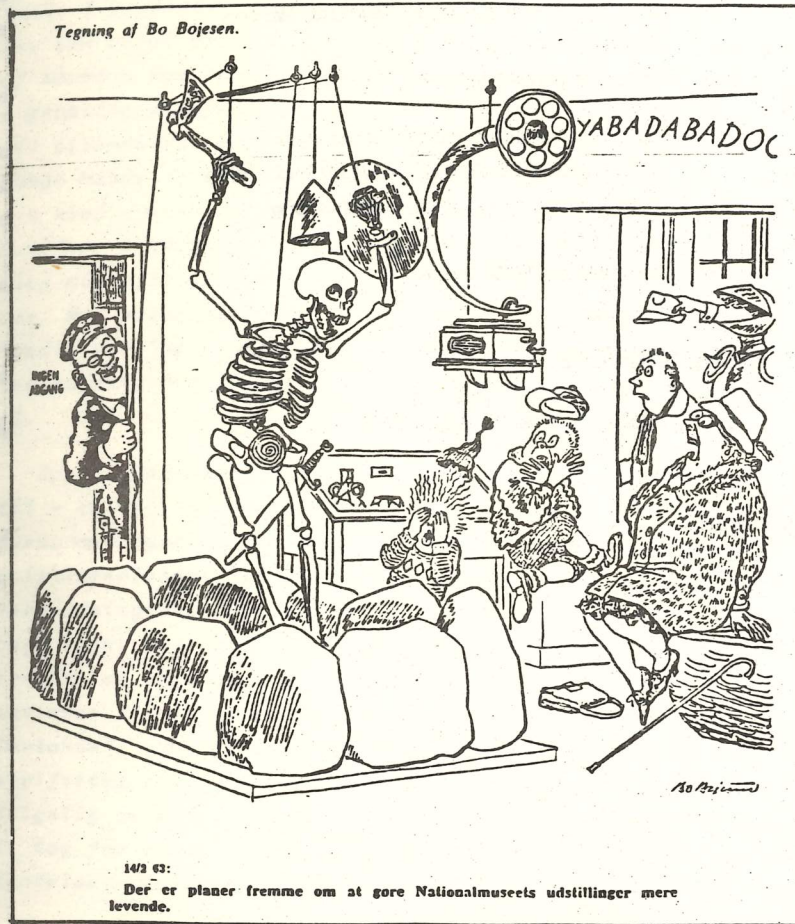
Denne tekstsamling må ses som råmateriale og skitseudkast til dele af et større projekt, der skal sigte på en samlet fremstilling af antropologisk formidling og dens problematikker.

Til dato er formidling stadig overvejende ukendt land. Såvel de mere teoretiske tiltag som de praktiske erfaringer er diffuse og ufuldkomne. De følgende sider kan derfor opfattes som et første, struktureret pilotprojekt for et næsten jomfrueligt forskningsområde. Det er blevet til i forbindelse med undertegnedes arbejde med magisterkonferens i antropologi.

Arbejdet tager sit udgangspunkt i antropologiens teoretiske og praktiske problematikker, men vil alligevel kunne være af en vis interesse for en evt. formidlingsforskning inden for andre samfundsbetonede fag.

Det større projekt, der vil sigte på en samlet fremstilling, vil inkludere afsnit med behandling af formidlingsbegrebets historiske og teoretiske status, samt en struktureret diskussion og evaluering af formidlingens faglige og samfundsmæssige perspektiver. De foreliggende papirer vil, såfremt lejlighed gives, endvidere blive suppleret og ajourført med nye analyser, korrektioner og rettelser.

Geert Egger

Der er planer fremme om at gøre Nationalmuseets udstillinger mere levende.

I N D H O L D

<u>Prolog</u>	s.	1			
<u>Indledning</u>	s.	5			
1. <u>INDGANG TIL FORMIDLINGSANALYSER</u>	s.	11			
1.1. ETNOGRAFISK SAMLING, KØBENHAVN	s.	14			
1.1.1. Målsætning	s.	14			
1.1.2. Praksis	s.	21			
1.1.3. Reaktion	s.	33			
1.2. UNESCO-PROJEKTET, MOESGÅRD	s.	40			
1.2.1. Målsætning	s.	40			
1.2.2. Praksis	s.	44			
1.2.3. Reaktion	s.	53			
1.3. STATUS OVER DEN ANTROPOLOGISKE MUSEUMSFORIDLING	s.	57			
2. <u>INDGANG TIL TEORIANALYSER</u>	s.	70			
2.1. METODE	s.	73			
2.1.1. Den komparative metode	s.	73			
2.1.2. Den økologiske metode	s.	78			
2.1.3. Den marxistiske metode	s.	83			
2.2. TEORI	s.	88			
2.2.1. Den komparative "teori"	s.	88			
2.2.2. Den økologiske teori	s.	97			
2.2.3. Den marxistiske teori	s.	104			
2.3. EMPIRI	s.	112			
2.3.1. Chan Kom	s.	115			
2.3.2. Zinacantan	s.	119			
			2.4. DELTEORIER	s.	123
			2.4.1. Komparation og det sydlige Mexico	s.	123
			2.4.2. Økologi og det sydlige Mexico	s.	135
			2.4.3. Marxisme og det sydlige Mexico	s.	143
			2.5. FORMIDLINGSKONSEKVENSER	s.	152
			2.5.1. Den komparative udstilling	s.	153
			2.5.2. Den økologiske udstilling	s.	156
			2.5.3. Den marxistiske udstilling	s.	158
			2.6. SUMMERING OG KONKLUSION	s.	161
			3. <u>PERSPEKTIVANALYSER</u>	s.	171
			3.1. ALTERNATIV FORMIDLINGSSKITSE	s.	171
			<u>Litteratur</u>	s.	189

PROLOG

Der var engang et land fjernt fra den virkelighed du og jeg kender. Landet omfattede både en højslette og et lavland. I lavlandet boede langt de fleste mennesker, og som det som regel er, havde man også dér svært ved at finde ud af hvordan man skulle gebærde sig. Indimellem gerådede man i gevaldig skænderi om hvordan man egentlig skulle indrette sin tilværelse. Nogle mente det var godt som det var, mens mange havde en underlig fornemmelse af skævhed et eller andet sted - uden at de dog nøjagtigt kunne bestemme hvor og hvorfor. I hvert fald var mange af dem svært i vildrede, men slog sig ofte til tåls med, at tingen nu en gang var som den var. Man havde mange religioner dér i landet. Den mest udbredte var "Den Evig Ligeglade Guds Kirke", hvis vigtigste trossætning lød sådan her: det går alt sammen som det skal gå.

Oppe i højlandet holdt imidlertid en lille udstødt sekt til - eller rettere to. For selvom man anerkendte den fælles guru, man byggede sin Lære på, var histomatterne og kritpoløkkerne (sådan hed de) næsten uenige om alt muligt andet. Beskyldningerne fløj fra den ene lejr til den anden, og tilbage igen. Det havde de nu gjort i snart mange år, uden åbenbart at tage af i styrke. Kritpoløkkerne beskyldte histomatterne for at være en ussel aflægger af kirkerne nede i lavlandet, samt for at være uden elementært kendskab til skriftstederne - i hvert fald de centrale. Det kunne der selvfølgelig være noget om, for histomatterne anså deres bibels 1. Bog for at være uden virkelig betydning for deres forkyndelse - bogen blev nærmest betragtet som apokryf.

Omvendt beskyldte histomatterne kritpoløkkerne for at være sekteriske i ordets værste betydning, fordi kritpoløkkerne afviste at beskæftige sig med andre teologiske funderinger end dem, der omhandlede den såkaldte "kapitalistiske substans". Og det kunne der selvfølgelig også være noget om, for kritpoløkkerne var kun optaget af denne substans og glemte tit at forkyndelsen naturligvis også måtte omfatte

alle mulige andre substanser for at være rigtig anvendelig.

Den eneste fællesbeskæftigelse man kunne enes om, udover at skændes selvfølgelig, var at lege med modeljernbane - men vel at mærke på forskellige tidspunkter. Jernbanen bestod af skinner samt togvogne med forskellige navne, så som "den kapitalistiske vogn", "den feudale vogn", "den asiatiske vogn" og "den antikke vogn". Når man skulle lege med modeljernbane skulle hver lejr medbringe eget lokomotiv. Grunden til at man ikke legede samtidig var naturligvis, at man ikke kunne enes om at bruge samme lokomotiv. Kritpoløkkerne brugte et lokomotiv, som de kaldte "kapitalforholdet". Det var flot og skinnende, og fungerede udmærket hvis der ikke var for meget træk på. For at kritpoløkkerne kunne se deres tog køre rundt på skinnerne kobled de simpelthen alle andre vogne end den "kapitalistiske" af togstammen, for de var iøvrigt heller ikke fine nok til at køre med - og hvis man prøvede at koble dem på alligevel holdt toget straks op med at køre. Histomatterne havde et andet lokomotiv, som de kaldte "produktivkraften". Det var ikke nær så flot og raffineret som kritpoløkkernes, men til gengæld nægtede histomatterne at koble de bageste vogne vogne fra når de skulle lege. Resultatet var dog ikke bedre end kritpoløkkernes, for det måtte indrømmes at togstammen kun bevægede sig trægt afsted og tit løb af sporet. Endvidere måtte lokomotivet ofte repareres.

En dag nærmede så en enlig skikkelse sig kritpoløkkernes og histomatternes to lejre, der lå ganske tæt ved hinanden, så man slap for de lange traveture når man skulle overfuse hinanden og geråde i uenighed. Se, denne lille skikkelse tilhørte "Den Praktikalske Kirke" nede i lavlandet - en kirke, der havde en vis sammenhæng med de to højkirkelige retninger, hun nu skulle besøge, selvom den tiltider kunne være sver at få øje på. Grunden til besøget var, at den nu var gruelig gal dernede, og at "Den Praktikalske Kirke" og dens tilhængere ofte havde svært ved at gøre sig gældende efter fortjeneste. Når det nu brændte sådan på dernede, mente man, at kunne anmode de teologisk stærke på højsletten om lidt hjælp. I-

midlertid havde den besøgende svært ved at komme til orde i det bragende skænderi, der fløj tværs over hovedet på hende. Og få var de ord hun forstod, for folk heroppe var åbenbart begyndt at snakke rent klerikalsk. Og hvis ordene var uforståelige var meningerne det ikke mindre. Men henunder aften stilnede disputserne af, for folk var trætte og skulle samle kræfter til næste dag.

Så var den besøgendes chance for at komme til orde pludselig tilstede. Med få og velvalgte ord forklarede hun den utålelige situation i lavlandet og anmodede højkirkerne om lidt moralsk og teologisk støtte til det fortsatte arbejde dernede. Reaktionen var ikke udelt begejstring, for det ville givet bringe forstyrrelser i morgendagens disputser. Indtil et kvikt hoved foreslog at sende én fra hver lejr afsted som observatør og docent. Så kunne man måske også få rede på hvem der egentlig var repræsentant for den eneste Sande Lære - histomatterne eller kritpoløkkerne. Den besøgende måtte tage sig til takke med denne ordning, og således blev det. Tidligt den næste morgen tog hun den udvalgte kritpoløk i den ene hånd og den udvalgte histomat i den anden, altimens hun forsigtigt ledte dem den svære vej ned af bjergstien til lavlandet.

Nu gik tre uger uden at man hørte noget til de to, der var draget af sted. Man blev svært urolige og besluttede at sende nye observatører afsted - én fra hver lejr - for at se hvad der var hendt. Men ejheller de vendte tilbage. Da tredje hold var afsendt på samme måde, og efter endnu tre uger ikke var vendt tilbage, besluttede man at nu kunne det være nok. Yderligere ekspeditioner ville betyde for stor svækkelse af begge lejre og forringe kvaliteten af de gensidige beskyldninger for meget.

Så en dag efter to års forløb vendte de to første udsendinge pludselig tilbage. Straks blev de taget i skole for at man kunne forvisse sig om, at de ikke havde taget skade. De lød rigtignok også lidt forkerte i mælet, og kunne ikke intonere de klerikalske omlyde helt perfekt, men det måtte om-

sider indrømmes, at de ikke grundlæggende var spolerede. De blev atter tilbudt optagelse i de respektive lejre, men deltog nu ikke længere i de daglige disputser med samme ildhu som før. Hellere gik de omkring blandt vennerne og lyttede og fortalte. Og helt uinteressante var deres historier ikke - og disputere kunne de stadigvæk, omend nok lidt mindre indædt end tidligere.

Men en kold vintermorgen var de pludselig atter forsvundet - et par stykker fortalte, at de havde set de to støtte sig til hinanden på vej ned af den stejle bjergside. I de kommende uger vendte så de øvrige observatører tilbage på samme måde, blev der et stykke tid, og forsvandt så igen. Efterhånden bredte nysgerrigheden sig i de to lejre, og med jævne mellemrum fandt man lejrene formindsket med endnu et par stykker. For hvad det der gik for sig dernede? Hvorfor var de andre atter forsvundet? Var det sandt hvad de havde sagt, at der var mening i galskaben?

Til sidst var der kun nogle få stykker tilbage i de to lejre. Og de få kritpoløkker vedblev at disputere med de få histomatter - og det skulle de også have lov til, for dumme var de jo ikke. En enkelt glæde havde de dog ud af deres stædighed. Med næsten forudsigelige intervaller fik man besøg af de "frafaldne", der for en tid ønskede at deltage i disputserne og høre hvor langt man var kommet. Og man kunne jo som oftest godt få en udmærket snak med dem alligevel - det var såmænd endda efterhånden ligemeget om de var kritpoløkker eller histomatter. De besøgende altså, for i det daglige holdt man endnu strengt på formerne. Og selvom de stædige ikke åbenbart ville indrømme det, fik også de noget ud af samtalerne og de indhøstede erfaringer. For "Den Praktikalske Kirke" fungerede efter sigende nu helt fint. Og det kunne man jo ikke tillade sig at være fortørnet over - trods alt.

Se, det var et rigtigt eventyr.

INDLEDNING.

Siden den danske universitetsverden i slutningen af 60'erne blev udsat for kraftige rystelser og stillet over for nye opgaver med nye mål har begrebet *formidling* fået en vis akademisk status. I opgøret med de højere læreanstalters uengagerede navlebeskuelse og århundredgamle isolation blev nye normer som relevans, kritik og integrering sat på dagsordenen. Formidling kom dermed også i søgelyset som metodisk begreb til anvendelse i argumentationen for en ny og solidarisk universitetsrolle.

Ret beset kan begrebet formidling i sin mest nøgne form kun forstås som overførsel af noget fra ét sted til et andet. I den konkrete sammenhæng blev formidling begrebet for de intellektuelles overføring af viden og indsigt fra universitetsverdenen til "det kæmpende folk". Denne elitære grundholdning har siden hen ikke været problematiseret i nærværdig grad. M.a.o. kom formidling til at dække over den (fiktive) proces, hvor det intellektuelle miljø indstiller sig på at dele ud af sine vidensressourcer til "gavn og glæde for alle".

At ville åbne for sådanne tiltag var imidlertid ikke noget særligt nyt. Det nye var, i manges øjne, hvem det var beregnet for. Igennem årtier havde enhver professor med respekt for sig selv givet sine årlige, populariserede foredrag til foreninger og sammenslutninger. I folkemunde gik dette arbejde under betegnelsen *oplysning*. Der fandtes endda landsdækkende organisationer af broget politisk observans, der tog sig af at oplyse folk i almindelighed om alt i almindelighed. Denne moralske reminiscens fra Oplysningstidens florumvundne programmer var i tidens løb blevet en accepteret og estimeret del af det at være akademiker.

Med 60'ernes omvæltninger blev universitetsverdenen begavet med en ny akademisk generation, der ikke ønskede at forestå oplysning, men kommunikation. Kommunikation forstået som en dialog med en ganske bestemt(?) målgruppe: arbejderklassen.

Nu var det ikke længere kun et spørgsmål om at "oplyse" folk om det man gik rundt og lavede, det gjaldt ydermere om at forske i dét der beskæftigede dette folk - hvilket programmatisk ville sige arbejderklassens kamp mod det kapitalistiske samfund. Det universitære miljø mente her at kunne tilbyde kugler til denne kamp.

På nogle enkelte områder viste nyorienteringen gode, umiddelbare delresultater, f.eks. med Slagterirapporten, Maler-rapporten o.s.v. Inden for de samfundsbetonede fag var det ulig sværere at opnå en frugtbar dialog. Svalget mellem det såkaldte Nye Venstre og traditionelle politiske organisationer som DKP og Socialdemokratiet var svære at overvinde. Tendensen gik i stedet mere og mere i retning af, at den progressive universitetssociologi i bred forstand selv definerede sig relevante forskningsområder, der som grundforskning nok på et eller andet tidspunkt skulle vise sig at være af interesse for det arbejdende folk.

I de følgende år retirerede den samfundsbetonede universitetsforskning derfor til en let skuffet venteposition, der dog efterhånden skulle vise sig at byde på masser af nye muligheder. Teorien om samfundet blev til teorien om teorien selv. Vi ændrede retning fra samtidsaktiv realforskning til diskussioner om marxistisk metode, Kapitalens anatomi, u-samtidighed, kapitallogik og vareform - altsammen mere eller mindre energisk forsvaret med taktiske, politiske interesser og overvejelser.

I denne afglidning fra den eksisterende samfundsproblematik stoppede også arbejdet med udviklingen af formidlingsbegrebets 3. fase. Oplysningstanken var forkastet, kommunikationsintentionen var kun blevet en betinget succes, og tilbage var kun spredte og usammenhængende antydninger af, at det var formidling som en praksisproces det galdt. Praksisaspektet led den kranke skæbne enten selv at blive gjort til en teoretisk størrelse, eller simpelthen gå under i kritikkens og modkritikkens malstrøm af nye ord, nye begreber og heftige udfald. Intetsteds fandtes mere plads og hjerterum

til et seriøst analytisk arbejde med formidling som en intellektuel praksisform, der kunne begribes som en emancipationsproces initieret og gennemført på baggrund af fælles interesser.

Hvad angår antropologien kan formidlingsbegrebet indkredses lidt mere specifikt. Til forskel fra de fleste andre samfundsmæssige fag har antropologien løbende været involveret i formidlingsprocesser af mere eller mindre institutionaliseret karakter.

Siden Renaissancens opdagelsesrejsende vendte hjem fra nye kontinenter og ukendte områder har der været en bred interesse for beskrivelser af det der var antropologiens traditionelle genstandsområde: de primitive kulturer. Det drejede sig om eventyrlige rejsebeskrivelser og til tider systematiske fremstillinger af de vildes levemåde og kulturelle skikke. Med feltarbejdets kanonisering som fagets uovertrufne metode drejede beskrivelserne senere i retning af mere holistiske og teoretisk bearbejdede bogprodukter. Hvad disse analytiske studier mistede i formidlingsmæssig appeal og sensationseffekt blev til tider opvejet af emnernes popularitet - f.eks. Maliniowski's "The Sexual Life of Savages", der på trods af sit enorme omfang endte som bestseller på det engelske bogmarked i begyndelsen af dette århundrede.

Det var dog inden for museumsverdenen, at den antropologiske formidling erhvervede sin stærkeste bastion. Op gennem 1800-tallet begyndte en systematisk katalogisering og fremvisning af fremmede kulturgenstande. I 1841 oprettedes i Danmark "Etnografisk Samling", som via gaver, opkøb og diverse transaktioner snart skulle blive den hjemlige antropologiske formidlingsmæssige højborg - solidt forankret i genstandssamlinger af enormt omfang. Som et resultat af sin baggrund og sit arbejdsområde blev Etnografisk Samling, subsidiært den museale udstilling, i det næste århundrede synonymt med antropologisk formidling og antropologisk forskning. Det var

fra Etnografisk Samling at de antropologiske ekspeditioner udgik, dengang det var moderne, og det var i høj grad på Etnografisk Samlings betingelser, at den antropologiske forskning blev udført. Bl.a. derfor har den hjemlige antropologi været så domineret af kulturhistoriske studier og teorier.

Først så sent som i 60'erne blev denne antropologiske formidlingsholdning konfronteret med nye initiativer. Den fælles intention var en udfordring af det ensidige, museale formidlingsbillede, men alternativerne gik mange og forskellige veje: Ved Etnografisk Afdeling i Århus forsøgte man f.eks. at bringe museet "uden for murene", ved bistandsorganisationerne for u-landshjælp forsøgte antropologer at tilkæmpe sig en central placering som kulturelle mellemmand, og ved diverse antropologiske projekter sporedes efterhånden nye forskningsmål i retning af en integreret aktionsforskning.

Set under ét må det antropologiske formidlingsbillede af i dag stadig karakteriseres som domineret af den museale formidlingsform og -tankegang, men med nye og alternative initiativer på vej. Alle disse initiativer vil være med til at brede den antropologiske formidling ud - forøge kvantiteten - men kun enkelte vil på afgørende punkter kunne problematisere, overkomme og distancere den antropologiske formidling, vi i dag kender så godt. Et første forsøg på at få et samlet begreb om den antropologiske formidling i teori og praksis må udgå fra en vurdering af det eksisterende formidlingsbillede, for senere at kunne indlede en bearbejdning af erfaringer, overvejelser og resultater i forbindelse med de nyere initiativer. Dette første vil i al beskedenhed blive søgt gjort i det følgende, mens anden fase, såvidt mulighederne foreligger, senere vil blive tilkoblet og sat i samlet perspektiv.

I det følgende er termerne etnografi, etnologi og antropologi blevet anvendt uden distinkte, definerede forskelle. Tendentielt opfattes dog etnografi som fagets deskriptive

felt, mens etnologi anvendes i forbindelse med de mere re-
flektierende og systematiserende tiltag. Betegnelsen antropo-
logi fremstår som den foretrukne, p.g.a. termens bredde, dens
baggrund baggrund i den moderne del af faget og dens manglen-
de tilknytning til snævre genstandsområder af geografisk
eller formel karakter.

Ligeledes med begreberne kultur og samfund. Disse er ikke
eksakt defineret, men kan dog opfattes således, at det kul-
turelle fremstår som det ideologiske, normprægede aspekt af
det samfundsmæssige hele.

Tilslut i denne samling er vedføjet en alternativ udstil-
lingsskitse. Denne kan opfattes som begyndelsen til diskus-
sion af de nyere initiativer og deres muligheder, men vil på
ingen måde kunne gøre krav på at være original, da dens kon-
struktion så åbenlyst ligger inden for rammerne af den tra-
ditionelle, museale antropologiformidling.

AFSNIT I

FORMIDLINGSANALYSER

1. INDGANG TIL FORMIDLINGSANALYSER

Følgende afsnit udgøres af to realanalyser af nogle eksisterende antropologiske formidlingsaktiviteter. P.g.a. formidlingsbilledets diffuse karakter har det været nødvendigt her indledningsvis at fokusere på to institutionelle kanaler, hvis håndfaste organisation og rækkevidde forholdsvis let kan beskrives og vurderes. Det drejer sig om Etnografisk Samling, København og et museumsprojekt fra Moesgård ved Århus.

Begge er forankret i den etnografiske museumsverden, der ubetinget må opfattes som den mest fremstående og accepterede formidlingsmulighed antropologien for nærværende råder over - om ikke den eneste.

Fra de tider, hvor oversøiske ekspeditioner hjembragte eksotiske etnografika, er disse genstande på en eller anden måde indgået i museale sammenhænge. Først som rariteter i det Kongelige Kunstkammer eller i f.eks Ole Worms Museum, senere som etnografika ved oprettelsen af et decideret etnografisk museum i midten af forrige århundrede. Deres status som skatte er langsomt blevet skubbet i baggrunden til fordel for en status som udsagnskraftige kulturgenstande. Sammenholdt med den etnografiske teoris tidligere genstandsfiksering (jvf. arbejdet med kulturtræk og diffusionistiske teorier) har det betydet at den antropologiske formidling længe automatisk er blevet sat lig med museal etnografi.

På den ene side har dette betydet, at faget langt hen ad vejen er blevet holdt fast på en formidlingsmæssig udtryksform som mange andre fag har været foruden, på den anden side har dette hæmmet faget i dets kamp for at frigøre sig fra museets støv og eksotiske rariteter.

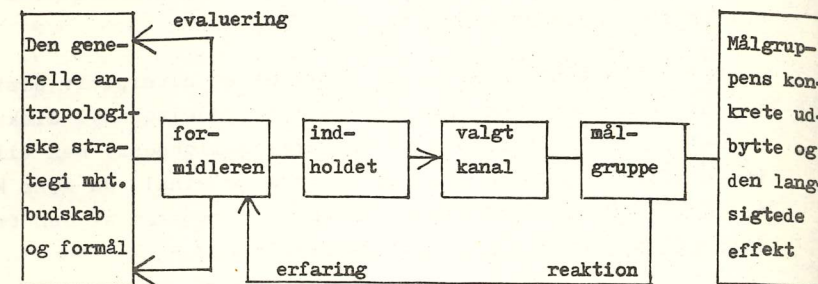
Den første analyse kan ses som en behandling af den traditionelle, etnografiske formidlingsform, med de justeringer tiden har bragt, mens den anden analyse vil kunne opfattes som et forsøg på at overkomme den traditionelle museumsfor-

midling henimod grænserne for den museale formidling overhovedet.

Til forståelse og beskrivelse af det processuelle formidlingsforløb er anvendt en ideal kommunikationsmodel, udviklet på baggrund af museumsformidlingens karakteristika. Grafisk fremstår den således:

Museal formidlingsmodel

Fig. 1.

Modellen¹⁾ kan opfattes som indeholdende 3 grundelementer, der kan udtrykkes på følgende punkter:

- En overordnet teoretisk strategi for antropologisk formidling, indeholdende en præcisering af det "budskab" man vil søge formidlet, samt med hvilket formål/mål man vil udgå.
- Den konkrete formidlingssituation, hvor den enkelte antropolog, eller gruppe af antropologer, er centrum for arbejdet, ligesom den umiddelbare reaktion placeres her.
- Det modtagende element, målgruppen, hvis opfattelse af processen (eller mangel på samme) vil afføde reaktion, der enten kan aflæses ved spontane feed-back effekter, eller vil fremgå af en langsigtet effekt-"måling".

Selve analyseopdelingen er funderet på disse 3 kategorier i den forstand at formidlingsprocessens *målsætning*, *praksis* og *reaktion* først vurderes hver for sig, for tilslut at blive vurderet under ét.

Det skal endelig pointeres, at disse analyser på ingen måde kan befordre entydige slutninger draget. Dertil er deres sigte for snævert og deres grundlag endnu for spinkelt. Kort fortalt mangler en koncentreret indsats (midler) og en bred supplerende før endegyldige resultater kan opnås. Derimod vil analyserne, som de første af sin art, kunne angive visse tendenser og mulige brudflader i det institutionelle, antropologiske formidlingsbillede.

1.1. ETNOGRAFISK SAMLING, KØBENHAVN

1.1.1. Målsætning.

Etnografisk Samling i København er afgjort den største og ældste samling af etnografika på dansk jord. Ingen anden institution kan fremvise et mere varieret udbud af materielle genstande fra alverdens kulturer. Siden 1841 har Samlingen i kraft af gaver, opkøb og ekspeditioner succesivt øget sin beholdning af håndgribeligt materiale, og har således i perioder kunnet skabe sig en position som centret for den hjemlige etnologiske forskning og formidling langt op i dette århundrede.

Målsætningen for det arbejde der udføres var indtil for ganske nylig udtrykt kort og kontant i følgende formulering: Etnografisk Samling var til "*for at forske, bevare og formidle*" ²⁾. I kraft af Etnografisk Samlings status som den største offentlige institution med etnologisk sigte, forblev denne formulering uproblematisk indtil midten af 1900-tallet. Ingen anden institution kunne med rimelighed gøre krav på at udgøre et relevant alternativ til denne 3-i-1-målsætning. I tiden efter 2. verdenskrig er Etnografisk Samling dog blevet stillet over for forhold, hvis fremkomst ikke kunne undgå at sætte sig spor i institutionens opfattelse af sig selv og sit arbejde.

Oprettelsen af etnologi som universitetsdisciplin i København betød for det første en markant spredning af den faglige aktivitet ³⁾. Institut for etnologi og antropologi kom til at udgøre en udfordring til det hidtidige fagmonopol på Etnografisk Samling, idet den teoretiske uddannelse nu blev udskilt fra museumsverdenen.

Samtidig var det universitetsetnologien der etablerede sig som repræsentant for de samtidige teoretiske nyformuleringer i fagetnologien: den funktionalistiske anskuelsesvinkel. Institut for etnologi og antropologi formulerede sig dermed mere i retning af den rene teoretiske forskning, hvor immaterielle objekter - strukturer og relationer - kom i focus, mens Etnografisk Samling, som en naturlig følge af

dens opbygning og placering, fortsatte med udgangspunkt i systematisering og kategorisering af materiel folkekultur.

Den almindelige holdningsændring til fremmede kulturer, som afkolonialiseringen i 50'erne og 60'erne bevirkede, brød for det andet efterhånden igennem på Etnografisk Samling, og affødte en revurdering af Samlingens mål og virke. De fleste medarbejdere på Etnografisk Samling måtte efterhånden medgive at...

"... det vil ikke være urimeligt at hævde at Etnografisk Samling, ikke mindst på det formidlingsmæssige område, stadig befinder sig på førkrigstidens niveau. Størstedelen af vore udstillinger afspejler tredivernes syn på fjerne folk".⁴⁾

Af økonomiske og strukturelle årsager var det imidlertid ikke muligt at realisere denne erkendelse i udstillingsmontrerne - det var nødvendigt med en langsommelig og gradvis renovering af de store permanente udstillinger. Indonesien- og Afrikasamlingerne blev nyopstillet i 1970, en del af Latinamerikaudstillingen såvel som Arktissamlingen blev gennemgribende omarrangeret i 1975, og arbejdet ventes i de følgende år fortsat med Oceaniensamlingerne.

På trods af den forholdsvis tidlige udbredte erkendelse af udstillingernes forældede form var det først i 1975, at der fra personalehold indledtes en seriøs teoretisk vurdering af Samlingens hidtidige placering og resultater. Målet var en samlet formulering af principperne for de kommende års virksomhed. For ikke at sparke til en død hest må vurderingen af Etnografisk Samlings intentioner og konkrete formidling derfor rimeligvis bygge på netop denne museale nyorientering, samt fokusere på en af de udstillinger, der er nyopstillet inden for de sidste tiår.

De nyeste tanker m.h.t. Samlingens målsætning er klarest udtrykt i "Etnografisk Samlings Årsberetning 1975/76", hvori medarbejderne opstiller 4 programpunkter, der kan ses som "Et grundlag på hvilket arbejdet i Etnografisk Samling kan baseres og udfra hvilket de daglige beslutninger kan tages".⁵⁾

a) "At skabe øget viden om, og forståelse af, fremmede kulturer". Her lægges der vægt på at Samlingen - som en følge af dets udvalg af etnografika - naturligt bør arbejde som en slags "kulturel tolk", en tolkefunktion der hovedsagelig skal koncentreres omkring 1) stater og områder med stor betydning i samtiden, og 2) områder med særlige forbindelser til Danmark. Tolkefunktionen er tænkt som en formidling af "de mange og varierede livsformer, menneskeheden har udviklet for at kunne opfylde de menneskelige behov." ⁶⁾

b) "At skabe forståelse for mennesker med fremmed kulturgrundlag". I denne punktformulering defineres på hvilket grundlag Etnografisk Samling vil formidle en forståelse af de problemer, der kan opstå ved akkulturationsprocesser og kultursammenstød - herunder minoritetsgruppers identitetsproblemer. Kriterierne for en vurdering af kulturgrundlag finder man i et formuleret normsæt for kulturel virke, idet "Etnografisk Samling vil fremme en accept af de grundliggende menneskerettigheder, således som de er udtrykt af de Forenede Nationer." ⁷⁾

c) "At skabe kendskab til menneskeheds muligheder og begrænsninger". Under punkt c) fastsættes et syn på kulturvariationer, der ligger bag hele målformuleringen: "De store forskelle på verdens kulturer er udtryk for forskellige løsninger på fælles menneskelige problemer." ⁸⁾ Dette fælles menneskelige grundlag er det Samlingens opgave at belyse og fortolke således at "Etnografisk Samling dermed også (kan) bistå vort eget samfund i dets vurdering og eventuelle valg af alternative muligheder." ⁹⁾

d) "At bidrage til en videreudvikling af den samfunds- og kulturvidenskabelige erkendelse." Det sidste punkt er en pointering af den fortsatte forskning og dens betydning for indløsningen af det ovenfor beskrevne program, som Samlingen har sat sig for, og må ses som forsøget på at fastholde Etnografisk Samlings fortsatte status som forsknings- og formidlingscenter.

En umiddelbar vurdering af denne form for målsætning vanskeliggøres af mindst to forhold. For det første er en målsætning generelt formuleret så den virker umiddelbart indlysende og overbevisende - de fleste vil vel ved første øjekast kunne tilslutte sig en målsætning som den her fremlagte. Spørgsmålet er dog ikke så meget hvad den siger, som hvad den ikke siger.

For det andet er det først muligt konkret at vurdere værdien af denne i det øjeblik den kan sammenstilles med, og vurderes i lyset af, den praksis, der genereres af målformuleringen.

Tre hovedpunkter, som Samlingen igennem sit arbejde vil søge at formidle, kan dog med rimelighed destilleres ud af det foregående: a) viden om kulturvariationer, b) forståelse for "de andre" og c) det fællesmenneskelige grundlag. Kulturvariationer er etnologiens traditionelle formidlingsfelt. Begrebet kultur anvendes således i målsætningen som det gennemgående aggregat - mens begrebet "samfund" tilsvarende så godt som ikke anvendes. Om der heri blot ligger en historisk reminiscens (f.eks. fra Birket-Smith) eller om man ikke har ønsket at foretage en sondring, får foreløbig stå hen i det uvisse. Imidlertid er argumentet for formidling af kulturvariationerne klart udtrykt:

"Det er vor opfattelse, at disse kulturer kan ses som en lang række af variationer i bestræbelserne på at opfylde fælles menneskelige behov. Uden at vi gør en helhjertet indsats for at søge frem til forståelsen af disse variationer, deres karakter og årsager, og uden at vi formidler disse på meningsfuld måde til så brede grupper som muligt, kan vi ikke regne med en sådan viden kan bidrage til nogen løsning af globale problemer." ¹⁰⁾

Selve formidlingsprocessen postuleres dermed som et arbejde for at få brugerne (de besøgende) til at acceptere kulturvariationer og deres berettigelse - for i sidste ende at kunne bidrage til løsningen af de globale problemer. Hvilke problemer det drejer sig om er desværre ikke nævnt. Og vigtige-

re endnu: ingen argumentation for påstanden om, at øget viden om kulturvariationer medfører bedre muligheder for problemløsning. Hvem "brede grupper af befolkningen" er fremgår heller ikke eksplicit af målsætningen. Enhver formidling vil i praksis være nødt til at indrette sig på - eller i det mindste udgå fra - en nogenlunde fast defineret målgruppe. At definere sig sin målgruppe giver bedst mulighed for en brugbar evaluering og viderebearbejdelse af formidlingen. Dette er ikke gjort af Etnografisk Samling, hvilket selvfølgelig til en vis grad skyldes Samlingens status som national institution med deraf følgende forpligtelse til at "favne alt folket" - i det mindste i de formelle erklæringer. Det er dog erfaringsmæssigt uoverlagt at søge dette program gennemført i praksis - en vis indretning på bestemte målgrupper vil altid være nødvendig for at kunne udføre en rimelig procesforløb med et tilfredsstillende resultat. Hvorledes Etnografisk Samling har placeret sig i dette spørgsmål vil fremgå af det følgende.

Al den snak om kulturvariationer kunne godt forlede en til at tænke på den bagvedliggende teori, der synes at bygge på teorien om forskelle uden forankring i en teori om ligheder. En sådan opfattelse kan ret beset kun udspringe af beskrivelse og ikke af begrebsliggørelse. På den anden side nævnes i målsætningen flere gange udtrykkene "det fælles menneskelige grundlag", "de menneskelige behov" og "globale problemer". Og alligevel underbygges disse strukturelle hypoteser intetsteds i målsætningen.

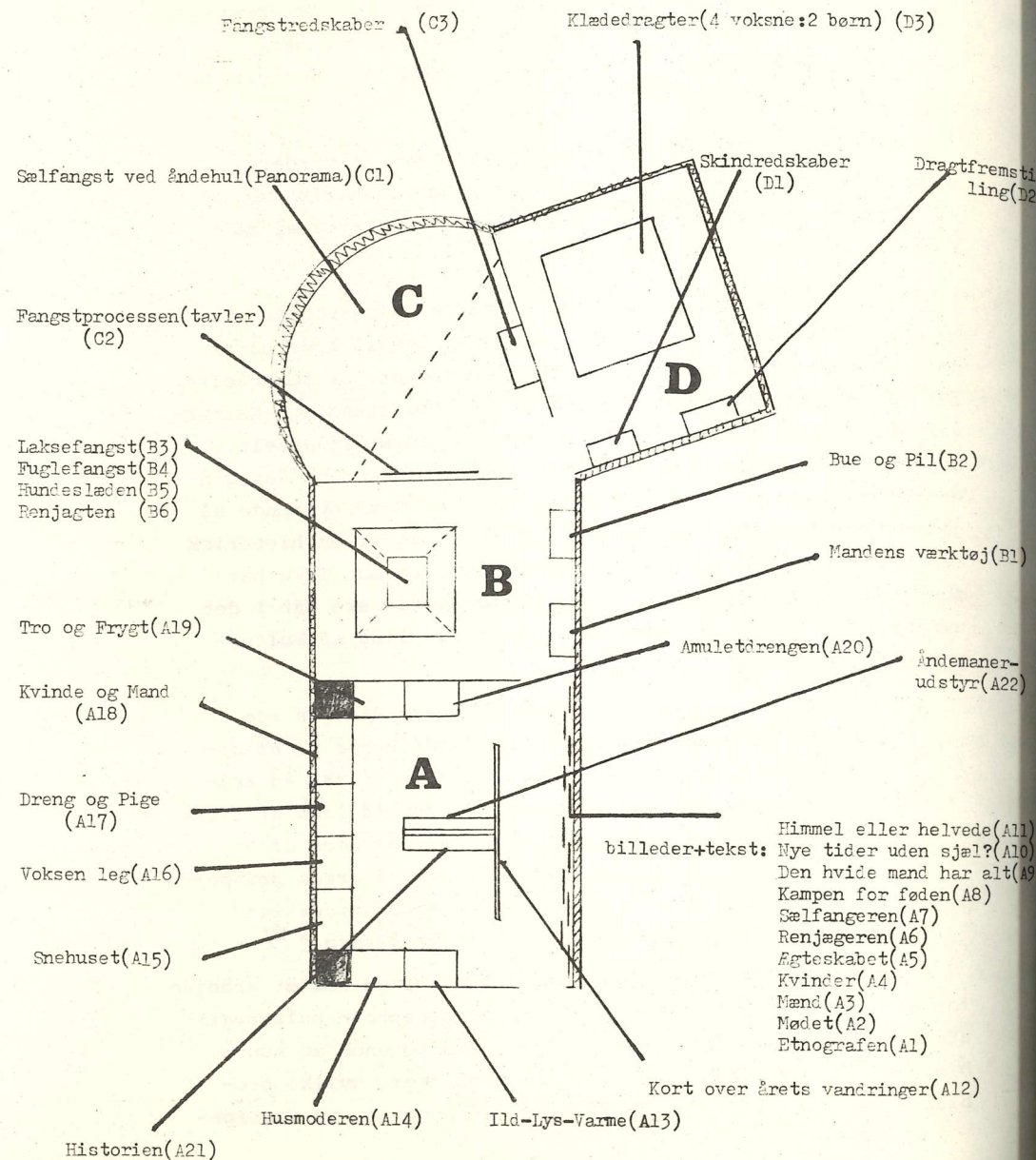
Netop præciseringen af hvad dette grundlag, disse behov, er for noget må være af vital betydning for intentionen, især da formuelringerne indtager en central plads i Etnografisk Samlings kulturforståelse. Opfattes behov som et relativt begreb, at enhver kultur definerer sig sine egne behov? Eller opfattes behov som udtryk for en universel vurdering, en vurdering som enhver kultur følgelig kan "værdimåles" efter? Sådanne spørgsmål kræver i ekstremerne, at man enten ureflekteret accepterer den kulturelle selvdefinition, altså at den samtidige Boerkultur f.eks. er "lige" med Papuakulturen

i kulturelt værd, eller henholder sig til fastsatte norm-kriterier, der så i givet fald må være videnskabelige uni-verselle, eller generelt accepterede som politiske eller moralske kriterier.

Etnografisk Samling søger i forlængelse af dilemmaet at knytte delvist an til en form for kriterium for sin kultur-vurdering. Bagom den umiddelbare kulturel relativistiske holdning, det at blotlægge/fremstille kulturer i sig selv, frem-træder tilslutningen til FN's Menneskerettighedserklæring som en accept af et konkret defineret normsæt - en art måle-stok for "kulturel værdi". Den målestok som FN's menneske-rettigheder udgør er f.eks i Danmark vidt og bredt accepte-ret som givende udtryk for nogle essentielle menneskelige behov. Hvis dette normsæt skal betragtes kritisk er der dog to forhold, der må pointeres.

Det første er at menneskerettighederne, hvor almengyl-dige og essentielle de end måtte forekomme, er et produkt af i første række en bestemt historisk situation, og i anden række overvejende giver udtryk for den vestlige, industriel-le kultur selvopfattelse af begreber som frihed, rettighed og menneskesyn. FN's menneskerettigheder er formuleret i en forsamling, der klart er, og var, præget af vestlig kultur og tankegang, ikke mindst som et resultat af den historiske situation umiddelbart efter 2.verdenskrig.

Det andet forhold, der nok er af større taktisk interesse, berører menneskerettighedernes praktiske værdi. Det kan med en vis ret hævdes, at normsættet udgør en formuleret illu-sion, hvis status som ideal ikke svarer til virkeligheden, og derfor ikke kan besidde anden værdi end den filosofiske utopis. Menneskerettighederne er postuleret og hypotaseret uden at være kædet sammen med den historiske og politiske virkelighed - en virkelighed som i sidste ende betinger hver af de opstillede artikler. Behandlingen af samfundets struk-turer og mekanismer er altafgørende for hvorvidt de enkelte menneskerettigheder realistisk vurderet vil kunne fremkæmpes og fastholdes. Og så er vi ovre i noget som Etnografisk Sam-

ling sikkert meget nødig vil tage stilling til, nemlig den politiske side af sagen som denne anskuelse må resultere i.

1.1.2. Praksis

Netsilikudstillingen udgør sammen med udstillingen fra Grønland Etnografisk Samlings formidling af eskimokulturer. Begge udstillingssektioner er beliggende i stueetagen, Ny Vestergade, og besøges af et forholdsvis stort antal mennesker - løseligt anslået til 200-300 om dagen¹¹⁾. Til forskel fra mange andre udstillinger på Nationalmuseet er eskimosamlingernes besøgstal ret konstant - sæsonsvingninger og turiststrøm influerer ikke mærkbart på antallet af besøgende. Etnografisk Samling oplyser dertil at 83.500 mennesker besøgte stueetagen i 1975, mens første sal blev besøgt 38.500 og anden sal måtte nøjes med 26.200¹²⁾. Om stueetagens store publikumstække nu skyldes selve eskimokulturernes traditionelle dragning på folk, eller det faktum at der ingen trapper skal forceres, får foreløbig stå hen i det uvisse. Givet er det dog at eskimoudstillingerne er Etnografisk Samlings største permanente publikumstræffer, og dermed så at sige dets ansigt udadtil.

Netsiliksamlingen består af ialt 4 rum af størrelsesordenen 4 gange 5 meter - alle 4 rum i forlængelse af hianden og endende blindt (se fig. 2). Genstandene i udstillingen er indsamlet af 5 Thuleekspedition under ledelse af Knud Rasmussen i årene 1922-24, og anses for en af de mest komplette samlinger man er i besiddelse af. Angiveligt har dette været af afgørende betydning for valget af netop netsilikeskimoerne som udstillingsrepræsentant for eskimokulturerne.

Netsiliksamlingen er ydermere en af de nyeste opstillinger på Etnografisk Samling, bygget op fra grunden i 1975 under ledelse af museumsinspektør Jørgen Meldgård. Medarbejderstaben bestod derudover af en arkitekt, en eskimolog samt forskellige studentermedhjælpere.¹³⁾

Selvom det langt fra fremgår med al ønskelig tydelighed

er netsiliksamlingen altså rent kulturbilledligt et resultat af en etnologisk ekspedition, der fandt sted i begyndelsen af 20'erne, hvorfor udstillingen på ingen måde kan gøre krav på at formidle et nutidigt billede af en fungerende eskimisk kultur. Kort sagt er den netsiliksamling, der her skal til behandling, en etnologisk, stationær udstilling om en arktisk eskimokultur, således som den blev opfattet af en dansk ekspedition i 1920'erne.

1. RUM.

Via et par særudstillingslokaler kommer man ind i netsilikudstillingens første rum, der uden at gøre vold på noget løseligt kan inddeles i 3 sektioner.

Første sektion (A1-A11) fylder højre væg i hele rummets længde og består af høje, smalle træplader - forskudt i forholdet til hinanden. Hver planche forsøger ved hjælp af fotografier og tekst at belyse et eller andet forhold i netsilikulturen. To plancher er dog forbeholdt en kort beskrivelse af 5. Thuleekspedition, samt kulturmødet mellem eskimo og europæer. De øvrige af væggen plancher behandler begreber som: mænd, kvinder, ægteskabet, kampen for føden, den hvide mand har alt, o.s.v. Fælles for alle plancher er at de er personificerede i den forstand at de fremstiller bestemte navngivne personer og deres udtalelser omkring de forskellige emner, netsilikernes syn på de fremmede og sig selv. De tilhørende tekster er ofte af poetisk karakter, ligesom sort/hvid-fotografierne er autentiske billeder fra 5 Thuleekspedition.

Anden sektion i det første rum (A13-A20) udgøres af 8 montrer indfældet i de modstående vægge. Hver monter indeholder originale etnografika, illustrerende bestemte aspekter af netsiliksamfundet: mandens og kvindens gøremål, leg, tro og frygt. Derudover med udstillede brugsgenstande så som lamper, gryder, barnedragter, trommer m.m. En miniaturemodel af et snehus med tilhørende forklaringstavle er endvidere placeret i en monter for sig. Samlet kan det siges, at alle montrer udover etnografika indeholder tekster til orientering om de emner, der er til behandling i de respektive glasskabe.

Tekster om klima, mad, amuletter, lege og tatovering. En åbenlys og ofte forekommende mangel er konkret angivelse ved de enkelte genstande - mange er udefinerlige, og forbliver så p.g.a. manglende angivelse.

Lokalets tredje sektion(A12,A21,A22) består af et tredelt planchearrangement i midten af lokalet. Den absolut bedste tredjedel er et stort dimensioneret kort med netsilikfami-liernes årlige vandringer indtegnet. Ved et grundigt studium er kortet meget oplysende, og kan betegnes som en af ud-stillingens væsentligste forståelsesmæssige aktiver. En praktisk indvending må dog gå på, at signaturforklaringerne kun efter nogen tid lader sig tolke. Yderligere er det et spørgsmål om de besøgende overhovedet anvender tid på et nær-mere studium. De to sidste dele af arrangementet omhandler i meget kort form a) områdets "forhistorie" med enkelte arkæologiske fund som illustration, samt b) planche og et-nografika om åndemanagerens udstyr og funktion i netsilikkul-turen.

2. RUM.

Fra det forholdsvis veloplyste 1.rum er overgangen til andet rums halvmørke markant. Rummet er overvejende belyst af det indirekte lys, der falder ud af lokalets montere, mens væggene er holdt i mørke eller sort farve, og dermed synes at tone helt bort i rummet. På højre væg fra indgangen fin-der vi to vægmontere(B1, B2). Den første beskæftiger sig med mandens værktøj og søger ved hjælp af tekst og etnografika at give et indtryk af de almindelige redskaber en mandlig netsilikeksimo som oftest er i besiddelse af: økse, kniv, ildnue med mundstykke og bue, samt pose til visse mindre instrumenter. Næste monter er helliget buen og pilen samt en tekst til oplysning om fangst af rener, moskus og fugle.

Midt i rummet står en stor firkantet "jagtsøjle" fra gulv til loft(B3-B6), hvori fire vinduer vender ud mod hver sin side - hvert vindue med sit emne til behandling: a) lakse-fangst med lyster og fælde, b) fuglefangst med slynge, "bola" og snare, c) hundeslædens udstyr og d) renjagt og ulvefælder.

Alle fire vinduer indeholder originale etnografika og gen-nemgående tilstrækkelig oplysende tekst. Vinduet med lakse-fangst er det mest iøjnefaldende - nok fordi man her har an-bragt en kunstig laks i lysterens spid, så modhagersystemet og dermed redskabets snilde, umiddelbart går op for den be-søgende. Til og med kan man iagttage en grafisk tavle med en rekonstruktion af en laksefælde - et konkret resultat af etnologisk forskning, idet teknikken efter 1920'erne atter var blevet glemt af netsilikkerne. Ydermere virker ulvefæl-derne specielle og giver et udmærket indtryk af eskimoernes specialiserede og gennemførte teknologi - noget der må for-udsættes at være begrundelsen for disse montrers fremtræden-de placering.

Rent informationsmæssigt virker 2.rum sparsomt i forhold til 1.rums bastante informationsmængde. Fra en koncentreret opstilling af mange forskellige oplysninger, som man er vidn til i 1.rum, forekommer 2.rum lidt tyndt, selvom fangstred-skaber og -metoder godtnok kan argumenteres som værende en vigtig del af eskimokulturen. At væggene får lov at stå med kun et par tilbagetrukne penselstrøg forekommer at være en dårlig udnyttelse - en slags indestængthed - i rummet.

3. RUM.

Det tredje rum er helt og aldeles helliget en enkelt fangstteknik: åndehulsfangsten på sæler. Men derudover er rummet også utradinelt - i hvert fald efter Etnografisk Sam-lings normale udstillingsprincipper at dømme. Det er øjen-synlig en vis Brede-afsmitning, der her kan spores. Selve lokalet er halvbueformet, og giver plads for et panorama i tværsnit. Ved indtræden i rummet fanges ens øjne umiddelbart af dette panorama, mens montren til højre og forklarings-tavlen til venstre først dukker frem i en senere perceptions fase. Selve opstillingen viser en netsilikfanger, som, stå-ende ved et af sælens åndehuller, hæver sin harpun til det endelige stød. I tværsnittet under isen ses en sæl, der er søgt op for at ånde. Bag sælfangeren ligger en slædehund på isen. Panoramaets baggrund er udført som en arktisk himmel

med klare blå og orangerøde pastelfarver - der sammen med den hvide is giver et psykisk indtryk af kulde og frost. Panoramet er et situationsbillede, et øjeblikks fastfrysning af isfangstens højdepunkt, og er tænkt som et middel til indlevelse i natur og teknik. Montren i rummets højre side (C3) indeholder etnografika, nærmere betegnet de fangstredskaber, der anvendes ved åndehulsfangst. Genstandene i montren er udelukkende angivet det tekniske navn og ikke knyttet til nogen form for tekst - hvilket umuliggør en dybere forståelse. Til gengæld er rummets venstre side forbeholdt en forklaringstavle (C2), der i 8 faser søger at anskueliggøre fangstprocessen fra det øjeblik hvor fangerens sporer sælens åndehul til, om alt går vel, sælen trækkes op og fjernes. Tavlen er grafisk overskuelig og oplysende med letforståelig tekst og klare tegninger.

En vurdering af dette rum er umiddelbart vanskelig fordi rummet på mange måder adskiller sig fra de udstillingsprincipper man generelt arbejder med på Etnografisk Samling. Som enkeltstående tilfælde giver panoramaet i bedste fald den besøgende lejlighed til et kort øjeblik at føle sig "nær" ved eskimofangerens situation, i værste fald er panoramaet en slags eksotiserende fyld, hvis komposition ikke berettiger til så meget plads på udstillingen. Givet er det dog at panoramaet udgør et oplivende moment i en ellers yderst traditionel museumspraksis.

4. RUM.

Det sidste rum i netsiliksamlingen er så afgjort det svageste, såvel informationsmæssigt som illustrativt. Rummets komposition er direkte uheldig, idet et koldt og intetsigende glasskab optager langt det meste af lokalet. I glasskabet (D3), der må være lånt fra en af de gamle samlinger på 2. sal, er udstillet 4 klædedragter til voksne og 2 til børn. Et ganske lille skilt i det ene hjørne forklarer at man her ser på 5 renskinsdragter og 1 af sæl og moskus. Dragterne står i den blå luft uden ansigter, hænder eller fødder. Væggene rundt om glasskabet er mørke og fyldt med snitmønstre til de forskellige dragter. Snitmønstrene er imidlertid for store og

uoverskuelige til at kunne illustrere nogetsomhelst, og mangler helt oplysende og forklarende tekst. Tegningerne virker således snarere som et tilfældigt påhæng.

På den sidste væg er placeret to montrer, hvoraf den ene (D1) viser skindenes tilberedning før selve dragtfremstillingen, mens den anden (D2) viser næste fase af fremstillingsprocessen, nemlig selve syningen af skindene. Derudover tekst om statusopfattelser og taburegler i forbindelse med dragtfremstilling. Som nævnt er rum 4 det sidste og ender blindt, hvilket betyder at den besøgende må gå tilbage gennem de allerede besøgte rum. Man kan så kun håbe at udgangen kan udviske lidt af det dårlige indtryk fra rum 4, der virker som et (ubevidst?) tilbagefald til opstillingerne fra Birket-Smith's tid.

Generelt for netsiliksamlingen er der følgende ting at bemærke: først og fremmest virker det forvirrende at der ingen "rød tråd" fremgår i udstillingen. Man kan selvfølgelig altid diskutere hvorvidt en udstilling bør fremhæve det ensrettede - d.v.s. et start-mål forløb - men ved gennemgangen af de fire rum føler man sig ustandselig stillet overfor en udstillingsmæssig inkonsekvens. Hvis meningen er en målrettet og ensrettet gennemgang fremtræder dette kun sporadisk, hvis meningen er en slags "supermarkedsprincip", hvor man kan gå ud og ind mellem tingene som man lyster, er netsiliksamlingen (måske utilsigtet) snarere et udtryk for dette. Et andet påtalepunkt drejer sig om faciliteterne. Hvis den besøgende anvender så meget tid på udstillingen, som genstandene og teksterne trods alt lægger op til, vil man hurtigt ønske sig siddepladser, hvorfra de enkelte ting kan beskues under lidt mere uforstyrrede former. F.eks. er det ellers udmærkede kort i rum 1 placeret uheldigt for en eventuel beskuer. I løbet af ét minut vil vedkommende opgive et grundigere studium og forlade planchen.

Bag rum 4 ligger to faciliteter, der godtnok er tilknyttet netsiliksamlingen, men alligevel ikke indgår i den almindelige besøgendes modtagersituation. Det første af de to skjulte, og for de fleste totalt ukendte, rum er en såkaldt

skolestue med borde, stole, tavle, kort, båndoptager og lysbilledanlæg. Her kan en i forvejen anmeldt skoleklasse modtage en information om udstillingen - udført mod betaling af en faglig kompetent omviser. I de fleste tilfælde strækker informationen sig over 45 minutter, og søger at bibringe eleverne en interesse og forståelse for netsilikkulturen afpasset efter deres niveau. Ligeledes er der mulighed for nær kontakt med enkelte etnografika, uden generende glasvægge imellem.

"Sædvanligvis vil vi anbefale et forløb, der består af en kort introduktion til emnet ved omviseren, derefter arbejde med udstillingen bistået af omviseren og endelig (hvor det kan gøres) arbejde i undervisningslokale med udvalgte etnografika." 14)

Det andet rum fungerer som biograf. Enten ved anmeldelse i grupper eller ved på forhånd fastsatte tidspunkter fremviser museumsformidlerne film til belysning af netsilikkulturen. Størst er en canadisk filmserie (kun autentisk lyd) i 21 dele á 30 minutter, der viser livet hos netsilikeskimoerne, som det formede sig før europæisk kultur trængte sig på. Men derudover - og det er værd at bemærke sig at vi her finder den eneste nutidige formidling - køres en 18 minutters film "netsilikeskimoerne idag".

"Denne film viser, hvordan en eskimofamilie lever i dag i Pelly Bay, hvor bybilledet præges af typehuse, skole og butik, og man får et glimt af eskimoernes tilpasning til de ændrede omgivelser." 15)

Det lyder jo som en økologisk idyl. Citaterne her er taget fra et udkast til en introduktionsskrivelse om netsilikudstillingen. Skrivelsen er tænkt udsendt til skolelærere, der påtænker et klassebesøg på Etnografisk Samling, og gennemgår i kort form muligheder, faciliteter og etnografika. Men desværre er disse ekstraordinære formidlingstilbud ikke åbne for almindelige besøgende, da der kræves et gruppeopbud, samt kendskab til muligheden overhovedet. Så selvom skolestue og filmsal giver mulighed for en yderligere udbygning af informationerne kan det kun i meget sjældne tilfælde influere på

det indtryk som den almindelige besøgende danner sig af udstillingen og dens formidling.

GENERELLE BETRAGTNINGER.

De foregående sider har været udformet som en specifik behandling af netsilikudstillingen - de generelle betragtninger vil kigge lidt mere overordnet på formidlingen af netsilikkulturen, dels ud fra en faglig vinkel, dels ud fra en formidlingsvinkel. Det bliver ikke et spørgsmål om hvad der kunne forbedres i de enkelte montrer og rum, dette er Etnografisk Samlings eget arbejdsområde, og kræver dybere indsigt i det daglige arbejde og de finansielle muligheder end det har været muligt at erhverve. Tværtimod blot et forsøg på at udskille nogle karakteristiske træk, der kan bruges i den videre vurdering af etnologisk formidling.

En gennemgang af netsiliksamlingen, som den er foretaget på de foregående sider, afslører at de fire rum ikke er i direkte pædagogisk harmoni med hinanden. Hver for sig kan rummene siges at udtrykke forskellige pædagogiske tendenser. 1. rum er en intens information om meget spredte emner inden for netsilikkulturen, øjensynlig uden nogen entydig linie. 2. rum derimod er meget sparsomt udstyret, såvel genstandsmæssigt som informativt, og helt helliget forskellige fangstteknikker. 3. rum afviger igen fra de foregående ved at introducere et tredje opstillingsprincip. Her finder vi rummet anvendt til illustrering af en enkelt handling, udtrykt ved en pladskrævende panoramascene i bedste indlevelsesstil. 4. rum virker som nævnt som et tilbagefald til (mangel på) pædagogiske principper fra 30'erne og 40'erne. Alt i alt tegner der sig en pædagogisk inkonsekvens. Er det distanceret monterkultur (rum 4), eksotiske arrangementer (rum 3), nøgterne informationer (rum 2) eller laissez faire-teknik man vil formidle ved hjælp af?

Af pædagogiske årsager må lejligheden ligeledes benyttes til at trække en efterhånden gammel hest af stalden: forholdet mellem etnografika og tekst. Et stykke etnografika har hidtil været enhver etnologisk udstillings grundpille, og er in-

formativt kendetegnet ved at det giver beskueren en umiddelbar mulighed for at danne sig et indtryk af form, farve, størrelse og til en vis grad konsistens - alt i alt en slags kunstnerisk perceptionsmulighed. Men forståelse af anvendelse, funktion og betydning er det langt fra altid muligt at udlede af genstanden i sig selv, og specielt ikke når det drejer sig om fremmede kulturgenstande, hvis placering kan være ganske fremmed. Altså er en tekstmæssig, illustrativ eller anden tillægsinformation nødvendig for et kunne skabe en dybere forståelse udover det rent kunstneriske eller æstetiske.

I mange tilfælde vælger man blot at hæfte navn og anvendelse på genstanden. I andre tilfælde går man videre i forsøget på at formidle en forståelse af genstandens bredere sociale og kulturelle sammenhæng/placering. Hårdt trukket op giver etnografika i sig selv blot mulighed for en kunstnerisk, æstetisk perception, mens tillægsinformationen bestemmer i hvilken grad genstanden skal indgå i forståelsen af den større samfundsmæssige/kulturelle sammenhæng. Debatten går så på i hvilken grad modtageren er tilbøjelig til at acceptere og bearbejde tillægsinformationer, hvornår det er en traditionel etnologisk udstilling, og hvornår det bliver et illustreret tekstforedrag. Fra et lidt andet synspunkt er debatten dermed også udtryk for formidlernes manglende fantasi og gåpåmod. Er tekstplancher og grafiske bidrag den eneste mulighed for at formidle sammenhænge?

Desværre er de færreste udstillingsinstitutioner i besiddelse af konkret viden om modtagernes perceptionsgrad, -vaner og opfattelse af udstillingsformer. Dette resulterer ofte i at udstillinger bliver til alt efter hvad de implicerede synes at føle m.h.t. modtagerens konstitution og behov. Kun gennemgående analyser af disse forhold vil fremover kunne give formidlerne et reelt grundlag at diskutere udfra - erstatte formodninger med facts. Den senere gennemførte lille interviewserie er, trods dens klejne dimensioner, et af de eneste - om ikke det eneste - forsøg på at skabe sig indsigt i brugernes vaner, reaktioner og ønsker der er udført på Etnografisk Samling.

Udformningen af udstillingerne, samt valg af tekststart og form, er ydermere beroende på en faktor, der hænger nært sammen med det foregående. Denne faktor er det op til formidleren at definere og erkende nærmere: valg af målgruppe. I tilfældet netsiliksamlingen er målgruppevalget ikke foretaget eksplicit, i den forstand at man i målsætningen klart har udskilt en bestemt målgruppe. Men bag den officielle tavshed om målgruppevalg fremviser den formidlende praksis en nogenlunde klar retningslinje på området. Det viser sig på to leder: dels i det informationsmateriale, der er udarbejdet i forbindelse med udstillingen, dels i de mere uofficielle standpunkter, der er fremkommet gennem samtaler med museumsformidlerne. Begge dele peger på at udstillingen er udformet med folkeskolens 7. årgang som primært målgruppe-udgangspunkt. Eller i bredere forstand på en perceptionsgrad og -vane svarende til 7. årgang i den danske folkeskole.

Specielt for primærgruppen er det imidlertid at folkeskolens behandling af eskimokulturer ifølge de eksisterende undervisningsvejledninger er henlagt til orienteringstimerne i 3. - 5. klasse. Ydermere må det anses for problematisk at Etnografisk Samling, som national institution, vælger at formidle til en primærgruppe(eller udfra en primærgruppe), som i forvejen har rige muligheder for at modtage viden og indsigt via den normale undervisning. Hermed ikke være sagt, at udstillinger ikke skal tilbydes skoleklasser som en mulighed, blot at de brede grupper af befolkningen, som ikke til daglig har mulighed for at modtage formidling af denne art, burde prioriteres højere end allerede informationsmodtagende samfundsgrupper. Omkring denne formidlingsforsømte målgruppe kunne indledes grundigere undersøgelser af formidlingsvaner og -behov, således at udstillingerne kunne gøres mere relevante og opsøgende heroverfor.

En faglig vurdering af de fire rum viser en tendens til at koncentrere formidlingen omkring et par kodeord eller temaer, der så fungerer som udgangspunkt for hele fremstillingen. Kodeordene synes at være: a) materiel kultur, b) kampen for føden og c) kampen for kulden.

Alle temaerne bygger på et samfundssyn, der er meget anvendt i etnologien, specielt også overfor arktiske kulturer: tilpasning til en (ekstrem) økologi. Rum 1 fremstiller overvejende eskimosamfundets materielle indhold; redskaber, husbygning m.m., rum 2 og 3 viser de specialiserede fangstredskaber og -teknikker, mens rum 4 er helliligt fremstillingen og anvendelsen af klædedragten. Udover en fragmentarisk præsentation af trosforhold og troskomplekser (åndemaneri, amuletter) er eskimosamfundets sociale opbygning derimod ikke eksplicit behandlet. Netsiliksamfundets sociale organisation, dets magtforhold, dets juridiske og politisk struktur fremstår intetsteds tydeligt - og i hvert fald slet ikke som noget af betydning for en forståelse af samfundets funktionsmåde og strukturelle karakteristika.

Det vil givet kunne argumenteres, at eskimokulturen, i kraft af den ekstreme økologi, i høj grad er "gearet" til en konstant overlevelsesproces, hvilket skulle berettige til en overpointering af den materielle tilpasning og specialisering. Men hvis det som her fører til at netsiliksamfundet fremstår som lig summen af dets materielle udfoldelser, er der grund til at råbe vagt i gevær.

For netop igen at henholde til Etnografisk Samlings målformulering:

"Etnografisk Samling kan dermed også bistå vort eget samfund i dets vurdering og eventuelle valg af alternative muligheder."

Ikke fordi Etnografisk Samling skal anholdes på en enkelt målsætning i forhold til en deludstilling, og alligevel finder vi her dilemmaet, og kimen til, en vigtig afgørelse, der må tages af museumsformidlingen: er det en materiel folkekultur eller et samfundsbillede etnologien bør sætte sig for at formidle?

Etnografisk Samling har i dette tilfælde valgt at formidle en noget nær komplet materiel folkekultur, og har samtidig negligeret at det også er et samfund med sociale strukturer, organisationsformer og magtforhold. Og har vel at mær-

ke derved afskåret sig fra at formidle et samfund i dets sociale konsistens. Hvordan skal i dette tilfælde modtageren have mulighed for at fornemme, at netsiliksamfundet er andet og mere end fangstteknikker og klædedragter - fornemme at samfundet eksisterer i kraft af en samfundsmæssig struktur, der som eksistensbetingelse regulerer og understøtter den materielle tilegnelse?

For ikke at snakke om hvordan det skal gøres modtageren begribeligt, at man her står over for nogle samfundssammenhænge, der i sidste ende burde kunne belyse hans/hendes eget samfund? For den almindelige besøgende vil netsilikudstillingen stå som en sober fremstilling af teknikker og redskaber hos eskimoerne - mens forståelsen af mennesket som et handlende samfundsagent forsvinder i teknikkens mystificering. Reelt kan udstillingen betragtes som en sammenstilling af interessante (eksotiske?) kuriosa, der selvfølgelig nok kan vise noget om menneskets snilde og økologiske tilpasningsevne, men ikke bibringe nogen forståelse af de sammenhænge som samfundet og mennesket fungerer i samspil med.

Så længe det samfundsmæssige fundament af bevægelseslove og logik, og så længe menneskets handlen ikke sættes i forhold hertil, ikke søges fremstillet, kan udstilleren ikke gøre sig håb om, at danne et bare nok så lille grundlag for en relevant samfundsforståelse via en museal udstilling - i bedste fald kun fremføre en regulær udstilling af nogle fremmedes materielle levevilkår, i et passiviserende tomrum. Denne kundskab vil kun af meget kringlede omveje kunne anvendes som basis for bearbejdning af menneskets (ens egen) samfundssammenhæng og placering, og dermed lede til en holdbar vurdering af "alternative muligheder", således som der lægges op til i målformuleringen.

Netsilikopstillingen er en beskrivelse af et samfund der eksisterede i 1920'erne. Intet permanent er gjort for at bibringe de besøgende et nutidigt billede af forholdene sammensteds, i et område hvor det ikke er "økologisk idyl", men hvor energihunger og kapitalistisk ekspansion konstant foran-

drer samfundsbetingelserne og underordner dem en ny logik. Så længe dette ikke søges udbedret svarer netsilikudstillingens formidlingsbillede kun i ringe grad til de principielle formuleringer man finder i målsætningen.

1.1.3. Reaktion

Grundlaget for de kommende tal og vurderinger er en interviewundersøgelse foretaget blandt de besøgende på netsilikudstillingen i december og januar 1977/78. Dagene er: tirsdag d. 6. december 1977 (5 interviews), tirsdag d. 10. januar 1978 (5 interviews), onsdag d. 11. januar (5 interviews) og søndag d. 15. januar (10 interviews). De interviewede er ikke på forhånd udvalgt efter kriterier m.h.t. køn, alder, stilling m.m., men skulle alligevel repræsentere den totale besøgs-skare på betryggende vis, bl.a. p.g.a. tidsspredningen og de anvendte dage.

Antallet af interviewede udgør ialt 25 personer, dels grundet interviewenes længde og almindelige tidsbegrænsninger, dels grundet undersøgelsens moderate ambitioner. De 25 interviews må derfor ikke opfattes som absolut materiale i den forstand at de udgør et statistisk holdbart billede af besøgsstruktur, frekvens og sammensætning/holdninger. Hvis undersøgelsens resultater bliver opfattet som givende udtryk for nogle hovedtendenser i brugerreaktionen er ambitionen nået. Forhåbentlig kan det så anspore bl.a. Etnografisk Samling selv til at indlede større strukturerede undersøgelser.

Interviewformen i sig selv kræver et par indledende overvejelser. I det traditionelle etnologiske feltarbejde optræder interviews som en væsentlig metodisk bestanddel på linje med deltagerobservation. Metoderne resulterer som oftest i undersøgelser, hvis indhold ikke direkte kan indskrives i statistiske grupperinger og svarkategorier. Tværtimod drejer det sig om samtalsituationer, hvor forskeren selv vurderer den overvejende del af materialet bagefter, og endvidere præsenterer det i sin egen udformning. Stringent videnskabeligt er et sådant arbejde uden særlig "objektiv" værdi, men til gengæld opnås ofte indsigt i holdninger, fortolkninger

og meninger det ikke er muligt at udvinde af f.eks. afkrydsningsskemaer. Et sådant interview kunne man benævne det uformelle interview ¹⁶⁾. Jeg har i det følgende søgt at tilstræbe en middelvej mellem uformelle interviews og afkrydsningsskemaer. Dels fordi omgivelserne (nøgent rum, tidspres fra besøgende, o.s.v.) forhindrede opbygning af en uformel atmosfære, dels det så var lettere at formidle resultaterne direkte. Denne middelvej ville tilsvarende kunne benævnes det strukturerede interview, hvor interviewerens på forhånd har udarbejdet en spørgeliste med formulerede "stimuli", en fastsat spørgerække og en vis kategorisering af besvarelserne.

Kategoriseringen er foregået således at jeg under interviewet har nedfældet noter i forbindelse med listen, for senere at indføre besvarelserne i nogle overordnede kategorier. Derved opnås mulighed for en skematisk fremlæggelse af besvarelserne med umiddelbar oversigt til følge. På den anden side udtrykker diagrammerne ikke spontane reaktioner og meninger, som dog var sjældent forekommende p.g.a. de omtalte "miljøbegrænsninger". Efter behandlingen af diagrammerne er det dog forsøgt at sammensætte bemærkninger omkring almindelige indtryk og fremkomne reaktioner, der ikke har fået plads i skemaerne. Tallene er udelukkende for overskuelighedens skyld blevet multipliceret til %-tal. De 8 diagrammer er udarbejdet på grundlag af de spørgsmål, der umiddelbart lod sig indføre i overordnede svarkategorier. (se næste side)

Kommentarer til:

Diagram 1. Der er i skemaet angivet 3 årsagskategorier til besøget. Den første refererer til besøgende, der er kommet specielt med henblik på eskimosamlingerne. Et par af dem var folk, der havde boet og arbejdet på Grønland, og som nu ønskede at se nærmere på eskimokulturerne. Resten var overvejende udlændinge, der kom p.g.a. samlingernes ry. Den primære årsag til besøg på netsiliksamlingen var hvad der er kaldt "almindelig rundgang" (børn, spisepause, søndagstur, m.m.). Kategorien "kvindeudstilling" er fremkommet fordi denne temporære udstilling i en periode var direkte anledning til

Diagram 1

Hvorfor har De besøgt udstillingen om netsilik ?

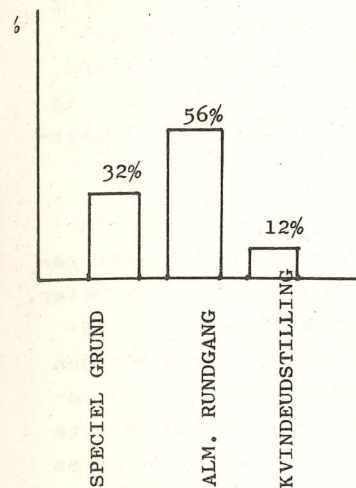

Diagram 3

Agter De at besøge udstillingen igen ?

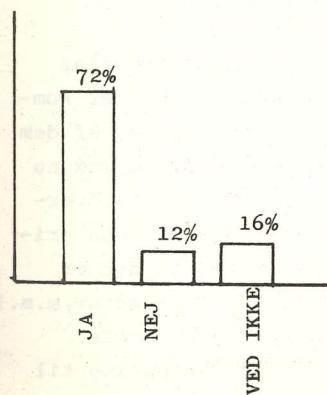

Diagram 2

Har De været på denne udstilling før - evt. antal ?

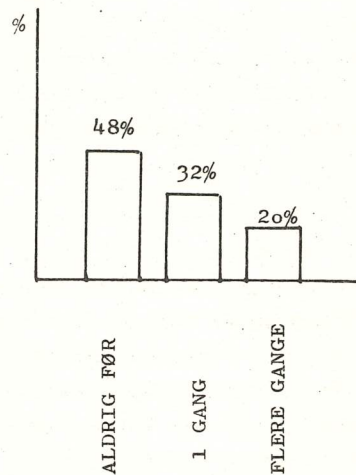

Diagram 4

Hvor lang tid har De brugt på gennemgangen af de 4 rum ?

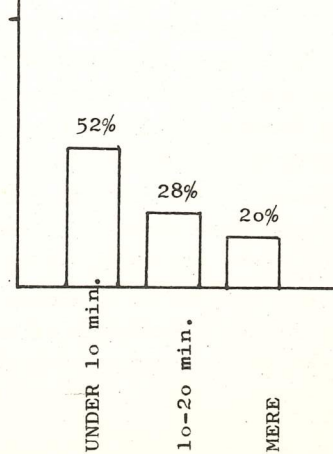

Diagram 5

Læste De alle teksterne ?

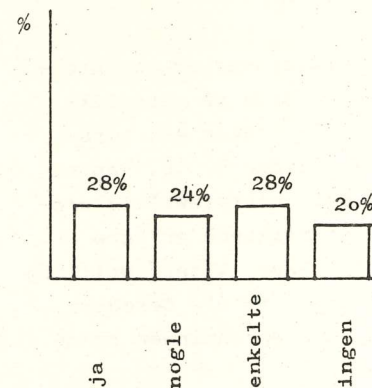

Diagram 7

Agter De f.eks at læse mere om eskimoerne ?

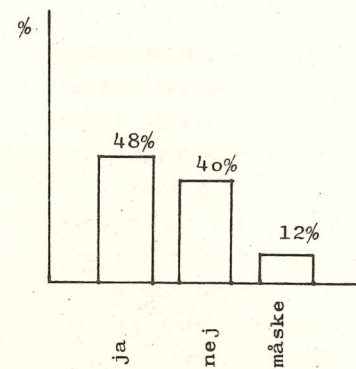

Diagram 6

I hvilken periode mener De at udstillingen beskriver n.-samf.

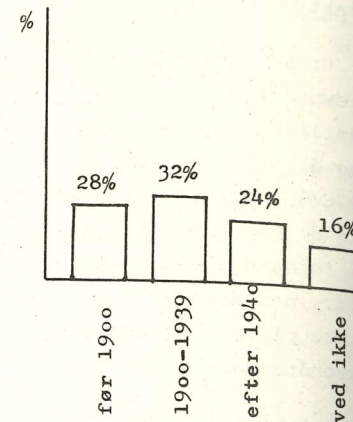
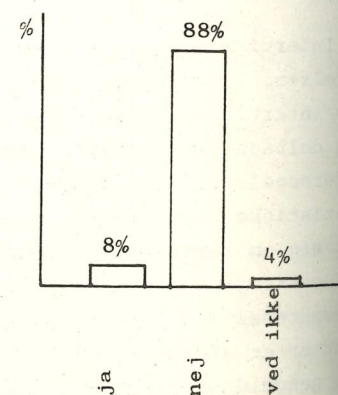

Diagram 8

Har udstillingen fået Dem til at forandre nogle meninger om eskim.

besøgene 13/. Dette specielle besøg kan også have influeret og fortegnet det totale besøgsmonster.

Diagram 2. Næsten halvdelen af de besøgende havde aldrig før været på netsilik-udstillingen i dens nuværende udformning. 52% havde allerede været der 1 gang eller mere, hvilket kunne tyde på, at man ikke nødvendigvis er færdig med udstillingen fordi den er aflagt besøg en enkelt gang.

Diagram 3. Hypotesen støttes her af, at næsten tre fjerdedele udtaler, at de agter at komme igen på et senere tidspunkt, mens kun 12% definitivt udtaler, at det ikke bliver tilfældet. Både nej-gruppen og ved-ikke gruppen er domineret af de udenlandske besøgende mere end af afstandtagen fra udstillingen.

Diagram 4. Her tegnes en tendens, der må få formidlerne til at vurdere udstillingens funktion og opbygning grundigt. Det anvendte tidsrum er for hele 52% af de besøgende på under 10 minutter, mens kun 20% anvender mere end 20 minutter, hvilket må anses for absolut minimum for et nogenlunde udbytterigt besøg (læsning af tekster, sammenhæng, detaljer).

Diagram 5. Angivelser af hvor mange tekster der er læst er for det første en subjektiv afgørelse, for det andet tilpasset "bløde svarkategorier". Det samlede indtryk er dog, at teksterne angiveligt bliver læst hvor de optræder som et naturligt tilbehør til genstandene. Hvor tekster optræder selvstændigt står det sløjere til. Alligrvel harmonerer den forholdsvis høje læsegrad ikke rigtig med den korte besøgstid. En forklaring (som i høj grad støttes af det personlige indtryk) er, at udstillingen i høj grad anvendes efter det omtalte "supermarkedsprincip", hvor brugeren koncentrerer sig om nogle få elementer i udstillingen.

Diagram 6. Viser en markant tendens til usikkerhed omkring den historiske placering af netsilik-kulturen. I samtalen studerede flere af de interviewede i første omgang over spørgsmålet. Dels p.g.a. at det er vanskeligt at formulere klart, men i lige så høj grad p.g.a. deres opfattelse af udstillingens samtidighed. Først ved problematisering af

den historiske placering fremkommer gæt, der i 68% af tilfældene enten er fejlagtige eller besvares med "ved ikke". Ansvarer ligger i dobbelt forstand på formidlerne. Dels fordi det kun perifert er angivet i hvilket tidsrum netsilik-kulturen så sådan ud, dels fordi udstillerne må påtage sig det fulde ansvar for ukendskabet til brugernes udstillingsvaner - det faktum at den perifere historiske tidsfastelse ikke bemærkes p.g.a. at udstillingerne gennemgås så overfladisk som tilfældet er.

Diagram 7. Næsten halvdelen af de udspurgte udtaler, at de agter at udvide kendskabet til eskimoerne. Dette kan umiddelbart synes et stort tal. Imidlertid er indtrykket, at det i langt de fleste tilfælde drejer sig om en allerede eksisterende interesse - f.eks i forbindelse gruppearbejder og studier iøvrigt. Udstillingen opfattes her som et visuelt led i den personlige/kollektive interesse for eskimosamfund.

Diagram 8. Spørgsmålet er i denne sammenhæng nødvendigvis "hårdt" udformet. Gennem samtalerne fremtræder imidlertid lidt mere nuancerede meninger. Betegnende er det dog at hele 88% benægter at udstillingen har haft nogensomhelst indflydelse på ændringer i deres holdninger til eskimokulturer. Folk opfatter eskimokulturen som "fenomenal dygtig" til at tilpasse sig med en raffineret teknik på trods af ekstreme forhold - men iøvrigt ikke andet. Dette synes at være den gennemgående holdning/indstilling til eskimosamfundene, en holdning der i hvert fald ikke søges rokket ved udstillingen. Udstillingen fremmer netop den fascinerende over tilpasning, som de fleste folk åbenbart i forvejen møder op med. At udstillingen således bevidst eller ubevidst blot optræder som en slags faglig bekræftelse på eksisterende holdninger.

Generelt. Om brugernes reaktion er der tilslut et par ting, som bør nævnes fordi de ikke fremgår direkte af diagrammerne. Aldersfordelingen ligger klart med overvægt i den yngre ende: hovedgruppen er mellem 24 og 44, mens det meste af restgruppen er under 24. I mange tilfælde drejer det sig om mødre eller fædre med mindre børn, der anvender en eftermiddag til et besøg på Etnografisk Samling. Det skal

understreges at underlaget for dette diagram er væsentligt højere end de 25 interviews (ialt 100).

På spørgsmålet om hvad man har fundet mest interessant, eller hvad der har fængst mest, svarer en trediedel uden tøven "sælfangsten". Der hentydes her til panoramaet i rum 3 samt forklaringstavlen med fangstprocessen skildret.

Alle de udspurgte udlændinge efterlyste engelsk tekst i forbindelse med genstandene. Mange etnografika er vanskelige at identificere ud fra deres udseende. Beskrivelse af anvendelse, samt oversættelser iøvrigt, var et stort savn for denne gruppe, hvilket ofte resulterede i en hurtig gennemgang af udlændinge, der ellers havde vist stor forhåndsinteresse.¹⁸⁾

Tilsidst voves en lille uforpligtende genrealisering over de reaktioner og udtalelser, der er dukket op under interviewene. Uden at være 100% funderet i et holdbart undersøgelsesgrundlag, ville prototypen på en besøgende på netsiliksamlingen kunne skitseres som følger:

Den besøgende er mellem 24 og 44 år, er på almindelig rundgang, og har ikke været på netsiliksamlingen før, men kommer nok igen. Vedkommende bruger ialt ca. 10 minutter på de 4 rum, og læser angiveligt en del af teksterne, uden dog at få et specielt indtryk af at netsiliksamfundet idag er noget andet, end det der skildres. Vedkommende finder panoramaet med sælfangst mest levende og interressant, men ændrer i løbet af gennemgangen ikke på sine vante forestillinger om eskimokulturer. Udstillingen anses overvejende for god, børnevenlig og overskuelig - en underholdende adspredelse.

1.2. UNESCO-PROJEKTET, MOESGÅRD

1.2.1. Målsætning.

Hvor Etnografisk Samling i København er et stationært museum efter det tidligere skitserede, traditionelle mønster, forsøger man på Moesgård at bryde med den museale tradition og bringe museet "udenfor murene". Hovedprincippet i formidlingen er bygget på de såkaldte arbejdskasser - d.v.s. store trækasser, der fyldes med etnografika og supplerende materiale. Disse arbejdskasser i perioder til skoler og institutioner rundt om i landet. Derved åbnes mulighed for en museal formidling, der rækker udover hvad man kan få øje på bag museets glasskabe og montrer.¹⁹⁾

At princippet med arbejdskasser er udtryk for konsekvent realisering af en begyndende nyorientering inden for etnologisk formidling synes åbenbar, hvorfor også en nogenlunde bred søgning i etnologisk formidling nødvendigvis må inddrage dette projekt i en mere generel vurdering af muligheder og begrænsninger. Den erfaring, der er indvundet i arbejdet med Unesco-projektet må medtages i forsøget på at skitsere en fremtidig museal formidling, der kan modvirke de mangler, der delvist er fremgået af det foregående. Hvorvidt er en del af vejen frem vil den følgende analyse forhåbentlig kunne kaste lidt lys over.

Desværre eksisterer der ingen officielt konfirmeret og fastlagt målformulering og præcisering af hensigter inden for Unesco-materialesamlingerne. Mål og hensigter fremgår kun i spredt og fragmentarisk form i de forskellige publikationer og pjecer. Det har derfor været nødvendigt at sammenstille de forskellige skriftlige formuleringer til et hele, for at give et indtryk af projektets arbejdsgrundlag. Alligevel er det min vurdering, at mål og hensigter derved kan udskilles og behandles på et forsvarligt grundlag.²⁰⁾

I en introduktionsskrivelse "Unesco skoleprojektet 1976" udtrykkes formålet på følgende måde:

"... at fremme forståelsen af fremmede nutidige kulturer ved hjælp af brug og præsentation af genstande fra de pågældende kulturer - indirekte et middel til bedre at forstå det samfund man selv er placeret i."

Tre forhold er væsentlige at påpege i denne sammenhæng, ikke fordi de er specielt revolutionerende, men fordi de klart fortæller om nogle tendenser i den pågældende formidlingsproces.

Først er der understregningen af det nutidige. Det gøres helt klart at materialesamlingen har sin baggrund i eksisterende kulturer, og ikke forsøger at formidle kulturtræk eller samfundsforhold af hedengangen karakter. Til forskel fra Etnografisk Samling forsøger man altså her at undgå formidling af fastfrosne, historiske kulturer, og helliger sig i stedet disses aktuelle kulturelle og samfundsmæssige udtryk.

Dernæst påpeges, at der ikke kun er tale om en færdigsyet præsentation, men at der også er lagt op til brug af genstandene. De nærmere omstændigheder vil fremgå af det følgende, blot skal det her pointeres, at man i kulturformidlingen således ikke bare begrænser sig til den visuelle perception, men i høj grad også lægger vægt på, at den der konfronteres med etnografika også er aktiv bruger.

Sidst men ikke mindst understreges det at kulturformidling i sig selv er et middel til forståelse af ens eget samfund og ens egen placering. Formuleringen ligner til forveksling Etnografisk Samlings - hensigten er god, men spørgsmålet er hvordan det søges realiseret i den konkrete situation.

Generelle holdepunkter for det teoretiske udgangspunkt i udarbejdelsen af materialet foreligger desværre ikke detaljeret nogetsteds - der synes i stedet tilstået hver enkelt materialeproducent et stort råderum. Det nærmeste er følgende citat:

"Etnografen udvælger egnede genstande og leverer midlerne til at sætte genstandene ind i den sociale sammenhæng, de er udplukket af, da det holistiske

samfundssyn netop kendetegner den etnografiske arbejds metode." 21/

Her pointeres at resultatet af formidlingen skal sigte på konstruktion af en social sammenhæng, og ikke blot fremlægge genstandene i et fragmentarisk, kulturelt udsnit. Hvorvidt denne etablering af den sociale sammenhæng opnås i formidlingssituationen afhænger af to forhold, hvoraf etnologen som materialeproducent enerådigt bestemmer opfyldelsen af det ene. Udformningen og opbygning af arbejdskasserne er etnologiens helt egen interne opgave. Kombinationen af genstande, fotos, film, tekster m.m. bestemmer de rammer hvor indenfor den konkrete formidling vil komme til at foregå. Derfor er arbejdskassernes komposition af uhyre betydning for resultatet, og kræver en udviklet faglig teori og kompetance. Specielt fordi arbejdskasserne ifølge sagens natur kun tillader få genstande formidlet til forskel fra stationære museer, som i højere grad kan forlade sig på kvantiteten. Den pædagogiske ledetråd i etableringen af arbejdskasserne er, at etnologen gennem sin udvælgelse åbner mulighed for brugernes arbejden sig ind i problematikkerne.

"Under arbejdet med samlingen opbygges en forståelse af den pågældende kultur, og eleverne arbejder sig nu utilsløret ind på problemerne og finder frem til fælles/forskellige træk i forhold til vor egen kultur og årsagerne hertil." 22/

Men dette er de forestillinger som etnologen selv oppebærer i forbindelse med projektet, det må imidlertid erkendes, at der i denne formidlingsform er langt fra udvælgelse af midlerne til den konkrete modtagelse. Etnologen er kun første led i den proces, der betegnes af 1) etnologen selv som materialeproducent, 2) den pågældende underviser, d.v.s. den aktive formidler, og 3) eleven eller den egentlige modtager. Selve formidlingen af materialet varetages således af andre end den etnologiske kompetance, ligesom etnologen kun har en indirekte og passiv mulighed for at anskue processen, og er afskåret fra at kontrollere den overhovedet.

For på længere sigt at sikre sig mulighed for en reel formidling af det stof man har produceret, er der for Unesco-materialesamlingerne indført den klausul, at den potentielle låner(læreren) skal deltage i et obligatorisk 3-dages kursus med titlen "etnografika i undervisningen", et kursus der er tilrettelagt af etnologerne. Dette kursus er et forsøg på at indføre lånerne i de etnologiske arbejdsmetoder og anskuellesvinkler, samt de regionale og emnemæssige problemer, der optræder. Et sådant kursus vil dog kun kunne beskæftige sig med ét enkelt af de mange systemer der er til rådighed. Man håber alligevel på denne måde at sikre sig en vis fornemmelse for det videre forløb af formidlingsprocessen, samt give lærerne et generelt etnologisk arbejdsgrundlag at planlægge ud fra.

Materialeproduktionen og det korte lærerkursus er således etnologens arbejde i forbindelse med denne art formidling, og dermed de faser af processen han eller hun har en større eller mindre mulighed for at kontrollere. Den øvrige del af formidlingen ligger i et andet institutionaliseret regi, og resultaterne bestemmes i denne sidste ende af ikkeetnologer.

Hvorvidt etnologernes egen målforestilling - at etablere de sociale sammenhænge, at afdække problemstillinger og at lægge op til forståelse af de fremmede kulturers udtryk - realiseres i den konkrete formidlingssituation på undervisningsstederne er et af de vigtigste spørgsmål i denne behandling.

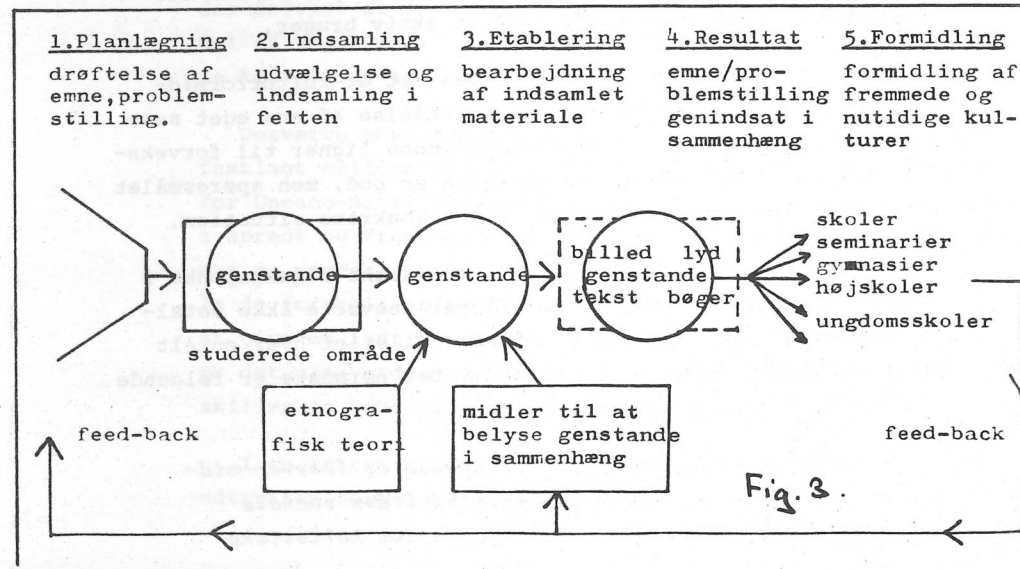
I det følgende vil etnologernes egen produktion af materialer samt selve proceduren derfor først blive sat i focus, for at kunne vurdere hvad der lægges op til. Dernæst følger en vurdering af modtagelsen, for at erhverve et fingerpeg om positive og negative resultater i en formidling, der bryder med det traditionelle mønster, men samtidig kun delvist er under faglig indflydelse.

1.2.2. Praksis.

Som allerede nævnt er Unescoprojektet resultat af et samarbejde mellem Etnografisk Afdeling og Undervisningsministeriet. I det daglige betyder det en arbejdsdeling, således at Etnografisk Afdeling står for udarbejdelse og administration af selve projektet, mens Unesco-skoleprojektet sørger for mangfoldiggørelse af tekster og finansiering af lærerkurser. At dette samarbejde kan give problemer fremgår bl.a. af tilbagevendende uenigheder vedrørende specielt følgeteksternes indhold og faglige eller politiske konklusioner.

Derfor vil det følgende beskæftige sig med det arbejde, som alene Etnografisk Afdeling forestår. Derved undgås også stillingtagen til mere eller mindre uuredelige uenigheder, samt indgang i problematikker omkring forskningens tilknytning til etablerede statsinstitutioner, der vil komme op senere.

I modelform opfatter Etnografisk Afdeling sit arbejde med arbejdskasserne ud fra følgende model:²³⁾

Hvorvidt modellen netop giver det forenkledte billede af virkeligheden, som modeller burde gøre, skal ikke diskuteres på nuværende tidspunkt. I det følgende vil modellen udelukkende tjene som ideel skitse af projektet og ikke mindst definere de 5 faser, som projektet agtes beskrevet efter.

Fase 1 - planlægning. I planlægningsfasen træffes indledningsvis aftale med en etnolog, der planlægger et feltophold af kortere eller længere varighed i et område af potentiell interesse. På forhånd gennemdrøftes en problemstilling og en mulig komposition i hovedtræk. De to kategorier for samlinger vurderes: 1) enten et lokalsamfundsstudie, hvor materialet udgår fra enkeltområders stilling og levevilkår, eller 2) et emnecentreret studie, på enten regionalt, nationalt eller internationalt plan. Endvidere skitseres en målgruppe, d.v.s. primære klassetrin, højskoler, seminarier m.m.

Fase 2 - indsamling. Hvor etnologen i felten udvælger egnde genstande, og dermed fjerner dem fra deres sociale sammenhæng. Indsamlingspolitik er generelt problematisk (som nævnt i brochurerne), men funderes i dette tilfælde overvejende ved køb og bytte. Dertil er det overvejende daglige brugs-genstande, der søges erhvervet. Kriterierne for udvælgelsen af genstandene, der primært foretages i felten, men igen finder sted ved hjemkomsten, er opgivet som følgende disse kriterier: 1. tingenes udsagnskraft, 2. tingenes indbyrdes sammenhæng, 3. samlingens totale overskuelighed, 4. praktiske muligheder, 5. sjældenhed og antal.

Fase 3. - etablering. I etableringsfasen udsættes genstandene først for konservatoreftersyn, samt en almindelig museal registrering (beskrivelse, nummerering og fotografering). Herefter foretages den endelige udvælgelse og komposition. Led-sagetekster udarbejdes af etnologen omkring sociale, politiske og teoretiske forhold, der må bygges op for at kunne genindsætte genstandene i deres sammenhæng, så vidt det er muligt. Sluttelig forsikres samlingen. Alle samlingerne er totalt forsikret for ca. 100.000 kroner, og der budgetteres med en årlig erstatningssum på mellem 300 og 400 kroner.

Fase 4 - resultat. Resultatet af opbygningsfaserne er at Etnografisk Afdeling i dag har 18 materialesamlinger til rådighed for udlån. I alt drejer det sig om 57 kasser fordelt på følgende samlinger:

1. *Islam i Afghanistan* (2 kasser)
2. *Dagligliv i Kabulområdet, Afghanistan* (4 kasser)
3. *Landbrug i Afghanistan* (3 kasser)
4. *Fiskeri og agerbrug i Kenya* (3 kasser)
5. *Dagligliv i Luo, Kenya* (3 kasser)
6. *Gusii, erhverv og dagligliv i Kenya* (3 kasser)
7. *Islam i Nigeria* (2 kasser)
8. *Syv håndværk i Nigeria* (2 kasser)
9. *Landbrug i Nigeria* (2 kasser)
10. *Sukumabonden i Tanzania* (4 kasser)
11. *Et traditionelt kvægavlssamfund i Uganda* (3 kasser)
12. *Landbrug og økologisk tilpasning i Zambia* (4 kasser)
13. *Dagligliv i omegnen af Meknes, Marokko* (8 kasser)
14. *Skyggespillet i delstaten Andra Pradesh* (2 kasser)
15. *Lampi - en by i Andesbjergene* (3 kasser)
16. *Aguaruna - en amazon indianerstamme* (4 kasser)
17. *Nordsverige - klædedragt, rendrift og husflid* (3 kasser)
18. *Ljubicevac - en jugoslavisk landsby, der sender arbejdskraft til Danmark* (3 kasser)

På grund af bevillinger fra såvel Kulturministeriet og Undervisningsministeriet kan materialesamlingerne tilbydes til lån uden betaling af låneafgift. Dog skal fragtomkostninger udredes af den pågældende låner.

Fase 5 - formidling. Selve formidlingsfasen er som allerede påpeget i det store hele uden for projektets faglige rækkevidde. I 1976 var den registrerede lånerskare på tilsammen 248, geografisk fordelt over hele landet med en vis naturlig koncentration i specielt Århus- og Københavnsområdet. Af hensyn til kassernes cirkulation er lånetiden for en samling kun 3 uger, men kan dog forlænges i påkrævede tilfælde. Lånerskaren er først og fremmest folkeskoler, men også potentielt tænkt som seminarier, gymnasier, højskoler og ungdomsskoler.

Fase 6 - feed back. Som det fremgår af modellen eksisterer der også et vist indbygget feed back forløb, idet der ved hvert udlån medsendes et spørgeskema, som bedes udfyldt af læreren. Den herved fremkomne kritik kan anvendes ved omredigering af eksisterende samlinger (forældelse, ændrede forhold) samt i planlægningen af nye samlinger.²⁴⁾

Ud af denne fasebeskrivelse fremstår et formidlingsprojekt med et etnologisk sigte, der umiddelbart virker nyorienteret, fleksibelt og omfattende. Strukturen er åben og justerbar, og projektet nyder øjensynligt udbredt anvendelse, vel nok specielt inden for folkeskolens almindelige forløb. For imidlertid at få et klarere billede af materialesamlingernes komposition samt konkrete virkemåde vil det være formålstjenligt at dykke ned i en enkelt samling, for at undersøge den nærmere. Valget er faldet på jugoslaviensamlingen (no. 18). For det første er det en af de nyeste og anses af Etnografisk Samling selv for at være mere end repræsentativ m.h.t. standard og udformning. For det andet er den en kombination af empirisk og emnecentreret fremstillingsmåde, hvorved den adskiller sig fra den tidligere beskrevne museumsformidling.

Jugoslaviensamlingen består af 3 kasser og er etableret i 1974. For på den mest overskuelige måde at give et indtryk af dens opbygning vil beskrivelsen følge delmodellen fra den foregående hovedmodel (4. - resultat). Genstande, billeder, tekster og lydbånd fra kasserne deles på denne måde naturligt op i 5 indholdskategorier ²⁵⁾ :

B. BILLEDER
collage
fotostater (6 stk.)
lysbilledserie no. 1
lysbilledserie no. 2
fotomappe
kort

E. TEKSTER
generel tekst 1+2
lysbilledtekst 1+2
genstandsliste
fotostattekst
litteraturliste

A. GENSTANDE
klædedragter/snitmønstre
køkken-/arbejdsredskaber
religiøse/politiske etnografika
skolebøger/aviser/blade

C. LYDBÅND
lydbånd (2 stk.)

D. BØGER
skolebøger
indførende bøger
ca. 17-18 titler

A. GENSTANDE. Fælles for genstandene er at de næsten alle er at betragte som dagligdags brugsgenstande, samt at de alle var i anvendelse på indsamlingstidspunktet (1972).²⁶⁾ Derudover kan de inddeles i fire hovedgrupper - hvoraf specielt klædedragterne spiller en væsentlig rolle. Kasserne indeholder 3 komplette klædedragter: 2 kvindedragter og 1 mandsdragt. Alle 3 er dagligdags klædedragter med variationsmuligheder: huer, sko, skørter o.s.v. Den ene af kvindedragterne stammer fra det albanske mindretal i Jugoslavien, og illustrerer dermed tendentielt forskelle i etnisk/kulturelt tilhørsforhold.

Køkken- og arbejdsredskaberne er den anden kategori. Specielt køkkenredskaberne er velrepræsenterede - kogegrej, tallerkner, bestik, glas og kander. Derigennem gives lånerne mulighed for at anvende tingene i sammenhæng, f.eks. ved tilberedning af jugoslavisk mad. Der medfølger således også autentiske madopskrifter. Arbejdsredskaberne er begrænset til krukke, kurve, en økse, en hakke og en greb.

En del religiøse og politiske etnografika følger med, og illustrerer derved den delte verden i mange jugoslaviske lokalsamfund ²⁷⁾. På den ene side røgelseskar, helgenbilleder og vokslys, der vidner om en traditionel religiøs tilknytning. På den anden side Titobilleder og etniske/politiske genstande (serbiske huer, tyrkisk kalot o.s.v.). Altsammen ting, der kan anvendes i opbygningen af "det fremmede miljø".

De vedlagte skolebøger og blade giver et indtryk af den undervisning og de integrationsbestrebelse, der finder sted. ABC-bøger på både makedonsk, albansk og tyrkisk vidner om kulturpolitikken over for mindretallene. Derudover engelskbøger, geografibøger og orienteringsbøger - en del af dem på alle tre sprog. Iøvrigt, som det pointeres, med varierende priser grundet statsstøtte, for således at gøre det muligt for mindretallene at erhverve dem. Tilslut diverse aviser og ugeblade.

B. BILLEDER. Billedmaterialet spænder fra en collage med udklip fra forskellige jugoslaviske ugeblade, over kort og

fotostater til lysbilledserier.

Kortet viser Jugoslavien med 3 behandlede lokaliteter indtegnet (Ljubicevac, Craev Dvor, Dobroshte), altså en vis komparativ tendens, der sine steder følges op af tekst og andet billedmateriale. Fotostaterne, 6 ialt, har følgende motiver: 1) en ortodoks religiøs fest (slava), 2) opførelsen af nybygninger i Ljubicevac, 3) en "oldemor" med barn til illustration af bl.a. arbejdsvandring og arbejdsdeling, 4) anvendte kvindedragter, 5) arbejde ved brønden, og 6) markarbejde som kvindearbejde.

De 2 lysbilledserier tager udgangspunkt i hver sin situation. Den første serie starter i Danmark, nærmere betegnet Frederiksværk, hvor der eksisterer en stor koloni fremmedarbejdere omkring Stålvalseværket. Her er billeder af produktionsprocessen, boligforhold og fritidsaktiviteter. Senere i lysbilledserien dukker hjemlandsbyen op, Ljubicevac, hvorfra en del af de udenlandske stålvalseværksarbejdere stammer. Billeder af hustyper, uldproduktion, slagtning, markarbejde, bryllup. Tilslut i serien billeder fra Beograd til illustration af Jugoslaviens byudvikling contra stagnationene på landet. Således tilstræber samlingen også konkret en vis baggrundsforståelse af jugoslaviske fremmedarbejders kulturelle og samfundsmæssige tilhørsforhold.

Den anden lysbilledserie er fra 2 landsbyer i den made-danske del af landet, landsbyer der ligeledes, omend ikke i så høj grad, er eksportører af arbejdskraft. Formidling af forfaldne vinmarker, to-aksproduktion, nybygninger, "pensionisternes landsby", moskeer og markedsdage.

C. LYDBÅND. De 2 lydbånd indeholder lydbilleder af mere stemningsmæssig karakter, og må vel betragtes som en audiopræget stimulens og komplettering af formidlingsbilledet. Lyde af musik, landsbyfester, arbejdsprocesser.

D. BØGER. Med samlingen følger en del bøger centreret omkring 2 emnekredse: 1) bøger om Jugoslavien af mere generel karakter, og 2) bøger om fremmedarbejdere på dansk. De generelle

bøger om Jugoslavien er næsten alle forfattet på enten tysk eller engelsk, og forudsætter altså et vist sprogkendskab ved læsning. På den anden side kan de også være taget med udelukkende på grund af deres billeder, for pædagogisk kan det undre at sådanne bøger optræder når man i den medfølgende litteraturliste kan finde titler på dansk, der øjensynlig er af udmærket kvalitet: "Jugoslavien - et eksperiment" og "Jugoslavien og profitsocialismen" som alternativer til "Jugoslawien. Eine Selbstverwaltende Gesellschaft" og "Volksgebräuche Jugoslawiens".

Bøgerne om fremmedarbejdere på dansk er anderledes tilgængelige. Dermed ikke sagt at de er nemme og bliver brugt, blot at der her findes et varieret udvalg af relevant tilsnit. Således ikke kun større bøger, men også mindre artikler. Indlæg fra Mellemløst Samvirke, Kontakt, Jordens Folk blandet med bøger fra de almindelige bogforlag. En udmærket idé synes at være "Fremmedarbejderbladet" - på hvilket der abonneres og suppleres til samlingen.

Nu kan valget af medfølgende litteratur naturligvis bero på et skøn over samlingens bredde - altså hvor bred en målgruppe den sigter på. Den pågældende samling synes i høj grad lagt an på skoleklasser fra 7. til 10. skoleår. Er det tilfældet kan litteraturudvalget i nogen grad forekomme upædagogisk og tilfældigt.

På en anden led er principppet med ledsagebøger dog pædagogisk rigtigt. Det giver ydeligere interesserede mulighed for at fordybe sig i supplerende materiale, og problemstillinger, som måske ikke kan nå at blive berørt i det normale arbejde med samlingen.

E. TEKSTER. Med samlingen følger en række tekster til forklaring og belysning af samlingens opbygning og intentioner. En del af teksterne kan beskrives som katalogiserende, som en hjælp til forståelse af de konkrete, enkelte genstande og billeder. Således listen over genstande med kommentarer og udbyggede forklaringer til klædestykker, redskaber m.m.

Teksterne til lysbilledserierne er ment som støtte i behandlingen af motiverne, ligesom den medfølgende fotostattekst muliggør en dybere forståelse af billeder og genstande. Alt i alt må listeteksterne anses for at være af god faglig kvalitet med relevante kommentarer til kassernes indhold, samt udbyggede beskrivelser og oplysninger det ikke er muligt at udlede direkte af billeder og etnografika.

Af en lidt anden opbygningsmæssig karakter er de to generelle tekster. Titlerne er "arbejdsvandring fra Jugoslavien" og "Ljubicevac - en landsby der sender arbejdskraft til Danmark". Den første behandler Jugoslaviens sammensætning af etniske og religiøse grupperinger samt statens realhistoriske opkomst. Endvidere påvises resultaterne af landets skæve industrielle udvikling og eksporten af arbejdskraft. Den anden tekst fokuserer fra et etnologisk udgangspunkt på den landsby, hvorfra de fleste genstande stammer, og forklarer lidt om de virkninger arbejdet i det fremmede har haft: affolkning, prestigebyggeri, produktionsstop og inflation. Fælles for de to tekster er at de er korte og velegnede til en hurtig briefing for læreren før undervisningsprocessen går i gang. Sløjere står det øjensynlig til med elevernes muligheder for at forstå teksterne. En lixlæsning af sværhedsgraden viser at teksterne må placeres som liggende mellem "svær" og "meget svær" (lixgrad på tekst 1: 51,2 - lixgrad på tekst 2: 51,4).^{28/}

Generelle kommentarer. En samlet vurdering af Unescoprojektet stopper først af alt ved målsætningen. At et ellers så genarbejdet og pædagogisk orienteret institutionsprojekt, som det her behandlede, mangeler en samlet og defineret målsætning kan virkelig undre, især når nyere kommunikationsteoretiske arbejder i den grad synes at tillægge netop målsætningsfasen en styrende rolle for resultatet af en heldigt gennemført formidlingsproces.^{29/}

For at blive i pædagogikken har det overrasket at læsesværhedsgraden som nævnt er så relativ høj. Man må gå ud fra at netop disse tekster vil indtage en central placering som

"obligatorisk" læsestof i forbindelse med formidlingen, og at det derfor burde affattes i et mere umiddelbart tilgængeligt sprog. Bl.a. indeholder teksterne en del vanskelige udenlandske stednavne og betegnelser, som egentlig kan synes at være uden betydning for forståelsen som sådan - og derfor af læsepædagogiske hensyn kunne udelades.

Ideen med det obligatoriske 3-dages kursus må anses for at være et godt og sikkert også nyttigt initiativ. Det giver en vis sikkerhed for at materialet behandles med et mindstemål at etnologisk omtanke af læreren, og vil således kunne hindre et muligt, ubevidst misbrug og faglig misrøgt af materialet. Vel vidende at det ikke er praktisk muligt at udbedre inden for det eksisterende procesforløb er det alligevel nok et spørgsmål om en sådan beskeden baggrund er tilstrækkelig i visse situationer - især hvor ømme ting er til behandling f.eks fremmedarbejderproblematik og minoritetspolitik.

Som et stort plus tæller imidlertid hele grundideen med projektet. Det er baseret på en mere intens modtagelse end almindelige udstillinger, det "nedbryder montren" mellem genstand og beskuer, og sidst men ikke mindst lægges der op til brugeraktivitet i forbindelse med bl.a. den almindelige håndtering, udklædning, udstillingsvirksomhed og madlavning. Den normale distance mellem genstand og bruger vil dermed kunne mindskes væsentligt.

Af rent faglige kommentarer er der en der trænger sig på. Man har valgt at behandle fremmedarbejderspørgsmålet. Ideen er at give en forståelse af de problemer det medfører. Udgangspunktet tages i det område som fremmedarbejderne kommer fra og forlader, i dette tilfælde altså Jugoslavien. Hvorledes migrationen virker på hjemegnen er udmærket behandlet, ligesom opmærksomheden også henledes på de "assimileringsproblemer", som fremmedarbejderne møder i deres nye omgivelser (f.eks lysbilledtekst og -serie 1). Hvad der imidlertid ikke søges problematiseret er hvorfor fremmedarbejdere bliver til fremmedarbejdere. De strukturelle betingelser, der i alt væsentligt bestemmer hvorvidt og hvordan arbejdsmigrationen

skal forløbe, behandles ikke. Således kan hele fremmedarbejderspørgsmålets form let komme til at fremstå ene og alene som fremmedarbejderens individuelle penge- og statusønsker, og ikke som et resultat af de mekanismer, der i sidste ende er bestemmende: lønpolitik, hvervning, indrejse- og udrejsevilkår, lokkende "tilbudstrategi" o.s.v. Til forståelse af landsbyernes udvikling/afvikling må det dog sluttelig indrømmes, at "komponistens kodeord m.h.t. samlingen: "... we are here witnessing modernization without development" synes at have en rimelig chance for at blive opfattet i formidlings-situationen.³⁰⁾

Og på trods af hvad der måtte være af indvendinger må Unescoprojektets jugoslaviensamling generelt anses for at være nyskabende også på det faglige område - i hvert fald i forhold til Etnografisk Samling. I og med at det tager nutidige emner op til behandling og problematisering, i dette tilfælde fremmedarbejderspørgsmålet og minoritetsattituder, og dermed viser at etnologi bør være andet og mere end en præsentation af de fremmedes eksotiske og kulturelle særpræg.

1.2.3. Reaktion.

At skaffe sig en fornemmelse af brugerreaktionen på Unesco-projektet har været ulig sværere end tilfældet var med net-silikudstillingen på Etnografisk Samling. Grundet afslag, geografiske distancer og tidsmæssige sammenfald i én blanding har det ikke været muligt at deltage i et fuldt projektforløb således som det egentlig var planlagt. I stedet har der måttet udfærdiges spørgeskemaer til besvarelse blandt eleverne.

Der er blevet afsendt 120 spørgeskemaer til 6 klasser fordelt over hele landet. Heraf er 1 sæt returneret med meddelelse om at klassen i mellemtiden har forladt folkeskolen. 3 sæt er returneret med besvarelser, mens 2 sæt, trods gentagne rykkere, er forblevet ubesvarede. Ialt udgør de modtagne besvarelser 34 spørgeskemaer, og da der ikke foreløbig vil optræde nye lånere har jeg måttet stille mig tilfreds hermed. Tilsammen med afskrifter af de pædagogiske meddelellespro-

tokoller og telefoninterviews med lærerne er de 34 besvarelser således eneste grundlag for de kommende vurderinger, og må derfor tages med et tilsvarende forbehold.

Spørgeskemaerne er inddelt i 2 hovedkategorier. Første del består af spørgsmål med afkrydsningsbesvarelser omkring de aktiviteter, der har været i forbindelse med jugoslavienkasserne. Anden del er lagt an på skriftlige besvarelser af 3 til 4 liniers længde, i forsøget på at få meninger og holdninger til at fremgå mere tydeligt af besvarelserne. Gennemgående må det dog konstateres at denne del er blevet mangelfuldt udfyldt i forhold til afkrydsningsrubrikkerne.

En kort behandling af de pædagogiske meddelellesprotokoller viser at de skoleklasser, der fortrinsvis optræder som lånere, ligger på 8. til 10.klasses niveau. Samlingen har været anvendt inden for fagene dansk, orientering, geografi og samtidsorientering - og er i en del tilfælde indgået i et samlæst forløb. Det anvendte timetal til arbejdet med jugoslaviensamlingen angives at ligge mellem 15 og 30 timer, med tyngde omkring de 25 - hvilket i folkeskoleregi må siges at være meget inden for en 3ugers periode.

Af meddelellesprotokollerne fremgår det endvidere, at elevernes motivation angiveligt ikke har fejlet noget. Teksterne angives dog fra lærerside som svære for specielt 8. klassetrin, gruppearbejdsformen har været en del benyttet og forældrearrangementer i forbindelse med arbejdet ("fest", udstilling, lysbilledfremvisning) har, de steder hvor det har været forsøgt, været en succes.

Besvarelserne på de modtagne spørgeskemaer er for afkrydsningsbesvarelsernes vedkommende blevet opstillet i følgende diagram, for på den måde at give et indtryk af hovedfordelingen på svarkategorierne. Derefter gives en kort vurdering af besvarelserne på tekstspørgsmålene i del 2.

Hvad der umiddelbart overrasker er besvarelsen af nummer 4. Her svarer 30 ud af 34 at teksterne er tilpas læselige, mens kun 2 mener at de er for svære. Ifølge lix-læsning, lærerudtalelser og personlig vurdering er det en markant afvigelse. Grunden kan dog være det "skjulte" ledende spørgsmål, socialt pres, pointering af personlig kapacitet eller andre forvirrende tendenser. Hvorvidt besvarelsen er repræsentativ vover jeg at stille mig tvivlende over for, i hvert fald vil et lavere lixtal på teksterne næppe være til skade for samlingen.

Anden del af spørgeskemaet er det umuligt at stille op i en systematisk form. I stedet fremstilles tendenser og enkelte repræsentative besvarelser i tekstform. Den mest markante tendens i besvarelsene ligger i forlængelse af følgende spørgsmål: "Hvad synes du var det mest spændende ved kasserne?" Her svarer 24 ud af de 34 simpelthen tøjlet, og ofte som det eneste. Netop dette vil kunne ses som udtryk for at netop brugen af etnografika er en succes. Forneholdet må være, at det måske af mange blot opfattes som en slags karnevalsrekvisitter. For at spænde buen kan dette forbehold muligvis støttes af den tendens, der ligger i besvarelse af spørgsmålet: "Hvordan tror du man kunne løse nogle af fremmedarbejdernes problemer i Danmark?" Der er lagt op til besvarelser af holdningsmæssig karakter, og det er også i høj grad blevet tilfældet.

I vurderingen af holdninger kunne man tale om udtalelser af positive(imødekomende) karakter samt omvendt negative. Heraf kan lidt over halvdelen karakteriseres som værende af positiv karakter. Pointerende nøgleord som forståelse, oplysning, tolerance og bedre levevilkår/arbejdsforhold. Ofte tenderer disse besvarelser dog almindeligt anvendte klicheer i den offentlige debat. Den negative tendens er at finde i næsten lige så mange besvarelser, ofte af meget markant karakter. Lad mig citere til illustrering: "De kan blive hjemme", "Dem som laver ballade i Danmark skal sendes hjem med det næste tog" og "Smid dem ud" - hvilket jo unægteligt ikke tyder på den store holdningsmæssige nuanceskabelse i arbejdet med samlingen.

Det sidste holdningsspørgsmål var formuleret således "Synes du at Jugoslavien og fremmedarbejderne er mindre 'fremmed' for dig efter at du har arbejdet med kasserne?" Hertil svarer 21 blankt nej. Med forskellig begrundelse(traditionsforståelse, intellektuel rationalitet, baggrundsoplysning m.m.) svarer 13 ja. I forhold til holdningsspørgsmålet fra Etnografisk Samling er det en forholdsvis stor positiv kategori, hvilket på den anden side må være en forudsigelig følge af den mere intensive formidlingsbaggrund og -form.

En generel vurdering af reaktionen på arbejdet med jugoslaviensamlingen må nødvendigvis samle sig omkring den fase af formidlingsprocessen, som etnologen ingen direkte indflydelse har på. Dermed understreges også et billede, der viser en relativ markant modsætning mellem intentioner og oplæg på den ene side, og de praktiske rammer og baggrunde på den anden, måske endda en fejlagtig målgruppeopfattelse. Via arbejdskasserne bliver der fra fagligt hold "udsendt en meddelelse" der overvejende er pædagogisk velfunderet. I den konkrete anvendelse inden for et fast og etableret formidlingssystem, i dette tilfælde folkeskolen, konfronteres intentionerne med en praksis, der ikke synes at kunne yde kasserne fuld retfærdighed. Fagopsplitning, tidspres, målgruppernes sammensætning, mangelsfuld etnologisk kompetence m.m. bevirker at formidlingsresultatet ikke helt kan leve op til forventningerne fra målformuleringen.

For at bibeholde en kommunikationsteoretisk terminologi er der for meget "støj på formidlingskanalen" til at budskabet kan gå rent igennem. Men denne "støj" ses alt for ofte blot som en irriterende og forstyrrende interferens, og ikke som et reelt og eksisterende strukturelt faktum. Derom mere i det følgende.

1.3. STATUS OVER DEN ANTROPOLOGISKE MUSEUMSFORMIDLING

På de følgende sider skal foretages en samlet vurdering af den formidling, som antropologien hidtil overvejende har helliget sig; afsnittet kan groft tematiseres over 1) et opsummerende analyseekstrakt på baggrund af de foregående resultater, og 2) en kritisk vurdering af museet som formidlingsform overhovedet.

Ifølge kommunikationsmodellen, der har været anvendt, er det naturligt at lægge ud med målformuleringen. På Etnografisk Samling foreligger en relativt velformuleret - og i hvert fald eksplicit - målsætning. Ifølge "bogen" skulle det være en basal forudsætning for et godt resultat, d.v.s. et harmonisk styret formidlingsforløb. Men i dette tilfælde må det nok konkluderes, at intentionerne kun i ringe grad er slået igennem i den udstilling, der her er blevet behandlet. En del af grunden er måske, at udformning af målsætningen og opstillingen af samlingen tidsmæssigt falder sammen, således at principperne muligvis sine steder er kommet for sent til at kunne gøre sig gældende. På den anden side er de endnu nyere udstillinger ikke nævneværdig anderledes i deres form.

Når det er sagt må man vurdere selve indholdet - d.v.s. om det overhovedet^{er} rimeligt at forvente et stærkt gennemslag med en målsætning, som den, der her er til behandling. I princippet må det anses for en omhyggelig formulering, der - uanset om man er enig eller ej - virker gennemtænkt på mange områder. I praksis er det imidlertid en formulering, det er umuligt at arbejde efter, fordi den er så bred og vag. Eller rettere, hvis man sætter sig for at arbejde ud fra den er man ikke hjulpet så forfærdelig meget. F.eks. er det blevet påpeget at Etnografisk Samling skal "favne alt folket" - en i realiteten lammende ambition, der ikke problematiserer målgrupper og modtagersituationen. Målformuleringens praktiske værdi ligger overvejende deri, at den har givet medarbejderne en mulighed for at snakke nogle ting igennem.

På UNESCO-projektet er man vidne til lidt af en modsat situation: her ligger ingen formuleret og gennemarbejdet målsætning. Resultatet heraf har ikke kunnet registreres i denne analyse, men det må formodes at standarden og indholdet af de forskellige kassesamlinger netop derved kommer til at divergere en hel del. De enkelte indsamlere er såvidt oplyst forholdsvis suveræne m.h.t. kompositionens hovedtema og vinkel. Netop den "bevidsthed" der kendetegner projektet i øvrigt kunne naturligt have resulteret i en handlingsfremmende målsætning af værdi for den antropologiske formidling overhovedet.

At katastrofen ikke er så stor endda beror overvejende på målgruppevalget. På Etnografisk Samling anses målgruppen for at være alt og alle - på Moesgård er den koncentreret omkring en forholdsvis let identificerbar og kendt gruppe: børn og unge i en institutionaliseret undervisningssituation. Samlet for de to kanaler kan det siges, at den vage formulering på Etnografisk Samling ikke er en hjælp til en eventuel gennemførelse af en ny slags museumsformidling, samt at mangelen på formuleringer i UNESCO-projektet til dels opvejes af det eksakte målgruppevalg.

På både Etnografisk Samling og Moesgård lægges der meget betoning på princippet om, at formidlingen skal "hjælpe os i vor forståelse af os selv". Men det er svært at påpege, hvorvidt det sker konkret. På Etnografisk Samling synes det mere som om formidlingen resulterer i et forsøg på at få os til at acceptere kulturvariationer i sig selv. Det er måske første skridt på den lange vej, men det er også dér man efterlades i sin samfundsforståelse. Der er i udstillingen ingen eksakt tendens til at ville fuldføre påstanden om "selvhjælp".

Her synes UNESCO-projektet at være nået et skridt videre - eller snarere at arbejde på et andet plan. Til forskel fra Etnografisk Samling lægges der vægt på 3 ting: det skal være tidssvarende, det skal være problemorienteret og det skal være aktiviserende. Desværre er dette faglige og pæda-

gogiske tiltag ikke slået så meget igennem m.h.t. holdningsændringer at det i analysen har kunnet påvises overbevisende.

Netop den uhyre ringe mulighed for at få gennemført, eller lægge op til, holdningsændringer har således kendetegnet begge projekter. Mest på Etnografisk Samling, hvor det må karakteriseres som en fatal misforståelse at ville formidle forståelse af FN's menneskerettigheder gennem det at formidle hedengangne kulturtyper. Man betjener sig af hvad der er blevet kaldt "etnografisk præsens" - en formidling af kulturer, der ikke grunder sig på specifik eller almen historisk forståelse, men som i langt højere grad vælger en steriliseret typeformidling, der så at sige udtrækker kulturelle karakteristika og sammenfald og placerer dem i et historisk vacuum. Så hvis det virkelig var forståelsen af menneskerettighederne, det gjaldt - d.v.s. at det ikke blot fungerede som appendiks eller legitimering af det etnografiske materiale - kunne man nok have valgt en mere direkte vej. Når mulighederne for selvforståelse således sættes i anden række (nemlig efter selve formidlingen af fremmede genstande), ja, så gør relevansen det så sandelig også.

Det var så at håbe på at UNESCO-projektet kunne bringe museumsformen videre - og det har det da også til en vis grad formået. Men det er samtidig blevet evident, at den form, der er valgt, er så specifikt bundet til sin målgruppe, at det vil være uhyre svært at overføre principperne til andre sammenhænge. Moesgårds formidling kræver faststrukturerede institutioner og forløb, hvorfor den grundtanker kun kan appliceres på meget snævre områder. Derved begrænses Moesgård projektets relevans sig som ledetråd for en bred formidlingsudvikling.

Feed-back effekterne har ligeledes været en del fremme i analyserne. Eller måske snarere manglen på samme. På Etnografisk Samling er der ikke blevet konstateret nogen form for indbygget feed-back mulighed - og kun konstateret en ringe interesse for feedback effekter generelt. Hvis museet

skal være andet end isoleret præsentation er det en absolut nødvendighed at få åbnet den sluse, der hedder direkte reaktion og tilbagemelding fra brugerne. På UNESCO-projektet er effekten erkendt som vigtig, men stadig svag i sin form. Det er naturligvis en svaghed, der bunder meget dybere end interesse eller ikke-interesse herfor, det er en svaghed der er latent tilstede i hele den formidlingsform, som museer repræsenterer, og det skal derfor blive behandlet nærmere i det følgende.

Bag analyserne må der også ligge en konstatering af manglende assistance. På Etnografisk Samling åbenbarer uvidenheden eller uvisheden om brugernes vaner sig med al ønskelig tydelighed. Dels f.eks i den manglende stringens i udstillingen, dels f.eks i uheldige placeringer og informationer. Det kunne virke som om Etnografisk Samling formidler sine ting, fordi det gør man nu engang som national museumsinstitution - selve "fortælleglæden" spores kun i meget ringe grad. Her har UNESCO-projektet det nemmere, dels fordi man henvender sig til et kendt og opdyrket miljø, dels fordi det egentlig slet ikke er projektets opgave at fortælle historien, blot fremlægge komponenterne, og dels fordi opbygningen gør at feed-back impulserne hurtigt kan indarbejdes i materialet. Alligevel kunne man ønske sig visse smuttere rettet (f.eks bogsammensætningen), men også en klarere erkendelse af de holdninger man trods alt er oppe i mod.

Som det træder tydeligst frem på Etnografisk Samling er der behov for en alliance med andre fagfolk. Der er ingen der siger, at fordi man ved noget om eskimoer, så ved man også noget om, hvordan man skal give sin viden videre på en relevant måde. I den retning kan der være anden kompetance, som det var muligt at trække på i langt højere grad end tilfældet er.

Der er i det foregående fremkommet den "overraskelse" at brugerens tidsforbrug på en udstilling er noget nær det minimale. Hvis man havde været opmærksom herpå kunne man i planlægningen have taget højde herfor: enten ved at tilpasse

udstillingen derefter, så budskabet alligevel kunne nå igennem, eller ved at lægge op til et større tidsforbrug - f.eks ved aktiviteter, faciliteter o.s.v. Tidsforbruget for UNESCO-projektets vedkommende er i grunden irrelevant, da det så tydeligt ligger uden for formidlerens rækkevidde at bestemme.

Det sidste fælles punkt der skal tages fat på er tekstproblematikken. Fælles for begge tilgange er det, at der ikke ligger eksplicitte overvejelser herom. På netsilikudstillingen findes forholdsvis mange tekster - ofte dog på de forkerte steder. D.v.s. lange tekster uden decideret, primær værdi (plancherne i rum A f.eks) og manglende tekst hvor det faktisk må anses for nødvendigt (redskabsforklaring). Overraskende er det dog, at der øjensynlig læses mere end hvad man kunne forvente, i det mindste blandt de "langtids-besøgende". På UNESCO-projektet er teksterne lange - men også beregnet for en anden situation. Hvad der derimod er værd at påpege her er sværhedsgraden. De er simpelthen for svære og kræver en udførlig gennemgang.

Analyserne efterlader det indtryk at Etnografisk Samling er en statsinstitution, der er "sat til" at formidle, og som sådan kan formidlingen ofte virke uinspireret og uinspirerende. Der ligger godtnok mange hæmmende elementer i Etnografisk Samlings struktur, men nogle kunne overkommes ved lidt mere åbenhed og interesse. Og UNESCO-projektet må stadig fastholdes som udtryk for forsøget på at bryde årtiers tradition på området - med den hage, at det kun er inden for et snævert område den overhovedet vil kunne slå igennem, og at man også her er i karambolage med blokerende strukturer.

Dette leder automatisk over i en mere overordnet vurdering af museet som formidlingsform. Et dominerende element i museumsformidlingen af antropologi er så afgjort det statiske princip. Det harmonerer meget dårligt med opfattelsen af det objekt man egentlig er sat til at formidle, og ikke mindst harmonerer det meget dårligt med de nyere anskuelsesvinkler af mere dynamisk karakter.

Grunden er til dels at finde i det forhold, at det er døde ting man har bygget formidlingen op omkring. På en permanent udstilling som på f.eks Etnografisk Samling er det alfa og omega, det er gestandene der bestemmer opstillingen og ideen og ikke omvendt. Når det primært er genstande det drejer sig om vil det også kræve umådelig energi at anvende dem til illustrering af en proces. For ikke at snakke om en social relation endsige en 'struktur'.

Men også i det princip overhovedet at lave permanente udstillinger ligger en latent fare for at ende som statisk raritetskabinet. Bl.a. fordi man så ikke blot formidler et statisk kulturbillede, men også formidler en statisk videnskab herom. En bestemt holdning til objektet (eksempelvis netsilikudstillingens øko-tilgang) præger i urimelig grad, og urimeligt længe (hvornår bliver netsilikudstillingen omarrangeret?). At gøre genstandene til alfa og omega, at "støbe" dem i glas, og derved gøre dem vanskelige at rette i, er at formidle et fastfrosset og fejlagtigt - i hvert fald ukomplet - kultur- eller samfundsbillede.

I museumsformen ligger også en række blokeringer, det kan være svært at øjne nogen løsning på. Glasset så at sige stivner meldingen. Meldingen er der (rigtig eller forkert?) og kan følgelig accepteres eller ikke. I den form opretholdes troen på at videnskaben om samfundet tilvejebringer de endelige eller "evige" sandheder, for så at fremstille dem for os bag glasset. Bare det at kunne røre dem ville måske hjælpe til at udfordre denne implicitte positionsforvrængning, i det mindste til en begyndelse.

Spørgsmålet er jo hvor mange der egentlig kan leve sig ind bag glasset eller distancen - og i bedste fald ikke kun få forståelse for men også forståelse af. I stedet bliver og forbliver det for de fleste noget fjernt, anderledes, kuriøst eller eksotisk man ser sig præsenteret for. Hvordan skal det i praksis og på håndgribelig måde kunne hjælpe os? Måske er en kreativ, relativ og fortolkende situationsformidling af langt større værdi end alskens veltilrettelagte

materielle totalbeskrivelser og -udlægninger.

Til dette punkt er museumsformen problematisk fordi langt de fleste ikke kan "gå ud", "hente derude" og "bruge det herhjemme" - for man kommer aldrig derud, og hvis dét endelig lykkes, kommer man ikke hjem igen! Monterfeberen er museumsformens kroniske sygdom.

Glasset er her taget som illustration på adskillelsen mellem melding og modtager, men dette er blot en del af hele formidlingsprocessen. Formidlingen via museumsformen er i princippet baseret på en procesopsplitning, der overhovedet præger megen kommunikation af viden. I det foregående er opdelingen fremstillet som værende mellem sender, budskab og modtager, hvilket må anses for typisk på både Etnografisk Samling og UNESCO-projektet.

Denne tredeling vil som oftest resultere i manglende gennemslagskraft, d.v.s. for meget "støj", på den ene side og på den anden manglende reaktion, d.v.s. envejskommunikation. Her må afgjort ligge en væsentlig forklaring på de manglende holdningsændringer, på fejlperceptioner og generel stivhed i udstillingsmønstret. Genstandsudstilling vil altid være i stor fare for at isolere formidleren fra processen og overlade det processuelle formidlingsforløb til tilfældigheder: hvilken lærer der underviser, hvilke ting man nu "får fat på" . udstillingen o.s.v. Det kan ikke virke særlig udviklende, hverken for den ene eller den anden part, at formidleren ikke er aktiv deltager i en proces der handler om formidling.

Analyseekstraktet må imidlertid også lede til overvejelser af ganske overordnet karakter. Her tænkes først og fremmest på museumsformen som formidlingskanal i forhold til intentioner og holdninger. Generelt kan formidling både be- og afkræfte fordomme eller holdninger. Ved konfrontation med en eller anden form for formidling modtager brugeren informationen ud fra en vis, specifik baggrund. Denne informations udsagn vil dermed i høj grad være betinget af

hvorvidt den af modtageren bliver anvendt til styrkelse eller svækkelse af en allerede forekommende holdning.

Oplysningen om at f.eks eskimoerne ofte spiser det vegetabiliske indhold af mavesækken fra deres jagtoffer (ren, moskus, harer) indeholder to perceptionslinier. Opfattet som en "underlig", "dyrisk" og "magisk" skik bekræfter den allerede eksisterende fordomme omkring de "vilde" som værende fremmede og "lavere". Opfattet som en af de få muligheder for at konsumere vegetabiliske næringsstoffer bevirker den forståelse af eskimoernes effektive udnyttelse af de forhåndeværende ressourcer. I bund og grund er oplysningen i sin rene form ikke usand, og derfor ikke formelt kritisabel, men såfremt en sådan oplysning formidles forholdsvist autonomt fremstår altså begge perceptionsmuligheder - og dermed muligheden for fordomsbekræftelse.

Formidlingsarbejdernes intentioner vil derfor ofte være at søge muligheden for fordomsbekræftelse fjernet mest muligt fra oplysningen. Eksemplet Etnografisk Samling viser imidlertid hvor vanskelig en opgave det kan være. I sin form er netsilikudstillingen absolut ikke fri for at kunne forstærke fordomme. Ikke fordi man ikke søger det undgået - men udstillingen lader det i høj grad være op til brugeren selv at få be- eller afkræftet sine fordomme. Såfremt man grundigt og minutiøst gennemgår hele udstillingen vil man i store træk få bibragt en øget indsigt i netsilikeskimoernes kulturtype (- ikke nødvendigvis i eskimoernes reelle samfundsbetingelser), men som det er fremgået af såvel undersøgelsen som interviewene forekommer dette meget sjældent. I stedet anvendes det der er blevet kaldt supermarkedsprincippet, hvor den enkelte besøgende går ind, falder over et par enkelte elementer, der modtages løsrevet fra helheden i udstillingen, for så tilslut at forlade den efter gennemsnitlig 5 til 10 minutter. Samtaleemnet, der gik på hvorvidt den besøgende havde ændret indstilling til eskimoerne blev da også besvaret med et markant nej. Indtrykket kan selvfølgelig ikke være signifikant for en fordomsbekræftelse, men dog signifikant for en manglende afkræftelse. Det er så selv-

følgelig en påstand, at brugeren indledningsvis i høj grad besidder fordomme m.h.t. "de andre" (læg f.eks. mærke til udtalelserne om fremmedarbejdere fra spørgeskemaerne fra UNESCO-projektet.)

Et sådant syn på perceptionen må lede til spørgsmålet om hvorvidt en blot og bar fremstilling overhovedet kan accepteres. Selv hvor man ingen intentioner nærer om en bekræftelse, vil den udmærket kunne finde sted alligevel. Men at søge at begrænse informationen, gøre den obligatorisk eller undgå "ømtålelige emner" er på den anden side mindst lige så kritisabelt. Det kan let blive til idealiseret antropologisk idyl, kun ufarlige informationer og ikke-problematiserende fremstillinger. Erkendelsen må være, at en holdningsbearbejdelse er uundgåelig - og jo mere erkendt jo bedre. Spørgsmålet er selvfølgelig om forskeren selv er "ren". Men ordet holdningsbearbejdelse eller holdningsproblematisering kan let erstattes med indoktrinering - og så får anskuelserne pludselig en art negativ ladning, der ikke harmonerer med de almindeligste moralske normer for faget eller dets udøvere. Jeg skal være mig for at søge dette problem endeligt besvaret i denne sammenhæng, men alligevel - når nu problematikken er rejst - give en fortolkning.

I grunden bunder spørgsmålet i hvad vi foregiver at være. En situation, hvor formidleren bevidst censurerer og beskærer sit materiale for at opnå en bestemt effekt hos modtageren kan virke som en forførende genvej i den forstand at han/hun bliver i stand til at "vråde" og forfalske virkeligheden efter en bestemt hensigt. Som formidleren - altså den der åbenbart besidder den objektive, videnskabelige indsigt - er det en position, der må tages afstand fra. Den er lamende og pacificerende fremfor udviklende, såvel i forholdet til brugergruppen som i forholdet til faget selv. Hvis man som forsker og person har en holdning til virkeligheden, som man ønsker fremmet, må den næsten pr. definition være så formuleret og holdbar, at det ikke er nødvendigt at fordreje virkeligheden for at få andre til at hoppe på den. Ideelt set et rimeligt udgangspunkt.

Selvom det her er sat firkantet op øjnes lyspunktet altså i en positionsændring. En positionsændring fra sandhed til anskuelse - og vel at mærke en anskuelse, der er vokset ud, ikke af en skråsikker videnskab, men af arbejdet med et håndværk.

En sådan position kan konstrueres i formidlingssituationer hvor formidler og bruger ved hjælp af et tillært håndværk (som antropologen godtnok må formidle) på lige fod søger en løsning på rejste problemer. I en sådan position vil antropologens holdning ideelt set ikke fremstå som et automatisk resultat af "den videnskabelige baggrund", men tværtimod være én holdning ud af mange. Herved ligger muligheden for fremkomsten af en dialog, hvor holdninger brydes, argumenteres og udvikles, og ikke bare doceres eller luskes ind af bagdøren i kraft af en i bund og grund fejlagtig positionsforvrængning. Denne indikation vil rejse mange problemer i sit kølvand, men de er overvejende af pædagogisk karakter. Tilbage er så at formidlingen på den ene side må undgå bevidst eller ubevidst bekræftelse af fordomme/holdninger, men på den anden side ikke må fordreje virkeligheden i forsøget på at undgå/opnå dette.

Ud af denne korte fremstilling fremstår museumsformidlingen som form i et noget vanskeliggjort lys. I en traditionel museumsformidling vil det være så godt som umuligt at overkomme de skitserede problemer, fordi museumsformidling er skabt omkring devisen materialefremstilling-materialekomposition-individuel perception. Det brud der strukturelt ligger mellem de to første punkter og det sidste har jeg antydnet såvel i forhold til Etnografisk Samlings som i forhold til UNESCO-projektets formidlingsaktiviteter. Det må anses for virkeligt centralt for enhver formidlingsdebat, at vurdere hvordan denne basale blokering kan overvindes eller hvordan alternativet kan konstrueres. At afvise at bruddet er af nogen nærværdig relevans er i sidste ende at fastholde de mangler, farer og fejl der i det foregående er skitseret m.h.t. den institutionelle, antropologiske formidling.

NOTER TIL 1. AFSNIT

- 1) Modellen er opbygget på basis af Søren Gregersen: "Museumsformidling - teori og planlægning" fra Dansk Tidsskrift for museumsformidling no. 1. 1976.
- 2) Denne målsætning forekommer i medarbejdernes egen status over deres virke - nedskrevet efter en række møder i 1975. En passage kan illustrere bevæggrundene: *Denne dybdeboring i Etnografisk Samlings nuværende status efterlod hos alle deltagere en klar erkendelse af, at afdelingens arbejde på en lang række centrale punkter var kommet ud af trit med de store sociale og kulturelle forandringer, der sker i verden i dag.* (Årbog 1975-76)
- 3) Etnologi som universitetsdisciplin ved Københavns Universitet stammer fra midten af dette århundrede. Før denne tid havde det videnskabelige arbejde hovedsagelig været koncentreret omkring Etnografisk Samling.
- 4) Etnografisk Samlings årbog 1975-76 (Nationalmuseet)
- 5) op.cit. side 6
- 6) op.cit. side 7
- 7) op.cit. side 8
- 8) op.cit. side 8
- 9) op.cit. side 8
- 10) op.cit. side 7
- 11) Der findes ingen signifikante statistiske oplysninger om besøgstallet på specielt eskimosamlingerne. De tal, der findes er for hele stueetagen. Det her oplyste tal er fremkommet som et overslag ved samtale med en kustode - på en dag med optælling af besøgende ved denne indgang.
- 12) Tallene er fra Nationalmuseets samlede årsberetning 1975 side 53.
- 13) Museumsinspektør Jørgen Meldgård er mag.art. i arkæologi.
- 14) Citatet er refereret fra introduktionsudkastet til skolepjece(n)s.3) om netsiliksamlingen, og er som sådant ikke offentligt.
- 15) op.cit. side 5 - Det kan iøvrigt undre, at en sådan pjece først er under udarbejdelse 2-3 år efter at samlingen er nyopstillet. Endvidere savnes en vejledning for ikke-skolebesøgende.
- 16) I forbindelse med den her omtalte distinktion mellem interviewformer er jeg udgået fra Rehder: *Feltmetode*

Speciale fra Institut for etnologi og antropologi, Kbh. 1975.

- 17) Udstillingen "Verdens kvinder - kvinders verden" var på dette tidspunkt opstillet i naborummene.
- 18) Netop som en udstilling af ikke kun national interesse (grundet dens eneståenhed) burde i det mindste engelsk følgetekst være en selvfølge.
- 19) Museumsprincippet med arbejdskasser er ikke etnografisk enestående - i Sverige har man f.eks projekter kørende med bl.a. arkæologisk indhold.
- 20) Hovedkilderne i den forbindelse har været: "Introduktionsskrivelse til UNESCO-skoleprojekt 1976" - "referat af åbent hus drøftelser 4. maj 1974" - "referat af åbent hus drøftelser 27. maj 1976" - Egon Eskildsen: "the UNESCO School Project in Denmark" samt samtaler med den p.t. leder af arbejdet, Bente Knudsen.
- 21) UNESCO skoleprojekt 1976
- 22) Referat fra åbent hus drøftelser 4. maj 1974
- 23) Modellen er taget fra Introduktionsheftet 1976
- 24) Den eksakte værdi af disse spørgeskemaer er det vanskeligt at fastslå - besvarelsenerne er ofte mangelfuldt udfyldt fra lærerside. Men det er givet at de udtrykker formidlernes ønske om at få en fornemmelse af kassernes brug, funktion og modtagelse.
- 25) Her ses det at etnografika stadig optræder centralt som formidlingsobjekt, men i høj grad er suppleret med store mængder af tekster, billeder og bøger.
- 26) Genstandene er indsamlet af den danske antropolog Carl-Ulrik Schierup, Moesgård.
- 27) Med udtrykket "delt" hentydes blot til den potentielle modsætning, som religion og kampen for et socialistisk samfund kan være årsag til.
- 28) At udregne en lix på en tekst er ikke entydigt defineret for sværhedsgrad. Opremsninger af navne m.v. kan let give et fortegnet billede af tekstens sværhedsgrad. Imidlertid anses det for så tendentielt rigtigt, at biblioteker i høj grad støtter sig til lix-analyser.
- 29) Se f.eks Søren Gregersen: op.cit. (1976)
- 30) cit. fr. Carl-Ulrik Schierup: "The Yugoslavia Collection Working Material on the Problem of Labour Migration" side 102, Moesgård (1976)

AFSNIT II

TEORIANALYSER

2. INDGANG TIL TEORIANALYSER

Dette afsnit er resultat af en bunden opgave i et eksamensforløb, hvilket i nogen grad har influeret på form og indhold.

Det skal indledningsvis pointeres, at termen "funktionalistisk", hvor den forekommer, ikke refererer til den specifikke engelske struktur-funktionalistiske teoriskole, men til en bredere objektforståelse, der grunder sig på en "funktionelt betonet", positivistisk basis, og som vil kunne identificeres i mange såkaldte antropologiske skoler eller retninger - således her i forbindelse med den amerikanske komparative forskning, som den blev initieret af G.P. Murdock's arbejder.

Det skal beklages, at det specifikke forhold mellem den komparative metode og det her fremstillede teorigrundlag måske ikke er tilstrækkeligt understreget.

Strengt taget kan den komparative metode ikke entydigt knyttes til nogen specifik teoretisk konstruktion, men kan som metode anvendes inden for mange teoretiske rammer (diffusionisme, historisk komparation o.s.v.)

I denne sammenhæng er den komparative metode, med baggrund i bl.a. det empiriske valg, blevet knyttet til den amerikanske funktionelle objektforståelse, der er opstået omkring den såkaldte "statistical survey method".

Med henblik på en evt. senere supplerings og ajourføring i forbindelse med et større formidlingsprojekt skal det fremhæves, at en analyse af specielt den hjemlige kulturhistoriske/diffusionistiske teori og metode vil være ønskelig. Dette fordi denne retning har haft afgørende indflydelse på forvaltningen af den antropologiske museumsformidling i Danmark. Endvidere vil en placering af nyere marxistiske tiltag og tendenser være ønskelig.

Den antropologiske videnskab har i løbet af sin korte historie nået at formulere og anvende et utal af metoder og teorier. Ingen teori har dog endnu været i stand til at bevise sin absolutte gyldighed og anvendelighed på alle områder. Dette skyldes tildels at de forskellige synsvinkler arbejder ud fra forskellige forklaringsrammer og grundantagelser. I forlængelse af almindelig logik må man derfor også forvente, at forskellige synsvinkler resulterer i forskellige slutprodukter - selv hvor materialet synes at være det samme.

Disse forestillinger danner grundlag for den kommende diskussion af sammenhængen mellem teori og metode på den ene side, og de resultative konsekvenser på den anden. I komprimeret form vil artiklen beskæftige sig med i hvor høj grad, og på hvilken måde, den anvendte metode og teori bestemmer karakteren af de resultater man erholder og kan formidle.

Til dette brug er der valgt 3 synsvinkler, der alle har en accepteret plads inden for det antropologiske fagområde. Den komparative synsvinkel vil blive behandlet i dens antropologiske effekt inden for den funktionalistiske samfundsopfattelse. Den økologiske metode udgør det andet udgangspunkt, og behandlingen vil blive knyttet til kulturøkologien og dens udløbere. Den sidste synsvinkel i denne omgang bliver den historisk-materialistiske (fremover af bekvemmelighedshensyn blot kaldt den marxistiske), som behandles med udgangspunkt i den såkaldte althusserianske form.

Sammenstillingen af det empiriske materiale, der her vil blive brugt som illustration til teorier og hypoteser, har haft en svær fødsel. Dels skal materialet være tilfredsstillende behandlet ud fra alle synsvinkler, dels skal det i sin form kunne eksemplificere de enkelte metoders arbejdsmåde og begrænsninger.

Valget er faldet på det sydlige Mexico som regional ramme. Her har den komparative synsvinkel huseret i årtier, og har, udover at demonstrere sin egen formåen, i sit kølvand skabt en sand syndflod af etnografiske data. I kraft af områdets historiske udvikling og samfundsmæssige karakter har det endvidere været grundlag for en del marxistiske studier. Endelig har det også her

været muligt at indføre den økologiske synsvinkel, i og med at bl.a. mayabefolkningen og problemer i forbindelse hermed, har været eksplicit behandlet fra dette hold.

Af hensyn til specielt de komparative og økologiske synsvinkler er der inden for regionen Sydmedico yderligere foretaget en opdeling med focus på delstaterne Yucatan og Chiapas

Tilslut har ønsket om understregning af lokalsamfundsperspektivet, gjort at 2 specifikke lokalsamfund, Chan Kom i Yucatan og Zinacantan i Chiapas, er blevet gjort til fikseringspunkter for den empiriske diskussion.

Samlet kan det siges, at materialet ikke er tilstrækkelig homogent til at befordre entydige slutninger, men dog komplek nok til at kunne anvendes som reference for stadfæstelsen af de 3 synsvinklers centrale kendetegn og resultative tendenser

2.1.1. Den komparative metode.

"Den første forudsætning for en samfundsvidenskab er at den handler om samfundet."

P.G. Pedersen

I korthed er det den komparative metodes programmatisk hovedopgave at klassificere etnografiske data med henblik på formulering af love om kulturtræks udbredelse og funktion - i sidste ende love om de principper, der bestemmer menneskets adfærd i samfundet (Murdock 1965:297-8). Selvom konkrete definitioner af antropologisk komparation kan variere de enkelte forfattere imellem er der dog bred enighed om, at en præcisering af synsvinklens metode indeholder kodeord som: etnografiske data, kulturtræk, funktionel korrelation/kausaltet, samt kulturelle love. Som sådan kan den komparative metode anskues som integreret i det funktionalistiske teorikompleks i antropologien.

Det helt centrale i forståelsen af den komparative metode gælder forholdet til de empiriske data, der arbejdes ud fra. Empirien, i.e. etnografiske data, er det primære og uafvendelige udgangspunkt for enhver komparative behandling. Empirien opfattes som en samling af facts, hvis karakter grundlæggende må bestemme metodens arbejdsform, og i sidste ende resultaterne. Empirien udgør den reference, der til enhver tid kan konsulteres for at efterprøve eller bevise de forskellige antagelser, der gøres. Dermed vokser teorien ud af virkeligheden:

"It is no longer admissible to spin out new theories of society and culture from the cozy depths of an armchair. We must start from the facts, of which an imposing mass has been assembled, and from the existing body of conclusions derived from the facts and verifiable by them. When this is done, and the deductions of armchair theorists are treated with the neglect they deserve, the apparent inconsistencies in the results of the reliable investigators in the several fields seem to fade away, and the broad outlines of an actual science of culture stand revealed."

1)

Der tilkendes således empirien det generelle primat - teorien må underordnes og bestemmes heraf. I forlængelse af den fremførte holdning indtræder også et skel mellem etnografer, som de der producerer de fornødne data, og komparativisterne, som de skal forsøge at anvende dem. (Murdock 1949:vii-viii)

Retfærdigvis skal det nævnes, at mange komparativister af mere besindig karakter end Murdock også forholder sig køligere til det empiriske materiale de arbejder ud fra. Grundholdningen er den samme, men ofte pointeres utilstrækkeligheden af de forhåndenværende data (Naroll 1973a:47), ligesom factfinderens faglige og kulturelle baggrund indgår i en vurdering af materialet (Köbben 1967:11-12).

Den komparative synsvinkels tematiske forhold til empirien kan altså generelt karakteriseres som forholdet mellem tagkonstruktion og betonfundament. Lidt mere lyrisk er det absolute afhængighedsforhold blevet beskrevet af Köbben:

"One cannot bask in the sunshine of a theory before one has plunged into the cold water of the facts - which can only be obtained by comparative study."

2)

Med de etnografiske data som afgørende fundament er det så den komparative metodes program at nå frem til forskellige love omhandlende kulturtræks udbredelse og funktionelle betydning.

Til dette kræves i første række en bearbejdning af de "rå" data. De relevante kulturtræk, i.e. de fenomener man har sat sig for at undersøge, må identificeres og bringes på lige fod. Der må etableres brugbare definitioner som redskaber til placering af det foreliggende materiale. I sagens natur er en definition af polygyni uundgåelig såfremt man ønsker en bekræftet hypotese om polyandri contra polygyni (Murdock 1949:26).

Definitioner er et vigtigt led i den komparative arbejdsproces fordi definitionerne i sidste instans afgør hvor de forskellige kulturtræk "hører hjemme". En definition af "lov"

der f.eks. forudsætter eksistensen af et nedskrevet kodeks vil automatisk udelukke alle illiterale samfundstyper som "lovløse", mens en definition af lov som f.eks. et generelt accepteret sanktionsparameter for rigtig og/eller forkert handlen betyder en kraftig udvidelse af appliceringsværdi.

Når en brugbar definition er formuleret begynder arbejdet med klassifikationen af data - hvorvidt hører dette og hint kulturtræk til denne og hin definerede kategori? Det størst kendte klassifikationsarbejde er udført i forbindelse med det såkaldte Human Relations Area Files (HRAF) - en ambitiøs klassificering af en mængde forskellige, repræsentative kulturer. Denne kategorisering er bl.a. udført med hovedkategorier som: økonomi, arbejdsdeling, bosætningsformer, styreform, ægteskabsformer o.s.v. (Murdock 1965:300). Ordningen af data kan naturligvis foretages på mange måder - alt efter intentionen med det klassificerede materiale.

Det er først med det klassificerede og definerede materiale ved hånden, at den komparative antropolog for alvor kan gå i gang med sin opgave - at stille spørgsmål og antagelser til virkeligheden. Brugen af ordet 'virkelighed' her er ikke tilfældig, for den traditionelle komparativist ser stadig principielt på sit materiale som "pure facts" og uspoleret af teoretiske overvejelser. Definering og klassificering opfattes som ateoretiske operationer, ligesom de anvendte kategorier ses som defineret på de etnografiske datas betingelser (Murdock 1949). Andre fortalere for den komparative metode (f.eks. Naroll 1973b, Köbben 1967) er dog åbne for muligheden af, at materialet allerede på dette tidspunkt af processen er formet af teoretiske og operationelle påvirkninger, genereret af de spørgsmål, der a priori er ønsket stillet til materialet.

Men ideelt set er den komparative antropolog nu i besiddelse af et holdbart, i.e. empirisk sandt og funderet, materiale, der gør hende i stand til at ekstrapolere kategorierne med henblik på be- eller afkræftelse af diverse antagelser. F.eks. kunne følgende hypoteser opstilles:

- 1) Hvor der findes bilocal residens findes også slægtskabs-terminologi af generationstypen.
- 2) I bondesamfund er betydningen af de interpersonelle relationer fremherskende, og mistænksomhed, fjendskab, misundelse, mangel på samarbejde florerer.
- 3) Hvor vi finder jægere og samlere, der finder vi også en bilateral slægtskabsstruktur.

Materialesamlingen vil så afgøre hvorvidt der er tale om sande eller falske udsagn. Disse eksempler illustrer både den mest anvendte type af hypoteser, samt ikke mindst de problemer der er forbundet hermed. Disse sidstnævnte skal imidlertid gemmes en kort stund, for at se nærmere på karakteren af de antagelser der gøres.

Hypotese 1) er af meget udbredt karakter, og kan formelt reduceres til $A \rightarrow B$. Hypotesen går i al beskedenhed ud på at undersøge hvorvidt, og i hvilken grad, to fenomener optræder sammen. Såfremt materialet fra en tilstrækkelig mængde samfund synes at vise en tendens hertil, er testningen udført med positivt resultat: i samfund med bilokal residens finder vi som oftest en slægtskabsterminologi baseret på generationer. Disse to fenomener er således bevist at korrelerer. For den sags skyld kunne udsagnet også vendes om til $B \rightarrow A$, for der ligger her ingen kausalantagelse bag.

Omend denne hypoteseform er den mest anvendte kan der stadig andre og mere udviklede hypoteser op til besvarelse. F.eks. ud fra antagelsen om, at et kulturelt fenomen kan være funktion af flere faktorer. Vi får en formel som denne: $A \xrightarrow{B} C$.

Her kræves en forudsætning af teoretisk karakter. Hvis man kun påstod at $A \rightarrow C$ tog man ikke højde for at C kunne være produkt af en anden påvirkning. Her er der altså tale om hypoteser om kausalrelationer og ikke blot korrelationer. Modfølen til $A \xrightarrow{B} C$ er $A \rightarrow C$ og $B \rightarrow C$, og kan naturligvis også forekomme i hypoteseform. Tilslut et eksempel på, hvad der er kaldt funktionel ækvivalens: $A \xleftrightarrow{B} C$, hvor det forudsættes, at ét fenomen betinger to eller flere andre. Mulighederne kan varieres og

udbygges i det uendelig, f.eks ved A - B - C, men bundet alle i at definere visse relationer mellem hvad der opfattes som funktionelle elementer.

Alt i alt skulle dette kunne give et groft skelet til forståelse af den komparative metodes basale arbejdsform. Det vil dog så for retfærdigheds skyld måtte pointeres, at så lidt tøj har kejseren heller ikke på. I den nyeste komparative arbejdsform er indføjret både et væsentligt element af selv-kritik og påpasselighed, samt et sæt af statistisk-signifikante kriterier. De skal i kort form berøres for ikke at blive udsat for unødigt mistænkeliggørelse af gode intentioner.

Som det er fremgået af de førnævnte eksempler led de tildels under en upræcis formulering. Begreber som "tydelig", "misundelig", "finder vi", "bondesamfund" o.s.v. bliver af komparativisterne ofte internt kritiseret som ubrugelige og vildledende (Köbben 1967 & 1973). I bestræbelsen på at lægge sig tæt op af de eksakte matematiske videnskaber plæderes derfor mere og mere for brugen af kvantificerbare hypoteseopstillinger - det vil f.eks sige gradueringer af værdier som: Hvor der eksisterer en (vis) høj grad af social differentiering finder vi en tilsvarende (vis) høj grad af arbejdsdeling.

Hypotesen ville aldrig kunne tilfredsstille en statistiker, men er dog tegn på viljen til at undgå de værste almindeligheder. Endvidere gøres der et stort arbejde for at sortere, supplere og renovere det anvendte materiale - bl.a. muliggjort af den elektroniske databehandling (Naroll 1973b).

Uanset moralsk habitus hos den enkelte antropolog eller raffinering af kriterier bliver dog tilbage, at den komparative metode på væsentlige punkter står over for enorme problemer i forsøget på at blive grundlag for den Videnskab om Mennesket, den har sat sig som mål (Radcliffe-Brown 1951, Murdock 1949). Og spørgsmålet er om disse problemer vil kunne løses ved yderligere stringens i behandlingen af data, yderligere opmærksomhed ved hypoteseopstillingen og yderligere højnelse af den antropologiske moral - holdninger som f.eks Köbben går ind for. Eller om problemerne er så basale, at han - sammen med andre - er dømt til at blive skuffet i sine forventninger.

2.1.2. Den økologiske metode

"Kulturøkologien har introduceret en reel modstander til mennesket i dets livtag med naturen. Hvorvidt de tilhører samme vægtsklasse kan man dog ikke enes om".

N.E. Nielsen

Den økologiske metode er distinkt derved, at den sætter focus på ekstrakulturelle fenomener i sin forklaring af kulturelle ditto. Hvor den komparative metode overvejende beskæftigede sig med internt kulturelle forhold, er det den økologiske synsvinkels opgave

"... to develop the concept of ecology in relation to human beings as an heuristic device for understanding the effect of environment upon culture."

3)

Den økologiske synsvinkel, således som i hvert fald her Steward opfatter den, introducerer dermed en ny faktor i det antropologiske studium. Der opereres nu ikke kun med et kultur- men også med et naturbegreb (indeholdt i hvad der normalt kaldes omgivelser).

Dermed er der ikke længere tale om at lade kulturen forklare sig selv, men om at det er relationerne eller forbindelserne mellem natur og kultur, der er afgørende.

I den økologiske diskussion før Steward havde debatten været polariseret omkring den økologiske determinisme på den ene side og possibilismen på den anden. Den økologiske determinisme ser programmatisk kulturen som determineret af de fysiske og biologiske omgivelser, mens possibilismen tilkender kulturen et vist autonomt råderum inden for de absolutte rammer, som naturen har sat (Samuelson 1972:8-16).

Ovenanførte citat kunne godt tolkes derhen, at Steward selv står for en slags deterministisk holdning, men det var hans store fortjeneste trods alt at bringe den stivnede debat ind i nye spor. Til forskel fra andre elementer i det naturlige

miljø, så som dyr og planter, er det et karakteristika at:

"Man enters the ecological scene, however, not merely as another organism which is related to other organisms in terms of his physical characteristics. He introduces the superorganic factor of culture, which also affect and is affected by the total web of life."

4)

Kulturbegrebet ses således som eksponent for menneskets specifikke mulighed for at overleve i de givne omgivelser (Cohen 1968:1). Grundantagelsen - at kultur og natur interagerer - ligger så bagved undersøgelsen af hvordan kulturen tilpasser sig de tendentielt givne omgivelser, og hvordan denne tilpasning påvirker kulturens form og muligheder.

Problemet er altså stadig.

"...to ascertain whether the adjustments of human societies to their environments require particular modes of behaviour or whether they permit latitude for a certain range of possible behaviour patterns".

5)

Til løsning af dette problem har kulturøkologien arbejdet med forskellige operationelle begreber. Mest betydende er begrebet "cultural core", fordi det identificerer løsningsfeltet i henhold til subsistensaktiviteterne, og dermed definerer det væsentligste interaktionsfelt for menneskets forhold til omgivelserne.

Begrebet er udviklet på den grundantagelse, at alle aspekter i en kultur er funktionelt afhængige, men at graden og måden af denne afhængighed kan variere. Cultural core er et empirisk operationelt begreb, der skal bruges til at udskille de funktionelle faktorer, som specifikt er knyttet til de basale subsistensaktiviteter i en given kultur.

"The core includes such social, political, and religious patterns as are empirically determined to be closely connected with these arrangements... Cultural ecology pays primary attention to those features which empirical analysis shows to be most closely involved in the utilization of environment in culturally prescribed ways."

6)

Metodisk grupperer kulturøkologien sine analyser omkring 3 primære felter: 1) omgivelserne, 2) de kulturelle midler hvormed omgivelserne udnyttes, samt 3) de menneskelige adfærdsmønstre og institutioner i forbindelse med den nødvendige tilpasning (Steward 1971:434-35). Senere har Netting søgt generelt at præcisere faktor 3), og udskiller derved yderligere tre undergrupperinger som primære:

"a) the density and spatial distribution of population, b) the structure and composition of productive groups, and c) the rights to the means of production. No rigid determinism is implied here, but these aspects of social organization often seems to have demonstrable adaptive significance."

7)

Med denne skitse er der givet et indblik i de væsentligste metodiske elementer i den traditionelle, Steward'ske kulturøkologi. Men andre antropologer end Steward betjener sig af det økologiske perspektiv, og ofte med andre udgangspunkter og grundholdninger. En all-round fremstilling af den økologiske synsvinkel vil ikke kunne komme uden om Vayda og Rappaport, som eksponerer for nye økologiske ideer og tendenser i antropologisk regi.

Vayda og Rappaport ser Stewards metode som, i bedste fald, kun anvendelig i lokale empiriske sammenhænge, hvor det drejer sig om at definere specifikke relationer og funktionstilpasninger. Dette skyldes at Steward har isoleret sig fra den generelle økologiske videnskab - en efter deres mening almindelig tendens i den antropologiske økologi (Vayda & Rappaport 1967:479).

"He (Steward, GE) views the elucidation of biological and of cultural phenomena as different objectives of ecological research, each requiring its own concepts and methods, each to be kept, generally, distinct from the other."

8)

Netting (1981) opstiller et problem, der er knyttet til den kulturelle tilpasning i forbindelse med de kulturelle midler, som bruges til at udnytte omgivelserne. Netting argumenterer for, at den kulturelle tilpasning er en proces, der involverer både kulturelle midler og omgivelserne. Netting argumenterer for, at den kulturelle tilpasning er en proces, der involverer både kulturelle midler og omgivelserne.

For at nå til en forståelse af andet end tilpassede korrelationer er Steward nødt til at operere med en næsten guld-givet og automatisk udviklingsfaktor, der manifesterer sig i den teknologiske udvikling. F.eks. leder krydskulturelle sammenligninger af cultural cores og givne omgivelser til konklusioner om entydige kausalrelationer fra natur til kultur. Dette er en kausalitetsanskuelse, som Vayda og Rappaport blankt afviser (Vayda & Rappaport 1967:485, se også Netting 77)

Deres eget bud på en mere nuanceret forståelse af processerne mellem natur og kultur bygger på økosystembegrebet. En kort definition er i et senere arbejde givet af Rappaport

"An ecosystem may be defined as the total of living organisms and non-living substances bound together in material exchanges within some demarcated portion of the biosphere. The most important and typical of these exchanges are those of feeding."

9)

Med dette begreb opløses det formulerede skel mellem natur og kultur - begge dele indgår i en systemisk helhed af mennesker, planter, dyr, nedbør, inest, ph-værdier o.s.v. En sådan systemisk helhed giver mulighed for at bringe et væld af faktorer og elementer på fællesnævner.

"The possibility of studying human and nonhuman behaviour in similar ways cannot fail to be enhanced by a new (or renewed) awareness of the broad similarities between the two, ..., viz. that both function to effect adaption to the environment and that both are subject to a kind of selection resulting, inter alia, from the fact that individuals or populations behaving in certain different ways have different degrees of success in survival and reproduction and, consequently, in their transmission of their ways of behaving from generation to generation."

10)

I forsvaret for økosystemtanken har forfatterne måttet indrømme kulturbegrebet en vis ontologisk autonomi, men har dog fastholdt det rimelige i trods alt at undersøge kulturer i en økosystemisk sammenhæng: *Ontological distinctiveness and special laws governing operation do not necessarily imply functional autonomy*" (Rappaport 1971:242).

Programmatisk er det nu den systemfunderede økoantropologis opgave at undersøge hvorvidt den menneskelige adfærd, som altså udføres under sociale, økonomiske, politiske og religiøse konventioner, styrker eller svækker individernes overlevelsesmuligheder og velbefindende. I større sammenhæng hvorvidt denne adfærd opretholder eller nedbryder det økologiske system, hvori den forekommer (Rappaport 1971:243).

Økosystemet anskues basalt som selvopretholdende og besidder visse negative feed-back mekanismer, der "fortæller" når noget er ude af balance. Rappaport har selv foretaget empiriske analyser på dette grundlag - koncentreret omkring behandlingen af sammenhænge mellem rituelle handlinger og økologisk balance i et system indeholdende bl.a. Tsembage-folket, nogle grise og en bid af Ny Guinea. Et kort rids af den væsentligste konklusion viser på forbilledlig måde tankegangen bag den empiriske anvendelse af økosystembegrebet:

"In response to signals from the ecosystem (e.g. complaints of women concerning the burdens of pig husbandry) ritual actions are undertaken with respect to supernaturals (there are sufficient beasts to repay them, and sacrifices are made), but these actions have corrective effects upon the ecosystem (the pig population is reduced and women's labor in pig husbandry is reduced)."

11)

På trods af markante meningsforskelle indenfor økoantropologien kan det dog sammenfattes, at den økologiske metode arbejder med kulturbegrebet i en større sammenhæng af fysiske og biologiske omgivelser. Metoden er empirisk specifik, og opererer med såvel teknologisk deterministiske (kulturøkologien) som systemiske funktions- og kausalantagelser.

2.1.3. Den marxistiske metode.

*"Bare antropologien dog for alvor ville acceptere
den marxistiske teori - og så 'glemme' den igen"*

A.R. Homeyard

Den marxistiske synsvinkel (her altså anvendt som betegnelse for historisk materialistisk tankegang) ser sig selv som en historieteori, hvis fortjeneste det er at have åbnet historiens kontinent for videnskabelig udforskning, hvor dette kun før gjaldt matematikkens og fysikkens kontinenter (Althusser 1969 i Krogh&Poulsen 1976:69).

Selv om dens teoretiske objekt dermed defineres i forhold til historiens invariante elementer - hvilket vil fremgå senere - har den i sine realanalyser tenderet mod at arbejde med samfundsmæssige enheder - eller samfundet slet og ret. Årsagen skulle bl.a. være at finde i historiske og politiske traditioner og overvejelser omkring II. Internationale og "socialisme-i-ét-land-strategien" (Friedman 1976:5). For den videre behandlings skyld vil det være bekvemt at postulere den marxistiske synsvinkels realhistoriske objekt som det nationalt/etnisk afgrænsede sociale hele - hvilket hermed være gjort.

Til forskel fra f.eks. den komparative metode ser den marxistiske ditto sig selv som videnskabelig på et helt andet plan. Dette grundet i antagelsen om, at samfundet ikke kan reduceres til individernes samlede adfærd og adfærdsmønstre. Tværtimod eksisterer der objektive kendsgerninger uden for de enkelte samfundsindivider (se f.eks. Pedersen 1976). Dette er kendsgerninger, som ikke kan iagttages empirisk, og som ikke kan forklares ved applicering af f.eks. rolle- og status-anskuelser hos de enkelte individer, medmindre de sættes i forhold til den samlede samfundsorganisation.

Disse sociale kendsgerninger er det den marxistiske synsvinkels opgave at arbejde ud fra og med, idet den søger at distancere sig fra positivismens metodologiske individualisme.

Med andre ord har den marxistiske synsvinkel sat sig for at forske i samfundet, som det, det er - noget andet og mere end summen af dets humane elementer. Mennskets psykologiske habitus henvises til behandling andetsteds, og i stedet ses mennesket i den marxistiske samfundsvidenskab udelukkende som agent eller 'karaktermaske' i det samfundsmæssige hele, der skal søges forklaret (Balibar 1970:253-54).

Af disse indleden bemærkninger ses det, at den marxistiske metode må operere ud fra distinkt anderledes grundantagelser. Først implicerer den en ophævelse af de mangfoldige centrer i samfundet (individerne) samtidig med at den postulerer det absolutte fravær af et center overhovedet (Balibar 1970:253). Dernæst betyder den en anderledes tænkning af forholdet empiri og teori - et punkt, der dog skal gemmes til den teoretiske afdeling. Og sidst men ikke mindst betyder anerkendelsen af de 'usynlige' kendsgerninger at begrebsliggørelsen af disse må indtage en central plads i samfundsanalysen. Med fare for at gøre det hele mere indviklet end det er vil vi alligevel begynde fra den ende, idet vi følger fremstillingsmåden fra de to foregående behandlinger.

I sin berømte indledning til det Kommunistiske Manifest udtalte Marx, at

" Die Geschichte aller bisherigen Gesellschaft ist die Geschichte von Klassenkämpfen. Freier und Sklave, Patrizier und Plebejer, Baron und Leibeigener, Zunftbürger und Gesell, kurz, Unterdrücker und Unterdrückte standen in stetem Gegensatz zueinander, führten einen ununterbrochenen, bald versteckten, bald offenen Kampf, einen Kampf, der jedesmal mit einer revolutionären Umgestaltung der ganzen Gesellschaft endete oder mit dem gemeinsamen Untergang der kämpfenden Klassen."

12)

Dette er det realhistoriske grundsynspunkt, hvorefter den marxistiske synsvinkel anskuer sit objekt - her optræder modsætningerne dog konkret og personificeret. Men jævnfør individets placering som agent eller 'karaktermaske' kan den marxistiske synsvinkel ikke nøjes hermed, men må bestemme

disse modsætninger objektivt - d.v.s. knytte dets real-historiske udtryk an til dets objektive og invariante årsager og bestemmelser. I dette program vil den marxistiske analyse tage udgangspunkt i den samfundsmæssige produktion, for herigennem at bestemme klassernes/modsætningernes placering inden for denne. Derfra går skridtet videre til en betragtning af modsætningerne, der specifikt åbenbarer sig på alle de samfundsmæssige niveauer.

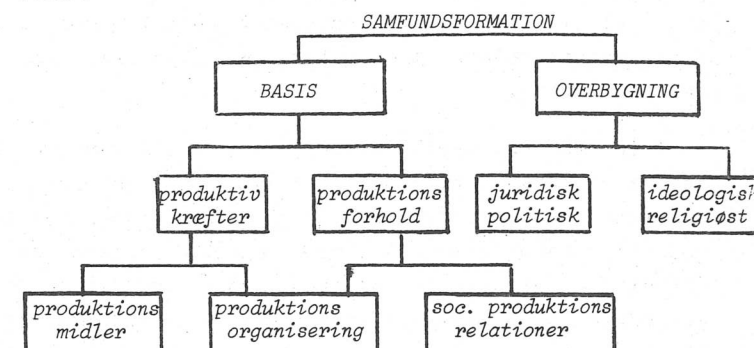
Med dette lille skitseeksempel er der givet et bud på den marxistiske realanalyses metode, og samtidig åbnet for en diskussion af metodens forankring. Udtryk som produktion, placering og niveauer må betyde eksistensen af et i første omgang metodisk begrebsapparat, som vi kan identificere i forbindelse med begrebet samfundsformation.

Begrebet samfundsformation (ligesom det senere behandlede produktionsmådebegreb) er her skitseret i den udformning, det har fået på basis af Etienne Balibars "The Basic Concepts of Historical Materialism" (1970). Således formuleret har det haft stor betydning i antropologien, og både været brugt med og mod sin hensigt i en del tilfælde. Uanset om man er enig i Balibars begrebsliggørelse eller ej, må det tilstås ham, at han har formuleret de centrale punkter hvorom den marxistiske antropologiske debat har drejet sig i mange år.

En samfundsformation er et empirisk applicerbart begreb til formbestemmelse af de vigtigste kategorier i et givet samfund (Krogh&Poulsen 1976:79-94).

Det kunne fremstilles på følgende led:

FIG.4

Definitionen af de forskellige kategorier hører til en lang og trang diskussion, der ikke skal rippes op i her. For en debat med forskellige synspunkter se f.eks Krogh&Poulsen 1976, Friedman 1974, Hindess&Hirst 1977.

I den her foreliggende udgave er begrebet indholdstomt og udtrykker udelukkende en samling operationelle distinktioner mellem formale træk i en samfundsopbygning. Med andre ord er der ikke taget stilling til, hvilke samfundsmæssige institutioner, der hører hjemme hvor - ligesom det heller ikke er præciseret hvorvidt et samfundselement kun hører hjemme ét sted. Samfundsformationsbegrebet er en formalabstraktion, ikke en institutionskategorisering.

Uklarhederne kommer når vi bevæger os over i et relationsbestemmende forsøg. Til det brug vil det være formålstjenligt, at gruppere de forskellige formbestemmelser omkring 3 punkter: 1) den materielle produktion, 2) de samfundsmæssige produktionsrelationer og 3) den samfundsmæssige bevidsthed.

Nu har den marxistiske synsvinkel jo igennem mange år erklæret sig som materialistisk. Det betyder 2 ting: a) at den definerer sig i den materielle virkelighed. Det har den imidlertid tilfælles med de fleste andre samfundsteorier. For-

skellen er b) at marxismen i den videnskabelige proces, hvorigennem den bearbejder det materielle objekt, søger at forklare sig materielt - på basis af materielle relationer uden a priori antagelser om objektets psykologiske eller ideologiske kvaliteter.

I forhold til samfundsformationen som formbegreb betyder det, at marxismen relaterer materien til den konstante produktions- og reproduktionsproces, der foregår. Dette er det virkelige materielle felt for menneskets tilegnelse og omformning af naturen. Da samfundet ikke grundlæggende kan reproducere på basis af ideologi eller politik foretages der altså en (stadig formal) distinktion mellem den samfundsmæssige basis (den materielle produktion + de samfundsmæssige produktionsrelationer) på den ene side og den samfundsmæssige overbygning eller superstruktur (politik, jura, bevidsthedsformer) på den anden.

Brændpunktet for den marxistiske metode har således været den samfundsmæssige basis, der anskues som primær i forståelsen og begrebsliggørelsen af realhistorien. Men herfra hører enigheden op. Forståelsen af den materielle basis' bestemmende struktur, og basis' forhold til den totale samfundsmæssighed er kilde til stor uenighed.

Ligeledes bliver det nu tydeligt, at disse metodiske redskaber kun kan stå som relativt tomme kategorier i forholdet til realhistorien, så længe det ikke er tilført funktionelt og forklarende liv. Dette gøres i marxistisk regi ved at fremstille relationerne mellem de enkelte kategorier i deres teoretiske form, altså bestemme og forklare forbindelsen mellem vores formalabstraktioner i en teoretisk fremstilling.

I det kommende afsnit skal denne procedure beskrives i forhold til den Althusser'ske/Balibar'ske opfattelse.

2.2. CENTRALE TEORETISKE ASPEKTER

I fremstillingen af de 3 synsvinklers teoretiske forudsætninger er der for hver enkelt tilstræbt en behandling ud fra overvejende de samme tekster, som blev anvendt i det metodiske afsnit.

Der er endvidere fulgt samme fremstillingsmåde, idet centrale tendenser og aspekter er trukket ud med henblik på en indkredsning af væsentlige problemfelter. Udover af rent illustrative grunde er der ikke foretaget eksplicitte krydsvurderinger. I stedet er synsvinklerne diagnosticeret som en tematisk række af problemer, som de enten indeholder eller søger at løse.

Tilslut i hvert afsnit er formuleret et ganske kort programmatisk udsagn, hvis sandhedsværdi det kun tilnærmelsesvis er muligt at afgøre. Udsagnet skal kun ses som et komprimeret postulat, der søger at indfange de enkelte synsvinklers implicitte holdning til objektets 'grundsubstans' - mennesket selv. Dette er gjort med henblik på den kommende korte skitse af synsvinklernes formidlingskonsekvenser.

2.2.1. Den komparative teori.

"By and by anthropology will have the choice between being history and being nothing"

F.W.Maitland

Et basalt element i den komparative metode var empiriens primat og metodens deraf afledte forhold til de etnografiske facts. Det vil næppe være en overdrivelse at kalde metoden for empiricistisk funderet, idet den ser de etnografiske data som principielt uproblematisk facts og begrundet hele sin eksistens og berettigelse på denne antagelse. Metodens mål - at nå frem til brede love om forskellige kulturtræks udbredelse og funktionelle indhold postuleres m.a.o. nået af induktiv vej.

som en tydelig understregning af induktionstanken så vi at teoretiske overvejelser først eksplicit accepteredes langt henne i metodeprocessen. I det hele taget er begrebet teori en valen størrelse for den komparative synsvinkel. De fleste komparativister - når de endelig engang bruger ordet - anvender teoribegrebet til at dække over det sæt af hypoteser man stiller til sit materiale.

Problemet er at det ikke er muligt at afdække baggrunden for disse hypoteser på en generel led. Principielt set ville enhver hypotese kunne stilles til ethvert klassificeret materiale(jvf. HRAF), og komparative analyser kan variere lige fra undersøgelser af siddevaner i 480 kulturer(Köbben 1973: 586) til undersøgelser af paral eller sammenhænge mellem moities og totemisme(Radcliffe-Brown 1951).

En anden betydning af begrebet teori kunne dække over hvorledes en given metode eksplicit eller implicit knytter an til bestemte, komplekse teoretiske begrebssystemer og epistemologiske antagelser. I tilfældet med den komparative synsvinkel drejer det sig i høj grad om implicitte teoretiske baggrunde.

Empiriens stilling som absolut 'sandhedsvidne' gør at den principielt kan anvendes som be- eller afkræftelsesramme for alle slags hypotetiske antagelser. Dermed er der frit slag for alle - der findes ingen interne kvalitative kriterier m.h.t. hvad der er væsentligt og uvæsentligt. Er noget verificeret af empirien kan der ikke stilles spørgsmål til graduering af sandheder.

Principielt er der således ingen forskel på en verificeret antagelse om arbejdsdelingens form og udbredelse, og måden at sove på. Afvisningen af relevansen af teoretiske systemer og begrebskomplekser, der ikke kan, og er, udledt af empirisk materiale(Murdock 1965:61-62) betyder en individualistisk og spredt hypoteseformulering og manglende problematisering. Den komparative metode er reelt et brugbart redskab for teoretisk anarkisme.

Men hvorfor stiller man de spørgsmål man gør? Trods den åbenlyse mangel på eksplicitte teoretiske overvejelser af mere generel karakter må der alligevel skjule sig et vist mønster af antagelser og epistemologiske forudsætninger, der ligger dybere. Når Köbben skriver at "*Two things which are similar are always similar in certain respects*" (Köbben 1973: 581) må det trods alt være i erkendelse af, at f.eks. klassifikation af data indebærer en form for teori. Det vil fremgå at komparationens delvist uerkendte teori bunder i en art af den velkendte funktionalistiske samfundsopfattelse.

Den komparative synsvinkels arbejde med defintioner og klassifikationer medfører først fremkomsten af et væld af begreber som f.eks: polygyni, matrilinealitet, moities, o. s.v. Alle er de begreber som de fleste antropologer før eller siden har stiftet bekendskab med. Alle er de begreber som mere eller mindre bygger på grundantagelsen om objektets funktionalitet. Og alle er de begreber, som har det tilfælles, at de er resultater af abstraktioner direkte ud fra empirisk observerede forhold. Den komparative synsvinkel betjener sig overvejende af begreber, der er udviklet umiddelbart på basis af etnografiske data. Følgelig fastholdes, at til hvert begreb svarer en bestemt observerbar adfærd eller relation(Vermeulen & de Ruijter 1975).

Begrebernes værdi ligger deri, at de søger deskriptivt at typebestemme et væld af intrakulturelle fenomener - deres svaghed deri, at de ikke kan forklare dem.

Som det er påpeget anvender den kompartive synsvinkel begreber udviklet på et lavt abstraktionsniveau. Disse anses for de bedste redskaber til verificering og falsificering af antagelser(Köbben 1967: 3-4)

"The higher our level of abstraction, the greater the danger that our generalizations are commonplace... It is true that statements on the highest level of abstraction and, therefore, of the highest triviality may be without exceptions... but we may with impunity disregard such laws"

Denne blokering forhindrer i større udstrækning udviklingen af en eksplicit komparativ teoridannelse, men modsvarer tydeligt synsvinklens empiricistiske forankring. Begreber er operationelle redskaber udviklet empirisk, ikke forklarende teoretiske abstraktioner.

Hvad denne holdning kan lede til, har Köbben selv produceret et eksempel på, idet han fastholder lovens/hypotesens empiriske værdi og nødvendigheden af at benytte sig af funktionelle ekvivalenter:

"When some or all of a number of factors (sudden changes, oppression, natural catastrophes, epidemic diseases, hunger and poverty, elements of belief) are present in sufficient degree, sooner or later a prophetic movement or one of its functional equivalents (revolutionary movements, organized economic betterment) will occur, provided a person sets himself up as a prophet and provided no coincidence or external factor prevents its occurrence"

14)

Udover den nærmest tautologiske formulering kan dette statement skrælles ned til f.eks: "Hvor pludselige ændringer der profetiske bevægelser eller revolutionære bevægelser - forudsat at der findes en profet og intet ellers hindrer bevægelsens opståen." Vi står over for en kompleks hypotese med mange variabler på et lavt abstraktionsniveau.

Hvad en sådan hypotese prøver at gøre, er at gruppere og præcisere funktionelle ekvivalenter, og fortælle at noget sker hvis det sker. Af uransalige grunde sætter man f.eks millenarisme og revolution på samme funktionelle niveau og mister derved muligheden for at forklare det essentielle. F.eks hvornår fattigdom leder til millenarisme, og hvornår det leder til revolution.

Med denne understregning af den komparative begrebsverdens deskriptive og forklaringsmæssigt uformående karakter nærmer vi os den kritik som f.eks både Leach og Levi-Strauss har fremført mod den traditionelle, funktionalistiske komparation. Mere specifikt end Leach' velkendte "butterfly collecting"-kritik søger Levi-Strauss at sammenfatte synsvinklens problem i

følgende dilemma:

"either to study many cases in a superficial and in the end ineffective way; or to limit oneself to a thorough study of a small number of cases, thus providing that in last analysis one well done experiment is sufficient to make a demonstration... We remain... to make a thorough study of one case."

15)

Her rokkes ved et helt basalt fundament i den komparative synsvinkels opfattelse - troen på at love bliver nået ved at ekstrahere fra etnografiske facts. Lad os kort se på de teoretiske forhold, der synes at gøre denne tro til skamme.

I den generelle påstand om empiriens ontologiske primat og tendensen til at fastholde lave abstraktionsniveauer ligger også implicit en antagelse om empiriens uomgængelighed. Materialeselektion forekommer kun af overskuelighedsgrunde og repræsentative hensyn - manipuleret materialeselektion opfattes principielt som uhæderligt og tendentiøst.

Såfremt den komparative antropolog er 'hæderlig' vil hun også blive udsat for hvad man kalder undtagelser fra de opnåede generelle love. I ekstreme tilfælde kan undtagelserne nærme sig de 55 % uden at loven åbenbart forkastes af den grund (Köbben 1967:3).

I samme artikel, der i høj grad er viet problemer med undtagelser i de komparative resultater, forklarer Köbben de faktorer han mener er skyld heri. F.eks dårligt materiale, dårlig klassifikation, historie, tilfældigheder o.s.v. Betegnende nok sætter han dog ikke spørgsmålstegn ved de grundlæggende undtagelser - f.eks om betimeligheden af abstraktionsniveauet og den empiristiske forankring. Udover Köbbens egen undtagelsesforklaring kunne man forestille sig andre. F.eks at loven er forkert formuleret, loven er specifik, abstraktionen er for lav, loven eksisterer ikke.

Det andet problematiske forhold er kaldt 'Flowers problem', og daterer sig til Tylors første introduktion af komparationen som metodestrategi. Indvendingen mod den fremførte metode

gik på, at anvendelsen af en sådan fuldstændig afhang af hvorvidt de sammenlignede enheder (kulturtræk) overhovedet var af samme værdi. Her problematiseres en afunktionalistisk antagelse i en ellers yderst funktionelt betonet synsvinkel. Hvor ligger belæget for at tage enkelte elementer ud af deres funktionelle sammenhang?

Så længe dette ikke kan besvares tilfredsstillende vil det ret beset være umuligt at påstå, at de enkelte enheder er sammenlignelige. På trods af denne indvending arbejder den komparative synsvinkel stadig med at afgrænse og definere 'culture areas', 'cultunits', 'cultural traits' og 'subcultures'. Nogle mener problemet reelt kan overkommes ved kun at udtrække større enheder og ikke isolerede træk (Köbben 1967), men denne form for problemløsning undgår ikke den grundlæggende problematik.

Eksempelvis, og i illustrativ form, ville det f.eks. svare til at man i stedet for kun at tage nogle myrer ud af en tue, nu også opstillede kriterier for det tilstrækkelige antal af disse samt nødvendigheden af at medbringe en del af selve tuen.

Leach har været ude for at komparativister har anvendt distinkte træk fra sit Kachinmateriale i tværkulturelt øjemed. Han reagerede skarpt:

"If I write a monograph on the Kachin (as I have done) and Murdock chooses (as he has done) to have that book treated as it were a taxonomic description, his is acting within his rights, but from my point of view he is producing tabulated nonsense... it rests on the assumption that tribes or cultures are 'species objects' which can be described taxonomically by a list of characteristics."

16)

Mens Flowers problem ofte har været negligeret - formentlig fordi det så radikalt rokker ved centrale forudsætninger, har Galton's problem været udsat for en helt anderledes interesse og imødegåelse fra komparativt hold. Galton's problem fremkom på den selvsamme Tylorforelæsning, og er til dato ikke blevet erklæret for ophævet (Naroll 1973b). Hvor Flower problematisere-

rede ekstraktionstendensen problematiserer Galton "det lukkede rum":

"Full information should be given as to the degree in which the customs of the tribes and races which are compared together are independent. It might be, that some of the tribes had derived them from a common source, so that they were duplicate copies of the same original"

17)

I en særskilt behandling er problemet blevet yderligere præciseret af Naroll (1973b):

"How do we know that correlations between matrilineal residence and matrilineal descent - traits which seem to have a clear functional linkage - might not likewise reflect the influence of joint diffusion, especially since they too are so often found in geographical clusters?"

18)

Ud fra synspunktet at historiske sammenfald vil svække styrken af en funktionel argumentation, drejer Galton's problem sig således om at adskille historiske og funktionelle træk i sammenlignende analyser.

Som nævnt er meget energi blevet brugt på at imødegå dette problem. Arbejdet har bevæget sig inden for rammerne af bedre materialeselektion og operationelle kriterier til eliminering af sandsynligheden for historiske elementers og diffusionistiske processers indvirkning (Naroll 1973b).

For den komparative synsvinkel peger løsningen dermed i to retninger: 1) den komparative analyse foretages udelukkende på materiale, der med stor sandsynlighed ikke kan have været i diffusionistisk kontakt, eller 2) analysen foretages netop kun på materiale inden for samme regionale, kulturelle eller historiske område - den såkaldte 'controlled comparison', hvor der eksplicit kan tages højde for gensidig indflydelse (Eggan 1971).

Uanset at problemet i praksis søges elimineret på disse måder, bunder problemløsningerne dog i en efterhånden gammel

funktionalistisk opfattelse - vi kunne kalde den for 'ontologisk dualisme'. Radcliffe-Brown(1951) var den mest fremtrædende fortaler for klart at adskille den historiske og den funktionelle tilgang i antropologien. For ham var de to forståelsesaspekter af vidt forskellig karakter og med forskelligt mål:

"To some of us in this country it seems more convenient to refer to those investigations that are concerned with the reconstruction of history as belonging to ethnology and to keep the term social anthropology for the study of discoverable regularities in the development of human society... It is desirable that the aims and methods should be distinguished. History in the proper sense of the term... cannot give us generalizations. The comparative method as a generalising study of the features of human societies cannot give us particular histories."

19)

I den grad denne distinktion opretholdes er det således et relevant spørgsmål, om Galton's problem reelt er et problem inden for den komparative synsvinkel. Dels ansporer Galton's indvending til stadig forbedring af metodens operationer, og opretholder dermed påstanden om den funktionelle empiris primat. Dels åbner Galton's problem en forklaringsramme for komparationens brokkasse - undtagelserne. Såfremt noget optræder som en undtagelse problematiserer det ikke metoden, men henregnes i stedet til en ekstern og ubegrebet kategori af historie, diffusion, specificitet(Köbben 1967).

Grundlæggende opretholdes historien som et uforklaret alternativ til en teoretisk begrebsliggørelse, og hjælper til en handy funktionspræcisering: kan et kulturtræk påvises ikke at være historisk, må det være funktionelt - og vice versa.

Det må nu være på tide at opsummere den korte behandling af den komparative synsvinkel - her behandlet i dets metodiske og teoretiske generelle aspekter.

a) Den komparative synsvinkel har som mål sat sig at samle viden om kulturernes form og funktion, med henblik på formulering af universelle love om kulturaggregatet. Gennem empirisk testning af diverse - men højst forskellige - hypoteser mener man sig med tiden i stand til at kunne nå til en samlet bestemmelse af ontologiske karakteristika (Radcliffe-Brown 1951:22).

b) Den lange vej mod målet er kendetegnet ved et intimt forhold til empirien og troen på dens absolutte uomgængelighed. Den komparative synsvinkel baserer sig på hvad den opfatter som *"objective behaviouristic facts susceptible of repeated verification - an absolute prerequisite for a scientific study"* (Murdock 1965:68)

c) I det sammenlignende arbejde stræber den komparative synsvinkel efter en stadfæstelse af ligheder, efter principper som det er op til hver enkelt at formulere. Dette medfører en tendens til at bortabstrahere hvad der rent faktisk lige så godt kunne ansues som forskelle. En lille humoristisk illustration:

"Høns og mennesker ligner hinanden fuldstændig deri, at de begge hver har to ben... Men hvor står det skrevet at lighed eller forskel på mennesker og høns bedst udtrykkes ved at tælle deres ben?"

20)

En sådan forskrift har det ikke været muligt at finde i den komparative synsvinkels litteratur.

d) Teoretisk grunder den komparative synsvinkel sig i hvad der kunne kaldes 'metodologisk individualisme', der forudsætter at samfundet/kulturen kan reduceres til summen af adfærd - jævnfør den empiriske forankring synsvinklen indeholder.

e) Grundet i hvad jeg har kaldt ontologisk dualisme foretager den komparative synsvinkel en afgørende skelnen mellem diakron og synkron analyse, hvoraf den indskrænker sig til det sidst-

nævnte delaspekt. Komparative analyser bevæger sig derfor inden for rammerne af en ahistorisk, funktionalistisk objektforståelse, og må følgelig give afkald på årsagsbestemte forklaringer på hvorfor noget eksisterer. I stedet genereres deskriptive analyser af hvordan noget fungerer. Årsag forklares ikke ved funktion.

Med henblik på det senere formidlingsaspekt kan det programmatisk formuleres, at den komparative synsvinkel implicit ser sit objekt som bestående af funktionelle og kulturbærende adfærdsindivider.

2.2.2. Den økologiske teori.

"Til dato har det været en fast bestanddel af herredømme, at reducere historisk-samfundsmæssigt betingede realiteter til uafvendelige naturkendsgerninger."

A. Schmidt

Steward har udtalt, at hans kulturøkologiske tilgang udelukkende skal forstås som et metodisk redskab til analyse af hvorledes kulturer tilpasses deres omgivelser (Steward 1971: 431+435). Holdningen er ikke unik, idet andre økologiske fortalere pointerer dens metodisk aspekt som det væsentlige (Netting 1977:1). Hvis dette skulle tages bogstaveligt stod vi således kun over for et nyt metodisk redskab til et nyt afgrænset problemfelt.

Til en vis grad skal der tilstås de nævnte en vis enighed. Det er tydeligt trådt frem at specielt kulturøkologien - i den grad den ikke indpasses et direkte evolutionistisk perspektiv - kun kan anvendes i empirisk specifikke sammenhænge. Synsvinklen har ikke (endnu) noget overordnet bud på et overordnet forhold mellem f.eks. jordejendom og sociale organisationsformer. Grundlæggende er den Steward'ske kulturøkologiske metode af samme empiristiske karakter, som vi så det med den komparative, og står derfor ofte over for samme slags problemer i forholdet til sit objekt.

"It is temptingly easy to lose sight of Steward's insistence on demonstration of empirical connections between environmental exploitative patterns and other cultural items... In many cases, it is impossible to indicate whether a certain institution is immediately adaptive or merely the result of some past adaptation or historical accident which is now irrelevant."

21)

Dermed kan der med lethed påvises væsentlige sammenfald i grundantagelser mellem såvel den komparative som den økologiske synsvinkel. Blot må kulturøkologien anskues i et bredere spektrum, idet den formulerer sig nye aspekter af objektet som interessefelt.

Hvor den komparative antropolog f.eks. kunne opstille hypotesen om, at "hvor der er jægere og samlere, der finder vi en bilateral slægtskabsstruktur", kan den kulturøkologiske antropolog, i kraft af sit forskellige udgangspunkt, nu medvirke til en præcisering og udvidelse af antagelsen. F.eks. "hvor vi finder jæger og samlerstrategi, genereres små gruppedannelser (bandsamfund), der igen optræder med bilateral slægtskabsstruktur".

At kulturøkologien delvist lægger sig tæt op af den komparativ metodiske målformulering tyder bl.a. Steward's vision om (Steward 1971:436). For Netting er der ingen tvivl: *"Once finer distinctions in effective environment/exploitative pattern are made, controlled comparisons will be possible."* (Netting 1965:94). Forskellen ligger i graden af entusiasme og prioritering.

Det er snarere i kulturtrækkenes relative værdi vi skal identificere væsentlige teoretiske forskelle. Den kulturøkologiske metode tildeler som vist visse elementer, nemlig de tekno-økonomiske, en afgørende betydning i funktionsforståelsen, og distancerer sig dermed afgørende fra en traditionel ikke-determinerende funktionel opfattelse. Resultatet er i sidste ende teknologiens kausale primat, men stadig underlagt en funktionel objektforståelse.

I den grad Steward's pointering af sit empiristiske udgangspunkt negligeres fremstår den kulturøkologiske tankegang i en unuanceret naturdeterministisk form. F.eks. har Harris() afvist cultural core begrebet p.g.a. dets manglende generelle forklaringsværdi (1968: 661-62), men fastholdt det grundlæggende tekno-økonomiske forklaringsmønster, hvor naturen må opfattes som en forholdsvis absolut og genererende kategori. Inden for denne nødvendige tilpasning er det teknologien og økonomien, der optræder som determinerende i det kulturelle felt. Alt efter temperament kan man diskutere eller begræde en sådan vulgærmaterialistisk holdning.

Det skal derfor krediteres Steward, at han fastholder det problematiske i en entydig materialistisk kausalitet (Steward 1971:434-35), og generelt begrundet sin metodes værdi på det empirisk operationelle plan. På debetsiden må imidlertid indføjes, at den traditionelle kulturøkologiske metode ved sin understregning af tilpasningsaspektets primat, umuliggør en forståelse af det kulturelle hele som andet end et nødvendigvis harmonisk og funktionelt tilpasningsredskab.

Hvis den Steward'ske kulturøkologi kun løst knytter sig til et distinkt teorikompleks, er man betydelig bedre stillet hvad angår den økologiske synsvinkel, som Vayda og Rappaport er blevet beskrevet som eksponenter for. Her bringes kulturøkologiens tendenser til en høj grad af konsekvens: funktions- og tilpasningsaspektet udvides, mens de deterministiske og vulgærmaterialistiske undertoner afvises. Som det fremgik af Vayda og Rappaports kritik var løsningen at finde i systemiske analyser af givne enheder.

Systemteorien, som denne strategi lægger sig op af, udgør først og fremmest et nyt bud på det gamle, og uløste, problem om kausalitets- og funktionsformer. Et system defineres som et antal enheder eller komponenter betragtet i relation til hinanden, udtrukket af den empiriske sammenhæng fordi disse specielle komponenter som gruppe betragtet kan behandles som

et selvstændigt aggregat til løsning af et teoretisk eller empirisk problem (Cohen 1973:42). Systemet bygger på den grundantagelse, at der hersker multikausalitet elementerne imellem, således at et givet element både er årsag og virkning i et cirkulært procesforløb, og dermed må anskues som determineret af systemet som helhed. Et sådant system afgrænses principielt af det formulerede problem, som det sættes til at sige noget om (Cohen 1973:46). Endvidere er der det øjensynlige kendetegn ved systemoperationer, at de besidder 'negative feed back'-mekanismer, der træder i kraft ved opstået disharmoni i systemet.

Som vi har set i metodebehandlingen tenderer Vayda og Rappaport henimod en økosystemisk tænkning til forståelse af forholdet natur-menneske-kultur, der grundlæggende forudsætter at de forskellige menneskelige og ikke-menneskelige elementer er indpasselige i samme system.

Når de ulige elementer derefter er sat på samme systemiske nævner er der åbnet for en systemisk analyse af økosystemets funktionsmåde og viabilitet/tilpasningsgrad - i hvad der nu placerer kulturen som integreret delobjekt i en tværfaglig økologisk videnskab:

"Ecology, then, deals with transactions among all living systems - organisms, populations, and ecosystems - attempting to explain them in terms of a few general principles, notably those concerned with the conservation and dissipation of energy, with the maintenance of homeostasis and with adaption... Living systems also tend to be cybernetic, regulating their functioning through the process known as 'negative feedback'. In response to system endangering changes in some aspect of the environment or themselves, living systems initiate processes which correct or compensate for such changes".

22)

Hvad denne synsvinkel kan få af konsekvenser for antropologiens traditionelle objekt opfattelse skal kort berøres. I den Rappaport'ske økosystemteori er samfundsmæssighed eller kulturel specificitet - ja, kultur overhovedet - reduceret til en i grunden indholdsløs kategori. Hvor rigtig eller

forkert den nu var, tilkendte den traditionelle kulturøkologi dog det kulturelle element en særskilt placering og status. Dette er ikke længere tilfældet:

"The culture of the human species may, as has recently been proposed by the biologist George Gaylord Simpson, be studied as animal behaviour and interpreted in the same way as the behaviour (or part of the behaviour) of any other species, for instance, in its adaptive aspects and consequent interaction with natural selection."

23)

Det er her nærliggende at postulere, at barnet nu skyldes ud med badevandet. Ved at arbejde på grundlag af kvantificerede biologiske og naturvidenskabelige begreber som energi, energistrømme, transformation og termodynamik reificeres det sociale liv i sidste ende til kalorie-strukturer. Ved at elementerne er bragt på fællesnævner ophæves dermed også tendenserne til kvalificering af disse.

Eksempelvis åbner tankegangen mulighed for at bortabstrahere hvad der for en socialantropolog må synes væsentligt. Rappaport har f.eks. følt sig foranlediget til at betragte Gunder Frank's "metropol/satellit-model" udfra en økosystemisk synsvinkel. Imperialismen fremstår dermed elegant som økologisk formidlet, idet begrebet dækker over en industriel økosystemisk vækst på bekostning af omgivende agrare systemers degradering. Ingen vil kunne påstå at synsvinklen er direkte fejlagtig, men spørgsmålet er hvormedet en sådan anskuelse overhovedet forklarer. (Samuelson 1972:45)

Resultatet af en økosystemisk tilgang bliver nu at spørgsmålene kan formuleres den ene eller den anden vej rundt, uden at forringes kvalitativt - systemets biologik sørger selv for at spytte det rigtige svar ud (Rappaport 1971:243).

Tilbage af et oprindeligt antropologisk tilsnit bliver kun at Rappaport, som antropolog, selvfølgelig stiller antropologiske spørgsmål, - i.e. om kulturelle fenomener - men...

"They are answered in terms of the effects of culturally informed behaviour on biological systems: organisms, populations and ecosystems. The distinctive characteristic of ecological anthropology is not simply that it takes environmental factors into consideration in its attempts to elucidate cultural phenomena, but that it gives biological meaning to the key terms of its formulations."

24)

I den her fremstillede form må den økosystemiske teori karakteriseres som absolut ahistorisk og ukvalificerende. Nok analyseres der en del i både tilpasning og ændring, men betegnende nok opfattes ændring "pulserende statistisk" - jævnfør Rappaports griseeksempel. Når feed-back lamperne blinker, træder reguleringsmekanismen i gang, og snart opnås atter den stabile tilpasning til systemst betingelser. Åbenbart endda på nogle grænseværdier, der er relative (se Friedman 1974).

En sidste kritik skal i denne omgang gå i retning af menneskets nødvendige rolle i sådanne systemer. Den økoantropologiske synsvinkel baseret på de fremførte analytiske præmisser resulterer i en mekanisk opfattelse af forholdet menneske/natur, idet menneskets aktiviteter reduceres til faktorer, som i sidste ende (hvis de er rationelle) ligger uden for egen indflydelse. Det eneste f.eks. Tsembaga-folket behøver at gøre er at beslutte hvorvidt griseøkologien er blevet forrykket. Mennesket må opfattes som et passivt redskab til økosystemets opretholdelse.

Så er vi nået til den foreløbige opsummering af den økologiske synsvinkel i antropologien.

a) Den økologiske tilgang har understreget betydningen af et fokuseringsskift, eller en fokuseringsudvidelse, til (også) at gælde de økologiske relationer mellem kultur og natur. Alt efter graden af benovelse over de nye spørgsmål, der kan stilles, og de nye svar der kan forventes, er der uenighed om betimeligheden af at opretholde et distinkt kultur- eller samfundsbegreb - jnf. divergenserne mellem f.eks. Steward og Rappaport.

b) Uanset denne uenighed drejer det sig dog stadig om det funktionelle aspekt af den menneskelige adfærd, tilført en tilpasningsanskuelse, der rækker udover det rent kulturelle. De teoretiske og systemiske abstraktioner er foretaget på basis af et relationssyn fremfor et institutionssyn, og synsvinkeln opererer gennemgående med et mere komplekst kausalbegreb end tilfældet var med den komparative synsvinkel.

c) Som resultat af sin grundlæggende funktionelt orienterede forståelsesramme er en historisk tilgang noget stedmoderligt behandlet. Vi finder ansatser til forståelse af ændringsproblematikker (Vayda & Rappaport) og en nærmest possibilistisk formuleret evolutionsopfattelse (Steward), men et integreret historiesyn ligger uden for rammen af den økologiske synsvinkels preference for tilpasning og systemopretholdelse.

d) I sin økosystemiske form bærer den økologiske synsvinkel den største tendens til reificering af det sociale hel^e, og underordner dermed teoretisk det specifikt menneskelige/samfundsmæssige en organisk ontologi.

Igen til senere brug kan vi programmatisk sammenfatte eller postulere, at den økologiske synsvinkel ser mennesket som et økosystemisk tilpasset eller passiviseret individ.

2.2.3. Den marxistiske teori

"Eine Mischung von Marxismus und der gesunden Vernunft wäre ein vielversprechender Ausgangspunkt für die zukünftigen Anthropologie."

H. Gurkenheimer

Som det er fremgået af den tidligere behandling opererer marxismen med et andet virkelighedsbillede, end vi hidtil har været ude for. Det vil være nødvendigt kort at ridse denne position yderligere op før behandlingen af samfundsformationsteoretiske og relationelle forhold tages op.

Fetishismebegrebet har været centralt i Marx' behandling af det kapitalistiske system, og det fremstår også understreget i f.eks. Balibars læsning af produktionsmådebegrebet og hans forelagte kausalitetsforhold mellem de enkelte samfundsmæssige elementer.

I meget grov og oprindelig form står fetishismebegrebet for den anskuelse, at samfundets grundlæggende materielle relationer ikke umiddelbart åbenbarer sig som sådanne i den samfundsmæssige virkelighed. Derimod optræder de i fetisher form, d.v.s. som uigennemsigtige og forvredne sociale former, der fremstår som værende de virkelige betydende relationer i det samfundsmæssige hele (Balibar 1970:216-19). Marx har selv givet et antropologisk eksempel med udgangspunkt i 'asiatiske despotier' som:

..."die zusammenfassende Einheit, die über allen diesen kleinen Gemeinwesen steht, als der höhere Eigentümer oder als der einzige Eigentümer erscheint, die wirklichen Gemeinwesen da nur als erbliche Besitzer. Da die Einheit der wirklichen Eigentümer ist und die wirkliche Voraussetzung des gemeinschaftlichen Eigentums - so kann diese selbst als ein Besondere über den vielen wirklichen besondern Gemeinwesen erscheinen, wo der Einzelne dann in fact Eigentumslos ist oder das Eigentum... für ihn vermittelt erscheint durch das Ablassen der Gesamteinheit - die im Despoten realisiert ist als dem Vater der vielen Gemeinwesen - an den Einzelnen durch die Vermittlung der besondern Gemeinde. Das Surplusprodukt ... gehört damit von sich selbst dieser höchsten Einheit."

Dette uigennemsigtige forhold, hvor produktionsmidlerne fremstår som forfædreformidlet, optræder altså som en slægtskabsmæssig/religiøs betingelse for fortsat reproduktion af systemet, mens dets 'virkelige' materielle karakteristika er, at det muliggør despotens automatiske kontrol med den materielle reproduktion og udbytningen af det samfundsmæssige arbejde.

En sådan grundantagelse i marxismen har bl.a. givet sig udtryk i en distinktion mellem hvad der er blevet kaldt 'væsen' (som de grundlæggende sociale produktionsstrukturer) og 'fremtrædelsesform' (som de sociale former disse strukturer 'forvredent' åbenbarer sig i). Dette giver også grundlaget for marxismens udvidede strukturbegreb contra den observerbare empiri.

Disse forskellige betegnelser - uanset deres nuanceforskelle og indbyrdes definitionsproblematikker - bunder basalt i opfattelsen af hvad der kaldes den objektive virkelighed, som konstitueret af på den ene side de samfundsmæssige former vi lever under, og på den anden side af de strukturelle - men som oftest skjulte - betingelser, som det er videnskabens opgave at identificere og forklare.

Som sådan kan teorien ikke længere fremstå som blot og bart epifenomen eller som deskriptivt redskab til empirien, men må forstås som et selvstændigt og værdifuldt konkret felt af virkeligheden (Althusser 1970). Marxismen afviser dermed at teorien i sidste ende kan reduceres til begrebet om empiriens fenomener - og fastholder dens autonome status og specifikke karakter.

Det er med disse grundforudsætninger i baghovedet, at vi nu kan bevæge os henimod fremstillingen af den marxistiske teori om samfundet.

Samfundsformationen blev opfattet som et empirisk formbegreb, hvorudaf en materiel og samfundsmæssig basis kunne afledes.

Traditionelt de to kategorier der kaldes produktivkræfterne og produktionsrelationerne. En nærmere bestemmelse af de funktionelle kvaliteter og relationer i systemet måtte dermed indledningsvis foretages på dette grundlag (Krogh & Poulsen 1976).

Etienne Balibar (1970) har formuleret et komplekst teoretisk formbegreb til identificering og præcisering af denne opgave. Produktionsmådebegrebet har i snart mange år været debatteret og kritiseret, for det er i dette vi finder de basale antagelser om den funktionelle og kausale sammenhæng.

Som allerede navnet antyder handler det grundlæggende om "måden at producere på", som antages at være det helt centrale felt i samfundanalysen. Balibar opstiller et formbegreb bestående af 3 sæt af elementer og 2 sæt af relationer, der tilsammen udgør en produktionsmåde (Balibar 1970:213-15):

- 1) arbejdere
- 2) produktionsmidler A) ejendomsrelation
 (i) arbejdsgenstande
 (ii) arbejdsmidler B) tilegnelsesrelation
- 3) ikke-arbejdere

Det specielle ved begrebet er påstanden om at det består af historisk invariante formbestemmelser - d.v.s. at disse enheder altid vil kunne appliceres som værende/(fraværende) hvor der udføres samfundsmæssig produktion.

Hvad der betinger forskellene mellem samfundstyper er den specifikke kombination af disse formbestemmelser, men forstået i den dobbelte betydning som både produktion af materielle genstande og sociale relationer.

"By varying the combinations of these elements according to the two connexions which are part of the structure of every mode of production, we can therefore reconstitute the various modes of production, i.e. we can set out the 'pre-suppositions' for the theoretical knowledge of them, which are quite simply the concepts of the conditions of their historical existence."

Groft skitseret er det centrale element i produktionsmådebegrebet kombinationen af på den ene side arbejder/produktionsmidler og på den anden ikke-arbejdere, fordi disse elementer i henhold til ejendoms- og tilegnelsesrelationer fortæller noget om den samfundsmæssige økonomi.

Balibar udskiller selv netop arbejderens eller ikke-arbejderens besiddelse/ejendom til produktionsmidlerne som det helt centrale felt i sin egen forståelse. Med andre ord: hvem tilfalder det samfundsmæssige arbejde, hvordan og hvorfor? (Balibar 1970:218-19).

Som vi så i eksemplet med det orientalske despoti tilfalder overskudsproduktet automatisk despoten/staten som ejer af produktionsresultatet: Det samme formforhold vil kunne identificeres i den kapitalistiske produktionsmåde, hvilket må vise to ting: 1) at formbegrebernes kombinatoriske sammenfald ikke er ensbetydende med samme type samfund i en automatisk forstand, og 2) at begrebskomplekset derfor kun besidder en formalabstrakt og rent teoretisk-operationel værdi - for hvem vil påstå at de to samfundsformer er ens? (Hvad der kan ske, hvis ikke disse forbehold iagttages bliver vi vidne til om et øjeblik).

Inden da skal vi lige strejfe den Balibar'ske/Althusser'ske kausallogik med udgangspunkt i produktionsmåderne. Udgangspunktet er følgende problem:

"How is the determinant instance in the social structure in a given epoch itself determined, i.e. how does a specific mode of combination of the elements constituting the structure of the mode of production determine the place of determination in the last instance in the social structure, i.e. how does a specific mode of production determine the relations between the various instances of the structure, i.e., ultimately, the articulation of that structure?"

27)

Som vi fornemmede foregår tilegnelsen af merværdi ganske 'automatisk' i f.eks. den kapitalistiske og den asiatiske

produktionsmåde (hvis sidstnævnte altså eksisterer), idet ikke-arbejderen altid allerede ejer produktionsmidlet (jorden, maskinerne) og dermed produktionsresultatet. Dette 'automatiske' forhold er - ifølge Balibar - ikke tilfældet i den feudale produktionsmåde, hvor producenten selv besidder sine produktionsmidler og -resultater. Overklassens/jordejerens tilegnelse af merproduktet må således antage ikke-økonomiske former (Balibar 1970:219). I dette tilfælde herredømmeformer af politisk karakter - vold, lov. Balibar ville sige at m.h.t. tilegnelsen af merproduktet er det politiske niveau der dominerer i den feudale produktionsmåde.

Det kan altså hænde, at det er noget andet end økonomien, der øjensynligt bestemmer produktionsmåden. Hvordan skal det nu forklares? (Her er vi ved marxismens eget forsøg på at bringe sig udover en økonomistisk/vulgærmaterialistisk forklaringsramme). Balibar/Althusser forklarer sig ved at introducere begrebet strukturel kausalitet.

Blottet for de fleste omvundne talemåder betyder det, at forskellige samfundsformationer kan have forskellige strukturer (af f.eks. politisk og ideologisk art) som dominerende i samfundslivet, der reelt består af en samling produktionsmåder (Krogh & Poulsen 1976). Økonomien reduceres til 'i sidste instans' at determinere hvilken anden struktur der skal dominere.

Hermed styrkes den systemanalytiske forklaringstendens der lå i Balibar's spørgsmål - det er systemets kombination der i sig selv determinerer det determinerende felt. Men hvor begrebet strukturel kausalitet synes at løse lidt af problemet med den altfor økonomistiske marxistiske synsvinkel - og dermed visselig tager højde for en relevant kritik - synes den i sin anvendelse samtidig at skabe to nye.

For det første gøres produktionsmådebegrebet pludselig realabstrakt. Samfundsformation blandes teoretisk med produktionsmåde, idet formsystemet anskues som institutionelt definerbart. Der er m.a.o. a priorisk hierarkiseret distinkt

former eller strukturer, som kan "påtage sig" forskellige 'fetishistiske opgaver'. Økonomibegrebet snævres nu ind til kun at dække de materielle aspekter. Et bredere økonomibegreb ville derimod indebære forståelse af, at hvis en relation bestemmer noget i den samfundsmæssige økonomi - ja, så er den økonomisk, en produktionsrelation i bred betydning uanset dens politisk/ideologiske fremtrædelse.

For det andet synes produktionsmådebegrebet nu at sætte sig for at forklare empirien på empiriens betingelser. Det fortælles at det ikke altid er økonomien der dominerer samfundslivet, men det kan ikke forklares hvorfor netop denne eller hin struktur udfylder denne funktion. Begrebet ryger ind i en funktionalistisk fælde, som - sålænge begrebet anskues teoretisk synkront - cyklisk kausalt fører problemet rundt, men ikke fører det til dets løsning.

Tendensen til empirisering af produktionsmådebegrebets oprindelige formale karakter har i hvert fald ført til 'utilsigtede' resultater, eksemplificeret ved f.eks Terrays analyse af Gouro i Vestafrika, hvor produktionsmådebegrebet synes at modsvare enhver teknisk produktionsform, der empirisk kan udskilles (Terray 1970).

Dette har i nogle år ført til en sand syndflod af nyopdagede produktionsmåder, lineage-, afrikansk-, slave-, semidit og pseudodat. Allesammen udtryk for den antagelse at produktionsmåder var mere eller mindre empirisk applicerbare størrelser, udsprunget af forestillingen om at

"en konkret samfundsformation altid (vil) basere sig på flere forskellige produktionsmåder, hvoraf én vil være dominerende".

28)

En sådan opfattelse må skyldes misforståelse af den strukturelle kausalitets dobbelthed, idet det institutionelle indhold er opprioriteret på bekostning af en dybere fetishisme-forståelse. Den strukturelle kausalitet må snarere operationaliseres som begreb til forklaring af empiriens uigennemsig-

tige forvridninger end som kausalbestemmelse for en institutionaliseret strukturplacering. Kun derved kan det centrale materialistiske grundsyn bibeholdes uden at forfalde til økonomisme.

Og hvad denne empiristiske produktionsmådeopfattelse har vundet på ét område (belæg for en nuanceret klasseanalyse) taber den til gengæld i forklaringsmæssig anvendelighed på andre. Den står i fare for logisk inkonsistens, mekanisk determinisme og fastholdelse af marxistisk dogmatik.

Tilslut i denne alt for skitseagtige præsentation en kort opsummering af resultater og problemer i forbindelse med den marxistiske synsvinkel.

a) Den marxistiske synsvinkel opererer med en nuanceret og potentielt dialektisk virkelighedsopfattelse, som i det mindste programmatisk muliggør en identificering af ellers slørede og uigennemsigtige objektive samfundsforhold. Denne erkendelse er blevet set som et første skridt på vejen til en videnskabelig historie- og samfundsteori - og en fremtidig bevidst historie.

b) Den marxistiske synsvinkel har defineret og præciseret historiske invarianter, som basis for en teoretisk bearbejdning og fremstilling af virkeligheden. Ydermere er konstrueret et materialistisk grundsyn, som forhindrer ideologiserende tilbøjeligheder, men altså på den anden side heller ikke udelukker tendens til mekaniske opfattelser af deterministisk karakter.

c) Sidst men ikke mindst har den marxistiske synsvinkel absolut problemer når det gælder om at iklæde teoriapparatet realhistorisk kød og blod, d.v.s. understrege formbestemmelsernes relevans for konsistente realanalyser. Teorien tenderer mod at være 'teorien om teorien' snarere end teorien om virkelighedens begge aspekter.

Dette må sammenholdes med marxismens overordnede mål, der

er ophævelsen af den hidtidige ubevidste historie med henblik på udformningen af en fremtidig bevidst ditto efter socialistiske principper. Hvis teorien forbliver 'teorien om sig selv' står det skralt til med opfyldelsen.

Hvad der teoretisk kan gøres for at komme ud af denne tilsyneladende blindgyde lægger sig på to linier, der dog ikke i praksis, men nok i tendens, er gensidigt udelukkende. Skal løsningsvejen brolægges via en øget analytisk understregning af det systemiske elements betydning, med denne 'løsnings' fatalistiske overtoner - eller er løsningen at tilkende klassekampen og dens mange specifikke aspekter en praktisk fremtrædende plads, og derved lade historicistiske/'tilfældige' tendenser få indpas i de stringente, men ufuldkomne, systemer, vil jeg lade være usagt i denne omgang. Dog er det dette tilsyneladende dilemma den marxistiske synsvinkel står umiddelbart overfor.

Med denne ambivalens i baghovedet kan vi konkludere, at på det foreliggende grundlag bygger den marxistiske synsvinkel på antagelsen om mennesket som værende en systemtilpasset og/eller potentiel revolutionær samfundsagent eller 'karaktermaske'.

2.3. EMPIRISKE DATA - MEXICO

På de følgende sider gives en kort beskrivelse af det regionale område, der skal anvendes som illustrativ baggrund for de forskellige antropologiske synsvinklers delteorier.

Beskrivelsen indledes her med et historisk rids af Mexicos udvikling siden koloniseringen. Dette rids er formuleret ud fra Wolf's behandling (1959).

Derefter følger fremstillingen af to mexicanske delstater med speciel focus på et respektivt lokalsamfund herindenfor. Disse fremstillinger er opbygget på etnografisk materiale fra Redfield (1950), Vogt (1970) og Cancian (1965, 1972). Studierne divergerer tidsmæssigt med ca. 12-13 år og må derfor ikke opfattes som direkte samtidige, men nok som repræsentative i den grad det har været ønskeligt m.h.t. de delteoretiske problematikker, samt betingelser og udviklingstendenser iøvrigt.

Udover selve selektionen af det fremlagte materiale, der i høj grad er bestemt af delteoriernes interesseområder, er fremstillingen søgt gjort så neutral og total som mulig. Blot må det indskydes at de er fremstillet som autonome enheder p.g.a. pladsmæssige hensyn. Dette er gjort i erkendelse af at den senere behandling af sig selv vil række udover denne begrænsede horisont.

Mexico - historie og udvikling

Før den spanske kolonisering var Mexico domineret af forskellige agrare højkulturer, hvoraf de kendteste nok er Aztekerimperiet i det mellemste Mexico og Mayaimperiet i den sydlige del af landet.

Da Hernan Cortes i 1519 gik i land med en mindre militær styrke formåede han hurtigt at sikre sig kontrollen med centrale dele af Mexico. I alliance med undertrykte etniske og samfundsmæssige grupper udrensedes det eksisterende politisk/

religiøse hierarki, og den spanske invasionsmagt installerede sig strategisk i den samme politiske orden. Den centrale administration af kronens ejendom oprettedes i bycentre, hvorfra handel og love udgik.

Efter erobringen udvidede man de eksisterende metalminer og oprettede nye, ligesom den bedste jord underlagdes krongodser med produktion og eksport af sukker og hvede for øje. Den spanske kronens monopolistiske og protektionistiske politik tillod kun i ringe grad aktivitet udenom centraladministrationen. Oprettelse af kvægfarme, plantager, miner og handelscentre skete efter centrale direktiver. Den oprindelige befolkning koncentreredes i mange mindre enheder - encomiendas - med kollektiv tributpligt i form af afgrøder og arbejde.

Da Spanien i løbet af 1600-tallet svækkes, indtræder også en svækkelse af grebet om "Ny Spanien". Privatejede haziendaer opstår, hvor landarbejdere stavnbindes af gæld og mangel på reelle alternativer. De indianske lokalsamfund isoleres fra den større markedsøkonomi og anerkendes efterhånden som autonome, men stadig kollektive, enheder.

Udover den økonomiske og kulturelle degeneration af den oprindelige indianske levevis, bevirker koloniseringen efterhånden opkomsten af diverse mellemlag i spektret mellem den hvide overklasse og den indianske befolkning. En blanding af indiansk overklasse, afrikanske slaveefterkommere samt hvide småfarmere og håndværkere blandes langsomt kulturelt og intersemæssigt, og former hvad der efterhånden er blevet kaldt en subkultur af mestitser eller "ladinos".

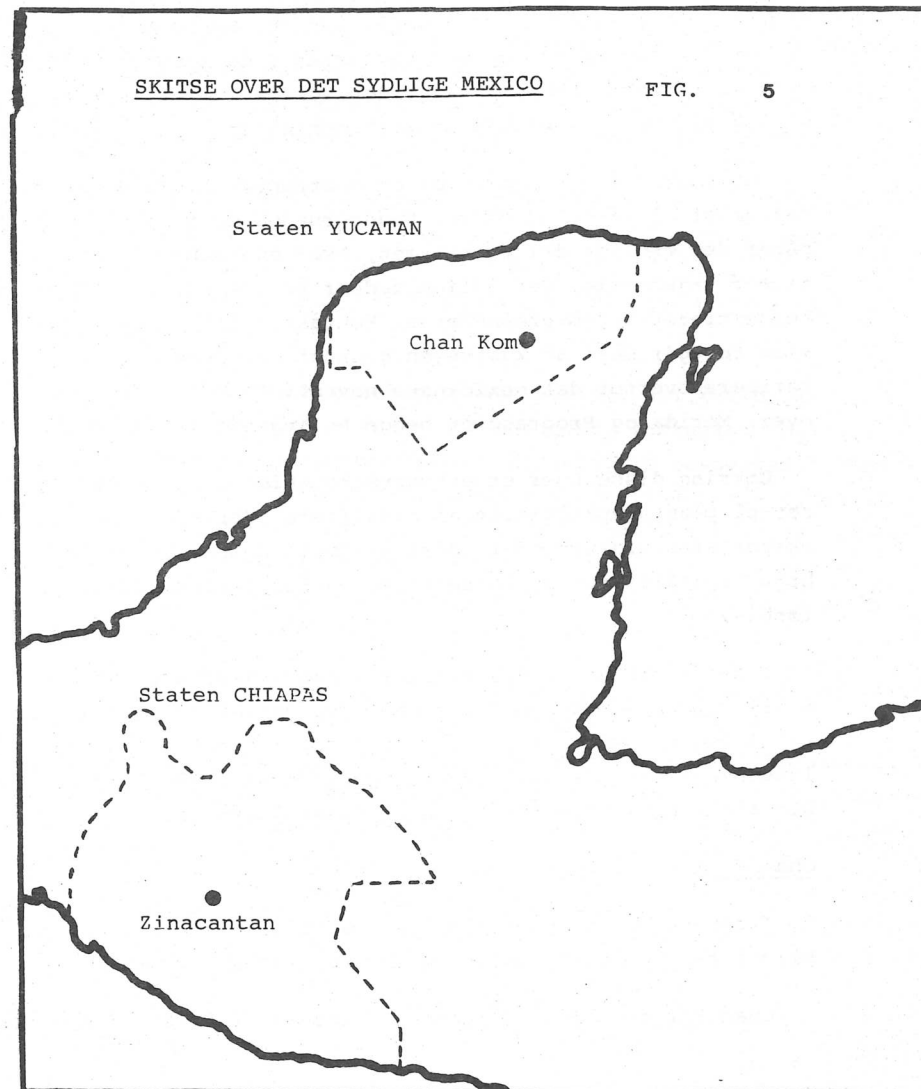
Disse er bl.a. karakteriseret ved at være knyttet til regional handel, håndværk, militæret og diverse servicefag, og konstitueres tilslut som en bykulturel mellemgruppe, der i taktisk alliance med landarbejdere og bønder i 1910 tager magten under den mexicanske revolution.

Dette betyder bl.a. gennemførelsen af en begrænset land-

reform(ejido), en vågnende nationalisme samt en hastig vækst i byerhverv og statsbureaukrati. I de følgende årtier omformes Mexico langsomt under indflydelse af specielt den Store Nabo i Nord til et land med en kapitalistisk markedsøkonomi. Eksport af råvarer og begyndelsen til en let industrialisering løber dog side om side med fortsættelsen af såvel plantagebrug som teknisk tilbagestående indianske landsbysamfund.

SKITSE OVER DET SYDLIGE MEXICO

FIG. 5

2.3.1. Delstaten Yucatan -> Chan Kom

Yucatan udgør én af Mexicos mange delstater, beliggende på den nærmest rektangulære halvø i Mexicogolfen. Yucatan er en af de mest afsides og isolerede p.g.a. dens topografi, der effektivt adskiller halvøen fra resten af landet.

Befolkningen er overvejende af maya-afstamning, og udgjorde før koloniseringen kernen i mayaimperiet. Sprogmæssigt står de oprindelige mayasprog stadig stærkt i de agrare områder, mens de større byer og hovedstaden Merida overvejende er spansk-talende og spansk/kulturelt domineret.

Det meste af halvøen udgør et subtropisk lavland med en tæt vækst af træer og buske. Undergrunden er flad og stenrig, på nær den østlige del af halvøen, hvor en række klippeformationer rejser sig. Den årlige nedbør er relativ stor, men er koncentreret i sommermånederne. Kontakten til resten af Mexico foregår mest af kystvejen grundet halvøens vegetative barriere overfor det mexicanske hovedland. De to største byer, Merida og Progreso er begge beliggende på vestkysten.

Omkring disse byer er erhvervsøkonomien overvejende baseret på plantageproduktion af sisalfibre, der som monocrop eksporteres uforarbejdet ud af området. Denne produktion er højt kapitaliseret og beskæftiger en del landarbejdere på lønbasis.

I det indre af landet er Yucatan karakteriseret af en subsistensproduktion baseret på majs, bønner og grøskar. Bosætningen er overvejende centreret omkring små isolerede landsbyer, hvis kontakt udadtil og indbyrdes er blevet betegnet som ringe. Chan Kom er en af disse landsbyer.

Chan Kom.

Tidspunktet for den følgende beskrivelse er 1948 - men bliver her opfattet som en slags etnografisk præsens.

Chan Kom er i dag anerkendt som en 'municipio' af den me-

xicanske stat - d.v.s. en selvstændig administrativ enhed. Denne enhed består af selve byen Chan Kom med ca. 500 indbyggere og en del mindre bosættelser spredt omkring i området. De regionale omgivelser er som helhed tyndt befolket og fjernt fra alfarvej.

Den basale produktion er dyrkning af majs, foretaget på mindre lodder - milpas - der klargøres v.h.a. slash-and-burn teknik. Et majsloft kan som regel give to afgrøder pr. år i 2 år hvorpå det må henligge 5-9 år. Jordens bonitet er relativt ringe, og fremstår i uopdyrket form bevokset med forskellige buskvækster og spredte palmer. Endvidere dyrkes bønner, grøskar, chile, samt en del frugt og grønsager.

Arbejdsformen er individuel, og hver familien besidder brugsret eller ejendomsret til mindre individuelle lodder. Arbejdsdelingen er enkel, således at kvinderne tager sig af det huslige arbejde, mens mændene, d.v.s. faderen og nogle af sønnerne, passer markarbejdet. Det er karakteristisk at kun få familier ikke besidder og dyrker egne milpas.

Der findes intet fast agrart lønarbejde inden for Chan Kom. Ejidojorden, som regnes for den dårligste, overdrages med brugsret til forskellige familier, alt efter behov. Alt land, der ikke udtrykkeligt er individuel ejendom anses for at tilhøre staten. Der spores en tendens til øget koncentration af land underlagt den individuelle privatejendom.

Den specialiserede arbejdsdeling er dags dato ringe udviklet, men er tendentielt under fremmarsch. En øgning af kvæghold (4-500 stk) og svinehold (2-300) finder sted med henblik på ekstern afsætning. En eventuel overskudsproduktion af majs, samt æg og frugter afsættes ligeledes på interne markeder, og udgør landsbyen væsentligste tilførsel af rede penge.

Endvidere bor i landsbyen personer med andet arbejde, så som købmænd, bagere, lædermagere, kurvemagere, en murer, en tømrer samt 1 skolelærer. Det er dog stadig almindeligt at alle, undtagen læreren, i mere eller mindre grad dyrker majs

ved siden af. Handel foregår i mindre målestok i selve byen, mens ekstern afsætning foretages enten via mellemmand eller ved egen markedsføring i de større byer.

Byen Chan Kom består af mellem 70 og 80 huse, som rammen om et hushold som regel bestående af én kernefamilie. Husene er af ringe og ustabil kvalitet - kun få murstensbygninger forefindes, og da for det meste centreret omkring byens plaza. Udover beboelseshuse findes en kirke, en skole og en embedsbygning.

Bosætningsformen er neolokal inden for landsbyen i det omfang jord og ressourcer er til rådighed for de unge. Et par voksne mænd må tage sæsonarbejde på de fjerne plantager, mens en del af de unge migrerer til storbyen. Forbindelsen med omverdenen begrænser sig overvejende til administrativ embedskorrespondance og enkelte besøg til udenbys markeder.

Stratificeringen i Chan Kom er grundlæggende af ikke-strukturel karakter. Der eksisterer angiveligt ingen objektive strukturelle klasse modsætninger, idet alle i større eller mindre grad er bønder uden ansættelse af ekstern arbejdskraft.

Individuelt eksisterer dog en voksende økonomisk og social stratificering mellem f.eks. butiksejere og større individuelle jordejere på den ene side og de mindre absolut subsistensbaserede brug på den anden. To gamle, relativt velhavende, familier besidder strategiske positioner, og anses af mange for at være centrer for en slags factional polarisering omkring forskellige spørgsmål af religiøs og politisk/administrativ karakter. Disse familier er også ejere af butikker og majsmøller. Stratificeringen foregår dog stadig individuelt på basis af almindelig velstand, privat ejendomsret og almindelig politisk og religiøs status.

Det politiske og religiøse liv er kendetegnet ved et antal embeder, der efter tur besættes af indbyggerne. De politiske embeder rangeres som lokalpræsident, landsbysekretær, fredsdommer, administrativ registrator, samt deres stedfortrædere.

De højeste og mest ansete poster er ikke formelt, men reelt, forbeholdt de bedre stillede. Endvidere opretholdes en lokal 'polititjeneste', der rekrutteres blandt de unge mænd.

De religiøse embeder omfatter en lægpræst, 3 rituelle organisatorer, 2 kirkesangere, 4 kirketjenere og 3 all-round hjælpere. Mens de politiske opgaver er af korrespondancemæssig og juridisk karakter drejer de religiøse opgaver sig om tilrettelæggelse og ansvar for helgenfester og forskellige rituelle handlinger. De religiøse embeder er ligeledes af kortere varighed og implicerer kun en vis uformel rangordning med tilhørende status.

Af ekstern politisk karakter deltager en del af indbyggerne i almindelige valghandlinger, ligesom Chan Kom råder over en 'socialistliga' og forskellige komiteer. Den eksternt orienterede politiske bevidsthed er lav, og de nævnte organer er mere at betragte som formelle institutioner.

Byen er under stigende amerikanisering, hvilket bl.a. mærkes i holdninger over for luksusgoder, tankegang og ideologi ("Now there is no communism, property is respected"). Selvom det spanske sprog stadig anses for værdifuldt ved siden af maya (højere status o.s.v.) er det mere yankieidealer end latinoditto der vinder frem. F.eks. har den evangeliske kirke haft en viss succes inden for Chan Kom (Protestantismens etik, kapitalismens ånd?).

Fremover tyder den stigende indflydelse fra omverdenen, migration og skæve velstandsgøgning på fremkomsten af en distinkt økonomisk/interessemæssig sondring i lokalsamfundet, henimod en agrar bosætning baseret på pengeøkonomi, individualiseret ejendomsret, det frie initiativ og øgede investeringer.

2.3.2. Chiapas -> Zinacantan

Delstaten Chiapas er beliggende i det sydøstlige Mexico, ved grænsen til Guatemala. Gennem området rejser sig to høje bjergformationer, som sammen løber ind i Guatemala og danner fundamentet for den såkaldte Chiapashøjslette på begge sider af grænsen.

Højlandet er kendetegnet ved relativt ringe nedbør i form af koncentreret sommerregn, samt et gennemgående køligt klima. Det er samtidig udspring for et væld af floder, som skærer dybe dale ind i bjergmassivet på deres vej ned mod golfkysten ved roden af Yucatan. Disse floddale er varmere og frodigere, og grundlag for en mere intensiv dyrkning.

De spanske kolonisatorer satte sig tidligt fast i disse dale og henviste de oprindelige mayafolk til højere beliggende bjergsider og -sletter. Før koloniseringen indgik det nordøstlige Chiapas og floddalene i mayaimperiets interesseområde og var således kulturelt knyttet til Yucatan.

Zinacantan

Beskrivelsen dækker perioden omkring 1960-61, men fremstilles ligeledes i etnografisk præsens.

Zinacantan er ligesom Chan Kom en selvstændig municipio, bestående af hovedbyen Hlektum og 6 mindre landsbyenheder. Ialt er indbyggertallet omkring 7-8000 mayatalende indianere og et lille antal spanskitalende ladinos.

Zinacantan er beliggende på Chiapashøjsletten godt 2000 m. o.h., med bosætninger spredt over det godt 120 km² store lokalområde. Klimaet er køligt i højderne, varmere i lavlandet. Jorden anses gennemgående for at være af rimelig god kvalitet.

Den basale produktion er majs, efterfulgt af bønner, græskar, frugt og grøntsager. Majsmarkerne dyrkes alle ved slash-and-burn teknik, og må ligge brak i 8-10 år efter dyrkning med faldende udbytte i 4-5 år. Der er to hovedkategorier af

marker. Dels ejidojorden og de små privatlodder, der er beliggende i højlandet nær selve bosættelserne, dels de større marker i lavlandet fjernt fra landsbyerne. Disse sidstnævnte ligger alle uden for Zinacantan som administrativ enhed. Højlandsjorden er af dårligst kvalitet og af begrænset udstrækning. Derfor dyrkes op til 80-90% af den samlede afgrøde i lavlandet, med dens bedre jordbonitet. Forskellen er at højlandsjorden er indiansk fælleseje eller smålodder, mens lavlandsjorden må lejes af de store jordejere på haziendaerne.

De fleste mænd er på en eller anden måde beskæftiget med jordbrug, men har ofte sideløbende småindtægter ved handel med salt, frugter og blomster. Kun ca 10% er fuldtidsspecialiseret som håndværkere eller handlende - overvejende ladinos. Majsproduktion i lavlandet indebærer leje af jord hos godsejeren med deraf følgende jordrente på 20-30%, der erlægges som produktrente efter høsten. Den interne agrare arbejdsdeling er udvidet i den forstand at majsproducenterne kan indeles i bønder og minifundister.

Produktionen af de fleste afgrøder implicerer således en sondring i 1) godsejere, der lejer jord ud og modtager jordrente, 2) bønder, der lejer jorden og ansætter lønnet arbejdskraft i de pressede perioder, samt 3) minifundister, der også fungerer som lønnet arbejdskraft mellem 60 og 80 dage om året. Forholdet jordejer/bonde er oftest karakteriseret som upersonlige relationer, idet bønderne kollektivt, via en mellemmand lejer jorden og fordeler imellem sig. Forholdet bonde/minifundist derved, at minifundisten ansættes individuelt af den enkelte bonde for en given periode under markforberedelse, såning og høst. Arbejdet på disse marker indebærer fravær fra landsbyen i perioder på 4-20 dage ad gangen. Udover subsistenskvantet afsættes høsten enten til regeringsagenturer eller ved lokalt salg og opkøb. Landarbejderen betales i faste priser i majs eller penge pr. arbejdsdag.

Det religiøse og politiske center for Zinacantan som lokalenhed er Hlektum, der huser ca. 2000 indbyggere samt de fleste fællesfaciliteter som kirke, skole, medicinsk klinik, rådhus, plaza samt områdets 10-12 butikker. Det interne marked afholdes ligeledes her.

Bosætningen er resultat af kolonitidens koncentrationspolitik og består fysisk af mindre huse og hytter med få rum og faciliteter. Til de enkelte hushold hører som regel en køkkenhave, samt et par grise og høns. Bosætningsformen er neolokal og endogam inden for municipio'en. Som regel arver yngste søn forældrenes hus, og i den grad der er jordmangel migrerer ældre sønner ud af området. Bedrede transportforhold har i de seneste år muliggjort dels øget produktion i lavlandet, dels en spredning af de økonomiske aktiviteter udover kommunegrænsen. Distriktshovedstaden San Cristobal las Casas udgør regionens økonomiske og politiske centrum.

Den lokale, civile administration er bestemt af mexicansk lov, og består af en præsident, en vicepræsident, 6 lokale landsbyledere, 4 fredsdommere, 8 ordenshåndhævere eller assistenter. Disse hverv er ulønnede og indtages overvejende af personer med økonomi til at klare det ekstra arbejde.

Endvidere er Zinacantan markant kendetegnet ved et udviklet politisk/religiøst hierarki, det såkaldte cargosystem. Til fiestas, d.v.s. religiøse helgenfester og ritualer, har de forskellige cargoholdere til opgave at forberede og sponsorere begivenheden. Cargoposter indehaves for 1 år ad gangen og varierer meget i omkostninger og prestige.

1.kategori er mindst anset og indeholder 36 cargos til besættelse hvert år. 2.kategori indeholder 12 cargos, 3.kategori 6 cargos og 4., og højst ansete, kategori kun 2 cargos. Principielt forudsættes alle voksne mænd at påtage sig cargos, og arbejde sig højere og højere op i graderne. Reelt er der stringente restriktioner, således at kun de mest velhavende kan gennemføre et ideelt forløb, mens de uformuende i det omfang de deltager, vælger de billigste cargos i kategori 1

for derefter at glide ud af systemet. Omkostninger ved en enkelt cargopost beløber sig normalt til mellem 200 og 2.500 \$ p.a. Dette skal sammenholdes med et gennemsnitligt årligt pengeindkomstniveau på 1-2000 \$.

Udgifterne til cargo fordeler sig oftest på alkohol(ca 40%), mad(ca. 20 %) samt diverse luksusvarer, kerter, fyrværkeri o. s.v.(ca. 40%). På trods af de forbundne udgifter opbevares der lange ventelister på potentielle cargoholdere. Imidlertid forekommer det også, at folk simpelthen flygter fra egnen i den tid, hvor der udpeges cargoembeder for det kommende år.

Generelt eksisterer en sammenblanding af politiske og religiøse embeder ligesom økonomisk formåen bestemmer graden af status i systemet. Cargosystemet kan endvidere anskues som den traditionelle forudsætning for erhvervelse og status og prestige, via konvertering af økonomisk overskud til politisk/religiøs anseelse og indflydelse. Men mere om cargo problematikken i næste afsnit af opgaven.

I kraft af beliggenhed(PanAmerican Highway, turisme) og genrelt forbedrede transportforhold er Zinacantan involveret i en stadig større ekstern kontakt og dominans. Dette resulterer i en øget produktion for penge, en delvis ændring af erhvervsstrukturen henimod produktion af konjunkturbestemte afgrøder, samt en øget integrering i et større marked. Der er blevet sat spørgsmålstejn ved i hvor høj grad den pagan-katolske og lokalt funderede samfundsstruktur kan opretholdes under de ændrede relationer til omverden.

2.4. SYNSVINKLERNES DELTEORIER

I det følgende skal fremlægges fremtrædende delteoretiske og empiriske resultater og problemstillinger, som med en vis margen har kunnet grupperes inden for rammerne af de behandlede synsvinkler. Med margen menes f.eks. det spillerum som Wolf må tilstås. I denne sammenhæng er han behandlet i forbindelse med komparative delteorier, men mere end så mange andre har hans antropologiske analyser udgjort en blanding af funktionelle, økologiske og materialistiske elementer.

Alle fremstillede delteorier kan eksplicit eller implicit knyttes til de 3 beskrevne synsvinklers interesserammer og metoder, og kan således ansues som konkrete eksponenter eller manifestationer af de respektive synsvinklers tendenser.

Af indlysende grunde har det ikke været muligt at tilvejebringe 3 fyldestgørende og samstemmende analysebud på det selvsamme lokalspecifikke materiale i tid og rum - det findes ikke. Det er dog lykkedes at gruppere hver af delteoriene omkring mindst ét af de beskrevne lokalsamfund -specifikke karakteristika og generelle problemfelter taget i betragtning.

For at skabe et invariant empirisk referencepunkt, der kunne illustrere alle synsvinklers interpretationsmåde er det religiøse system - via reelle og tendentielle forklaringsmodeller - søgt fastholdt som generelt problemfelt.

2.4.1. Komparation og det sydlige Mexico

"What is Folk Culture?"

Frit efter G. Foster

Den komparative/funktionelle synsvinkel har i mange årtier været absolut dominerende i forståelsen af de mexicanske lokalsamfund. Inden for de såkaldte communitystudies finder vi en arbejdsmetode og teoridannelse repræsenteret, som ligger tæt op af den tidligere beskrevne komparative synsvinkel.

Fra ca. 1930 til 1950 var Robert Redfield involveret i en del communitystudies i det mellemste og sydligste Mexico. Sammen med en række andre amerikanske antropologer blev området så at sige oversvømmet af interesserede videnskabsmænd. Ud af dette intensive arbejde voksede begrebet Folk Culture, som hurtigt fængede og blev en accepteret krumtap i de mellem-amerikanske studier - uanset om man var enig eller ej.

Folk Culture er et forsøg på at bestemme væsentlige kulturelle karakteristika i de små og tilsyneladende isolerede indianske landsbysamfund man fandt overalt. Begrebet udgør oprindeligt den ene af to oppositionelle positioner i hvad Redfield kaldte "The folk-urban continuum".

En traditionel indiansk landsby kan (ifølge Redfield 1960) karakteriseres som en lille, isoleret og næsten selvforsynende enhed, der opfatter sig selv som homogen i henhold til race og kultur. Hver landsby har distinkte kulturelle forskelle, men i komparativistisk ånd formuleredes visse generelle ligheder. De enkelte dele af enheden er knyttet tæt sammen, de personlige relationer er "face-to-face", den anvendte teknologi er simpel og arbejdsdelingen enkel. Familien intager en central stilling i det sociale mønster og adfærdssanktionerne er overvejende religiøst grundede. En nærmest pietistisk livsindstilling er fremherskende og pagankatolske ritualer og forestillinger dominerer. Et sådant folk-culture lokalsamfund er relativt statisk, forandringer foregår langsomt, og adfærd korresponderer i høj grad med den ideelle norm.

Med disse karakteristika var der skabt en slags ideel skabelon for de mangeartede communities. Herefter havde den konkrete analyse blot at stadfæste divergenserne i det kulturspecifikke materiale - undersøge på hvilke områder ens egen monografi kunne medvirke til justering og udbygning af grundmodellen.

Begrebet som det er udviklet af Redfield er fremkommet ved lokalstudier først i Tepotzlan i det centrale Mexico, og siden

bl.a. ved studier i Chan Kom. Det er således evident at begrebet er udviklet på baggrund af konkret empiri, og dermed følger linien fra den komparative synsvinkels abstraktions-procedure. I sin form må folk culture begrebet karakteriseres som et generelt deskriptivt typebegreb, der søger at bestemme et lokalsamfunds prototype ud fra enkelte empiriske og komparative studier. I den grad begrebet er blevet holdt inden for Mexico - hvilket ikke altid har været tilfældet (Foster 1953:162) - kunne man forledes til at tro at det var fremkommet ved en slags "controlled comparison". D.v.s. ved at tage højde for historiske og kulturelle faktoreres betydning.

Imidlertid synes disse faktorer snarere at være blevet elimineret som irrelevante. I den foregående beskrivelse af de to lokalsamfund Chan Kom er det implicit fremgået, at lokalsamfundet som sådan ikke kun består af indianere med fælles normer o.s.v. I forbindelse med begge samfund optræder de såkaldte "ladinos" i en eller anden organisk sammenhæng. Disse indtager f.eks. strategisk vigtige positioner i det daglige liv - som handelsmænd, pengeudlånere, mellem-mænd og brokers. I stedet for at være et begreb om en samfundsmæssig enhed synes folk culture mere at være et begreb til stadfæstelse af en kunstig udsondret indiansk kultur.

Foster (1953) har netop pointeret dette aspekt ved lokalsamfundet i Mexico, og kritiseret Redfields begrebskonstruktion for at forårsage en tilsnøring. Ifølge Foster er det mere begrebet der isolerer indianeren fra omverdenen - virkeligheden gør det ikke.

Som det senere vil fremgå er dette kritikpunkt af største vigtighed for forståelsen af lokalsamfundenes forhold til og rolle i den større sammenhæng. Med folk culture begrebet har den komparative synsvinkel sanktioneret studier af indianske kulturtræk som lukkede enheder, og kun i få tilfælde været opmærksom på den forklaringsmæssige svaghed herved. I den grad

Redfield f.eks. selv har haft øje for omgivelserne har det været i en mekanisk og unuanceret form.

"The controls which shape conduct characteristically include, however, regulations which are imposed upon people from outside the local community; these originate in natural law."

29)

Et andet væsentligt træk ved folk culture begrebet, som bl.a. Wolf har påpeget, er dets funktionalitetsprincip. Dette bunder ligeledes i den teoretiske tradition fra den komparative synsvinkel, hvor vægten må lægges på enhedens funktionelle konstruktion med nedprioritering af f.eks. historiske forklaringer til følge. Det traditionelle lokalsamfund fremstår for den komparative synsvinkel som et ældgammelt blandingsprodukt af førkoloniale og postkoloniale kulturer, en slags marginal reminiscens der har været unddraget udvikling.

Ifølge Wolf (1957:7-8) er de mexicanske communities et produkt af stadig skiftende historiske hovedstrømninger i koloniperioden og det postrevolutionære Mexico, ligesom Foster har påpeget omgivelsernes aktive påvirkning af lokalsamfundets sociale form på en række områder af teknisk, kulturel og religiøs art (Foster 1953:161-165). Men som et uundgåeligt resultat af synsvinklens funktionalitetsopfattelse og ahistoriske tilgang har det kun snævert og unuanceret været muligt at tage højde for disse faktorer.

Istedet har hovedvægten ligget på bestemmelser af lokalsamfundets sociale og kulturelle karakteristika, men vel at mærke i dets generelle udtryk jvf. komparationens ambitioner.

Ved empiriske observationer i Tzintzuntzan foranlediges Foster (1961) til at formulere et generelt princip for karakteren af de sociale relationer, der indgår i de mexicanske lokalsamfund. Det observeres at de fleste voksne organiserer deres samfundsmæssige kontakter på basis af individuelle kontraktuelle relationer - de såkaldte dyadiske kontrakter. En dyadisk kontrakt implicerer som oftest at to medlemmer af to

forskellige familier indgår en uformel og ikke-juridisk kontraktrelation begrundet i begge parter fordele derved. En sådan relation kan indeholde et væld af forskellige ydelser og tjenester, spændende fra høflighed til økonomisk hjælp.

Referencepunktet for en sådan kontraktindgåelse er ofte at finde i det katolske dåbsritual, hvor en gudfader attacheres barnet, og således indføres som element i familiens kontraktuelle netværk. Kontrakten implicerer, og opretholdes ved, en strøm af tjenester og ydelser, der i det lange løb anskues som reciprok (Foster 1961:1174).

Med understregningen af den dyadiske kontrakt har Foster søgt at bestemme et væsentligt aspekt ved de mellemamerikanske lokalsamfunds interne sociale relationer. Princippet om den reciproke, dyadiske kontrakt ses som det centrale element i lokalsamfundets interne funktionsmåde, idet det udvider og integrerer lokalsamfundet som en homogen og funktionel enhed.

Komparativt typebestemmer Redfield & Tax (1952) compadrazgo-institutionen som et generelt element i lokalsamfundene, og befæster dermed indtrykket af omfanget af Fosters princip. Men hverken Redfield/Tax eller Foster strækker princippet udover den afgrænsede lokalkulturelle enhed, selvom Foster programmatisk betoner eksistensen af to mulige former for dyadiske relationer: dels den symmetriske mellem to ligestillede parter inden for samme enhed, dels den asymmetriske patron-klient relation, der kan oprettes mellem to personer af forskellig status. Igen må vi konstatere en halvhjertet og ufuldkommen behandling af lokalsamfundets placering og større funktion.

Det er først med Wolf (1956 & specielt 1973) at vi med udgangspunkt i mexicansk materiale får understreget betydningen af disse vertikale relationer, og bliver vidne til bredere analyser af deres form og indhold. Hvor de symmetriske dyader som oftest er internt definerede indgår patron-klient relationer i stort omfang med udenforstående ladinos, der

besidder eller kontrollerer visse strategiske ressourcer, f.eks i form af penge, jord eller forbindelser. Som oftest betyder disse relationer at klienten i krisetilfælde kan nyde godt af en kontant eller konkret 'hjælp', mens patronen, der aldrig har behov for samme sikkerhedsnet, til gengæld nyder produktionsmæssig loyalitet og/eller f.eks politisk støtte.

Således fremstår også patron-klient relationen som en foreteelse "til gensidig nytte". Forskellen på de to kontraktformer er at den symmetriske indeholder udveksling af ens "produkter" og mængder af disse over tid, mens den asymmetriske relation implicerer udveksling af forskellige "produkter".

For den traditionelle og funktionelle komparative synsvinkel synes det således af større vigtighed at fastslå den dyadiske kontrakts formale form og konkrete indhold, end at undersøge dens effekt og kvalitative konsekvenser - f.eks spørge om den ene tjeneste er den anden værd. I det omfang Wolf har anvendt patron-klientrelationen som begreb til identificering af sociale mønstre og deres disharmoni har det været i forbindelse med haziandaenhederne, hvor det bliver relationen mellem jordejer og landarbejder, der kommer i focus. På baggrund af de givne data fra Zinacantan vil det kunne fornemmes, at relationsprincippet med lethed vil kunne appliceres også her.

Spørgsmålet er nemlig hvad begrebet om den dyadiske kontrakt egentlig dækker over og forklarer. Det grundlæggende princip er reciprocitet - at noget udveksles og i det lange løb udlignes. Hertil svarer den dyadiske kontrakt, som en påpegnelse af, at udvekslingen foregår mellem to individuelle parter. Mere er der faktisk ikke sagt i den oprindelige Foster'ske fremstilling. Med den dyadiske kontrakt har Foster på basis af sine empiriske observationer abstraheret et formalt begreb, der uden kvalitative kriterier (bestemmelser) påviser at to parter interagerer socialt med hinanden. Om det er mor/barn, herre/hund, menneske/gud, bonde/bonde eller overklasse/under-

klasse er i grunden ét fedt. Først ved kontakten til empirien kan princippet iklædes konkrete former, og synes da så blot at svare til folks egne forestillinger om det de gør:

"The implicit dyadic contract accounts for people's behaviour to the satisfaction of the anthropologist: it provides him with a model of social structure abstracted from observed behaviour. This model also very nearly coincides with the villager's understanding of how his personal world is organized."

30)

Hvor Wolf arbejder ud fra det dyadiske grundprincip spores dog en mere forklaringskvalificeret tendens end Fosters tomme formalabstraktioner og empirifiksering. F.eks. anskues patron-klient relationer også som udligningsfaktorer, hvorved en grundantagelse om konflikter må ligge til grund: der overføres økonomiske midler fra patron til klient. Til gengæld sker omvendt en tilføring af politisk potens til patronen, der således bliver i stand til at opretholde netop det system, der gør, at klienten forbliver klient og patronen patron.

Problemet er, at forklaringen af patron-klient relationen må forblive individualistisk og cyklisk, fordi den grundens i samfundets harmoniske rationalitet og stræben mod equilibrium. Patronen må på samme tid dække over klientens "strategy for survival" og patronens "strategy for oppression".

På den anden side må det krediteres dyadekontrakternes frontkæmpere, at de trods alt har påpeget i hvilken individualistisk-emprisk retning forholdet mellem lokalsamfundet og den nære omverden skal forstås, ligesom en udvidelse af de kontraktuelle netværksanalyser givet vil kunne bibringe den større analyse en forståelse af lokalsamfundets sociale resistensmekanismer.

Det sidste resultat af den komparative synsvinkels virke i Mexico, drejer sig basalt om udvikling - eller snarere mangel på udvikling. Uden forståelse af historiske og dynamiske interaktionsprocesser må udvikling opfattes som en

altid allerede eksisterende ontologisk faktor, og problemet bliver derfor snarere at forklare hvorfor udviklingen ikke slår igennem, når det f.eks. drejer sig om de "isolerede, tilbagestående" mexicanske communities.

Bl.a. Gillin(1952:193-225) har beskæftiget sig med problematikken ud fra et nærmest cognitivt hold. Med baggrund i den komparative synsvinkels etniske distinktioner pointerer han de markante forskelle hvad angår "world views" hos henholdsvis indianere og ladinos. Den indianske kultur tenderer mod f.eks. 1) tilpasning snarere end kontrol i forholdet til naturen, 2) begrænset horisont hvad angår orientering og tænkning, 3) begrænset tidsfornemmelse, 4) vigende adfærd og 5) pietistisk livsopfattelse.

Mere eller mindre eksplicit har disse sæt af antagelser længe ligget til grund for de fleste Mexicoeksperters syn på lokalsamfundene (jævnfør f.eks. diskussionen i "Heritage and Conquest" 212-222). I 1965 fik holdningen en mere eksplicit formulering af Foster i hans berømte artikel "Peasant Society and the Image of Limited Good".

Foster sætter sig ligeledes for at undersøge de cognitive modeller med henblik på deres indflydelse på vitale områder af lokalsamfundets reaktionsmønster. Målet er nu i sidste ende at finde forklaringen på hvorfor lokalsamfundene ikke bare udvikler sig ligesom så meget andet. Igen er det senere ontologiske resultat oprindeligt grundet i observationer fra

enkeltmexicanske lokalsamfund, som endda, efter at teorien er udviklet og igen søges appliceret, stadig viser sig at svare til den konstruerede model (Foster 1965:297). Den intime forbindelse med virkeligheden er intakt.

Ifølge Foster er den væsentligste hindring for lokalsamfundenes udvikling at finde i den indianske communitykulturs egne cognitive forestillinger - alle bygget på princippet om "Limited Good":

"By 'Image of Limited Good' I mean that... all of the desired things in life such as land, wealth, health, friendship and love, manliness and honor, respect and status, power and influence, security and safety, exist in finite quantity and are always in short supply, as far as the peasant is concerned. Not only do these and all other 'good things' exist in finite and limited quantities, but in addition, there is no way directly within peasant power to increase the available quantities."

31)

Siden alle gode ting er begrænsede er den eneste mulighed for individuelt at opnå forbedrede forhold, at gøre dette på bekostning af de andre. Hvis en moder f.eks viser venskab over for en fremmed, må det skyldes at hun ikke har givet sin fulde kærlighed til mand og børn. Hvis en person bliver velhavende må det nødvendigvis være sket på bekostning af andre i lokalsamfundet o.s.v. Følgen bliver - ifølge Foster - at det indianske bondesamfund er karakteriseret ved frygt, mistænksomhed, mistro, jalousi, sladder m.v., der alt sammen må anskues som kulturens ideologiske forsøg på at holde sammen på dets elementer og undgå en sprængning af den egalitære, statiske ligevægt (Foster 1965)

"Image of Limited Good" repræsenterer den kulturelle norm og danner baggrund for forståelsen af de forskellige sanktioner, der kan identificeres i lokalsamfundet (Foster 1965: 302).

I den grad "Image" ikke blot anskues som en mulig model, men i lige så høj grad anskues som Fosters eget ideologiske postulat, får holdningen stor betydning for opfattelsen af økonomisk udvikling overhovedet. Bondesamfundet kan så med fuld ret anskues som statisk og konservativt element, som ved egne iboende mekanismer forhindrer såvel eksterne som interne udviklingsforsøg (Foster 1965:309).

Acheson har i en senere debat (1972) søgt at påvise afgørende fejl i Fosters interpretation. Som en konsekvens af Fosters "Image" bremses udviklingen automatisk af bondens egne psykologiske mekanismer, og incitamentet til udvikling

må derfor snarere gå på en fjernelse af af disse psykologiske bremseklodser (uddannelse, propaganda) end på etablering af reelle økonomiske udviklingsmuligheder, som bonden jo alligevel ikke vil reagere positivt på.

Acheson påviser, på materiale der ligger tæt op af Fosters eget, at dette ikke holder generelt. I det omfang de økonomiske muligheder af bonden anses for overlegne findes der ingen tøven m.h.t. udvikling af nye produktions- og relationsformer (Acheson 1972:1153-1157). Derimod synes de øjensynlige psykologiske modstande ofte at bunde i, at de tilbudte muligheder enten slet ikke er forbedringer - eller overhovedet ikke eksisterer. Spørgsmålet for Acheson er derfor snarere:

"Are we dealing with 'limited good', a cognitive veil through which the people of Tzintzuntzan and all of peasantry view the world; or statements about 'limited goods', an accurate summation of the limited economic opportunities peasants usually face? I suggest it is the latter."

32)

I henhold til det her beskrevne materiale af empirisk tilsnit synes Achesons standpunkt også at stå stærkest. I Chan Kom spores ingen væsentlige psykologiske barrierer hvad angår ny teknik og nye muligheder (f.eks kvæghold). I Zinacantan er billedet dog endnu mere tydeligt. Her har de forbedrede transportforhold gjort dyrkningen af fjernere og bedre marker mere attraktivt, ligesom ændrede økonomiske relationer ikke har betydet en negativ sanktion endsige nedbrydning hvad angår f.eks cargosystemet.

Netop hele cargoproblematikken illustrerer på udmærket måde de forskellige positioner, der her er fremlagt. Ifølge Fosters tankegang er fiesterne og de tilknyttede cargoembeder udtryk for løsningen af en potentiel kulturel trussel. Det at nogle bliver mere velhavende end andre konverteres til et ufarligt prestige- og statusfelt, hvor enhver har mulighed for at gøre sig gældende. Cargos skulle således være udtryk for lokalsamfundets funktionelle justeringsmekanisme, der søger

at holde elementerne integreret på samme niveau. Ifølge Acheson kunne det være udtryk for manglende økonomiske udviklingsmuligheder, der gjorde at et overskud destrueres ad denne vej.

Den første anskuelse implicerer, at det er lokalsamfundets kulturalitet der aktivt determinerer samfundslivet - uanset om dette grundet i en funktionel kollektivisering af fattigdommen eller et blot og bart "Image". Og begge anskuelser forudsætter mere eller mindre at lokalsamfundet i forholdet til omverdenen anskues lukket, henholdsvis ubestemt receptivt. Hvorfor muligheder foreligger eller ikke foreligger, samt hvilken form de antager, kan ikke forklares.

Hvad Acheson ikke får fat i i sin kritik af Fosters "Image" er begrebets ideologiske og teoretiske bias. Det vil derfor tilslut i denne sammenhæng være formålstjenligt kort at knytte "Image of Limited Good", som abstraktionsprodukt, an til den brede komparative og funktionelle synsvinkel hvorudaf den genereres.

Til forskel fra folk culture begrebet, der havde sat sig for at typebestemme visse kulturelle træk i forskellige samfund inden for et område, og de dyadiske relationer, der lidt mere ambitiøst søgte at lighedsbestemme allehånde sociale relationer i en enkelt formalabstraktion, går "Image of Limited Good" lige til vejrs.

Her er ikke tale om kun at ordne og typeklassificere visse data med henblik på skabelsen af operationelle begreber. Med "Image of Limited Good" står vi over for et eksempel på den komparative synsvinkels iboende fare for at mystificere på baggrund af ikke-vurderlige og uudtalte a priori forestillinger.

Foster opløser empirien i dertil handy kategorier, og formår på den måde at få den selvsamme empiri til at passe med hans tænkte forestillinger om hvordan det må hænge sammen. Som sådan helt reelt efter komparativ målestok. Hvad vi bare ikke får at vide er hans uudtalte grundantagelser og intentioner. Hvis bønder ikke kan finde ud af at udvikle sig, kan det kun

skyldes at de ikke vil. Og hans ideologiske postulat antager, p.g.a. begrebets øjensynlige empiriske forklaringspotentialer, hurtigt ontologisk status:

"I do not believe the Image of Limited Good is characteristic only of peasant societies. Quite the contrary, it is found, in one degree or another, in most or all socio-economic levels in newly developed countries, and it is, of course, equally characteristic of traditional socialist doctrine."

33)

For Foster må opfattelsen blive en automatisk afvisning af fremskridt/udvikling overhovedet - for andre måske mere et ideologisk udtryk for modstand overfor en vestlig materiel og kulturel imperialisme.

Men med anvendelsen af ideologiske og cognitive modeller som primus inter pares kan den funktionelle, komparative synsvinkel skabe sig den ultimative niche, hvorudfra alle problemer - når de ikke kan forklares materielt - i sidste ende kan forklares ved fremstillingen af spekulative all-round modeller. Hvis ret skal være ret må det dog også indrømmes at med "Image of Limited Good" er vi nået til grænsen for hvad den stringente, komparative synsvinkel kan kapere af postulat, jvf. f.eks. Köbbens tidligere formelle afvisning af lignende statements (Köbben 1967).

Summarisk har vi set hvordan den komparative synsvinkel arbejder "i felten". Først og fremmest ved konstruktion af typebestemmende generalbegreber til klassificering af empirien i henhold til forskellige kriterier for ligheder. Dernæst ved formalabstraktioner, der udledes af en given empiri, men som i den teoretiske praksis hurtigt får status af ontologiske - men tomme - funktionelle forklaringsprincipper af unuanceret og uspecificeret karakter. Tilslut har vi været vidne til hvordan synsvinklens manglende teoretiske stringens har genereret en ideologisk og ufalsificerbar forklaringsmodel, der spændte synsvinklens egne logiske rammer for funktionel, empiristisk kausalsammenhæng til bristepunktet.

positivt kan det fremhæves, at den komparative synsvinkel i sit konkrete arbejde implicerer produktion af etnografiske data samt systematiserende klassifikationer, der samlet kan befordre en basal indføring i væsentlige karakteristika ved materialet. Endvidere har den komparative synsvinkel genereret en vis forståelse for betydningen af de eksisterende, empiriske dyaderelationer indenfor og mellem begrænsede enheder, ligesom den i høj grad har understreget den relative, men nok på sin egen mærkelige vis alligevel relevante, betydning af - og fare ved - at inddrage ideologiske a priori forestillinger i en funktionel analyse af en given empiri.

2.4.2. Økologi og det sydlige Mexico

"Entweder fehlt eine Ökologie der Politik oder eine erkannte Politik der Ökologie - vielleicht fehlen beide."

H.M. Enzensberger

Den økologiske synsvinkel har ikke ligesom den komparative leveret mange og brede bud på kulturforståelsen i det sydlige Mexico. På den anden side har den ingenlunde været uvirkelig - blot er vinklen i problemformuleringerne og materialevalget så forskellig, at det kan være svært at sammenligne.

Ofte er det historisk-arkæologisk materiale der lægges til grund, og ofte gøres dette ud fra evolutionistiske klassifikationshensigter (Hester 1962). Alligevel illustrerer arbejdet glimrende økosynsvinklens generelle arbejdsmåde og selvdefinerede problemfelter, bl.a. også fordi det kan danne basis for en realistisk vurdering af økologiens analytiske stilling til det nutidige materiale.

Igennem snart mange år har fortalere for den økologiske synsvinkel været optaget af hvad der efterhånden er blevet kaldt "mayaproblemet". Dette er tildels et resultat af Stewards egen interesse for at ^{bruge} kulturøkologien som redskab til en evolutionær klassificering af Latinamerikas kulturer på basis af elementer som agerbrugstyper, befolkningsstørrelser, bo-

sætningsformer - kort sagt på basis af de faktorer som kulturøkologien ser som centrale for kulturens tilpasning til sine omgivelser (Hester 1962:1003-1006).

Kulturøkologien udpeger subsistensaktiviteterne som brændpunktet for mødet mellem kultur og natur, og det er da også i denne ramme mayaproblemet optræder. Meggers (1954) lagde ud med en diskussion af jordtyper og dyrkningsmetoder, som grundlag for en vurdering af de begrænsninger og potentialer de forskellige latinamerikanske højkulturer havde været underlagt og betinget af.

Indledningsvis kategoriserede hun jordområder i 4 distinkte typer: 1) områder uden agrart potentiale, 2) områder med begrænset agrart potentiale, 3) områder med mulighed for forøget agrart potentiale, og 4) områder med ubegrænset agrart potentiale. Pointen er at typebestemmelsen giver mulighed for en økologisk forklaring på kulturernes udbredelse og form, og dermed formuleringen af en generel lov:

"The fact that cultural evolution has proceeded farther in Type 3 areas than in Type 2 areas cannot be considered accidental and dismissed as irrelevant...The level to which a culture can develop is dependent upon the agricultural potentiality of the environment it occupies."

34)

Problemet som Meggers herefter søger at løse er, hvordan den klassiske mayakultur kunne overleve i århundreder i et typisk 'Type 2 område' - karakteriseret ved tropisk vækst og hurtig udpining. Dette sammenholdt med hendes udtalelse om, at "Unless a method of continuing fields under permanent production is found, the culture can never proceed beyond a simple level" (Meggers 1954:812) udgør det økologiske "puzzle" mange år fremover. Ingen vil påstå at mayakulturen ikke havde udviklet sig udover det simple niveau, og samtidig vil ingen påstå at mayakulturen nogensinde har ernæret sig basalt anderledes end ved slash-and-burn majsdyrkning i urskoven.

Meggers egen løsning, som forøvrigt deles af Wolf (1959: 60+77), er at anskue mayakulturen som oprindelig udgået andetsteds fra, d.v.s. under bedre økologiske betingelser, for derefter at have bevæget sig ind i regnskoven, hvor den gennem mindst 1170 år var vidne til sin egen degenerering.

Fra dette grundstandpunkt har snart den ene, snart den anden, økologiorienterede søgt at løse den uforståelige kombination, der i hvert fald ikke rimer med almindelig sund fornuft og den økologiske synsvinkels egen grundantagelser om omgivelsernes grænser eller determination.

Altschuler (1958) anfægter på arkæologisk materiale Meggers antagelse, som han ser som en udløber af Stewards oprindelige hypotese om et tidligt circum-caribisk kulturcentrum, der var arnested for mayakulturen. Hvor Meggers fremfører at...

"... breakdown came because the subsistence base, originally unsuited to the support of the occupational division of labour and other social features associated with advanced, was overtaxed to the point of collapse"

35)

... pointerer Altschuler at udviklingen ikke markeres af et påviseligt klimaks, således som tilfældet ville være ved et 'økologisk kollaps'. Den subsistens- og overskudsproducerende basis synes derimod at have kunnet bære det meste af perioden igennem.

En kraftig styrkelse af denne holdning fremkommer så Cowgill med i 1962. Hun går ud fra det faktum, at mayakulturen godtnok i de sidste århundreder af sin eksistens undergik en kraftig befolkningsdecimering, men tilskriver ikke dette en svækkelse af produktionsmulighederne.

Ved sindrige, men øjensynligt holdbare, beregninger kommer hun bl.a. frem til at slash-and-burn majsdyrkning idag - i netop det område mayakulturen tidligere dækkede - ville kunne bære en befolkning på mellem 100 og 200 personer pr. kvadratmil. Dyrkningsmetoderne er idag stort set de samme, og jorden

har næppe været ringere dengang. Regnet om til arbejdstid brugt på subsistensproduktion betyder dyrkningsformen endvidere at en normal gennemsnitsproduktion ville resultere i et pro anno overskud på 100% - svarende til oppebærelsen af en stor ikke-subsistensproduktiv samfundsgruppe.

Med denne skitsering af en økologisk debat har vi fået et grundlag for at vurdere den økologiske arbejds metode på konkret mellemamerikansk materiale, samt de resultater den kan generere. Hvor Meggers står for en tendentiell deterministisk holdning, som tilsyneladende må opgives, er Altschuler's og Coegill's positioner af mere possibilistisk karakter. Hvad de i bedste ^{held} har vist er, at noget har kunnet lade sig gøre, og givet en konsistens økologisk begrundelse for mulighedernes grænseværdier. Men rækkevidden af sådanne resultater er begrænsede - de kan kun anvendes som negativ reference. Med Bronson's formulering:

"If it can be shown, that it was impossible for the Classic Maya to have cities, then they did not. If it is merely demonstrated that it was possible, incontrovertible proof that they did have cities is still lacking."

36)

Netop fordi der mangler godt materiale om mayakulturens sociale og politiske organisation er kulturøkologien selvfølgelig afskåret fra at søge f.eks. dette undersøgt ad traditionel vej - ved at inddrage behandling af yderligere elementer fra 'the cultural core'. Alligevel synes eksemplet tendentielt at vise hvor langt den kulturøkologiske synsvinkels rent økologiske aspekt - som autonom metode - kan nå uden at kombineres med andre aspekter af mere distinkt kulturel og social karakter.

Selv med Steward's cultural core begreb kunne vi dog ikke nå meget længere end til en diskussion af mulig teknologi, produktionsorganisation og bosætningsmønster. Hele det specifikt samfundsmæssige reproduktionssystem ligger det udenfor den autonome økologis rammer at behandle.

Det er måske derfor ikke så mærkeligt, at den kulturøkolo-

giske synsvinkel har foretrukket - og opnået de bedste resultater - ved dels at arbejde inden for afgrænsede og enkle "rene" samfundstyper, hvor det rent samfundsmæssige i højere grad foregår på omgivelsernes præmisser (f.eks. bandsamfund), dels at arbejde indenfor logisk/økologisk rekonstruktion af spredt historisk og arkæologisk materiale, hvor den bedre end så mange andre kan definere rammer og muligheder. Hvis eksemplet med cargos skal fastholdes kunne det illustreres ved at den teknologiske kulturøkologi ville have svært ved at begrebsliggøre cargosystemet som andet end en kulturel/historisk foreteelse af sekundær interesse.

En nogenlunde grundig fremstilling af den økologiske synsvinkel tog også højde for de økosystemiske tilgange - og måtte i sandhedens interesse tilkende dem en større grad af totalitetsanskuelse, og dermed en potentielt større mulighed ved analysen af nutidige, konkrete og komplekse enheder.

Hvor kulturøkologien på mexicansk materiale i negativ form har kunnet bestemme visse rammer og muligheder for det agrare produktionsmønster i f.eks. Chan Kom (og tildels Zinacantan), må den økosystemiske analyse i højere grad kunne appliceres det mere komplekse produktions- og cirkulationssystem, som f.eks. Zinacantan indgår i. En sådan analyse må, p.g.a. manglende relevant materiale fra Mexico, desværre blive lidt af et realistisk gæt.

Som nævnt må den økosystemiske analyse a priori sætte sig visse grænser for sine operationer (jvf. Cohen 1973:43). Det kunne i tilfældet Zinacantan være passende at analysere hele municipio'en som et slags økosystem med dets elementer af økologisk, økonomisk og kulturel karakter. Systemet må ansues i ligevægt, eller i det mindste tenderende derimod (Rapport 1971).

Således vil Zinacantan fremstå som en enhed, hvor en distinkt indiansk kultur er integreret som en funktionel part af det økologiske system - d.v.s. at kulturen, sammen med andre

elementer, er gearret til at fungere i og regulere systemet som helhed, og dermed opretholde dets viabilitet.

En økosystemisk tilgang ville nu f.eks. få øje på, at mil-paerne i Zinacantan er udsat for udpining og bonitetsforringelse p.g.a. for intensiv produktion. Den forefundne agrare praksis må dermed opfattes som en faktor, der synes at tendere mod en tilstand af disequilibrium i forholdet til omgivelserne/systemet. En lignende teori er faktisk blevet fremsat på Chiapasmateriale af Collier (se Wasserstrom 1978).

Denne uharmoniske praksis kan nu enten skyldes en overbefolkning eller ønsket om en uforholdsmæssig stor overskudsproduktion. I tilfældet overbefolkning antages den overflødige befolkningsmasse at skydes ud af systemet - dette kunne grunde i et iagtageligt migrationsmønster til storbyerne.

Tilfældet med en uforholdsmæssig stor overskudsproduktion vil kunne iagttages i forhold til cargosystemet. En første antagelse kunne være, at overskuddet må forhindres i at blive konverteret til bedre betingelser for endnu mere produktion, som så successivt kunne belaste ligevægten yderligere. Ergo må det destrueres eller konverteres til økologisk set uskadelige faktorer - f.eks. status og prestige.

De religiøse fiestaer og det tilknyttede cargosystem ville naturligt blive opfattet som en sådan reguleringsmekanisme, idet den fjerner eller redistribuerer overskudsværdierne, og dermed fastholder samfundet på et grundlæggende egalitært og tendentielt equilibriumsniveau. Yderligere belæg vil kunne findes deri, at de dyreste embeder tilbydes (påføres) de personer i enheden med det største overskud. Undslåelse betyder negative sanktioner i form af æretab, isolering og fængsel.

Dette tænkte interpretationseksempel kunne være en analyseillustration til den økosystemiske synsvinkel. Hvis man f.eks. groft skulle følge Rappaports metode kunne cargos ses som både det negative feedback felt (det er her det bliver åbentbart at nogle ikke har råd til at påtage sig de dyreste cargo

mens andre rigeligt har overskud dertil - altså må der være noget galt) og som selve den regulerende mekanisme (det er via cargos at det individuelt akkumulerede overskud redistribueres eller destrueres som luksusgoder, alkohol og fest).

Det at påtage sig et cargoembede betyder, for de dyrestes vedkommende, at familien som oftest flytter til lokalsamfundscetret i et år eller mere, og dermed opgiver den hjemlige produktion (Cancian 1965). Dette kunne passende anskues som en foranstaltning, der medvirker til at gengive jorden dens bonitet - nemlig ved at unddrage den udpining i en periode. Cargosystemets funktion er således dels at registrere en begyndelse til nedbrydning, dels at regenerere ligevægten ved at udjævne overskuddet (og tildels incitamentet) samt ved at trække de mest produktive familier ud af produktionen for en tid.

Enhver trænet økologisk systemtænkner ville kunne finde svage punkter i denne analyse - f.eks hvad angår betydningen af redistributionen. Imidlertid illustrerer eksemplet hvilke tankegange, der ligger i den økosystemiske angrebsvinkel og hvilke mekanismer og problematikker der opereres med.

En trænet socialantropolog ville måske på den anden side, med støtte i f.eks den behandlede slash-and-burn teori, afvise at der kunne være tale om en direkte og objektiv feedback p.g.a. jordudpiningens økologiske aspekter - snarere om en specifik samfundsmæssig nødvendighed af at hindre en begyndende kapitalisering, der igen kunne medføre det kulturelle systems endeligt.

Summarisk har vi været vidne til en traditionel kultur-økologisk diskussion, der i værste fald tenderer mod en form for teknologisk determinisme, i bedste fald mod en selverkendt begrænset, men dog relevant, possibilisme.

Det givne økosystemiske eksempel har på sin side søgt at vise, at analyseformen måske nok kan forklare at noget må ske (f.eks knappe jordressourcer -> overbefolkning -> migration)

men unddrager sig forklaring af hvorfor det er sådan og specifikt hvad der vil ske - om det f.eks bliver sæsonmigration, permanent migration, eller intern udvikling af en helt anden produktion.

Økosystemanalysen kan dermed ikke tage højde for subsystemets specifikke autonomitet. Alt indordnes, ved reificeringsprocessen, til lige elementer i et funktionelt system. Endvidere kan systemets betingelser ikke klarlægges uden at inddrage en historisk forståelse. Det Zinacantan'ske økosystem med dets dyrkningsmåde, ressourcer o.s.v. har historiske og ikke nødvendigvis internt funktionelle årsager.

Af positive resultater er vi blevet vidne til possibilitieske analyser, der ikke giver sig ud for mere end de er, og dermed producerer værdifuldt grundmateriale til historiske rekonstruktioner og strukturelle interpretationer.

Systemtænkningen har også som tendens åbnet muligheden for mere nuancerede og komplekse forklaringsmodeller, der undgår direkte vulgærmaterialistiske determinationer. I systemtænkningen spores endvidere en begyndende tendens til forståelse af systemiske modsætninger som centrale elementer i en strukturel begribelse af samfundsfeltet.

Og sidst men ikke mindst skal det nok igen pointeres, at den økologiske synsvinkel som helhed har bidraget til at udvide udsynet og forklaringsrammen for en samfundsvidenskab, der alt for ofte snævrer sig ind til afgrænsede felter af rent kulturelt tilsnit.

2.4.3. Marxismen og det sydlige Mexico

"Formælingen af marxisme og empiri har alt for ofte resulteret i svære fødsler og vanskabte børn"

P.M. Frederick

Når vi nu skal til at diskutere den marxistiske delteori i forbindelse med empirisk materiale fra Mexico, vil det være nødvendigt at dele diskussionen i to sektioner, 1) dels den diskussion, der så at sige har filtreret den overordnede, næsten historiefilosofiske, teori ud til et almindeligt analyseredskab, og 2) dels de konkret fremkomne analyseresultater fra lokalsamfundene i Mexico.

For skulle de teoretiske linier fra afsnit 1.3. og 2.3. direkte appliceres det mexicanske materiale havde marxismen været i svære vanskeligheder. En traditionel samfundsformationsforklaring med tilhørende produktionsmådebestemmelser ville uværgeligt lede i retning af en analyseform, som f.eks. Terray (1970) har anvendt. Blot ville den her resultere i et om muligt endnu større virvar af kombinationer og delelementer.

Skulle teorien anvendes direkte som analytisk redskab var vi nødsaget til dels at konstruere en mængde hypotetiske produktionsmåder af "pseudo"-, "semi"- eller "bonde"-karakter, dels var vi nødt til at føre en lang diskussion om deres nærmere indhold og placering. En slags endeløs og ufrugtbar kombinatorik, der på intet tidspunkt ville have særlig meget med den reelle empiri at gøre.

Siden marxismens konstitution som også en generel historievidenskab har "bondeproblemet" udgjort et latent forstyrrende element. I de første glade dage med dens optimistiske tro på historiens uafvendelige gang mod kapitalisme og senere socialisme sås bondesamfundene som dybest set reaktionære sektorer i samfundet - som obstruktionen af den lige vej fremad. Marxister og socialister tøvede ikke med at betegne bønder som "sociale fossiler", "marginelle barbarer" og meget andet af

samme skuffe (Vergopoulos 1976:43-44). I den grad bønder stadig tillod sig at eksistere blev de mere eller mindre negligeret fordi de med Plekhanov's ord var "*nonexistent, historically speaking*" (Boesen et.al. 1974:1). Man kunne ikke få bøndernes eksistens til at passe med afledningerne af de forskellige formbegreber.

I dag er problemet principielt ikke blevet mindre, men man er begyndt at indtage en lidt mere afdæmpet facon overfor bondeproblematikken. Opgivelsen af den automatiske progresstanke har bl.a. betydet at bønder, fra at være evolutionære fossiler, ved deres fortsatte eksistens nu kan få marxister til at acceptere dem som i det mindste taktiske elementer i de politiske/videnskabelige strategier - specielt i den 3. verden.

En realhistorisk analyseform har afstået fra den a priori formalbestemmelse, som bl.a. produktionsmådebegrebet er udtrykk for, og er i stedet begyndt at operere med mere relevante sondringer, f.eks. kapitalisme contra bondeøkonomi som en slags fælles førkapitalistisk produktionsform (Pedersen 1978:144).

Problemet er derfor også langsomt blevet af en lidt anden og lidt mere relevant karakter. På den ene side former den kapitalistiske produktionsmåde den agrare sektor anderledes end den industrielle, og på den anden side insisterer bønderne stærkt på små familiejordlodder og understreger dermed fortsat deres livsforms særegenhed (Vergopoulos 1976). Selvom der stadig spores en vis misantropisk modvilje, betyder det dog en mere realistisk vurdering af de eksisterende forhold, og dermed også mere anvendelige analyser.

Der forskes nu på to fronter. Der fremkommer strukturelle analyser af generelle betingelser for bondesamfundets eksistens, men i forbindelse med - eller underlagt - det kapitalistiske marked (Boesen et.al. 1974). Udgangspunktet er, at bondeøkonomien på den ene side nødvendigvis indgår i et afhængighedssamspil med kapitalistiske produktionsformer -

vareproduktion, handels- og ågerkapital samt jordrenteformer betyder f.eks. en overførsel af merværdi fra bondeøkonomien til den kapitalistiske sektor. På den anden side er dette ikke en proces, der naturnødvendigt foregår udelukkende på kapitalens præmisser, idet bondesamfundenes subsistensøkonomi på mange områder opviser en regulær resistens over for kapitalens subsumtionstendens.

Analytisk betyder dette programmatisk at bondeøkonomien dels må anskues som ikke-isoleret, d.v.s. strukturelt bundet til, og samtidig en forudsætning for, kapitalismen. Dette betyder en understregning af de udbytningsmæssige aspekters centrale placering i den marxistiske bondeanalyse. Dels nødvendiggør en sådan analyseform, at der tages ligeligt højde for historisk-specifikke og kulturelle forhold i forståelsen af bondesamfundets reale virkelighed. Dette betyder en understregning af samfundsmæssig specificitet og historie.

Det er med disse referencepunkter om kapitalistisk subsumtion, subsistensproduktion, ulige bytteforhold, udbytningsrelationer, historisk specificitet og politisk potentiale som baggrund, at vi skal prøve at forstå marxismens synsvinkel på bønder og lokalsamfund i Mexico.

Fordi marxismen dermed ikke anerkender den lukkede lokalsamfundsenhed som det primære analyseobjekt (f.eks. Zinacantan), har det været nærliggende først at foretage en historisk vurdering af de forskellige lokalsamfunds placering og betingelser i det større samfundsmæssige system.

En sådan vurdering viser en socioøkonomisk historie i Chiapashøjlandet, der langt fra korresponderer med forestillingen om de marginaliserede, isolerede folk culture enheder (Wasserstrom 1978). Umiddelbart efter den spanske erobring af området koncentreredes den indianske befolkning i bymæssige beboelser i det kølige højland. Den bedste jord i lavlandet overtoges af de spanske kolonisatorer. Samtidig indførtes i højlandssamfundene en kollektiv tributpligt til øvrigheden.

P.g.a. spaniernes handelstrategier krævedes det at indianernes tributprodukter forelå i form af kakao og andre eksportprodukter. Dette betød at den indianske befolkning inden aflevering af tribut måtte bytte majs til f.eks. kakao for siden selv at måtte fragte den til de ønskede steder (som regel San Cristobal las Casas). Samtidig påførte de spanske administratorer for egen regning indianerne en vis købspligt til varer som macheter og tekstilprodukter og forstærkede således i længden bondens afhængighed af eksterne produkter.

I lavlandet opstod langsomt spanskejede plantager, hvortil den indianske arbejdskraft dirigeredes. P.g.a. masseflugt, epidemier og tvungent arbejde på plantagerne led højlandssamfundene i denne koloniale periode af markant befolkningsdecimering.

Med uafhængigheden i 1800-tallet voksede den indianske befolkning atter i en periode, men omkring 1840 indførtes i det sydlige Mexico en række landlove, der bl.a. betød, at jord der ikke af staten var registreret som personlig eller kommunal ejendom nu kunne overtages af andre med papirerne i orden. For indianerne med ukendskab til spansk, statslige love og konstitutionelle rettigheder betød dette i praksis at over halvdelen af deres tidligere subsistensjord nu kom på fremmede hænder.

Jorden udlejedes nu atter til indianerne mod en arbejdsrente på op til 4 dage om ugen. Igen tog plantagedriften til, og tvunget af jordknaphed og gæld betød det markante sæsonmigrationer fra lokalsamfundene til plantagerne. Udenfor plantagernes højsæsoner fungerede højlandssamfundene som reserverter for den temporært overflødige arbejdskraft.

Dette rids skulle styrke forståelsen af Chiapas indianske landsbyer langt fra har været - eller er - isolerede og autonome enheder, hvis kultur og samfundsmæssige organisation overvejende er internt og specifikt bestemt. Tværtimod har

lokalsamfundene igennem hele deres historie været konstant påvirket af eksterne faktorer, der endda i perioder decideret har bestemt reproduktionsbetingelserne.

Ud fra lignende baggrunde har Stavenhagen(1972) kraftigt angrebet den traditionelle antropologiske interpretation af de indianske communities. Traditionelt har man f.eks opereret med kulturelle kriterier for en distinktion mellem ladino-kulturen, som en progressiv og fremadrettet kultur bestående af hvide og mestitser, og folk culture, som en konservativ og passiv indiansk kultur. Disse markante etniske og kulturelle forskelle har været set som eksponenter for den indianske kulturs ringe integration i Mexicos sociale struktur(jvf. f.eks Foster).

Stavenhagen mener i stedet at lokalsamfundene udgør en væsentlig del af storsamfundets forudsætninger, først og fremmest som arbejdskraftproducenter men også i stigende grad som vareproducenter(potentiel merværditilegnelse). Dette perspektiv betyder også, at de indiansk dominerede lokalsamfund ikke længere bare ses som marginaliserede lakuner, hvor udviklingen af den ene eller den anden grund ikke har indfundet sig, men i deres helhed kan forstås som bestemt af den samme historiske proces, som har udviklet også storsamfundets sociale mønstre. En sådan tankegang finder i øvrigt også resonans hos Wolf, der selv har plæderet for inddragelse af de mere komplekse nationale relationer(Wolf 1956).

Marxismens klasseperspektiv betyder endvidere i Stavenhagens udlægning, at de etnisk/kulturelle kriterier for sondringen mellem indianere og ladinos må afløses af kriterier, der ser det agrare samfund som primært bestemt af klassebetingede interesser. At der er kulturelle forskelle og sondringer at foretage vedkender Stavenhagen, men påpeger at med en sådan primær synsvinkel:

"... kan man inte finna de element som behövs för en analys av de existerande relationerna mellan indianer ock ladinos, utom tvärtom förstärkas... foreställningen att man här har två autonoma kulturella världar som nästan av en slump existerar sida vid sida."

37)

Til de mere eller mindre kulturelt definerede karakteristika kan nemlig føjes en lang række af socioøkonomiske ditto, der skiller de ulige parter. Dette må ses som marxismens forsøg på at vende interessen bort fra de specifikke kulturelle mønstre mod relationerne mellem samfundets forskellige elementer. Omvendt må det dog ikke resultere i en sektoropfattelse der sondrer mellem en indiansk agrar gruppering på den ene side og et nationalt og regionalt magtcentrum af bymæssig karakter på den anden(Aguilar 1973:67).

I den basale jordbrugsproduktion ligger der væsentlige forskelle mellem indianer og ladinos. For ladinos er produktionen udelukkende cash-crop rettet, for indianeren er den basale del derimod stadig subsistensproduktion(Chan Kom f.eks). Samtidig er jorden - kommunalt eller individuelt ejet - stadig for indianeren et kulturelt identificeringspunkt, der ikke kan optræde som bytteværdi.

Udover disse sondringer er den væsentligste relationelle forbindelse mellem indianere og ladinos på det lokale plan blevet identificeret som kommerciel(Stavenhagen 1972:186-190). Det er via markeder og afsætning at ladinos optræder som de stærke i et ulige bytteforhold - et bytteforhold der etableres og opretholdes af bla. patron-klientrelationer, brokerfunktioner, åger og forbindelser.

Den marxistiske synsvinkel afviger således på sine områder markant fra den traditionelle forståelse af de mexicanske communities. Med sin forankring i historisk forskning pointeres den organiske forbindelse mellem lokalsamfund og omverden, ligesom forskelligheder af strukturel eller specifik relationel karakter synes af større interesse end rent kulturelle distinktioner eller typebestemmelser. Endvidere er udbytnings-

momentet kraftigt understreget i de fleste analyser - hvilket ligger i en vis forlængelse af Balibar's opfattelse af førkapitalismen. I dette tilfælde kan det forenklet siges at udbytningen fungerer på to planer. Dels det overordnede, strukturelle plan, hvor staten og kapitalen ved hjælp af skatter, lønnet arbejdskraft og jordrenter udtrækker en betydelig værdi af lokalsamfundet. Dels en mere regional og specifik form, hvor de agrare områders ^{dua} individuelle entreprenører ved hjælp af ulige bytteforhold, åger og brokerfunktioner tilegner sig en yderligere del af dette overskud.

Så længe den nødvendige lokale produktion til reproduktion af husholdene foregår på subsistensbasis, vil lokalsamfundet kunne opretholde en høj grad af uafhængighed i forholdet til den strukturelle omverden. Det vil overvejende være de lokale ulige bytteforhold, der betyder tab af overskud. I det øjeblik reproduktionen nødvendigvis realiseres af en del af produktionen som bytteværdi, vil der imidlertid være skabt mulighed for en udvidet merværditilegnelse og et udvidet afhængighedsforhold til det nationale og internationale kapitalistiske marked. Dette er de strukturelle perspektiver for f.eks. Zinacantan. (se Boesen et.al. 1974).

Med hensyn til det lokale ulige bytteforhold illustrerer vort cargoeksempel udmærket marxismens focusering på udbyttingsaspektet i bondesamfundet. Stavenhagen (1972:193-195) ser de politisk-religiøse hierarkier til en vis grad internt funktionelle bestemt - som et middel til at forhindre uens kapitalakkumulation og social stratificering i lokalsamfundet. Men samtidig betoner hans dets fortsatte eksistens som betinget af de ringe eksternt bestemte muligheder for at anvende det akkumulerede overskud produktivt - f.eks. ved investeringer i produktionsforbedringer, pesticider o.s.v. Og sidst men ikke mindst pointeres cargohierarkiets relation udadtil.

I traditionel forstand er fiestas ikke kun destruktion af et akkumuleret overskud, men også i høj grad en mekanisme for lokale og regionale ladinos' tilegnelse af en merværdi. Kød,

alkohol, dragter, kerter og fyrværkeri er alle luksusgoder, som må erhverves i et ulige bytteforhold udadtil. Herved overføres ved opretholdelse og udbygning af cargoembederne (således som tilfældet f.eks. er i Zinacantan) en stadig større del af lokalsamfundets overskud til den lokale omverden. Størrelsen af denne tilegnelse illustreres af Stavenhagen med påstanden om at produktion og salg af disse ceremonielle varer f.eks. er fundamentet for eksistensen af regionale centre i Chiapas med op til 18.000 indbyggere (Stavenhagen 1972: 195).

Samtidig har vi i både Chan Kom og Zinacantan set en voksende tendens til produktion for markedet - dyrkning af cash crops og øget pengeomsætning af majsproduktionen. Denne tendens, forbundet med dårlige dyrkningsforhold og påfølgende nødvendighed for temporært lønarbejde, tyder altså på en øget subsumtion og integrering i direkte kapitalistiske markedsmekanismer. I den grad lønarbejdet vokser betyder det strukturelt et øget modsætningsforhold til den nationale/statistiske kapital, mens visse bønders mulighed for voksende cash-cropproduktion indebærer et øget modsætningsforhold til den regionale middelklasse og kapitalistiske entreprenører.

I denne proces, hvor lokalsamfundet gradvist vil blive strukturelt sektoreret, har mange antropologer politiske og faglige interesser involveret (Stavenhagen 1970, 1972, 1973 & Aguilar 1973). De faglige interesser i forbindelse med en forståelse af de resistensmekanismer, som lokalsamfundet muligvis vil kunne opvise og generere, de mere blandede faglige og politiske interesser f.eks. beskrevet som her:

"Under these circumstances, the use of new technology in such areas can only serve to stimulate a new cycle of accumulation and dislocation... Ironically, perhaps, anthropologists, alone among social scientists, enjoy a unique opportunity to observe and analyze at first hand these arrangements - arrangements which trace their origins to the evolution of social classes in the countryside. If they choose not to do so, then they will inevitably forfeit the role which they might play in influencing the course of events in rural societies."

Summarisk har vi været vidne til den forandringsproces, som den marxistiske teori måtte igennem for at kunne anvendes i konkrete og relevante sammenhænge. Den af Balibar fremførte produktionsmåde- og samfundsformationsanskuelser ville i dette tilfælde opløses i en meningsløs pseudokombinatorik med teknologiske og økonomistiske undertoner. I stedet skiltes problemfelterne programmatisk i en strukturelt betonet forskning i objektive økonomiske betingelser for bondeøkonomi/kapitalisme på den ene side, og på den anden en specifik historisk og samfundsmæssig analyse af de eksisterende relationer og udbytningsforhold.

Samlet er der dog fremstået visse slagsider. For det første har marxismen i overvejende grad interesseret sig for de direkte kapitalistiske agrarsektorer - de fleste beskæftiger sig med den kapitaliserede plantagedrift (drømmen om de kollektive statsbrug?). Selv hvor traditionel bondeøkonomi har været i søgelyset, har udgangspunktet for forklaringen og forståelsen været strukturelt og eksternt defineret. Endnu mangler afgjort analyser af konkrete lokalsamfund med vægt lagt også på de kulturelle og sociale fenomener, der ikke lige netop kan anskues som kapitalfunktionelle (er equilibriumsfunktionaliteten afløst af kapitalforholdets funktionalitet?). Dette program må betegnes som fraværende, men ikke desto mindre uhyre vigtigt i en politisk sammenhæng, jvf. bl.a. marxismens opfattelse af sig selv.

Positivt har marxismen dog demonstreret, at den på trods af den teoretiske klods om benet formår at gennemføre stringente realhistoriske analyser, der bidrager til en kvalitativ og strukturel begribelse og fremstilling af yderst relevante forhold - forhold, som de andre synsvinkler enten ikke kan eller vil beskæftige sig med.

2.5. FORMIDLINGSMÆSSIGE KONSEKVENSER

Ifølge marxistisk forskningsmetode er en analyse bestemt af to sammenhængende sekvenser: dels en forskningsmåde, hvor problemstillingen opløses i elementer og behandles, dels en fremstillingsmåde, hvor begreber og delelementer igen sammensættes i ny form til forklaring af problemet (Dideriksen & Ottesen 1973).

Men mere nuanceret må der skelnes mellem to fremstillingsmåder, den interne og den eksterne. Den interne fremstillingsmåde er den proces, hvorved materialet indgår i en faglig debat, d.v.s. ud fra visse teoretiske forudsætninger og epistemologiske baggrunde søger at bringe nye elementer og resultater ind i den videnskabelige forståelse af objektet. Den eksterne fremstillingsmåde, derimod, sigter traditionelt på en formidling af erholdte synsvinkler og allerede opnåede resultater til definerede kredse af udenforstående, d.v.s. kredse der ikke kan forventes at forholde sig til resultaterne ud fra et fagligt vurderingsgrundlag.

En sådan ekstern fremstillingsmåde - lad os kalde det formidling - har således til opgave, dels at tilvejebringe en grundlæggende indføring i problemfeltet, dels via sine resultater søge at generere en vis grad af forklaring herom.

I det foregående har været diskuteret 3 antropologiske synsvinklers forskellige forskningsmåder og interne fremstillingsmåder på baggrund af noget empirisk materiale. Det vil derfor være naturligt tilslut et give et bud på hvorledes de 3 synsvinkler ville - eller kunne tænkes at - forvalte den sidste opgave: en formidling af de fremkomne resultater. Budene vil naturligvis være hypotetiske tematiseringer - og i deres form fremtræde yderst forenklet, f.eks. jævnfør de givne udsagn fra den teoretiske behandling.

Der arbejdes med tre forudsætninger: 1) de 3 synsvinkler er hver for sig sat til at udforme formidlingsmateriale på basis af de beskrevne lokalsamfund og deres egne teorier deromkring.

2) Fremstillingen forudsættes at ligge tæt op ad de traditionelle opfattelser inden for de respektive synsvinkler, og begrænse sig til disses udsagnsområder. 3) som formidlingskanal forudsættes beskrivelsen at fokusere på en eller anden stationær udstillingsform.

Spørgsmålet er så: hvad og hvordan ville - og kunne - de formidle?

2.5.1. Den komparative udstilling - "Mexicansk landsbykultur"

Den komparative synsvinkel er i høj grad funderet på ekstraktion af specifikke kulturtræk, samt klassifikation af disse med baggrund i deres definerede ligheder. Dette udgangspunkt i ligheder kunne betyde, at synsvinklen ville fremstille en slags generel karakteristik af mexicanske lokalsamfunds leve-måde og kultur. Med andre ord ville vi næppe blive præsenteret for en indgående fremstilling af netop denne eller hin landsby, med de specielle særpræg der nu hørte til her. I stedet ville vi få en formidling af de kulturtræk, som ved deres udbredelse netop karakteriserede det agrare Mexico som kultur-område (jvf. 'controlled comparison').

Synsvinklens bastante empiriske fundament ville på den anden side betyde, at udstillingen indledtes med en fremstilling af disse kulturtræks observerbare karakteristika: fremstillingen af boligformer, ernæring, klædedragter, håndværk, landsbyens opbygning o.s.v. - altså i deres generelle sammenfald. For at illustrere mest muligt kunne man endelig også forestille sig en fremstilling af en ganske almindelig indbyggers almindelige dagsforløb fra morgen til aften.

Nu ville det være på tide at beskæftige sig med de funktionelle relationer og institutioner, der binder dette landsbysamfund sammen. Vi kunne tænke os en fremstilling af hvordan næsten alle er involverede i personlige dyader, som et netværk der dækkede hele landsbyen, samt fremstillingen af de foreskrevne normer og den adfærd det indebar. Eventuelt kunne man tage

compadrazgo-relationerne ud som grundig illustration af dette principps empiriske betydning. Et andet funktionelt punkt i fremstillingen ville gå på det religiøse/politiske liv. Kirken sat i centrum, men med vægt på det pagan-katolske indhold af cargos og fiestas. Til illustration kunne fremstilles en bestemt fiesta med dens folkløse og rituelle pud-sigheder. Endvidere ville en kraftig betoning af cargoem-be-dernes betydning for status og roller kunne forudses, ligesom udstillingen ville understrege institutionens betydning for landsbyfællesskabets nødvendige sammenhold og kulturelle integration.

Skulle udstillingen nu endvidere følge Foster's "Image" kunne sidste del af fremstillingen være hell iget et nærmere kig på landsbykulturens ideologiske og moralske værdisæt. En påstand om landsbyens centripetale karakter kunne underbygges ved fremstilling af den generelle formelle adfærd, den begrænsede horisont, den ringe historiske tidsfornemmelse og værnet om de interne kulturelle normer.

Traditionalismen kunne illustreres ved et forfejlet udviklingsprojekt, hvor indbyggernes holdning var medvirkende til fiaskoen. Endelig kunne det indianske kulturmønster af illustrative grunde sættes op over for ladinokulturen og således fremstille førstnævnte som en væsentlig kulturel og psykologisk blokering for den udvikling, som man nu ville anse for at være til landsbykulturens eget bedste.

Hvis den komparative tankegang skulle fremstå tydeligere ville en afsluttende sammenligning med ældre eller nutidige danske landsbymiljøer ikke være utænkelig. En pointering af disses lignende indhold af personlige relationer, udveksling og begrænsede horisont, sladder o.s.v. kunne fremstå som udstillingens understregning af den snævre lokalkulturs, på den ene side sammenhold og identitet, på den anden side blokerende og konservative karakter.

Kommentar. Den komparative udstilling ville i høj grad

komme til at fremstille den rene kulturenhed som en distinkt og uproblematisk foreteelse. Selvom komparation stiler mod etablering af ligheder de enkelte kulturer imellem, vil det i dette tilfælde kun blive delvist opfyldt. På den ene side stilles vi nok over for en generel typebestemmelse med få eller ingen lokale specificiteter, men netop p.g.a. tendensen til misforstået 'controlled comparison' og kulturalitetsopfattelsen er synsvinklen så bundet til sit materiale, at Mexico i udstillingsform vil fremstå som et fremmed kulturområde. Hvad det selvfølgelig også er - men bl.a. fordi den komparative synsvinkel aldrig får fat i fælles grundlæggende strukturer.

Kun på det ideologiske overdrev("Image") kan en sammenligning med tilskuerens egen virkelighed opstilles, og da kun som et europæisk tankeprodukt, for materialet beforder i sig selv ingen strukturel sammenligning. Eller med andre ord: i og med at den komparative funktionsforklaring holder sig inden for rammerne af lukkede, kulturelle enheder kan der kun forventes en systematiseret fremstilling af en fremmedartet empiri.

Denne tendens kan resultere i udstillinger med eksotisk indhold - en blot og bar(men systematiseret og ordnet) fremstilling af alverdens kulturelle mangfoldigheder. Formidlingen vil som sådan komme til at spille på folks nysgerrighed, og komme til sin ret på regnfulde søndage, hvor familien Danmark føler et behov for adspredelse og kulturel information. Som sådan vil den komparative synsvinkel ikke i sig selv kunne bryde den alt for traditionelle antropologiske formidlingsform - som vi f.eks finder i Etnografisk Samlings kulturgalleri.

Positivt kan det formuleres således, at den komparative synsvinkel må anskues som grundlag for formidling af basale etnografiske 'fakta' og typer - og dermed være et middel til øget viden om andres kulturelle adfærd og folkløse. Stående for sig selv vil en komparativ udstillingsformidling være en statisk, uforklaret, lukket og (hårdt sat op) irrelevant eks-

ponent for den antropologiske videnskab. I den grad bredere sammenligninger og vurderinger får lov at optræde, vil en sådan udstilling, p.g.a. synsvinkels teoriløshed, være et let offer for allehånde individuelle, reaktionære ideologiske forestillinger.

2.5.2. Den økologiske udstilling - "Overlevelse og tilpasning i Mexico."

Den økologiske synsvinkels understregning af tilpasningsaspektet ville fremstille lokalsamfundet (f.eks Chan Kom) i dets økologiske omgivelser. Vi ville indledningsvis blive stillet over for en fremstilling af de fysiske rammer: vegetation, klima, og nedbør. De begrænsninger og muligheder, som disse rammer frembærer vil føre til en fremstilling af problematikken omkring slash-and-burn - der måtte fremstå som den mest nærliggende produktive tilpasning til den givne økologi: dyrkningsmetoder, brugsstørrelser, redskaber og udbytte. Erosion af jorden samt udpining ville betinge en fremstilling af braklægningsstrategier og nyskovning. Dyrkningsformens historisk invariante karakter ville muligvis lede til en kort fremstilling af mayaimperiets udformning. Vigtigheden af den økologiske balance kunne så illustreres ved dette imperiums degenration og forfald.

Tilbage i den nutidige landsby ville vi få en fremstilling af de basale subsistensaktiviteter og deres fysiske rammer: boligform, bosætningsmønster, redskabstilvirkning, dyrkning og beslægtede aktiviteter. Arbejdsdelingens form og indhold ville blive understreget, ligesom man kunne forvente nøjagtige grafer og kurver over arbejdstid, udbytte, kvalitet og konsumtion. I den grad jordmangel og befolkningsoverskud optrådte ville vi få en fremstilling af f.eks de unges migration til storbyerne og de fattigste beboeres sæsonarbejde udenfor systemet. Generelt ville subsistensaktiviteterne blive fremstillet som basale faktorer, hvad angik udformningen af det sociale mønster.

familieenheder, kollektivt samarbejde, social egalitet o.s.v.

Afslutningsvis kunne fremstilles generelle antagelser om f.eks. Chan Kom som en specifik kultur tilpasset naturens rammer og den økologiske balance. Eksemplet kunne så passende føres over på en sammenligning med den industrialiserede verdens misforhold til dens eget økologiske system, og der ville således være lagt op til en fremstilling af kulturens nødvendige hensyntagen til det økologiske systems betingelser og den for kulturen livsvigtige økobalance.

Kommentar. Den økologiske udstilling vil, som her beskrevet, kunne fremstille de foreliggende relationer mellem naturen/omgivelserne og kulturen/de tekno-økonomiske elementer. Såfremt den kulturøkologiske tendens er bestemmende stilles vi over for enkle og letforståelige determinations- eller rammeforklaringer. Såfremt udstillingen er af mere økosystemisk karakter bibringes vi en forståelse af sammenhængenes indbyrdes balance. Begge dele vil kunne fremstilles pædagogisk grundet synsvinklens yderst konkrete og materielle udgangspunkt - der ligefrem opfordrer til en biomatematisk beskrivelsesmåde.

Den økologiske udstilling vil derimod få svært ved at indfange og fremstille det specifikt menneskelige og kulturelle - i de fleste tilfælde vil fremstillingen måtte holde sig inden for rammerne af de empiriske institutioner og forhold, der kan beskrives i direkte forbindelse med det tekno-økonomiske stofskifte mellem natur og kultur.

Til forskel fra f.eks. den komparative udstilling vil økologien have to væsentlige fortrin. Dels en vis direkte relevans, i og med at den store betydning af kulturens forhold til sine omgivelser understreges - et forhold, som forholdsvis enkelt vil kunne relateres til andre (d.v.s. egne) situationer. Dels det fortrin, at dens budskaber i disse år bæres frem af en bred økologisk bølge, der gør at folk på forhånd ofte er motiveret for en tilegnelse af materialet.

Synsvinklens tendens til focusering på tilpasning, balance, equilibrium og rationalitet vil på den anden side kunne tilføre debatten ret begrænsede nye aspekter. Så længe der anvendes reificerede fremstillinger af hvad der fremstår som naturnødvendige sammenhænge, kan den økologiske synsvinkels formidlingsbillede kun fremstå som eksponent for en besindighedens rationalitet, der undlader at problematisere de reelle samfundsmæssige forhold, som på afgørende punkter er bestemmende for stofskiftets karakter.

Den økologiske formidling vil således på den ene side kraftigt udvide den kulturelle horisont ved fremstillingen af væsentlige problematikker, mens den på den anden side, ved sin negligering af det specifikt samfundsmæssige, indsnævrer løsningsfeltet, og derved unddrager problematikkerne en realistisk vurdering.

2.5.3. Den marxistiske udstilling - "Bønderne i kapitalens skakspil"

Ifølge den marxistiske synsvinkel ville en fremstilling af mexicanske agrare lokalsamfund (f.eks. Zinacantan) koncentrere sig om forholdene udadtil og placeringen i det større udbytningsmønster.

Til illustration af denne indfaldsvinkel ville vi i den marxistiske udstilling blive mødt med en omstændelig historisk fremstilling af Chiapashøjslettens udvikling og betingelser i de sidste 4-500 år. Kort, tekster, grafer og tegninger ville givetvis dominere. Efter den historiske tilgang kunne så fremstilles områdets nuværende karakteristika af empirisk karakter: afgrøder, produktionsformer, bosætning, handel og eksport.

Derefter ville udgangspunktet blive taget i et nærmere defineret delområde, hvor en fremstilling af de forskellige produktionsenheder ville finde sted: landarbejderens virkelighed, minifundstens, bondens og plantagens. De forskellige typers levevilkår og produktionskarakteristika ville givet

blive understreget generelt ved illustration af forskellige husholdsmodeller.

Endelig ville en normal bondehusholdning blive taget ud til nærmere fremstilling af dets produktion, udbytte, arbejdsdeling, konsumtion og markedsrelationer. Endvidere også en kort fremstilling af landsbyens sociale sammenhæng: placering, stratificering, politik og religion.

Det vigtigste ville imidlertid afgjort være fremstillingen af lokalsamfundets eksterne relationer: afgifter, jordrente- og afhængighedsforholdet til den agrare overklasse, de lokale brokers, og det ulige bytteforhold til den stedlige ladinogruppe. Temaet ville være de måder hvorpå det indianske landsbysamfund måtte aflevere sit overskud af arbejdskraft og produktion til det større system.

Udfra dette udbytningsstema ville udstillingen endelig søge at fremstille landbefolkningens voksende subsumtion under det kapitalistiske markedssystem med yderligere udbytning til følge. Af pietetiske grunde ville udstillingen dog nok afsluttes med en fremstilling af de historiske og nutidige bondeoprørsforsøg og disses delvist beklagelige fiasko.

Såfremt udstillingen tenderede mod politisk konstruktivitet kunne tilslut også tænkes en fremstilling af (desværre abstrakte) socialistiske udviklingsmodeller, hvis gennemførelse ville blive postuleret som betydende en ophævelse af udbytningen.

Kommentar. Den marxistiske synsvinkel ville som her bruge meget af sin energi på at fremstille de forskellige subenheders placering i den større systemiske sammenhæng. Til det brug vil marxismens forankring i økonomi i for høj grad resultere i historiske og økonomiske udredninger. Med andre ord vil den marxistiske udstilling være domineret af tekst, kurver, billeder og grafiske fremstillinger, mens tilsvarende de traditionelle etnografika kun i ringe grad ville indgå.

På den baggrund vil denne udstilling være betydelig dårligere stillet end de to foregående hvad angår interesse. For det første vil den virke abstrakt og fjern - hvordan formidler man udstillingsmæssigt en struktur? For det andet vil eksotismen, som den komparative udstilling i nogen grad ville overleve på, ikke være at finde. For det tredje betyder dette, at den brede interesse, som på samme måde kunne bære den økologiske udstilling igennem, ikke eksisterer umiddelbart. Kort sagt - den marxistiske udstilling vil for en uindviet som oftest komme til at virke uinteressant og direkte kedelig.

Det paradoksale er selvfølgelig, at den marxistiske formidling i kraft af sin synsvinkel, netop burde indeholde et perspektiv, og udgøre et godt grundlag for en målrettet indsats. Den rører i sin teori og metode ved væsentlige og relevante aspekter af samfundslivet - og ville på lang sigt kunne befordre en større generel indsigt i, og forståelse af, samfundslivets funktionsmåde.

Muligvis som en følge af den ofte gælde, individabstraherende og dogmatiske forklaringsramme mangler marxismen dog den fantasi og indføling, der ville kunne bringe den udover dels den automatiske fremstilling af frustrerende kendsgerninger uden andet end tomme postulerede alternativer, dels den indforståede bekræftelse for de frelste, som meget marxisme i dag har indskrænket sig til at formidle.

Så selvom den marxistiske synsvinkel programmatisk må anskues som den mest forklarende, relevante og mulighedspotentielle virkelighedsfremstilling, fremstår den i sit formidlingsaspekt tendentielt som bredt uinteressant og irriterende uvedkommende.

2.6. SUMMERING.

For at nå frem til en endelig konklusion skal disse sidste sider behandle de forskellige tilgange på en lidt mere komprimeret og "komparativ" led. Til forskel fra traditionel komparation skal vi dog koncentrere os mere om forskelle end om ligheder. Ved at fastholde en række tematiske invarianter vil det nu være muligt at udlede de variationer, som de respektive synsvinkler benytter sig af i bestræbelsen på at begribe temaet "det lokale samfund i Mexico".

Forklaringsområde. Den komparative synsvinkel indskrænker sit forklaringsområde til at omfatte objektets distinkt kulturelle karakteristika. Det er overvejende de specifikt kulturelle manifestationer (institutioner, adfærd, normer, organisering, o.s.v.) der søges forklaret ud fra den lukkede kulturelle enheds egen funktionsramme.

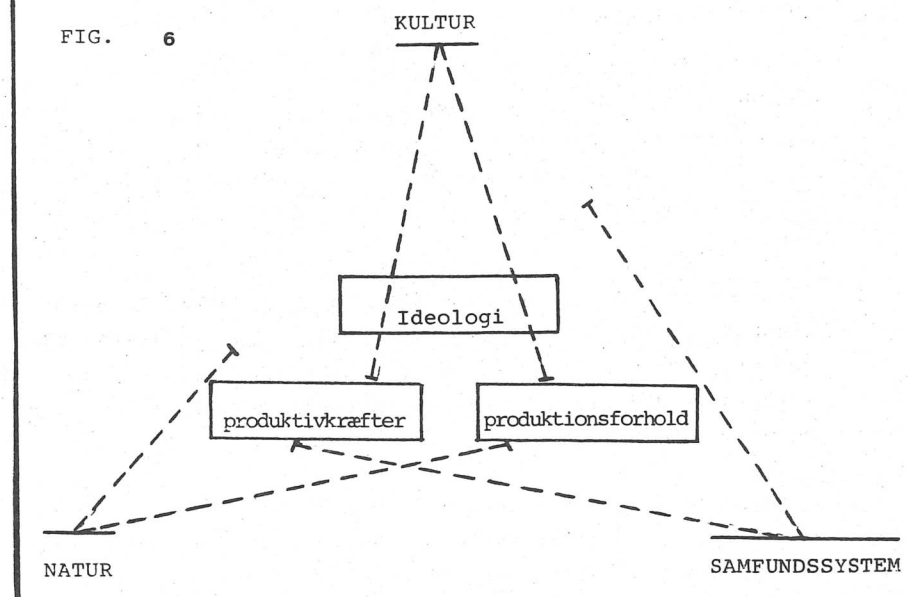
Den økologiske synsvinkel fokuserer i højere grad på kulturen "udefra", idet den behandler kulturens tekno-økonomiske aspekter i forbindelse med omgivelserne. Objektet søges forklaret ud fra dets forbindelse med, eller systemiske funktion i, en enhed af empirisk kulturelle og økologiske bestemmelser.

Den marxistiske synsvinkel søger begribelsen eksternt - ud fra en strukturel bestemmelse og placering i forhold til det større samfundsmæssige system, og forklarer dermed objektet som subsystem i en større samfundsmæssighed. (se FIG. 4)

Forklaringsmåde. I etableringen af årsag-virkningsforklaringer betjener den komparative synsvinkel sig af internt funktionelle kausalitets- eller korellationsprincipper. Disse forstærkes og formuleres via komparative sammenligninger.

Den økologiske synsvinkel opererer i sin kulturøkologiske form tendentielt med deterministiske forklaringsmodeller fundet på en kvalitativ skelnen mellem primære og sekundære fenomener. I sin økosystemiske form forklares fenomenene oftest cyklisk-kausalt på baggrund af systemiske reifikation.

FIG. 6

Den marxistiske synsvinkel forklarer fenomener dels via strukturelle, økonomisk grundede, bestemmelser, dels via en usystematisk blanding af historiske, funktionelle og systemiske betingelser.

Objektsyn. For den komparative synsvinkel opfattes objektet som empirisk defineret, synkront, internt funktionelt og institutionelt bundet.

For den økologiske synsvinkel fremstår objektet som en empirisk specifik og institutionel tilpasningsmekanisme, relationelt eller systemisk knyttet til naturgivne omgivelser.

For den marxistiske synsvinkel opfattes objektet såvel teoretisk som empirisk konstitueret, og fremstår som et form-historisk og ikke-institutionelt økonomistruktureret produkt.

Målsætning. Målet for den komparative synsvinkel er etablering af generelle lovmæssigheder, og dermed forståelse af kulturel funktionalitet. Som sådan må den opfattes som et blot og bart

erkendelsesredskab.

Målet for den økologiske synsvinkel er forklaringsmodeller til forståelse af det statisk pulserende eller evolutionære stofskifte kultur/natur. I sin umiddelbare form er den således og blot et erkendelsesredskab, men har (utilsigtet?) vist sig at kunne fungere som katalysator for økopolitiske interesser.

Målet for den marxistiske synsvinkel er identificering af strukturelle betingelser og problematisering af samfundsmæssige former. Programmatisk således en kombination af erkendelse og interesse, underlagt ønsket om en fremtidig bevidst historie og et politisk mål.

Denne yderst komprimerede fremstilling af væsentlige aspekter ved de 3 analysevinkler leder nu over til en opsummerende vurdering af delteorier og formidlingspotentialer. Det er tendentielt fremgået, at de forskellige delteorier lægger sig relativt tæt op af de respektive synsvinklers forklaringsrammer, samt at resultaternes form i høj grad er bestemt af den foreskrevne analysemåde:

Den komparative synsvinkels forkærlighed for distinkte kulturtræk, dens definitions- og klassifikationsmetode samt dens systematiserende sammenligninger ledte på Mexicomaterialet bl.a. til etablering af generelle typebestemmelser, som folk culture begrebet var tydelig eksponent for. Det empiriske fundament og pointering af de funktionelle kulturrelationer kom bl.a. til udtryk i dyadebegrebet, som en generel forklaringsmodel for social interaktion. Endelig fremstod "Image of Limited Good"-tankegangen som et naturligt ideologisk produkt af synsvinklens positivisme og generelle teoriløshed.

Den kulturøkologiske synsvinkels tekno-økonomiske determinisme og naturfocusering spores i debatten om mayakulturens opkomst og endeligt. Synsvinklens gennemgående understregning af til-

pasningsaspektet, equilibriumsforestillinger og specielt systemøkologiens reifikationer søgtes skitseagtigt fremstillet i synet på Zinacantan som økosystem.

Den marxistiske synsvinkels baggrund i kritikken af den politiske økonomi, dens totale anskuelsesvinkel og strukturfiksering fremgik af debatten om bondesamfundets subsumtion og betingelser under det kapitalistiske markedssystem. Synsvinklens realhistoriske pointering af disharmoni og herredømmeforhold kom til udtryk i de marxistiske analysers understregning af udbytningsrelationernes betydning.

Fremfor at opremse mulige og umulige forklaringspotentialer hos de enkelte synsvinkler er cargoproblematikken anvendt som illustrativt eksempel. Det fremgår at den komparative synsvinkel må forklare institutionen i dets internt funktionelle aspekt, den systemøkologiske synsvinkel ville (givet) påpege institutionens ressourcemæssige tilpasningsfunktion, mens det må anses for nærliggende, at problematikken tildels ligger uden for den deterministiske kulturøkologiske positive forklaringsramme. Endelig fastholder marxismen sit eksterne syn, og forklarer cargoproblematikken primært som udbytningsmekanisme.

I grove opsummerende træk fremstår tilslut Chan Kom og Zinacantan forskelligt for de 3 synsvinkler. Den komparative synsvinkels empirisme og kulturalitet vil i første fase opfatte de to lokalsamfund som forskellige m.h.t. for eksempel ritualer, klædedragt, institutioner, adfærd og holdninger. I anden fase vil klassifikation og kategorisering dog resultere i en homogen typebestemmelse af folk culture, der udsletter denne specificitet. Altså: specifik kultur -> ens type.

Den økologiske synsvinkel vil i første fase fremhæve den markante forskel i naturlige omgivelser og betingelser (f.eks. lavland/højland), og dermed programmatisk måtte foretage en sondring hvad angår kulturelt mønster. I anden fase, da netop den tekno-økonomiske subsistensproduktion grundlæggende er ens, kan det danne belæg for en ensartet interpretation af kulturen. Lidt bagvendt må den økologiske synsvinkel anskue

Chan Kom og Zinacantan som udtryk for samme kulturelle tilpasning til forskellige omgivelser. Altså: forskellig økologi -> ens type.

Den marxistiske synsvinkel vil i sin traditionelle form opfatte de to lokalsamfund strukturelt ens. De er strukturelt set lige subenheder i forholdet til den større samfundsmæssighed. Deres distinkte kulturalitet og karakteristika vil dog fremgå af givne historisk-specifikke realanalyser, hvor den strukturelle bestemmelse kun bibeholdes som forklaringsramme. Altså: ens struktur -> forskellig fremtrædelsesform.

På det rent formidlingsmæssige plan er de 3 synsvinkler fremstillet i deres yderste typemæssige konsekvens. I den komparative udstilling understreges det eksotiske og uproblematisk adfærdsmønster, i den økologiske udstilling understreges de systemiske og rationelle tilpasningsbetingelser og -processer. I konsekvens ligger de to førstnævnte formidlingsbilleder i høj grad tæt op af deres hensigter og antagelser, mens den marxistiske synsvinkel ikke ad denne kanal formår at frembære sit formidlingsmæssige "budskab" lige så stringent.

KONKLUSION.

Den foregående diskussion har som mål haft at kunne ud-tale sig om sammenhæng mellem anvendte synsvinkler og opnåede resultater. Ud fra opgavens forudsætninger må det konkluderes, at vi står over for en tendentiell bekræftelse: der eksisterer på det foreliggende materiale øjensynlig en sådan sammenhæng.

Det er tydeligt fremgået, at de respektive synsvinkler stiller forskellige spørgsmål. Objektet er ikke et uafvendeligt og absolut samstemmende referencepunkt for problemformulering og -løsning. Tværtimod har de 3 her fremstillede synsvinkler koncentreret sig om forskellige aspekter af totaliteten.

Den komparative synsvinkel stiller spørgsmål af kulturel og empiristisk karakter, og ender op med resultater, der understreger kulturaliteten og de empirisk observerbare relationer.

Den økologiske synsvinkel stiller spørgsmål til enhedens viabilitet og tilpasningsvilkår, og ender op med resultater, der understreger betydningen af samspillet mellem kultur og natur.

Den marxistiske synsvinkel stiller spørgsmål til den strukturelle form og placering, og ender op med resultater, der understreger udbytningsmønstre og kapitalforholdets formelle og reelle subsumtion.

Det må her være mig tilladt at fremhæve, at en sådan konklusion kun kan fungere som yderligere belæg for en allerede triviell anelse. Hvad der forhåbentlig har været af bredere værdi er behandlingen af de enkelte synsvinklers grundlæggende forklaringsmæssige rammer, der i høj grad har vist sig at være bygget ind i de respektive teoretiske komplekser.

Med andre ord har vi konkret understreget, at baggrunden for de amputerede forklaringsværdier er at finde i de teoretiske

systemer, der ligger til grund for problemformulering og metode. Eller positivt formuleret kan alle 3 betragtes som "sande" inden for rammerne af deres givne sammenhæng, idet de respektive synsvinkler genererer resultater, der ikke grundlæggende kan antastes uden at gå ud over den formulerede epistemologiske/teoretiske ramme. I den grad resultaterne er opnået ved konsistent brug af den accepterede teori og metode, er de relativt sande. Men i den grad det eksisterende epistemologiske/teoretiske grundlag ikke anerkendes, kan de udsættes for en fundamental anderledes vurdering - på basis af et alternativt teoretisk grundlag.

Således forstået er der produceret materiale, som positivt kan anvendes i et selvkritisk øjemed, idet begrænsninger i én synsvinkel kan sammenholdes med fortrin i andre (og vice versa). Således kan der erholdes et fingerpeg om ønskelige teoretiske og metodiske justeringer i analysekomplekset bag den foretrukne synsvinkel.

Tankegangen kan bedst illustreres ved egne intentioner. De 3 synsvinkler er her søgt fremstillet og behandlet så loyalt som muligt - alligevel vil det være en direkte usandhed at benægte eksistensen af holdningsmæssige standpunkter i denne opgave. Enhver vil kunne læse implicitte holdninger ind i teksten. Af illustrationsgrund skal jeg her spare besværet og gøre dem eksplicitte.

Den marxistiske synsvinkel fremstår i sin forklaringsværdi og sammenhæng som den absolut mest relevante. Den søger afdækning af strukturelle samfundsforhold, og bevæger sig dermed på et forklaringsplan, der muliggør en stringent begribelse af samfundsmæssige kategorier, modsætninger, funktioner og relationer, samt disses årsager. Historiske og strukturelle forklaringer på udbytningsforhold og deres former bidrager til en lovende begribelse af objektets karakter (såfremt man er marxist selvfølgelig).

Men ved at sammenholde denne synsvinkel med de to andre fremtræder forhold, som må lede til en autokritisk vurdering.

Uden at udgøre alternativer påpeger den komparative og den økologiske synsvinkel dog aspekter, som er nødvendig for en bredere forståelse. Den komparative synsvinkels pointering af det individuelle, kulturelle felt burde lede til øget interesse for begribelsen af f.eks. interpersonelle netværksrelationer som centrale for bondesamfundets reproduktionsbetingelser. Uden en sådan "intern" kulturel forståelse kan den marxistiske synsvinkel kun i ringe grad begribe den konkrete baggrund for bondesamfundenes specifikke resistenspotentiale over for både kapitalsubsumtion og socialistiske strategier. Alt andet lige understreger den komparative synsvinkel det problematiske i individets lidt for hastige bortgang inden for den marxistiske antropologi, og den deraf følgende overvægt i strukturel teorifiksering.

På samme måde kan den økologiske synsvinkel ved sine landvindinger understrege nødvendigheden af marxismens åbning over for økologiske problemformuleringer - ikke blot nødvendigt i realanalytisk øjemed, men også i forståelsen af fremtidens strategiske muligheder og begrænsninger.

Omvendt kan deres fejltagelser være med til at afklare hvilke tendenser i den marxistiske synsvinkel, der skal fastholdes som overlegne, og hvilke der ^{der} glemmes hurtigst muligt. Den komparative synsvinkels lukkede rum er en påmindelse om den øgede nødvendighed af bredere sammenhængsforståelser, dens tomme abstraktioner kan ses som afskrækkende eksempel på det mulige resultat af en fortsat gold marxistisk teoridebat. Endelig må den økologiske synsvinkels fundering i equilibriumstanke ("der er orden i tingene - og hvis der ikke er, bliver der") understrege betydningen af marxismens grundlæggende konflikt- og klasseperspektiv, ligesom den økosystemiske organiske reificering passende kan stå som en advarsel for den voksende systemiske interesse inden for marxistisk antropologi.

Skal der endelig tilslut konkluderes noget centralt, må

det være for at udrydde en potentiel misforståelse. Uanset at alle 3 synsvinkler kun synes at strejfe problemkomplekserne fra hver deres side, og uanset at de på nogle områder synes at kunne supplere hinanden, må det ikke forlede nogle til at tro, at summariske ekstraktioner af positive elementer fra denne og hin synsvinkel kan føre til en etablering af den Store Antropologiske Videnskab - *The Theory to End All Theories*. Dertil er teoretiske, epistemologiske og intersemæssige skel for markante. En faglig pendlen mellem diverse synsvinkler, alt efter øjensynlige umiddelbare fortrin postuleret ved baglæns dechiffriering af sammenlignende diskussioner kan heller ikke være en løsning. Følgen ville blive et ukvalificerbart teoretisk supermarked.

Hvad der i marxistisk antropologisk regi kan gøres, er, f.eks. med lignende diskussioner ved hånden, at fremme et konstruktivt, selvkritisk, fagligt marxistisk miljø, der udogmatisk revurderer antagelser og fordomme. En revurdering, som dog ikke kun baseres på logistiske, traditionelle teoretiske obstruktioner, men også på politiske relevanskriterier.

Det er trods alt også her den marxistiske synsvinkel skal kunne demonstrere sin styrke.

NOTER.

- 1) Murdock 1965:61-62
- 2) Köbben 1964 - cit.fr. Vermeulen&deRuijter 1975:30
- 3) Steward 1971:427
- 4) Steward 1971:427
- 5) Steward 1971:431
- 6) Steward 1971:432
- 7) Netting 1965:86-87
- 8) Vayda&Rappaport 1967:483+485
- 9) Rappaport 1971:238
- 10) Vayda&Rappaport 1967:493
- 11) Rappaport 1971:261
- 12) Marx 1972:35
- 13) Köbben 1967:3
- 14) Köbben 1967:31
- 15) Levi-Strauss 1972:288
- 16) Leach - i Köbben 1973:590
- 17) cit.fr. Vermeulen&deRuijter 1975:34
- 18) Naroll 1973b:976
- 19) Radcliffe-Brown 1951:22
- 20) Pedersen 1976:2
- 21) Netting 1965:93
- 22) Rappaport 1971:239
- 23) Vayda&Rappaport 1967:492
- 24) Rappaport 1971:243
- 25) Marx 1974:376-377
- 26) Balibar 1970:216
- 27) Balibar 1970:220
- 28) Krogh&Poulsen 1976:88
- 29) Redfield&Tax 1952:31
- 30) Foster 1961:1176
- 31) Foster 1965:296 - hans understregning
- 32) Acheson 1972:1165
- 33) Foster 1965:311
- 34) Meggers 1954:805+822
- 35) Meggers 1954:819
- 36) Bronson 1966:252
- 37) Stavenhagen 1972:164
- 38) Wasserstrom 1978:142

AFSNIT III

PERSPEKTIVANALYSER

3.1. ALTERNATIV FORMIDLINGSSKITSE

Debatten om museet som etnologisk formidlingskanal har vist et antal alvorlige forhindringer for en formidling, der lægger vægt på forståelsen af processer, sammenhænge og baggrunde. Jeg skal i det følgende kort ridse nogle muligheder op, der måske kan inspirere lidt videre. Dette er ikke gjort i troen på, at de påviste blokeringer kan overvindes alle som en, men i håbet om dermed trods alt at undgå, at bære yderligere ved til museumsformidlingens katterbål.

For hvordan man end vender og drejer det må der indrømmes museet en plads som nationalt klenodiekammer og traditionelt populært udflugtsmål. Uanset om man etablerer anden form for formidling vil museet i dets nuværende ramme givet bestå. Derfor kan man lige så godt starte her, for indledningsvis at få prøvet nogle af teorierne.

Da det ikke kan forventes at de fremlagte renoveringstanker alligevel skulle blive overført automatisk nogetsteds har jeg forbeholdt mig retten til at tegne en ideel skitse af en anderledes museumsformidling - altså uafhængigt af hensyn til finansiering, plads, interne krav, o.s.v. Hvis ideerne bare vil blive overvejet og vurderet er det således tilfredsstillende. Ligeledes kan der ikke her produceres komplette skitser - det er for det første ikke opgaven i denne sammenhæng, og for det andet praktisk umuligt, da et sådant arbejde normalt varetages mere eller mindre kollektivt og over en længere periode i kontakt med det konkrete materiale. Men den følgende skitsering vil på mange måder alligevel give kritikpunkterne konstruktiv form, og må som sådan kunne opfattes som en relevant udfordring.

Der er tidligere trukket et sæt teoretiske principper ud af teoridannelsen som i det følgende skal søges indpasset en form for museal formidling. Det skal stadig pointeres, at samfundssynet er udviklet forholdsvis autonomt i forholdet til formidlingssfæren, idet det jo må erkendes, at den er og bliver produkt af en praksisfjern teoridiskussion. Derfor

er det ikke givet at alle intentioner og indstillinger vil kunne tilgodeses i netop en museumssituation. Der kan blot peges på den behandlede teoris focusering på relationer og strukturer - noget der kun med møje vil kunne indpasses en formidling af materielle genstande. På den anden side vil graden af museumsformens absorberingsevne også kunne fortælle noget om museets egnethed til den slags formidling, som teorien har lagt op til (eller i værste fald om min mangel på fantasi m.h.t. museer).

De teoretiske principper, som lægges til grund for en materialistisk udstillingsvirksomhed er overvejende af metodisk karakter. Der er blevet fremført et opgør med en dogmatisk og unuanceret teoribygning og de tendenser den indebærer. Det helt konkrete resultat heraf er, at vi altså ikke kan gå ud og formidle traditionel materialistisk "lagkagemodel" eller produktionsmådeopfattelse. Først og fremmest fordi den ikke svarer til den fremkomne objektdefinering, men også fordi den teoretisk har vist sig problematisk. Det endelige objekt er i sidste ende blevet karakteriseret som "det re-produktive system" - et objekt som tilgodeser de større, systemiske sammenhænge, men ikke nødvendigvis betyder en afvisning af lokalplanet som analysepunkt. Diskussionen omkring logik på den ene side og samfundsmæssighed, historisk specificitet, materialitet eller den konkrete empiri på den anden, indtager en central plads i forståelsen af interaktionen mellem struktur og empiri. Begrebet til en begyndende forståelse heraf er det fremførte, der bygger på eksistensbetingelsestankegangen, idet det er den eneste virkelighedsopfattelse der funderer begge aspekter tilstrækkeligt. Den ureflekterede kausalitet er blevet afvist og i stedet focuseres på forholdene i virkelighedens dobbeltkarakter: åbningen af forholdet mellem det systemlogiske og den konkrete aktion. Selve den materialismehistoriske tilgang i traditionel forstand bevares kun i det materialistiske grundsyn - et formelt metodeprogram, der som startpunkt definerer sig produktionsrelationerne. Forholdet til andre strukturer og sammenhænge er således ikke overordnet, teoretisk bestemt på forhånd, og

"samfundsmæssigheden" tilkendes en stor grad af selvdefinering. Det kan selvfølgelig anskues som en taktisk bagdel, at alle foreteelser nu ikke længere søges defineret a priori, men på den anden side kan netop dette forhold åbne for en pædagogisk afdogmatisering og mere emancipatorisk (læs: handlingsfremmende) forskning.

Dette skitserede samfundssyn skal altså forsøges illustreret i udstillingsform, kædet sammen med en opløsning af den frivillige eller ufrivillige videnskabsposition vi hidtil har funderet. Forskningen og formidlingen kan ikke længere gøre krav på denne absolutte position - om den overhovedet er ønskelig - da det er erkendt, at man ikke længere kan opstille universelle konstanter.

I det teoretiske forarbejde har formhistorien også indtaget en central plads på trods af eksistensbetingelsesbegrebets øjensynlige negligering heraf. At Hirst & Hindess' begreb er blevet anvendt som nøgle er ikke ensbetydende med, at hele deres teoretiske univers og strategi accepteres. Hvorvidt deres historienedfrysning er en "forglemmelse" eller en uundgåelig konsekvens skal ikke behandles her. Formhistorien udgør derfor på lige fod med den teoretiske modelbredde de to akser, som sammen kan give håb om identificering og formidling af det objekt, der fokuseres på.

Af pædagogiske retningslinier, der skal søges efterlevet i den kommende skitse, er langt de fleste udvundet af de foregående analyser og kritiske vurderinger: a) der skal søges etableret aktualiseringer, deltageraktioner, reaktionsmuligheder samt opløsning af den traditionelle formidlingskommunikation; b) der skal ombyrdes i tekst/genstand-forholdet ligesom målgruppevalg og pædagogisk assistance skal skærpes, og c) formidlingen skal lægge op til en anden brugervane, ligesom holdninger skal søges problematiseret og ændret i selve processen.

UDSTILLINGSSKITSE: "Lokalsamfundet i omverdenen"

Den udstillingsskitse, der nu bliver fremlagt, er og bliver

kun en skitse. D.v.s. at de overordnede og samlende principper vil blive fremlagt og diskuteret, mens forslag til enkeltkomponenter og illustrationsmateriale kun vil blive bragt i skitseagtig form. Der bliver således ikke tale om en fiks og færdig udstilling, men om ideer, forslag, overvejelser og eksempler til en sådan.

Som det fremgår af arbejdstitlen behandler udstillingen lokalsamfundet. Det overordnede mål er at fremlægge en anskuelsesvinkel på lokalsamfundet som begreb og realitet - d.v.s. en anskuelsesvinkel, der ser lokalsamfundet dels som et vist samfundsmæssigt og kulturelt egenlogisk udtryk, dels som en nutidig eksternt og strukturelt betinget historisk produkt. Dermed er det et lokalsamfundsbegreb, der ikke isolerer lokalenheden, men placerer den i større sammenhæng, og dermed også åbner for vurdering af udviklingsmekanismer og - vurderinger. I kort form kunne begrebet koges ned til at lokalsamfundet formidler storsamfundets sociale relationer - i den forstand at omverdenens (storsamfundets) gennemslag på afgørende punkter viser sig i lokalsamfundets specificitet, uden dog dermed at sige, at der er tale om en automatisk og uundgåelig, prædestineret og forudsigelig proces.

Til opnåelse af denne anskuelsesvinkel lægges hovedvægten på en sammenstilling af seks forskellige lokalsamfund, der alle fremstår mere eller mindre som en fusion af traditionel kultur- og samfundsorganisation samt historisk strukturerede eksterne rammer eller "krav". Vigtigt er det her at alle knyttes tematisk sammen via en fælles reference til den eksterne logik - det kapitalistiske økonomiske system.

Målet fremstår dermed også som en formidling af empiriens forskellighed i et alligevel eksternt logisk system. Den historiske linie fremkommer ved en fremstilling af lokalsamfundets formmæssige ændringer fra et oprindeligt (eller i andre sammenhænge fungerende) lokalsamfund til en nutidig delenhed delvist underlagt en overgribende logik. Formen bliver overvejende i før/nu - men skulle dermed også give mulighed for en klarere udskilning og forståelse af processer og mekanismer.

Den valgte målgruppe grunder sig i en nutidig tendens herhjemme. I de senere år har lokalsamfundet i en eller anden form oplevet en renaissance - i hvert fald i samfundsdebatten. Udstillingen vil til dels henvende sig til deltagere og interesserede i denne debat, og med en lokal/global anskuelsesvinkel søge bl.a. at demaskere myten om den automatiske, lokale økologiske idyl - samtidig med at den ikke må forfalde til en handlingsimpotent fremstilling af storsamfundets imperativer.

I gruppen omkring lokalsamfundsinteresserede - hvori inkluderes f.eks. "oprør fra midten"-folk (bogen er solgt i 150.000 eksemplarer, så underlaget skulle være til stede) søges altså hvad man kunne kalde den primære målgruppe. Men i forsøget på at decimere tekstindslag og skråsikre forklaringssammenhænge er kravene til vidensbaggrund imidlertid gjort så upretentiøse, at udstillingen med udbytte kan besøges af meget brede grupper. Det empiriske materiales variation vil givet medføre, at også andre grupper føler sig tiltrukket: almindelige "kulturelt nysgerrige" samt de mere udflugtsbetonede besøgende (Bredeudstillingerne har vist at det er en reel forhåbning). Disse grupper kunne vi kalde den sekundære målgruppe.

De overordnede principper til opnåelse af en tålelig udstilling vil være:

a) at det i høj grad bliver en relevant situationsformidling, hvor primært nutidige sammenhænge og karakteristika søges formidlet.

b) at udstillingen inddrager forskellige historiske/kulturelle/samfundsmæssige baggrund for på den måde at illustrere forskellighed og sammenfald, med samt de forskellige reaktioner og resistenser på det ...

c) ... at de alle eksisterer i tilknytning til eller domineret af en central logik, hvis oprindelse er af ekstern karakter. Således fremstår...

d) ... at udstillingen prøver at afveje og vurdere forholdet

mellem det specifikke og det generelle, og mellem samfundsmæssigheden og den strukturelle logik. Samt ...

e) ... at brugeren ikke tvinges ind i et formidlingsforløb, der i alt væsentligt er programmeret på forhånd - d.v.s. undgår at resultatet fremstår som uafvendeligt.

Illustreringen af et muligt udstillingsforløb vil foregå i to tempi. Først en gennemgang af rumstrukturen, de overordnede principper og rammerne i øvrigt. Dernæst en beskrivelse af det konkrete forløb, krydret med forslag og ideer til enkelte rum.

Som det fremgår af skitsen (no. 1) er ruminddelingen kompliceret uden dog at være ulogisk. Rum no. 1. er den obligatoriske indgang og kan ikke undgås. Samtidig må man formode at interessen her (endnu) er stærkt til stede og uspoleret af træthed, tidspres o.s.v. Altså er rum 1 stedet hvor introduktionene til udstillingen finder sted: d.v.s. eksplicit forklaring af hvad vi vil vise med udstillingen, hvordan vi mener et lokalsamfund bedst kan forstås, samt i øvrigt en "nøgle" til benyttelse af udstillingen (Model af udstillingen, talende ansigt, billedserie og tekst.)

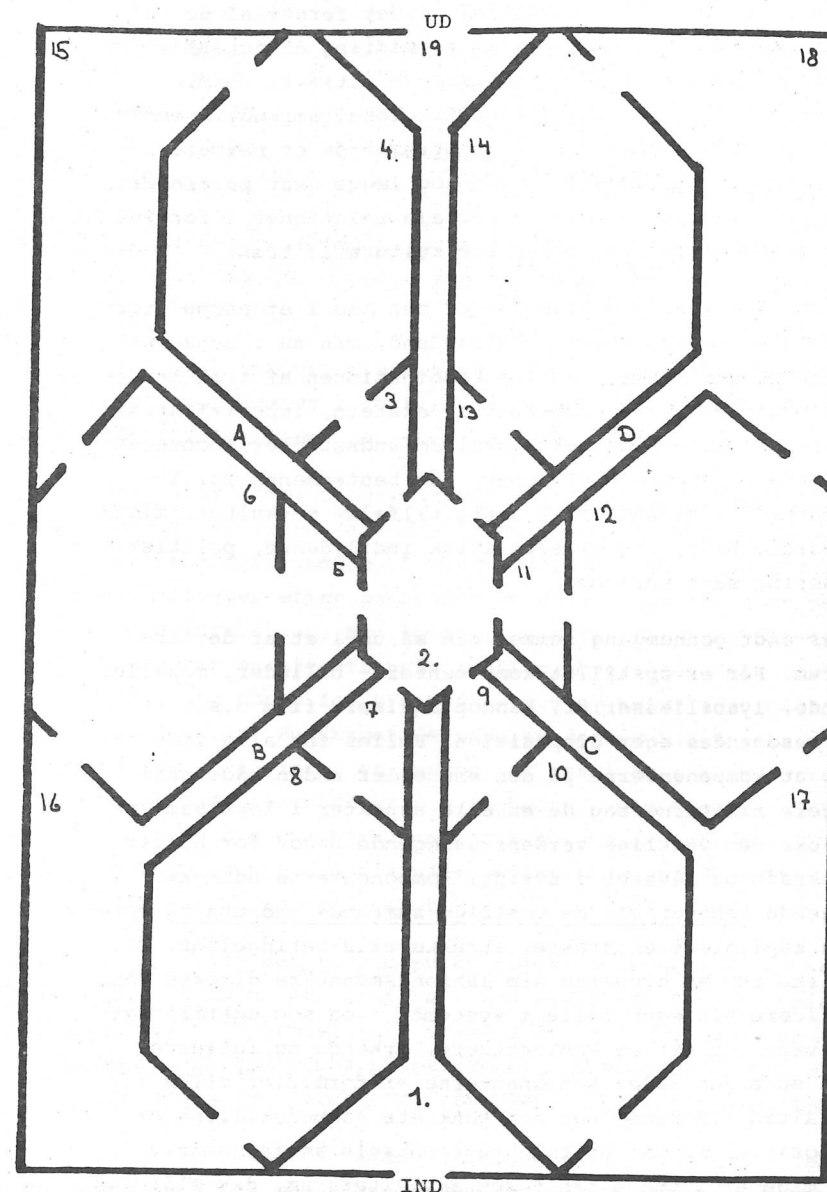
Fra rum 1 går man ad gangen ind mod udstillingens centrum. I gangen illustreres grafisk på væggene processen fra det enkle varebytte til den kapitalistiske værdilov. I det omfang de grafiske skildringer ikke bliver opfattet som budskaber vil de i det mindste kunne tjene som levendegørelse af det lange stykke, samt medvirke til at øge forventningerne. For enden af gangen hænger nemlig et forhæng, der skal slås til side for at give adgang til udstillingens centrum - "Den Hellige Hal". Her finder vi i midten en projektorbelyst piedestal hvorpå står eller ligger: pengeposser, aktiebeviser, obligationer, pantebreve, guldbarer og andre kapitalattributter alt efter hvad fantasien nu hiter på. På væggene evt. billedmateriale t.l. understøttelse af den tempelstemning, der yderligere kan understreges ved et lydbillede.

Fra den hellige hal fører nu seks forhæng påmalet adgangs-

LOKALSAMFUNDET I OMVERDENEN

SKITSE NO 1:

Fig. 7

skilt ind til seks forskellige lokalsamfundsudstillinger - hver for sig bygget op over det samme grundtema. Foran de fire gange, der fører fra den hellige hal, er opsat forhæng med påskriften "ingen adgang". I det første af de respektive lokalsamfundsrum findes en formidling af det pågældende samfunds "oprindelige" livsmønster - altså en formidling på basis af traditionel etnografika fra lokalsamfundet. Dette rum skal så vidt muligt være koncentreret om et nærmere afgrænset, eksisterende lokalsamfund og lægge vægt på erhvervsformer, arbejdsorganisation og sociale relationer i forbindelse hermed, samt karakteristiske kulturelle træk.

Fra det "oprindelige" rum træder man ind i et endnu større, der stadig behandler samme lokalsamfund, men nu i dets nutidige form. Her lægges vægt på kombinationen af træk fra den oprindelige livsform og træk af eksternt, imperialistisk karakter. I hvert af de seks lokalsamfundsstudier fokuseres overvejende på specielt ét aspekt som bestemmende for lokalsamfundets livsmønster. I dette tilfælde monokultur, migration, vareforbrug, religiøs/politisk indflydelse, politisk mobilisering samt turisme.

Efter endt gennemgang kommer man så ud i et af de fire hjørnerum. Her er opstillet komponenter - billeder, modeller, genstande, lysbilledserier, båndoptagelser, film o.s.v. - til de besøgendes egen disposition. Fælles for alle fire rum er det, at komponenterne på den ene eller anden måde skal illustrere kræfterne bag de enkelte aspekter i lokalsamfundet. F.eks. den vestlige verdens svingende behov for billig arbejdskraft og råvarer i øvrigt. Komponenterne udtrykker overvejende behovet via de vestlige samfunds indretning mere end via kapitalens abstrakte, strukturelle betingelser. Det er i disse rum at brugeren som samfundsmenneske direkte kan identificere sin egen rolle i systemet - og som udstillingsbruger være med til at konkretisere, erkende og influere. Sagt på en anden måde: Komponenterne er formidlet eller for hånden altid allerede, men den konkrete sammenstilling og idekomposition er det op til brugeren selv at formulere. På den måde er rummene tænkt som aktivitetsrum, der aldrig

eller bliver færdige, men hvor brugeren har mulighed for, via sin deltagelse, at influere på formidlingen og over for sig selv og andre at formulere sit samfundssyn og evt. problemløsninger. Derfor komponenter og ikke en fast udstillingsstruktur, og derfor også praktiske faciliteter i forbindelse hermed. Dette skulle kunne medføre at folk bliver i disse rum lidt længere og efterhånden får lyst til at deltage. Forudsætninger f.eks: indbydende arbejdspladser, evt. forfriskninger, hurtige og håndgribelige aktionsmuligheder, samt mulighed for en grundig beskæftigen sig med emnet.

Fra hjørnerummet fører så en gang tilbage til "Den hellige Hal" i midten. I denne gang kan på lignende måde illustreres sammenhængen mellem det konkrete man forlader og det abstrakte man går henimod - grafisk opstillet i form af reklamer, propaganda, billedmateriale samt evt. lyd.

Ved ankomsten til "Den Hellige Hal" er der så lagt op til andre rundture - kombinationerne er mange, og før eller siden vil man komme ind i det samme hjørnerum, som man tidligere har været i. Men denne gang med baggrund i et andet lokalsamfund og andre problemer - altså samme komponenter, men nye inspirationer.

Når man forlader udstillingen går man ad gangen til rum no. 20. I gangen findes forskellige illustrationer af socialistisk tilsnit. Ikke kun udtrykkende "den rette lære" - men forskellige anskuelser, dog alle indikerende, at det nok er i den socialistiske retning i en eller anden form, at tankerne må bevæge sig om betingelserne skal ændres.

Til slut et reaktionsrum, hvor der skal være mulighed for brugernes egne spontane reaktioner på udstillingen og dens problematik - f.eks. ved interview, tegning, skrivning og diskussion med medarbejderne. Et vigtigt led, fordi engagementet og indtrykkene endnu er varme.

Udstillingens hele struktur er kompleks og kræver derfor store økonomiske og faglige ressourcer. Det økonomiske lades her ude af betragtning, men er naturligvis en væsentlig for-

udsætning for et tåleligt resultat. De faglige ressourcers karakter er det derimod vigtigt at pointere mere specifikt.

Af rimelige krav må anføres, at udstillingen bygges op af et team bestående af mindst 6 antropologer med specifikt kendskab til de respektive lokalsamfund - gerne suppleret med en enkelt kultursociolog el. lign. Derudover kræves folk med formidlings- og kommunikationserfaring: lydteknikere, billed- og filmteknikere, museumspædagoger, arkitekter, research- og regissørarbejdere i øvrigt. Alt i alt vel et team på godt 12-15 mennesker, der sammen arbejder heimod et kollektivt resultat.

Som det allerede er fremgået lægger udstillingen op til et ikke-målrettet forløb - uden dog dermed at forfalde til et direkte supermarkedsprincip. Der er forskellige veje og kombinationsmuligheder, men alle bygget over en model, der skulle sikre en procesbeskrivelse fra det abstrakte over det specifikke til det abstrakte igen.

Af praktiske principper skal følgende trækkes frem:

- a) Komponentetrummene prioriteres højt og forsynes med rigelige faciliteter. En udstillingsmedarbejder bør konstant være til stede i hvert af de fire hjørnerum - dels for at delatge og bistå, dels for at opsamle reaktioner og erfaringer.
- b) Selvom den konkrete formidling af lokalsamfundene nødvendigvis må fokusere på de enkelte samfundsenheder tilstræbes det i hvert enkelt tilfælde at pointere mulige placeringer i større reproduktive sammenhænge.
- c) Empiriformidlingen skal lægge vægt på, at det ikke bare er en automatisk og uundgåelig proces man er vidne til, men at der i mange tilfælde opstår og eksisterer modstande og resistenser i systemet.
- d) Teksten skal decimeres mest muligt. Hvor den er uundgåelig skrives den i avisform - d.v.s. stor overskrift, manchet og endelig selve teksten, alle tre dækkende samme infor-

mation. Derved sikres mest muligt af budskabets gennemslag, også over for besøgende, der ikke læser alt.

e) Hvor megen sproglig information er nødvendig kan eventuelt opstilles gipsbuster med filmisk projektion af talendes ansigt. Erfaringer fra Bredeudstillingen "det farlige liv" synes at vise, at det kan få folk til at stoppe op og lytte, samtidig med at det kan modvirke den latente museale risiko for stivnen.

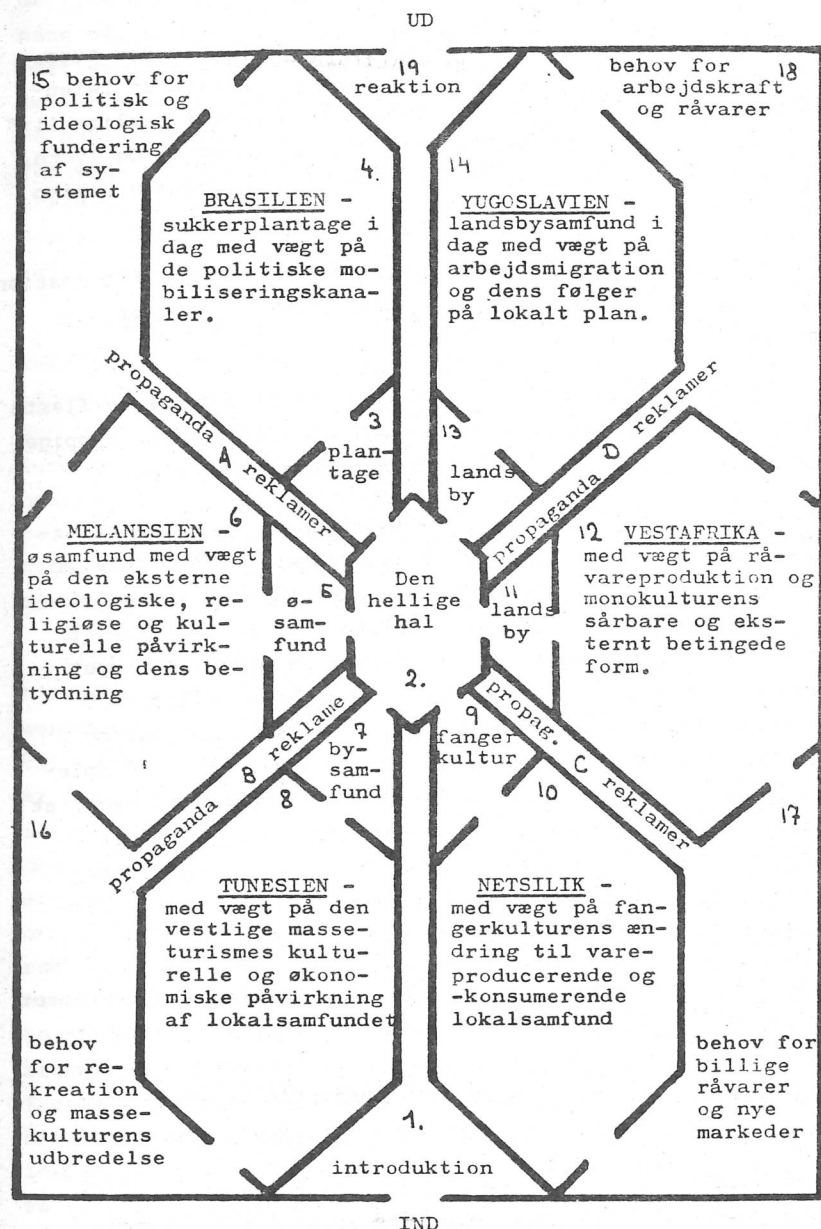
f) I det hele taget søges den intense og eksakte information flyttet fra det skrevne ord til tale, lyd og billeder (serier og film).

g) Skillevægge og underinddelinger bør anvendes i de fleste rum, dog uden at forvirre det grundliggende princip. Hyppige udstillingsplaner og -modeller bør derfor forefindes.

h) Hvor formidlingen af mere traditionelt etnografisk materiale er fremherskende, først og fremmest i de første af lokalsamfundsrummene, baseres budskabet så vidt muligt på opstillinger efter panoramaformidling frem for atomiseret monterformidling. Med opstilling efter panoramaprincippet menes her en situationsformidling, hvor hele "miljøer" skabes og åbnes for brugeren - d.v.s. helst uden glas og tov imellem. Budskabet perceperes derved via en aktiv oplevelse: at gå ind i et snehus, at stå i en sukkerplantage, at forarbejde cacaobønner o.s.v. Dette hjælper også til at nedbryde distancen mellem budskab og modtager, og sikrer modtagelse via flere kanaler - iagttagelse, berøring, fornemmelse, hørelse og lugt.

Specielt det sidste punkt rummer vidtrækkende konsekvenser for brugen af etnografika i udstillingen. De originale etnografika optræder ikke længere som alfa og omega bag glas og finér, men blotstilles kun i illustrativt øjemed, hvor det anses for direkte informativt eller æstetisk oplysende.

Derimod lægges vægten på etnografika - originale eller kopier - der kan placeres og bruges efter det skitserede

mønster. Hårdt sat op altså hellere en kopi af et udsagnskraftigt stykke etnografika, der så kan bruges og berøres, end originalen puttet ind bag glas. Udstillingen her kan således sikkert ikke umiddelbart anvendes som afløsning for museernes traditionelle raritetsformidling, men kan ses som en tidsbestemt brugsformidling til en relevant, og nødvendig, supplering heraf.

På udstillingsskitse no 2 er indføjet kodeord og ideer til konkret realisering af den foreslåede udstilling: seks lokalsamfund med hvert deres eksterne aspekt, fire komponentrum med kodemeddelelser til forståelse heraf, samt fire tilbageførgangse illustrerende forbindelser de enkelte rum imellem. Jeg skal kun i kort form foreslå den videre udbygelse af enkelte af disse - idet jeg stadig fastholder, at en total konkretisering er umulig på det her foreliggende grundlag.

De seks lokalsamfundsudstillinger skal ifølge de fremlagte ideer illustrere seks forskellige slags forbindelser med det kapitalistiske system. Det erkendes selvfølgelig, at virkeligheden i hvert enkelt tilfælde udviser et bredere spektrum af relationer til omverdenen, men alligevel skal der her af pædagogiske grunde overvejende fokuseres på ét sæt af relationer i hvert enkelt tilfælde.

På sin vis kan man opfatte en udstilling som en reduceret samfundsmodel, der med alle modellens svaghed kun giver et forenklet billede af virkeligheden, men som ikke desto mindre er i stand til at fortælle noget væsentligt om den.

1) Rum 3 og 4. Den første lokalsamfundsudstilling kunne formidle et latinamerikansk plantagesamfund - f.eks. en brasiliansk sukkerplantage. I det første rum skildres så den "oprindelige" (d.v.s. den traditionelle, feudale plantage) levevis med vægt på de reproduktive sammenhænge for selve plantagen. Hovedrummet er forbeholdt fremstilling af plantagens udseende i dag, i form af overvejende kapitalistiske planter knyttet tæt til den internationale markedsdannelse. I dette tilfælde lægges vægten på det åbenlyse paradoks, at på trods af erhvervede "demokratiske" rettigheder hos arbejderen på den kapitalistiske plantage, er det stadig planta-

gebesiddergruppe, der reelt sidder på også den parlamentariske magt. Patron-client relationer kunne formidles som en del af forklaringen herpå - med sine tendenser til at skabe og opretholde dyadiske forbindelser af feudalt tilsnit, selv i et efterhånden udvidet kapitalistisk produktionssystem (hvordan med forholdene på hjemlige små virksomheder?). Arbejderklassens samlede politiske kraft splittes dermed op og kanaliseres via gamle, men stadig brugbare, økonomiske og sociale relationer fortsat til besidderklassen. Man kunne tænke sig en situationsformidling af f.eks. arbejdssituationer "i marken", ved sukkermøllen, på de små jordlodder, indgåelse af compadrazgoforhold ved barnedåben, det interne nutikssystem og dets stavnsbindende virkninger.

2) Rum 5 og 6. I den tilstødende lokalsamfundsudstilling kunne først formidles et traditionelt melanesisk øsamfund, med hvad der her er at finde af sociale og kulturelle karakteristika - f.eks. udvekslingssystemer og deres sammenhæng med ideopolitiske relationer og forhold. I hovedrummet en "up to date"-udstilling af samme, men nu med vægt på teknologiske og specielt ideologiske/religiøse/kulturelle forandringer siden 2. verdenskrig. Den kulturelle kapitalisering udtrykt ved f.eks. religiøs mission og amerikanisering, samt ikke mindst nedbrydningen af den traditionelle kultur og de reaktioner det har resulteret i (f.eks. cargokultuer).

3) Rum 7 og 8. Formidling af et traditionelt tunesisk øsamfund. I hovedrummet lægges vægt på den vestlige verdens masseturisme og dens økonomiske og kulturelle virkninger - delvis afvandring fra land til by, sæsonarbejdsløshed, turiststaffage, idyllisering og den sociale og kulturelle konfrontation (lokalsamfundet som dannet i kapitalismens billede).

4) Rum 9 og 10. I det fjerde lokalsamfundsrum kunne man udstille karakteristika fra en traditionel eskimoisk fangerkultur. I det nutidige rum fokuseres så på den proces, der har ændret det førhen subsistensbaserede lokalsamfund til en pengeorienteret vareøkonomi, hvor nu produktionsresultater

og subsistensmidler skal tage vejen over en kapitalistisk styret markedsøkonomi. Eventuelle resistenser i form af "andelsbevægelser", kooperativer, rettighedslegalisering m.m. Evt. også pointering af energihungerens fremstød i det canadiske eskimoområde og dets graverende indvirkning på lokalsamfundet.

5) Rum 11 og 12. Her kunne fremstilles først et traditionelt vestafrikansk landsbysamfund og dets tidligere placering i forhold til større økonomiske og politiske enheder samt langdistancehandelen. Dernæst dets nutidige placering i et monokulturelt, ensidigt råvareproducerende system. Råvare f.eks. cacao. Eventuel formidling af råvareproblematikken m.h.t. prissætning, ensretning og sårbarhed.

6) Rum 13 og 14. Tilslut et lokalsamfund til illustrering af den vestlige verdens konjunkturbestemte behov for ekstra, billig og mobil arbejdskraft - f.eks. Jugoslavien. Først skildring af den traditionelle landsby med påfølgende formidling af afvandring, produktionsstop og uproduktive returverdier.

Kodeord til hjørnerummene:

Rum 15. Brasilien og Melanesien. Komponenter til illustrering af behovet for ideologisk og politisk fundering af det eksisterende økonomiske system. F.eks. interessekonflikter fra stormagterne, militære og økonomiske interesser krav om politisk stabilitet og loyalitet. Kirken og dens placering. Demokratisk propaganda. Det brasilianske eksemplars samt evt. cargokulternes fragmentariske ideopolitiske struktur contra f.eks. de sidste års hjemlige opblomstring af demagogiske og fragmentariske samfundsørrelser.

Rum 16. Melanesien og Tunesien. Komponenter til illustrering af Mickey-Mouse-kulturens masseindflydelse såvel herhjemme som i de respektive lokalsamfund. Behovet for retræteområder fra ræset for de vestlige arbejder- og middelklasser samt den idyllisering/eksotisering, og alligevel

homogenisering af turistmålene der finder sted. Den ideologiske ændring i lokalsamfundene og de følger det har for den traditionelle egenart/organisation.

Rum 17. Arktis og Vestafrika. Komponenter til illustration af den industrialiserede verdens behov for dels billige råvarer og dels øget afsætningsmarked for vareproduktionen. U-landshjælpens rolle i denne proces, vareforbrug i det hele taget samt vore forbrugsvaner i forbindelse hermed.

Rum 18. Vestafrika og Jugoslavien. Komponenter til illustration af behovet for billige råvarer såvel som arbejdskraft til det beskidte og dårlige arbejde. "Vi og de andre"-problematikken. Behandling af fremmedarbejdere, det svingende behov, samt den hjemlige koncentration af produktionen, der går for sig. Geografiske lavtlønsområder herhjemme, arbejdsforhold, egnsudviklingsstøtte samt arbejdstyrkens karakter som "variabel" contra kapitalen (erhvervslivet) som den legitime konstant.

Gangene tilbage:

Gang A. Mellem Brasilien og Melanesien. - illustrationer om "demokratisk" propaganda, valgmateriale, sofavælgere og stemmekvæg.

Gang B. Mellem Melanesien og Tunesien. - illustrationer fra idylliserende turistreklamer og fremstød, reklamer for f.eks rejseopsparing, drømmerejsen, "en uge blandt overklassen" o.s.v.

Gang C. Mellem Arktis og Vestafrika. - illustrationer fra forbrugsøgende reklamer, uundværlighedsimpulsen, statusimpulsen o.s.v.

Gang D. Mellem Vestafrika og Jugoslavien - illustrationer der viser erhvervslivet som den hellige ko, og f.eks påvisning af den pågående normalisering af det at være arbejdsløs, samt evt. normen om "at leve er at arbejde".

Afsluttende kommentarer.

Således som rammerne er lagt til denne udstillingsskitse vil den på nogle områder kunne anvendes som debatoplæg og løsningsmodel for nogle af de eksisterende museale problemer.

Teoriens implikationer er i videst muligt omfang blevet efterlevet: tilgangen er via lokalsamfundet, både det specifikke og det generelle er blevet tilgodeset, spændingen mellem strukturel logik og konkret empiri skulle kunne fremgå, objektet for udstillingen er i det mindste aspekter af det reproduktive system, en snæver determinisme skulle kunne undgås, udstillingen er alligevel åbenlyst holdningspræget, den traditionelle etnografi er sat i nye sammenhænge, og udstillingen kan vel betegnes som relevant og give rimeligt håb om afmystificering og holdningsændring.

Af pædagogiske og formidlingsmæssige problemer og principper skal følgende lige trækkes eksplicit frem:

Udstillingsformen er baseret på så mange perceptionskanaler som det overhovedet har været muligt: lyd, lugt, varme, kulde, syn, fornemmelse, og stemning i øvrigt. Dette for at sikre en så bred og levende rækkevidde, som det nu kan lade sig gøre under disse forhold.

Problemet med tidsforbruget er søgt løst ved til en vis grad at fastholde brugeren i en enkelt proces (f.eks 1, 2, 3, 4, 15, A, 20) således at besøg på kun denne del af udstillingen alligevel kan foretages uden tab af væsentlig mening. Derudover faciliteter til støtte for et længere ophold.

Tilslut påpegnings af et eventuelt problem. I hvor høj grad kan man forvente deltagelse i de aktiviteter, der lægges op til? Muligvis mindre end man kunne håbe på - dette er tildels en museal nyskabelse og vil sikkert forudsætte, at indgroede museumsvaner og -forestillinger ændres. Derfor må og kan det ikke stå og falde med om brugerne fra starten begynder at arrangere komponenter, reagerer umiddelbart og

eksplicit o.s.v. Udstillingen må laves så den kan fungere også uden et højt aktivitetsniveau på dette område. Men som eksperiment og banebryder er det vigtigt at fastholde som en central idé med hele arbejdet. Erfaringerne med de første spæde forsøg vil kunne anvendes i arbejdet for at få gjort aktiviteter og indflydelse til naturlige ting i det museale formidlingsbillede.

Hermed er fremlagt en udstillingsskitse, som dels baseres på økonomisk ideelle forhold, dels givetvis kan diskuteres, forbedres og udbygges i det uendelige - men som ikke desto mindre prøver at fæstne og overkomme nogle af de problemer, som den traditionelle museumsformidling fremstår med, og dermed søger at bygge bro mellem en antropologisk teori og en etnografisk formidlingspraksis, der indtil nu har stået milevidt fra hinanden.

LITTERATUR TIL 1. AFSNIT

ACHTON, S.

- 1978 Evaluering - af hvad og af hvem?
Tidsskrift for museumsformidling no. 3.

BIRKET-SMITH, K.

- 1962 Træk af Etnografisk Samlings historie
Nationalmuseets Arbejdsmark, Kbh.

BORZANYI, L.

- 1976 Hungarian Museums, Treasures of Hungarian Past
fra: "The Role of Anthropological Museums in National and International Education", Moesgård

ETNOGRAFISK SAMLING

- 1975 Arbejdsgrundlag
Nationalmuseets årsberetning, Kbh.
- 1975/76 Årsberetning
Nationalmuseets, Kbh.
- 1976 Introduktionsudkast til natsilikudstillingen
Nationalmuseet, Kbh.
- ESKILDSSEN, E.
- 1976 Moesgård Study Boxes
fra: "The Role of Anthropological Museums"; Moesgård
- FLOU, B.
- 1976 A Comment on Establishing UNESCO study-boxes
fra: "The Role of Anthropological Museums". Moesgård
- GAUTAM, M.
- 1972 Det etnografiske museum - en antropologisk bro mellem forskning og undervisning
Jordens Folk no. 4
- GREGERSEN, S.
- 1976 Museumsformidling - teori og planlægning
Tidsskrift for museumsformidling no 1.
- HJARNØE, J.
- 1976 Etnografisk Samling i København
Nationalmuseet, Kbh.

JENSEN, J.

1976 Museum og samfund
Tidsskrift for museumsformidling no. 1.

KAL, W.

1976 Can Exhibitions Change Peoples Attitudes Towards Foreign Cultures?
fra: "The Role of Anthropological Museums", Moesgård

KIRKEBY, P.

1977 Udstillingen
Tidsskrift for museumsformidling no. 2.

KNUDSEN, B.

1976 About the Ethnographic Study-boxes of Moesgård
fra: "The Role of Anthropological Museums" Moesgård

KNUDSEN&FLOU

1976 Museumsformidling og folkeforskning
Tidsskrift for museumsformidling no 1

LARSEN, H.

1972 Nationalmuseets etnografiske samling
Jordens folk no4.

LEFEVRE, J.O.

1978 Kommunikatoreffekten
Tidsskrift for museumsformidling no 3.

MOESGÅRD

1973 Generel tekst 1&2 (Jugoslavien)
1973 Lysbilledtekster 1&2 (Jugoslavien)
1974 Abent hus drøftelser
1976 Abent hus drøftelser
1977 Museum og skole
1977 UNESCO skoleprojekt

MONBERG, T.

1976 Hvorfor skal vi have etnografiske samlinger og museer? - nogle generelle betragtninger
Nationalmuseets Årbog, Kbh.

NOWAK/WÄRNERYD

1972 Kommunikation och påverkan
Prisma, Stockholm

OLSEN, L.H.

1976 Museernes rolle i samfundet
Tidsskrift for museumsformidling no 1.

SCHIERUP, C.U.

1976 The Yugoslavia Collection: Working Material on the Problem of Labour Migration
fra: "The Role of Anthropological Museums", Moesgård

SCHULTZ-JØRGENSEN, P.

1973 Pædagogiske modeller
Munksgård, Kbh.

SIVERTS, H.

1976 The Anthropological Museum as a Center for Research and Education
fra: "The Role of Anthropological Museums", Moesgård

SORGENFREI, I.

1976 Museumsformidling og samfund
Tidsskrift for museumsformidling no 1

STRANDGÅRD, K.

1972 Museet uden for murene
Jordens folk no 4.

STRANDGÅRD, O.

1972 Er der nogen fremtid for etnografiske museer?
Jordens folk no 4.
1976 Education and Museums of Anthropology
fra: "The Role of Anthropological Museums", Moesgård

SØRENSEN, J.E.

1978 Kommentar til en ny praksis i forbindelse med udstillingen "museum-og samfund"
Tidsskrift for museumsformidling no 3.

ACHESON, J.M.

- 1972 Limited Good or Limited Goods?
American Anthropologist vol 74

AGUILAR, A.

- 1973 Bondeklassens opløsning, det interne marked og underudvikling
Institut for udviklingsforskning, Kbh.

ALTSCHULER, M.

- 1958 On the Environmental Limitations of Mayan Cultural Development
Southwestern Journal of Anthropology vol 14

ALTHUSSER, L.

- 1970 Reading Capital
New Left Books

BALIBAR, E.

- 1970 The Basic Concepts of Historical Materialism
i: Reading Capital, New Left Books

BOCK, K.E.

- 1966 The Comparative Method of Anthropology
Comparative Studies in Society and History, vol.8

BOESEN et.al.

- 1974 Kapitalen og bønderne
Marxistisk antropologi vol 2

BRONSON, B.

- 1966 Roots and the Subsistence of the Ancient Maya
Southwestern Journal of Anthropology, vol. 22

CANCIAN, F.

- 1965 Economics and Prestige in a Maya Community
Stanford University Press
- 1972 Change and Uncertainty in a Peasant Economy
Stanford University Press

COHEN, R.

- 1973 Generalizations in Ethnology
i:Naroll&Cohen(eds): A Handbook of Method
Cultural Anthropology. Columbia University Press

COHEN, Y.A.

- 1968 Introduction to Man in Adaption
Aldine Publishing Company

COLBY&van der BERGHE

- 1961 Ethnic Relations in Souteastern Mexico
American Anthropologist vol 63

COWGILL, U.M.

- 1962 An Agricultural Study of the Southern Maya Lowlands
American Anthropologist vol 64

DIDERIKSEN & OTTESEN

- 1973 Den marx'ske videnskabsopfattelse og metode
SR, København

EGGAN, F.

- 1971 Social Anthropology and the Method of controlled Comparison
i: Hammond(ed): Cultural and Social Anthropology
Macmillan

FOSTER, G.M.

- 1953 What is Folk Culture?
American Anthropologist vol 55
- 1961 The Dyadic Contract: A Model for the Social Structure of a Mexican Peasant Village
American Anthropologist vol 63
- 1965 Peasant Society and the Image of Limited Good
American Anthropologist vol. 67

FRIEDMAN, J.

- 1974 Marxism, Structuralism and Vulgar Materialism
Stencil, IE&A København
- 1976 Marxist Theory and Systems of Total Reproduction
Critique of Anthropology vol 2 no 7

GILLIN, J.

- 1952 Ethos and Cultural Aspects of Personality
i:Tax(ed.) Heritage and Conquest. The Free Press

- HARBSMEIER, M.
1977 Althusserinspirationen inden for antropologien
Stencil, IE&A København
- HARRIS, M.
1968 The Rise of Anthropological Theory
Routledge and Kegan Paul
- HESTER, J.J.
1962 A Comparative Typology of New World Cultures
American Anthropologist vol 64
- HINDESS&HIRST
1977 Mode of Production and Social Formation
Macmillan
- KROGH&POULSEN
1976 Produktionsmåde og samfundsformation - noter
til præcisering af begreberne
Marxistisk antropologi vol 2 no 2-3
- KØBBEN, A.J.F.
1967 Why Exceptions? The Logic of Cross-Cultural
Analysis. Current Anthropology vol 8 no 1-2
1973 Comparativists and Non-comparativists
i: Naroll&Cohen(eds.): A Handbook of Method in
Cultural Anthropology. Columbia University Press
- LEVI-STRAUSS, C.
1972 Social Structure
i: Levi-Struss: Structural Anthropology. Penguin
- MARX, K.
1972 Manifest der kommunistischen Partei
Progress, Moskva
1974 Grundrisse
Dietz Verlag, Berling
- MEGGERS, B.J.
1954 Environmental Limitations on the Development
of Culture
American Anthropologist vol 56

- MURDOCK, G.P.
1949 Social Structure
The Free Press, N.Y.
- 1965 Culture and Society
Univerity of Pittsburn Press
- NAROLL, R.
1973 a The Logic of Generalization - Epistemology
i: Naroll&Cohen(eds) A Handbook of Method in
Cultural Anthropology. Columbia University Press
1973 b Galton's Problem
i: Naroll&Cohen(eds) A Handbook of Method in
Cultural Anthropology. Columbia University Press
- NETTING, R. McC.
1965 A Trial Model of Cultural Ecology
Anthropological Quarterly vol 38
1977 The Ecological Approach in Cultural Study
Stencil IE&A, Kbh.
- PEDERSEN, N.H.
1978 Produktion og udbytning i førkapitalismen
Den Jyske Historiker nr. 14
- PEDERSEN, P.G.
1976 Om patron-klient relationer, det personlige
herredømmeforhold og jordejendommen
Speciale IE&A, Kbh.
- RADCLIFFE-BROWN, A.R.
1951 The Comparative Method in Social Anthropology
Journal of R.A.I. vol 81
- RAPPAPORT, R.
1971 Nature, Culture and Ecological Anthropology
i: Shapiro(ed)Man, Culture, and Society
Oxford University Press

REDFIELD, R.

- 1950 Chan Kom - a Village that Chose Progress
University of Chicago Press
- 1960 A Selection from the Folk Culture of Yucatan
i: Leslie(ed) Anthropology of Folk Religion
Vintage Books, N.Y.

REDFIELD&TAX

- 1952 General Characteristics of Present-Day
Mesoamerican Indian Society
i: Tax(ed) Heritage and Conquest. The Free Press

SAMUELSON, R.

- 1972 Ekologi eller Ekonomi?
Lunds Universitet

STAVENHAGEN, R.

- 1970 Social Aspects of Agrarian Structure in Mexico
i: Stavenhagen(ed) Agrarian Problems and Peasant
Movements in Latin America. Anchor Books
- 1972 De sociala klasserna i jordbrukssamhället
Raben & Sjögren
- 1973 Böndernes fremtid i Mexico
Institut for Udviklingsforskning, København

STEWART, J.

- 1971 The Concept and Method of Cultural Ecology
i: Hammond(ed) Cultural and Social Anthropology
Macmillan

TAX, S. (ED)

- 1952 Heritage and Conquest
The Free Press, N.Y.

TERRAY, E.

- 1970 Den historiska materialismen och de 'primitiva
samhällena' Bo Cavefors AB

VAYDA & RAPPAPORT

- 1967 Ecology, Cultural and Noncultural
Stencil, IE&A, København

VERMEULEN & DE RUIJTER

- 1975 Dominant Epistemological Presuppositions in the
Use of the Cross-Cultural Survey Method
Current Anthropology vol 16 no 1

VERGOPOULOS, K.

- 1976 The Theory of Capitalism and the Peasant Question
Marxistisk antropologi vol 2 no 2-3

VOGT, E.

- 1970 The Zinacantecos of Mexico
Harvard University

WASSERSTROM, R.

- 1978 Population Growth and Economic Development in
Chiapas, 1524-1975
Human Ecology vol 6 no 2

WOLF, E.

- 1955 Types of Latin American Peasantry: A Preliminary
Discussion
American Anthropologist vol 57
- 1956 Aspects of Group Relations in a Complex Society:
Mexico
American Anthropologist vol 58
- 1957 Closed Corporate Peasant Communities in Meso-
america and Central Java
Southwestern Journal of Anthropology vol 13 no 1
- 1959 Sons of the Shaking Earth
University of Chicago Press
- 1973 Bønder
Reitzel, København
- WOLF & MINTZ
- 1971 Ritual Co-Parenthood
i: Goody(ed) Kinship. Penguin

"om formidlingsproblemet i samfundsvidenskab"

Formidling (German: Vermittlung, English and French: Mediation) is a concept that deserves far more sustained attention than these brief remarks. That the term has appeared and re-appeared in several philosophical and social scientific contexts makes it all the more necessary to look at it closely. In this essay I shall try to show that Formidling expresses the central problem of our work as social scientists: Formidling is the heartland where theory and practise meet.

Most of us writing essays in this issue of Stofskift have had a practical, more than a theoretical interest in formidling. "e have experience with projects "in the field" which we need to share with others. We think that our experience has some theoretical relevance, but we have been shy about formulating that experience in the abstractions which are current in the university milieu. The demand for theoretical stringency which has been pressed in the past five years has indeed intimidated many of us who want to practise social science. For us the relation between theory and practise is not merely a theoretical question. Formidling is perhaps the very concept that allows us to re-enter the theoretical discussion as equals, not as "second-class citizens" in the University.

As a philosophical concept, Vermittlung has a genealogy that reaches as far back as the early Hegel, a fact that is well known to his heirs in French existentialism and the Frankforter School. Vermittlung was Hegel's way of portraying the activity of the "subject" in "coming to consciousness". Paa dansk? Formidling er processen i bevidstgørelsen, hvor subjektet faar erkendelse af sin objektive situation i verden. Formidling desuden betyder at subjektet kan udtrykke denne erkendelse til andre.

That a single term can voice such a complex process ought not be regarded as a clumsy reductionism on Hegel's part. Quite the contrary: the term is comprehensive precisely because it expresses the totality of experience between subject (person) and the world (the historical situation). The knowledge the person makes of the world (literally videnskab) is not only intellectual, but it is active and even transformatory. Hegel's project was indeed ambitious, yet the terms he chose to express that project were never reductionistic. With a term like Vermittlung Hegel tried to grasp societal and historical totality. Surely the use which Sartre makes of "mediation" in The Critique of Dialectical Reason reveals the extent to which he shared Hegel's philosophical project. Sartre's emphasis on "situation" and on the "mediation" between person, the group, and the social world all reveal the depth of his allegiance to Hegel's phenomenology. For Sartre, as for Hegel (and some would add for

Marx) the theory of mediation places the active, conscious subject at the center of social scientific study.

Althusser's theory and his terminology are in absolute reaction to Sartre's. Instead of "situation", Althusser would shift the focus of social science to structure and to structural determinants. In some of his extreme moments, it is almost as if Althusser would eliminate historical time and dimension from social scientific work. Only with Lenin's seizure of power in October 1917 is Althusser interested in a specific historical situation. But the grandeur and uniqueness of that moment makes it the exception to Althusser's rule: purge Marxist theory of everything that tastes of "historicism". Mediation, or Formidling, is closely related to the themes which Althusser refers to as "historicism". Because the concept Formidling requires the history-making subject, we ought not expect Althusser to be sympathetic to it.

In our discussion of formidling it is important to bear in mind not only the philosophical roots of the concept, but also the intense contemporary debate that has grown up around it. This debate is best illustrated in French philosophy and social science; it is epitomized in the tension between "structure" and "situation". Formidlingsteori, if we can speak of such a thing, is clearly directed at the understanding of situations where persons arrive at consciousness and discover possibilities for emancipatory change.

There exists within the social and psychological theory of the Frankfurter School the core of radical pedagogy. This core, which sees the possibility of a social science that can serve the interests of emancipation, is shared as well by French existentialism. Paulo Friere and Oskar Negt present time and again their acknowledgement to Hegel's Vermittlung concept. Formidling as a concept is directly connected to the concept of bevidstgørelse; they are in the same family.

What is the connection between social research and radical pedagogy? What does the concept of formidling tell us about this relationship? First, social research that is grounded in formidlingsteori aims at discovering the "voice" of the persons and groups we work with. Interviews develop into dialogues. The purpose of an interview is not only data-collecting. An interview is a situation--even a historical situation-- in which the interview-subject can mediate his or her experience. Group interviews are often better for the purpose of formidling, because the members of the interview can find the shared themes in their experience. In principle the interview should be useful to the interviewees. Group interviews resemble pedagogical situations, but the social scientist is a pedagog by virtue of listening, not telling. Here is an example...I hope!

I was visiting a Yugoslav worker who lived in Vognmandsmarken in the last, long winter of its existence. He and his family (six members) were waiting to be re-housed. Rats were crawling

into the apartment day and night through the broken windows of the vacated flats. His family was the last one in the entryway to be re-housed. It was especially cold. His daughter served us coffee.

We spoke about his workplace. I asked: "Is there discrimination against foreign workers where you work?" "No," he answered, "None at all."

He went on chatting about the factory. His daughter brought more coffee. I asked about coffee breaks at the factory. He laughed and said, "If we drank coffee like the Danes, we'd all be fired."

It was my problem to connect "No discrimination" to Danish coffee habits. "Discrimination" was an abstract term that covers many different everyday situations. I could tell my host that. I could tell how discrimination describes also coffee-drinking at the factory. But is that what formidling is really about?

As I reflect on the experience (oplevelse) it seems to me that the heart of formidling has as much to do with my own consciousness as a social researcher as with his as an immigrant worker. I am not sure I conveyed the point about discrimination to him in the interview. I have no way of knowing today, one year later, if that interview "raised" his consciousness. It raised mine. It revealed the necessity of dialogue for both 'us' and 'them'. It showed the potential significance of mediation in social research situations.

In a conventional questionnaire, "No discrimination at the workplace" might be accepted as an answer to the immigrant worker's perception of reality. To which "we" social scientists could--being better informed-- call "false consciousness". Because of the dialogue character of the interview, the subsequent remark about the Danish workers' coffee drinking showed perfectly well that the Yugoslav workers were aware of differential treatment at the work place. The immigrant worker did not suffer from a "false consciousness". His only "mistake"--if it may be regarded as a mistake-- was not connecting an abstract category with a concrete situation. It was a problem of naming, not recognizing. Consciousness has to do with recognitions. It's we academics who are experts in labelling. We are not always so expert in recognition.

Formidling research's obvious object for study is "everyday life". "Hverdagsanalyse" will soon be one of the grand abstractions in Danish social science, but before it gets too abstract and structuralistic, I think that formidling as a concept will help to keep the study of everyday life on the ground, which is its proper place. Situations are connected to structure. Some would insist that structure causes situations. Formidlingsarbejde, as I see it, is not a matter of teaching people about structure. We actually know very little about how structures and situations are connected. We have a term "sammenhaeng" and a phrase "stor sammenhaeng". These terms, however, do not go far to exploring how situations in everyday life are connected to theoretical concepts like "capitalist mode of production".

Formidlingsarbejde, as I see it, is essentially an exploration of dialogues and their potentiality. It has little or nothing to do with "our" conveying social scientific knowledge to "them". "We" cannot give people knowledge of the connection between structure and situation because we don't have that knowledge ourselves. What we have plenty of is role, status, vocabulary, time to talk, read, write, and use copy machines.

If formidlingsarbejde results in change, we have to be prepared for the harsh fact: it will be small change. Moreover, it is likely that the consciousness that is "raised" will be our own.

Jonathan Schwartz
January 1980

Partial Reading List

Herbert Marcuse, Reason and Revolution

J.P. Sartre, The Critique of Dialectical Reason

A. Schmidt, Historie og Struktur

Oskar Negt, Soziologische Phantasie und exemplarisches Lernen: zur Theorie und Praxis der Arbeiterbildung

P. Friere, Cultural Action for Freedom

C. Bloch, "Formidling af indsigt i hverdagslivet", i Kultur-Rosen, 15.2.79 (Institut for Kultursociologi)

J. Bukdahl, "Opgøret med ekspressivismen", i Esbern Krause-Jensen (red.) Omkring Althusser-skolens videnskabsteori

L. Althusser, For Marx. Reading Capital

ETNOGRAF PÅ ET KULTURHISTORISK MUSEUM .

en hund i et spil kegler?

katten om den varme grød?

eller en god arbejdshest?

Af KIRSTEN STRANDGÅRD

Det følgende bliver nogle spredte betragtninger over de erfaringer, jeg har gjort som etnografisk medarbejder på et dansk kulturhistorisk museum.

Egen baggrund.

Jeg er etnograf- fagligt præget af min studietid i Århus, men med eksamen fra København.

Mit faglige engagement er præget af nysgerrighed overfor kulturelle mangfoldigheder, og perspektivet i faget ligger for mig i etnografiens analyse af reglerne for menneskelig sameksistens i forskellige kulturer med henblik på at gøre disse kulturer - min egen inklusiv -bedre i stand til at leve videre i gensidig aksept af hinanden.

Etnografens hovedopgave ligger i beskrivelsen og analysen af ikke-europæiske samfund og kulturer. Men en væsentlig underopgave består i at berette om resultaterne for danskere i alle tænkelige sammenhænge. I tråd hermed har jeg i 3 år arbejdet som museumsinspektør på et kulturhistorisk museum i et landdistrikt på Sjælland, på Odsherreds Museum.

Her har arbejdet ikke drejet sig om at fortælle odsingerne om Vestindien, men om at undersøge egnens kultur med etnografiske metoder og inspireret af socialantropologiens teorier. På basis heraf har jeg skullet videregive materiale til nutidens odsinger i form af genstandssamlinger, registre, foredrag, udstillinger, artikler, fotografier og almindelige samtaler på kontoret eller over en kop kaffe. Jeg har valgt at opfatte mig som en decentralt placeret samfundsforsker - som Odsherreds etnograf.

Hvorledes er det så spændt af? Lad mig bruge nogle dyrebilleder.

En hund i et spil kegler?

Fig. 85. Den engelske Rævehund *Canis vulpiscapus*.

stilles et par uventede spørgsmål, at nogle museumsfolk fuglefrat bevæger sig fra indisk feudalisme til dansk. Der er måske nogle inspirationer at hente i utraditionelle krumspring. Men lad mig også slå fast, at ingen spil kan foregå, hvis alle er uforudsigelige hunde.

Selv har jeg oplevet mig som lægmand overfor dansk bondekulturmaterielle vilkår, men når det har drejet sig om at se mønstre af kulturel og samfundsmæssig art i denne bondekultur, så har jeg oplevet mig som professionel. Konkret har det betydet, at jeg ikke som et lyn siger: 1776, når nogen kommer med en fajancekande til museet. Jeg må omhyggeligt interviewe om genstandens specielle historie, høre efter giverens forklaringer, slå op i bøger eller ringe til klogere kolleger på andre museer, inden jeg er færdig med sagen. Nogle gange forlader folk mig hovedrystende, andre gange bliver deføjet af jagten på oplysninger, ja de kan måske

Etnografer på kulturhistoriske museer er det ikke som hunde i et spil forbeholdt andre videnskaber? Var danskerne ikke bedre tjent med at få deres kulturhistorie bearbejdet af de etnologer og historikere, som jo har specialviden her? Jeg tror, at keglespillet: Danske kulturhistoriske Museer har brug for nogle etnografiske hunde i ny og næ. Det er ikke så dårligt, at der af og til

gå i gang med at fortælle om andre ting, de ved. Det kan også give den besøgende en selvtillid at møde en undrende og spørgende inspektør, der sidder og noterer i lommebogen. Det indlysende kan blive interessant og vigtigt stof. Og måske ender det hele med, at vi sidder og fortæller hinanden om husholdsformationer i Ods herred og Vestindien. Vi kommer måske frem til nogle generelle træk. Så er der sket noget vigtigt, noget vi begge kan bruge i vores videre virke.

Fig. 72. Den almindelige Vildkat (*Catus ferus*). Europa.

Katten om den varme grød.

Når man begynder at arbejde udenfor sit fags traditionelle arbejdssteder, søger man naturligt at se et perspektiv. Det skulle jo gerne være meningsfuldt, det man gør. Man danser lidt som katten om den varme grød omkring det nye arbejdsfelt. Man vil så gerne have fat i det. Man vil så gerne være god til at spise grøden. Nogle gange

oplever man, at det er nødvendigt at få grøden omskrevet til en fed og lækker mus, til noget man ved noget om. Andre gange kæmper man med svedne knurhår og forbrændte poter med den forbandede grød. Min erfaring har været, at det er vigtigt i museumsarbejdet at være sig sin etnografiske herkomst bekendt og bevidst. Vi er så vant til i felten at blive lært op af vore informanter. Vi ved, at man af og til får de allerbedste oplysninger, når man beder om at få sagen forklaret helt fra grunden uden at nogle led

springes over. Mange gange for man på denne måde fat i nogle folkelige forklaringsmodeller, som en etnolog måske ikke så let fik fat i, fordi han med nogle enkelte stikord straks forstod sagens sammenhæng. Ens professionalisme viser sig så i, at man bagefter søger de mere videnskabeligt funderede forklaringsmodeller på foreteelsen.

Lige så vigtigt har det været at opdage, at vi som etnografer helt naturligt tager voret udgangspunkt i nutiden. OK, fortiden kan også være spændende i sig selv, men den får først rigtig betydning i det øjeblik, hvor den inddrages som belysende faktor i forhold til nogle spørgsmål, der drejer sig om nutidens menneskelige eksistensformer. Det der sker nu, det der rører sig i folks hoveder nu, det er også en undersøgelse, et notat, et fotografi værd. Det er også museumsrelevant stof. En sådan synsmåde på museernes arbejdsområder er nytænkning for "min" lokalbefolkning så det basker. Det er det også for nogle etnologer! Ved at praktisere en sådan arbejdsmåde vendes der op og ned på museumsbegrebet. Det er ikke så ilde. Etnografen kan på den måde være med til at gøre museerne lidt mere nødvendige i og brugbare for den daglige meningsdannelse og måske derigennem være med til at ruske lidt op i den noget forstokkede kulturopfattelse, der hersker hos de lokale meningsdannere. Der er uhyre stor mangel på gedigne, kvalitative deltagerobservatør-tilrettelagte undersøgelser af hverdagslivet i lokalsamfundene.

Så nok skal katten lære at spise grøden, men der er masser af fede, lækre mus, der endnu ikke er fanget. Det er ofte svært at få lov til at indlede jagten. En museumsinspektør er jo ansat af lokale bestyrelser, som nok ved hvad der skal arbejdes med. Dog lykkes det af og til at få nedlagt en enkelt lille gnaver.

Min hovedkonklusion, efter at have arbejdet som etnograf på et kulturhistorisk museum, bliver derfor, at etnografien har en væsentlig rolle at spille i den samlede danske museumsverden. Vi skal ikke arbejde alene, men indgå i tæt samarbejde med vore kolleger fra de andre museumsdisipliner. De er meget villige til at samarbejde og støtte med råd og dåd, så sammen tror jeg, vi kan udgøre den hest, der kan trække museumsvoغن ad nye og spændende spor.

Kirsten Strandgaard

Odsherred d. 24.1.80.

Beth Elverdam:

VERDENS KVINDER - KVINDERS VERDEN

Formidlingssamarbejde mellem to institutioner.

Denne artikel er opbygget af tre dele. Den første drejer sig om mine personlige, uforpligtende oplevelser af hvordan udstillingen fik den opbygning som den fik, samt løst og fast om hvordan sådan en udstilling laves. Den anden del er en gennemgang af hvordan planlægning af museumsformidling kan anskues fra et rent teoretisk plan samt ligheder og forskelle mellem denne metodik og kvindeudstillingen. Den sidste del udspringer af den mellemste del. Den drejer sig nemlig om en evaluering af hvad den formidledes (besøgendes) indtryk var af udstillingen.

Baggrunden for kvindeudstillingen.

Ideen til at lave en udstilling om kvinder opstod på den kvindedebatuge, som blev afholdt på Institut for Etnologi og Antropologi i foråret 1975. Der blev rettet en forespørgsel til Etnografisk Samling på Nationalmuseet, og da der også her var interesse for at samarbejde om en kvindeudstilling, blev der etableret en fællesgruppe. Denne skulle arbejde på en udstilling der skulle stilles op i Nationalmuseets særudstillingslokaler. Gruppen bestod af studerende og magistre, og der var kvinder med 'tilhørsforhold' både til Instituttet og til Museet i begge kategorier. Gruppen bestod udelukkende af kvinder med en aldersmæssig spredning på 50 år. Det fælles udgangspunkt var, at udstillingen skulle handle om kvinder udfra et etnografisk/antropologisk perspektiv, fordi der var enighed om at

denne indfaldsvinkel kunne give et andet perspektiv på kvindeproblematikken og formidle en ny viden om kvinder. På dette tidspunkt havde blandt andet kvindeudstillingen på Charlottenborg været vist, så det var ikke længere 'bare nok' at formidle noget om kvinder; det havde jo allerede været gjort og kvinder var i det hele taget et meget populært emne på den tid.

Den faglige indfaldsvinkel og kvinder som emne må siges at være den eneste faste målsætning som blev lagt for kvindeudstillingen. Den udformning som den endelig fik blev fastlagt henadvejen, efter hvad jeg vil kalde ad hoc princippet, og jeg vil i et senere kapitel gøre rede for, hvordan man kan se dette i forhold til et på forhånd fastlagt formidlingsprogram.

Arbejdsforløb, opbygning og formidling udadtil.

Rent praktisk forløb arbejdet som en række fællesmøder - afholdt på museet ca. en gang om ugen samt en række individuelle møder blandt de smågrupper, som hurtigt blev etableret. Det viste sig nemlig hurtigt, at det er meget svært at arbejde hensigtsmæssigt med de konkrete opgaver i en gruppe på 17 mennesker. Tilhørsforholdet i de små grupper blev afgjort af den enkeltes egne specielle interesser og viden, og disse grupper var i meget høj grad af blandet sammensætning. Disse smågrupper - hvor den enkelte som oftest var medlem i adskillige, lavede i hvert enkelt tilfælde et skriftligt oplæg over deres problemstilling og dette oplæg blev derefter læst af samtlige udstillingsmedarbejdere og diskuteret på det efterfølgende fællesmøde. Ud fra indholdet i det enkelte oplæg debaterede man sig så i

fællesskab frem til, hvorvidt det skitserede oplæg kunne 'oversættes' til museumssprog, og om det i det hele taget passede ind i billede, som man efterhånden dannede sig af udstillingens endelige opstilling. Det er klart at med det princip udstillingen blev lavet efter medførte det adskillige revisioner af de forskellige oplæg for at etablere en sammenhæng.

Som jeg husker det, startede udstillingens mål som en formidling af kvinders konkrete verden og virkelighed i forskellige og forskelligartede kulturer verden over. Man lagde ud med en række cases efter devisen: Kvinde i Grønland, i Amazonas etc. En række traditionelle museumsopstillinger med opbygning af virkelighedstro omgivelser, redskaber etc. Det er interessant at bemærke, at disse opstillinger, som senere kom til at udgøre rum 1 (se tegningen), primært blev lavet enten af enkeltpersoner med tilknytning til museet eller evt. af en blandet gruppe. Samtidig med at der blev arbejdet med disse miljøopstillinger fremkom en række problemorienterede diskussioner. De problemer, som blev diskuteret, var i høj grad præget af de spørgsmål, som var opstået med og omkring den såkaldte kvindeantropologi. En af de problemstillinger, som vi især mente burde behandles, var den ændringssituation, som de fleste ikke-industrialiserede samfund undergår ved mødet med industrialiseringen og industriprodukter. Og det blev i denne sammenhæng naturligt at fokusere på, hvordan det påvirkede netop kvindens stilling og muligheder. Også indenfor denne problematik arbejdedes der med cases, og det var ikke nødvendigvis de samme samfund, som var repræsenteret i de førnævnte miljøopstillinger. De problemer, der blev behandlet i denne del af udstillingen, som siden blev til rum 2

(se tegningen), blev præsenteret som problemer, den enkelte kvinde kan blive konfronteret med i en ændringssituation: børnebegrænsning, prostitution, ændrede betingelser for brudepris, etc. Det var og er i det hele taget et trist kapitel af kvinders tilværelse, og da alt under denne ændringsrubrik faktisk var ændringer til det værre for de kvinder, der blev udsat for dem, følte vi det som en labyrint med adskillige faldgruber for disse kvinder. På grund af dette, og på grund af at det var problemer, som var meget svære at illustrere med genstande, og vel også fordi det rum der var tiltænkt denne del af udstillingen i særudstillingslokalerne har en mildest talt besynderlig form, blev vi enige om at lave en rigtig labyrint. Det vil sige at lave små adskilte afdelinger med enkeltproblemer, blindgyder etc. Heldigvis havde museet nogle specielle monter, som ville blive ledige, og disse var nødvendige, da en labyrint ville blive umulig at holde opsyn med på grund af de mange små rum. Der blev derfor udfra disse montres antal og antallet af emner tegnet en labyrint. Men de omtalte monter endte ca. 1 meter fra gulvet - de stod på høje ben - og det var derfor nødvendigt for os at visualisere, hvordan en 'halv' labyrint ville virke. Senere viste det sig at vi alligevel var nødt til at tegne labyrinten om, da disse monter skulle spændes sammen efter et ganske bestemt system, og det var der ingen, der havde vist. Men på det tidspunkt gjorde det ikke så meget, for da havde vi fået penge til en arkitekt, der kunne gøre det. Labyrinten var, som jeg husker det, temmelig problematisk at planlægge. Der skulle tages stilling til, om der skulle laves forhæng - de blev lavet af os selv, men ikke brugt ef-

ter formålet - og det var svært at finde genstande. Hvilke traditionelle genstande kunne man f.eks. finde på museet til at belyse børnebegrænsning i Indien etc. Der var også de ikke-udnyttede vægge i de små rum at atge hensyn til. I det hele taget var denne fase præget af mange ture til ambassader, billedarkiver, samt utallige opringninger og meget andet. Kravet om, at en given oplysning og problematik så vidt muligt skulle vises eller ledsages af en genstand, var uomtvisteligt og nok det, som vi ikke-museumsfolk havde sværest ved at bøje os under. I et museumstidskrift er betydningen af genstanden og budskabet blevet udtrykt således: "...only very simple messages can be successfully communicated in an exhibition, in addition to the infinitely sophisticated statements which are inherent in a real object". 1). Eller som det blev udtrykt af et gruppemedlem med museal tilknytning: en udstilling er genstande. Budskabet fremkommer ved sammenstillingen af genstande (design). En genstand er et vidnesbyrd, og en sammenstilling af vidnesbyrd kan være tankevækkende. Vil udstilleren kontrollere sit budskab, kan sammenstillingen udvides med ord. Ligger budskabet langt fra den virkelige genstand (vidnesbyrdet), bør genstanden fjernes og budskabet meddeles i skriftlig form (kata-loget).

Denne indstilling, at genstanden der bliver vist, er det absolut vigtigste, er også noget, som vi genfinder f.eks i Etnografisk Samlings stationære opstillinger. I disse kan man endda, som jeg ser det, spore en vis ændring igennem tiden, men dog uden at grunddogmet har ændret sig væsentligt. De opstillinger, som er lavet under Birket-Smith, er præget af, at

der er et overvældende antal genstande og mindre end minimal tekst. Men mængden af genstande møtter øjet, og man mangler ikke teksten - forklaringerne kunne iøvrigt findes i de kataloger, som museet havde lavet til hver af disse opstillinger. I kontrast hertil står de nye opstillinger, som er præget af meget få genstande og mere tekst end tidligere - selv om den stadig er minimal. Disse opstillinger møtter hverken forstanden eller øjet, og det er en erfaring som jeg ikke er alene om. Den skitserede udvikling er en, der har fundet sted efter samme mønster på andre etnografiske museer f.eks. genfindes den på Britisk Museum. Det er min opfattelse, at der indenfor museumsverdenen er opstået en angst for at overkommunikere, men i dette forsøg på "ikke at overbebyrde" de besøgende opstår der efter min mening en forfladigelse af selve det budskab, som kan formidles.

På grund af denne opfattelse - man kunne fristes til at kalde den genstandsfiksering - medførte det at arbejdet med problematikker som lå uden for traditionel etnografi blev besværligt. Som labyrinten blev gennemarbejdet, opstod der derfor i mange af tilfældene en form for kompromis. Der blev vist genstande, hvis det kunne lade sig gøre - eventuelt nogle som havde mindre berøring med emnet, men som sagde noget om det samfund, som problematikken drejede sig om. Ved børnebegrænsning blev f.eks. brugt små statuer dels af kvinders arbejdsprocesser, dels af en gud og hans kone, som kan kaste onde øjne på gravide kvinder, samt af en familie med to velnærede børn. Kort sagt ting som kunne fange øjet, og dertil blev anvendt mange billeder samt en tekst, som var udførlig, men selvfølgelig

lig ikke alt for lang. I det hele taget var vi meget omhyggelige med at gøre teksterne så let læselige som muligt, fordi det var vores faste mål, at mennesker skulle kunne komme "lige ind fra gaden" og alligevel få noget ud af udstillingen. Men set i forhold til de traditionelle museumsudstillinger er der ikke tvivl om, at vores tekster var både længere og mere udførlige. Og det interessante er, at de besøgende, der var til udstillingen, ikke havde det mindste imod at bruge tid på at læse teksterne.

Hvad vi skulle bruge særudstillingslokalernes tredje rum til blev faktisk afgjort gennem arbejdet med de to andre. Det blev nemlig klart, at selv om kvinders tilværelse er forskelligartet i forskellige samfund, så er der mange og fælles berøringspunkter. Det blev derfor besluttet at rum 3 (se tegningen) skulle bruges til at understrege disse fælles betingelser for kvinder verden over. Det vil sige at rum 3 skulle forene både etnografiske oplysninger og oplysninger om vort eget samfund. De fællesvilkår, som vi behandlede, var bl.a. ægteskab, forventninger til bruden dagen efter, fødsel, børn etc. I det tredje rum blev også skabt en afdeling, hvor børn kunne lege - for vi mente, at dette ville være en forudsætning for at kvinder med mindre børn skulle have fuldt udbytte af udstillingen.

Set i tilbageblik var rum 3 nok det der var mest spændende at lave. Dels havde vi gennem det forudgående arbejde med de andre rum fået etableret en samarbejdsform, dels fordi denne sammenligning også greb ind i vores egen tilværelse. De andre opstillinger kunne laves tildels uden engagement, men i dette sidste rum var det vores eget samfund og dermed også de vilkår,

som vi selv var underlagt som kvinder, som skulle lægges frem. De besøgende, som jeg siden talte med, og de var alle kvinder, anførte ligeledes, at det var det sidste rum som påvirkede dem mest - her var der ingen mulighed for at "stå udenfor og se på".

I det sidste rum blev også opstillet en konklusion, som skulle virke sammenfattende, men personligt synes jeg ikke, at den virkede efter hensigten. Hvad dette skyldes, ved jeg ikke. Dels stod den dårligt, dels tror jeg, at de fleste var så påvirkede personligt af rum 3, at de ikke orkede at tage stilling.

Men selv om det at lave udstillingen tog næsten to år, var det ikke det eneste, som skulle gøres. For at gøre opmærksom på udstillingens eksistens skulle der laves en plakat, og der skulle laves en publikation, hvori vi kunne uddybe nogle af de problemstillinger, der blev taget op på udstillingen. For en udstilling kan kun, ligegyldig hvor lange dens tekster er, forklare dele af eller skitsere en helhed.

Vi havde mange gange diskuteret, hvordan plakaten skulle se ud og var egentlig mest stemt for et fotografi, da en medarbejder fra oplysningsafdelingen, som skulle lave plakaten for os, foreslog, at vi skulle finde en hel masse kvindeting og lave en plakat med dem. Dette medførte at to af os var magasinerne og de stationære opstillinger igennem, for at tage frem hvad vi kunne finde. På den tur lærte jeg mere om museets samlinger end nogensinde før og siden. Vi brugte derefter en dag sammen med museets fotograf. Vi kravlede rundt på gulvet og lagde de indsamlede genstande ud på et smukt stykke orange farvet stof. Siden blev denne menage af genstande som også indeholdt genstande som gruppens medlemmer havde bragt med, fra

fremmede kulturer såvel som fra vor egen, fotograferet og der blev lavet en tekst med udstillingens navn, åbningstider etc.

Ser man på de genstande, som vi indsamlede på museet, er der to ting som træder frem som betydningsfulde. Dels er genstande som har noget med kvinder at gøre groft underrepræsenterede. Dels kan de inddeles i kun to kategorier: husgeråd og smykker. Ud fra dette er der jo nok visse tanker man kan gøre sig, om det kvindebillede, som man har haft mulighed for at formidle på museet. Endvidere siger det også noget om, hvilken indsamlingspolitik man har ført ved genstandsindsamling, og hvem der har foretaget den. Men en refleksion herover må vente til en anden gang.

For at dette ego-trip ikke skal blive for langt vil jeg opsummere arbejdet omkring kvindeudstillingen som hårdt og langvarigt. Det var desuden også på det nærmeste brødløst. Der blev givet penge fra DANIDA, men med den klausul at de ikke måtte bruges til lønninger; da ej heller Nationalmuseet så sig i stand til at give en løn som stod i forhold til arbejdet, må det udførte arbejde betragtes som ren filantropi. Det mest underlige ved denne udstilling var måske nok, at efter den begyndte som vandreudstilling blev den helt museets "ejendom", hvorved skal forstås, at vi der kom udefra ikke mere blev hverken informeret eller spurgt til råds. Men bortset fra dette var det et spændende arbejde, og jeg tror ikke at udstillingen ville være blevet som den blev uden det givne samarbejde.

Planlægning set teoretisk indenfor museumsformidling.

Da kvindeudstillingen blev lavet med henblik på opstilling på museer og blev til i forbindelse med et sådant, falder den efter min mening ind under begrebet museumsformidling. En teoretisk indfaldsvinkel omkring museumsformidling er noget meget nyt indenfor museumsverdenen. Således er den artikel som jeg har anvendt til noget af det følgende fra 1976 og med i første nummer af et tidsskrift som beskæftiger sig med denne indfaldsvinkel.²⁾ Det er i denne sammenhæng væsentligt at bemærke, at denne form for museumsformidling i modsætning til den traditionelle stærkt understreger sit tilhørsforhold til anden undervisningspædagogik. Formidling går i denne nye teoretiske orientering ud på tre ting: at planlægge, samt at gennemføre og evaluere et formidlingsprodukt på en systematisk måde.

I denne forbindelse betyder

<u>planlægning:</u>	Mål og midler i forhold til projektet
	Målgruppe
	Formidlingsniveau
	Medie - medier
<u>evaluering:</u>	vurdering af indsamlede data med henblik
	på at konstatere om det tilsigtede mål er
	nået eller korrektion nødvendig.

(S.Gregersen, 15)

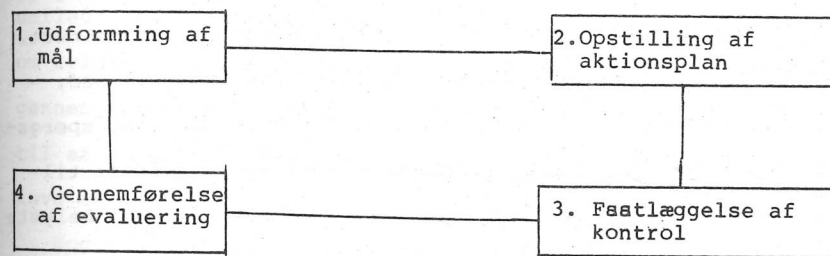
Som hovedpunkter i en formidlingsplanlægning gælder det altså om at fastlægge hvad, og for hvem man vil formidle samt sikre, at det materiale, som man ønsker at formidle med, dækker ens intentioner. Det er væsentligt at bemærke, at det, der her er tale om, er en forhåndsplanlægning af hele formidlingsforløbet med mindre korrektioner undervejs.

Der gøres især indenfor den nye museumsformidling opmærksom på, at man skal drage erfaringer og dermed også have kendskab til

hele det pædagogiske område med dertil hørende undervisnings- teknologi og teoretiske betragtninger om indlæring. Den pædagogik, som vi lavede kvindeudstillingen på baggrund af, gik i store træk ud på at alle, primært voksne, skulle kunne forstå det viste. Vi fulgte devisen: Fortæl først det du vil sige, sig det dernæst og slut af med at forklare det du allerede har sagt. Det er klart at vi egentlig havde et povert grundlag. Måske ikke så meget i det som vi fik formidlet gennem udstillingen, men i det der lå udenfor. Der er ingen tvivl om, at vi med et bedre pædagogisk grundlag kunne have lavet f.eks undervisningsmateriale, aftenskolemateriale etc.

Pædagogik er også vigtig fordi museumsformidling er en form for kommunikation, men karakteriseret ved, at den kun er én-vejs - fra formidleren til modtageren. Det er en proces, hvorved et formidlingsprodukt (oplevelse, viden, færdighed, holdning) overføres til en person og perciperes af denne. 3).

En model af en planlægningsproces og de enkelte fasers indbyrdes afhængighed kommer til at se således ud:

- 1: Formulering af formål og mål, det vil sige en målbeskrivelse.
- 2: Opstilling af aktionsplaner, det svarer til en beskrivelse af handlingsforløb, metoder og midler.
- 3: Fastlæggelse af kontrol. Det er en beskrivelse af, hvorledes de udførte planer kan kontrolleres.

- 4: Gennemførelse af evaluering, det vil sige sammenligning af de opnåede resultater med de tilsigtede mål. Evalueringen kan resultere i en korrektion af et eller flere af de tre foregående trin.

I det følgende vil jeg se nærmere på de fire trin, specielt i relation til planlægning og udførelse af kvindeudstillingen.

Trin 1: Indeholder blandt andet at man ved sin formålsbeskrivelse kan stille forventninger til så vel formidleren, formidlingsinstitutionen og til modtageren af formidlingen. Mens målet er det, som man ønsker at opnå med formidlingsproduktet i relation til modtageren af formidlingen. Målet skal være operationelt, d.v.s. iagttagbart, kontrollerbart og måleligt. (Det er her tydeligt at man har slægtskab med pædagogikken). Målbeskrivelsen er altså en slags programmerklæring.

Der er ingen tvivl om at det dybere mål med udstillingen som blandt andet blev afspejlet gennem dens opbygning, først opstod efterhånden. Vores udgangspunkt var, at vi vidste noget om kvinder i etnografisk sammenhæng, og mente at det kunne bidrage til en forståelse af kvinders stilling også i vor kulturelle sammenhæng. Jeg mener at det var udstillingens force at den udviklede sig efterhånden, for jeg tror at det er svært på forhånd at tilrettelægge et så stort forløb. Det giver også en vis frihed i en situation som vores, hvor man ikke kunne stille krav til institutionen.

Trin 2: Aktionsplanen bør indeholde en beskrivelse af medier, ressourcer som er nødvendige for at realisere planen. Personaleplan, økonomisk plan, materialeplan og en tidsplan. En sådan plan er naturligvis nødvendig, men kan ligeså godt erstattes af et godt bogholderi som sørger for, at de forskellige deltagere gør det,

Trin 3. Er det tilsigtede mål nået? I det givne tilfælde er det tydeligt, at den kontrol, der blev udført af denne art er

med hensyn til om der var sammenhæng og mening i de oplysninger, der blev formidlet. Dette blev gjort løbende på fællesmøder og jeg tror at en samvittighedsfuld planlægning altid vil medføre en sådan kontrol. Men hvordan kontrol kan/skal udføres er naturligvis i generelle henseender afhængigt af mediet og målgruppen. En lærebog er det meget lettere at anlægge de rette kontrolkriterier for end en udstilling.

Trin 4. Kan være en vurdering af formidlingens virkning på formidlingsmodtageren.

alt efter mediet kan hænge mere eller mindre sammen. Men hvis f.eks. den evaluering som har fundet sted under punkt 3 er mangelfuld, og formidlingsmediet er en udstilling med genstande, tekst og billeder, kan det nu være lidt svært.

Ved en udstilling er den eneste konkrete måde på evaluering af den besøgende.

tagelse og interviews. At undlade dette er helt klart en af de helt store fejl, som vi gjorde ved tilrettelæggelsen af udstillingen. Havde vi lavet en evaluering havde vi haft et bilde af, hvordan de besøgende opfattede den som helhed i stedet for de enkeltudtalelser, som vi hver især fik. Vi kunne derved have nået at tage enkelte ting ud af den, som virkede i strid med hensigten og erstattet dem med andre af samme for- midlingsgivende indhold.

Publikumsudtalelser.

som de har forpligtet sig til, og planlægning af denne art er nødvendig, hvis formidlingen skal blive effektiv.

Trin 3. Er det tilsigtede mål nået ? I det givne tilfælde er det tydeligt, at den kontrol, der blev udøvet, kun blev det indenfor formidlingsgruppen, altså en intern kontrol. Nemlig med hensyn til om der var sammenhæng og mening i de oplysninger, der blev formidlet. Dette blev gjort løbende på fællesmøder og jeg tror at en samvittighedsfuld planlægning altid vil medføre en sådan kontrol. Men hvordan kontrol kan/skal udføres er naturligvis i generelle henseender afhængigt af mediet og målgruppen. En lærebog er det meget lettere at anlægge eksterne kontrolkriterier for end en udstilling.

Trin 4. Kan være en vurdering af formidlingens effekt eller virkning på formidlingsmodtageren. Det er klart at fase 3 og 4 alt efter mediet kan hænge mere eller mindre sammen. Men hvis f.eks. den evaluering som har fundet sted under punkt 3 er mangelfuld, og formidlingsmediet er en udstilling med genstande, tekst og billeder, kan det nu være lidt svært.

Ved en udstilling er den eneste konkrete måde at lave en evaluering af den besøgendes indtryk og udbytte gennem iagttagelse og interviews. At undlade dette er helt klart en af de helt store fejl, som vi gjorde ved tilrettelæggelsen af udstillingen. Havde vi lavet en evaluering havde vi haft et billede af, hvordan de besøgende opfattede den som helhed i stedet for de enkeltudtalelser, som vi hver især fik. Vi kunne derved have nået at tage enkelte ting ud af den, som virkede i strid med hensigten og erstattet dem med andre af samme formidlingsgivende indhold.

Skal jeg lave en konklusion på det foregående, er den, at en planlægning er en god ting, og at planlægningsteori indenfor museumsverdenen er en virkelig fornyelse; dog må planlægningen ikke blive for rigid, for så vil den udvikling, der kan ske under tilrettelæggelsen af en udstilling, gå tabt.

Publikumsudtalelser.

Som førnævnt lavede vi ingen evaluering med hensyn til om vi havde nået vores mål, men gennem snak med besøgende på rundvisninger og gennem de udtalelser, som publikum kunne skrive ned, da udstillingen var i Odense (august-oktober 1978), kan man alligevel få et indtryk af de besøgendes reaktion på udstillingen.

Udstillingen blev besøgt af mange, både kvinder og mænd, - og det var tydeligt at mange besøgende kom flere gange. Også rundvisninger, foretaget af et eller flere af gruppens medlemmer, var benyttede, især af de store klasser (8.-10. og derover). Men det var kvinderne som udstillingen påvirkede mest. Det er også helt tydeligt, at de kvinder, som vi talte med, - vi havde nemlig en vagt som var meget ferm til at vise spørgsmålsstillerne hen til de af gruppens medlemmer, der var tilstede, - følte, at det der blev vist i de tre rum også belyste deres tilværelse og samfund.

Ser vi på publikumsudtalelserne fra Odense som en art ustruktureret, spontan response efter en gennemgang af udstillingen, er der flere ting som træder frem, ting som kunne være brugt til en indikation af, hvordan det formidlede var blevet modta-

get og opfattet. Det skal ikke være nogen hemmelighed, at man fra museumsside pure afviser betydningen af disse udtalelser. Hvis man foretager en kvalitativ opdeling af udtalelserne dannes følgende mønster. Mange af udtalelserne var positive tilkendegivelser om at udstillingen var god - med eller uden flere positive adjektiver. Der var selvfølgelig også negative udtalelser med mere eller mindre "friske" adjektiver tilføjet. I denne sammenhæng er de to slags kommentarer de mest uinteressante. Ud over det var der kommentarer, som viste at udstillingens budskab var gået tabt. "Når man ser hvor skrækkeligt u-landskvinden har det, skønner man på hvor godt kvinder har det her". Jeg tror, at det var manglende oplysninger ved indgangen til labyrinten, som førte til disse misforståelser; iøvrigt efterlyser flere udtalelser en guide, som selvfølgelig burde have været lavet. Men hos mange kvinder satte udstillingen skub i deres måde at se vores eget samfund på. "At man som 54-årig arbejderkone har meget tilfælles med u-landskvinder". "Opleves virkelig som én verden"- "Jeg gik her alene- græd, smilede, blev rasende oprørt - det er en udstilling for kvinder om kvinder - som alle mænd bør se". Dette sidste er også et gennemgående tema i udtalelserne, at mænd bør tvangsindlægges til at se udstillingen. Andre forslag går ud på at gruppen bør lave en udstilling om mænd !!!

Nogle udtalelser siger noget om teksterne: "Fremragende billeder, lidt for meget tekst, kræver tid, men den bør man tage". En udtalelse som jeg vil tage som en bekræftelse på, at man godt kan formidle længere tekster. En kritiker af udstillingen havde også en bemærkning om vanskeligheden ved at komme igen-

nem teksterne, - der stod for mange mennesker foran !

Mange udtalelser efterlyste en løsning til de problematikker som udstillingen beskæftigede sig med. "Den er god, men for forsigtig. Den burde i højere grad vise veje til kvinderne og mændene for at ændre deres situation".

Andre kommentarer gik i korthed ud på at den musik, der blev spillet i rum 1, var for høj og generende. Samt at der burdeannonceres noget mere med udstillingen. Begge oplysninger kunne have været anvendt. Nogle af kommentarerne er anonyme og andre en underskrevet med navn og alder. Der er ingen forskel på mænds og kvinders lyst til at udtale sig. Der er dog en markant ting: de fleste der har skrevet er især kvinder i 50'erne og unge i 20'erne. Samt 8.-10. klasser som har været på skoleudflugt.

Det er klart at en gennemgang af publikumsudtalelser ikke kan erstatte en planlagt evaluering, men den kan godt give en indikation af, at det er vigtigt at arbejde videre med en udstilling, også selv om arbejdet principielt er afsluttet.

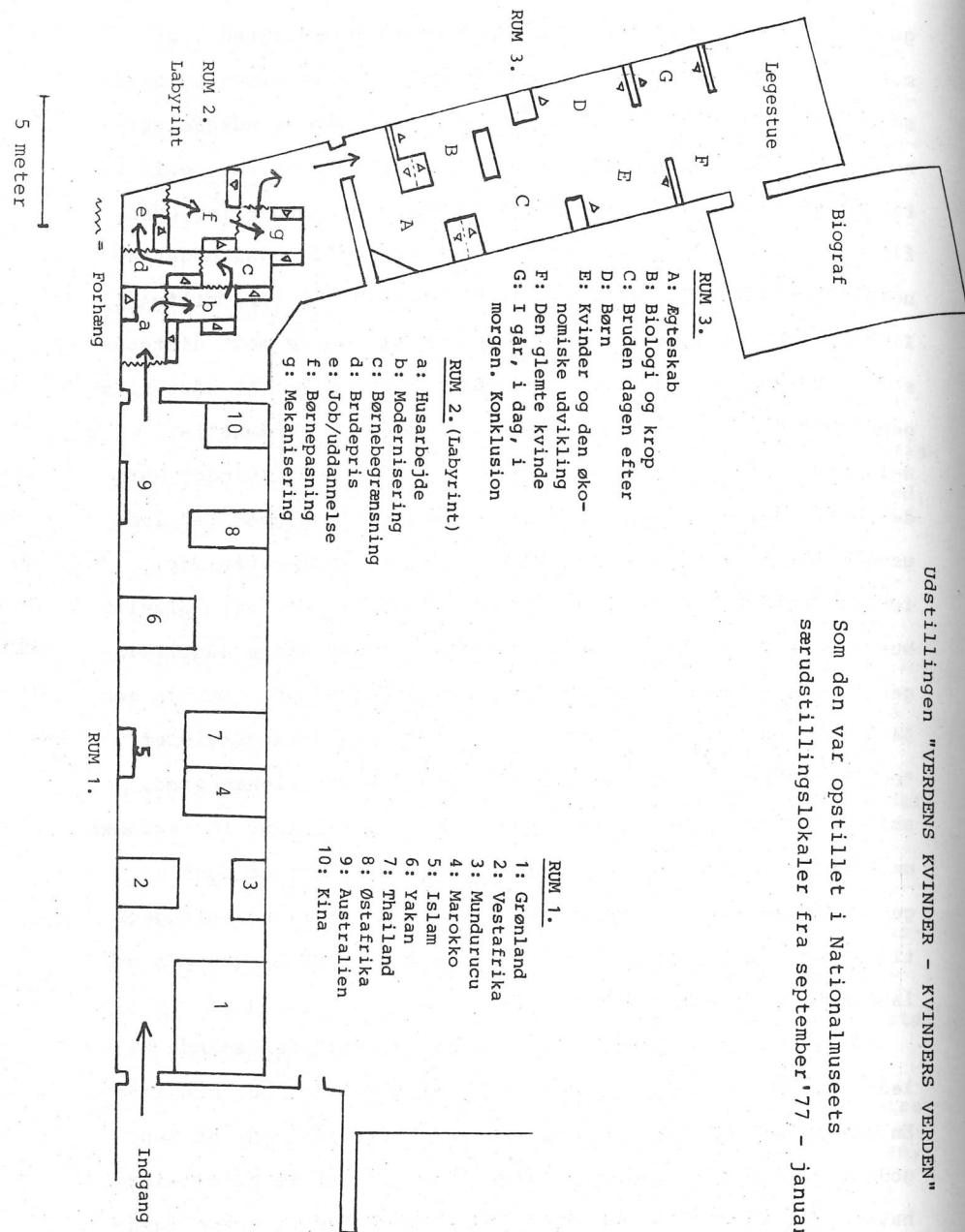
I bevidstheden om at denne artikel kun har afdækket en lille del af de diskussioner, som kunne være taget op angående udstillingen "Verdens kvinder - Kvinders Verden", vil jeg slutte med følgende udtalelse:

"Den er meget stor !"

(Underskrevet: 5.klasse)

Beth Elverdam.

Som den var opstillet i Nationalmuseets
særudstillingslokaler fra september '77 - januar '78.

Litteratur og noter.

- 1). "The Limits of Professional Design" - E.V. Gatacre
Museums Journal vol.76:3, dec. 1976.
- 2) Dansk Tidsskrift for Museumsformidling.
- 3) S. Gregersen: "Museumsformidling teori og planlægning"
Dansk Tidsskrift for Museumsformidling, no.1. 1976.

Anne Bahnson:

SKOLEFORMIDLING PÅ ETNOGRAFISK SAMLING

Siden begyndelsen af 60'erne har det været almindeligt, et etnografistuderende har formidlet etnografien til de danske skolebørn. Dette foregik i form af rundvisninger i museets samlinger. Når man betænker den dårlige akustik der var og er i disse rum, overdådigheden af genstande og de dårlige belysningsforhold, er det ikke svært at forestille sig, at det har været en noget utilfredsstillende oplysningsform, både for omviser og for tilhørere.

Med nyindretningen af afrika-samlingen i 1970 hvor hvert enkelt geografisk område blev tilrettelagt og udformet af den person, som senere skulle omvise i netop dette område, fik museums-omvisningerne en ny form.

I stedet for at gennemgå Afrika fra nord til syd i løbet af en time, kunne lærerne nu vælge et afgrænset geografisk område eller et bestemt emne.

Omviserne kunne nu blive i eet eller måske to rum; samtidig fik vi rådighed over et stort bord med stole, så eleverne kunne sidde ned og få demonstreret de museumsgenstande vi havde fået at arbejde med.

Ved at få tingene ud af monterne, og vise hvordan de har været anvendt, fratager man dem måske deres tidligere status af kunst-genstande eller kuriositeter. De bliver pludselig levendegjorte, og kan give tilhøreren en fornemmelse af deres tidligere

nødvendighed og brugbarhed i den pågældende kultur.

Næste fase blev nyopstillingen af eskimo-samlingen, hvor der i tilknytning og direkte forlængelse heraf, blev indrettet en skolestue samt en biograf. Og med oprettelsen af skolestuen, mener jeg, at den egentlige museumsundervisning med et pædagogisk sigte startede.

Det følgende er skrevet på grundlag af de erfaringer, jeg selv har erhvervet mig gennem ca. 10 års om- og undervisning på Etnografisk Samling, og kan derfor ikke tages som et udtryk for den samlede erfaring indhøstet på E.S.

Hovedparten af de klasser der bestiller undervisning i emnet Grønland er 3-5 klasser. I en forudgående samtale med læreren gør jeg denne klart, at børnene bør besøge museet i midten eller slutningen af det undervisningsforløb hvor de behandler det ønskede emne. Er det en skole i Københavnsområdet, beder jeg læreren besøge samlingen inden besøget, så han/hun er fortrolig med, hvad der findes i de enkelte udstillingsrum. Desuden gør jeg opmærksom på de emne-ark, der er udarbejdet; ark som behandler helt konkrete emner i tilknytning til udstillingen.

I håb om at lærer og elever er velforberedte den pågældende dag, henter jeg flokken i forhallen i Ny Vestergade.

Det skal lige indskydes her, at børnene ofte op-

fatter een, ikke som lærer eller vikar, men som en eller anden museumsgenstand eller et eller andet diffust med betegnelsen "Nationalmuseet".

Vi skal nu stå over for hinanden een eller to timer, vi kender overhovedet ikke hinanden, de ved ikke om jeg er "skrap" eller om montre-alarmerne går i gang hvis de rører ved mig. Jeg kender ikke de uheldige elementet eller de kvikke hoveder. Så i de minutter der går, fra jeg ser dem i forhallen, til de sidder bænket på hver sin stol i skolestuen, foretager jeg et observationsstudie af de 24 børn i lyn-tempo, så jeg nogenlunde får dannet mig et skøn over "hvordan de er" når vi starter.

I de første ca. 5 min., inden jeg rigtigt går i gang med den egentlige undervisning, prøver jeg børnene, for nogenlunde at vide hvilken baggrund de kommer med, og hvor meget de på forhånd ved. Uden disse oplysninger udtrykt af børnene selv; uden at de egentlig selv ved, at jeg krydsforhører dem, kan jeg nemlig ikke tilrettelægge undervisningsforløbet, så de får det maximale udbytte af det. Når dette forspil er færdigt, starter jeg en dias-serie, som jeg viser på dagslysskærm, så der er lyst i rummet hele tiden.

Serien viser en række dagligdags situationer i et Vest-grønlandsk fangersamfund for ca. 250 år siden. De redskaber der anvendes i den pågældende situation

hiver jeg frem fra skabet, og får børnene til at fortælle hvad det er, hvad det er lavet af og hvordan det har været brugt. Der foregår altså til stadighed en dialog mellem mig og børnene, og jeg forsøger at få alle børnene med i denne dialog og aktiverer dem ved at henvende mig til dem allesammen, så der ikke sidder nogle og brænder inde med noget de gerne ville have sagt.

De får lov til at røre ved tingene og prøve deres anvendelse; bore huller med buebor, bore ild med ildbor (dog uden resultat) osv. På denne måde håber jeg at kunne give dem et indblik i en anden teknologisk anvendelse, og at fratage dem lidt af den opfattelse, at det kun er vores egen, der er den eneste brugbare. Da børn i denne aldersgruppe er meget spørgelystne, kommer vi ofte vidt omkring i relevante, og til tider også for det egentlige emne, mindre relevante ting. Alt i alt er børnene meget begejstrede, motiverede og ivrige efter aktivt at deltage i undervisningen. Som supplement til undervisningen, har vi på E.S. ca. 12 timer film fra Netsilik-eskimoerne delt op i 1/2-times film, der viser særlige arbejdsaktiviteter året rundt, og man ser nøje tingenes anvendelse i de rette omgivelser.

Større skoleklasser, 10 klasse, gymnasieklasser, HF og seminarieklasser, beder ofte om særlige emner, idet museumsundervisningen skal supplere andre

skolefag eksempelvis religion, historie o.m.a. Som emner kan nævnes livsopfattelse, nordboer, fangst-metoder, børneopdragelse, kvindens stilling.

Jeg kan naturligvis med de større klasser komme ind på, hvordan det gamle fangersamfund var i økologisk balance, mens indførelsen af den moderne teknolo-gi har medført rovdrift på de naturlige ressourcer. Hvordan sammenstødet mellem det gamle fangersamfund og den danske kolonialisme har medført mindreværds-komplekser og fremmedgørelse overfor eget sprog og kultur. Og komme ind på de senere års fremvækst af den grønlandske nationalisme.

Men det er ikke kun de førømtalte normale skole-vante elever som uden besvær kan indgå i et pædagogisk undervisningsforløb, jeg underviser.

Henvendelser fra institutioner under forskellige former for handicappede har vist, at der er behov for specialundervisning af disse børn og unge.

Til disse specialgrupper hører adfærdsvanskelige, åndsvage, blinde og døve. Disse børn og unge kræver naturligvis helt specielle undervisningsmetoder, men med de materialer og midler jeg kan tage i brug, har jeg erfaring for, at netop disse grupper har meget stort udbytte af besøget i Etnografisk Samlings skole-stue.

I rundvisningernes tid, havde vi ofte lærere der, når de skulle have sig en fritime, tog en tur på Nationalmuseet. Børnene var uforberedte, til tider

havde de overhovedet ikke beskæftiget sig med emnet, og var absolut ligeglade med hvad der foregik.

Disse klasser er heldigvis sjældne nu, bl.a. fordi vi gør opmærksom på, at museumsbesøget bør være et led i skolens undervisning.

Men skoleformidling er ikke kun museumsundervis-ning. De fleste besøgende skoleklasser går stadig selv gennem udstillingerne. Derfor bestræber vi os på at gøre nyopstillinger så overskuelige og pæda-gogiske som muligt. Genstandene belyses med fotos og instruktive tegninger, så børnene, forhåbentlig med de førømtalte emne-ark i hånden, er i stand til selv at gå igennem udstillingerne med rimeligt ud-bytte.

En helt tredje måde at formidle etnografi-n til skolebørn er at tage ud på skolerne og deltage ak-tivt i skolernes feature uger, hvor hele skolen deltager i et ugelangt emnearbejde. Underviseren fra E.S. tager ud på den pågældende skole i een eller flere dage, og bidrager med sin viden, i det plan-lagte program for feature ugens forløb.

Vi har i løbet af de sidste år erfaret, at muse-ums undervisningen er et berettiget og for eleverne relevant supplement til skolens undervisning. Så det er mit meget store ønske, at skolerne i langt større omfang, end det nu er tilfældet, vil benytte sig af muligheden for, at få børnene undervist i andre

lokaler og omgivelser, af andre stemmer, og af personer med en anden baggrund og indstilling til det pågældende emne.

Etnografisk Samling er et sted, der viser hvordan folk i andre verdensdele har boet, hvilke redskaber de har brugt, hvilken kultur de har haft. Men vi håber, ved at fortælle børnene disse ting, at vi har givet dem lidt bedre mulighed for at forstå nogle af de politiske, økonomiske og kulturelle konflikter, der eksisterer eller opstår i mange af disse "eksotiske" lande i dag.

Anne Bahnson

"HVAD HAR DU LÆRT PÅ INSTITUTTET I DAG?"

Den fuldstændige og uforkortede beretning om hvorledes KKC.BAST fødtes og skabte bestselleren: "Hvad har du lært i skolen i dag?"

Forhistorien.

30. august 1979 udkom på forlaget "Skarv" en bog med titlen: "Hvad har du lært i skolen i dag?". Bogens forfatter er KKC.BAST, et pseudonym, der dækker over 7 studerende.

Denne gruppe har sin oprindelse helt tilbage til efteråret 1976, hvor Susan Whyte kørte et 2.dels-kursus i "socialisering og familiestruktur". Kurset var en fortsættelse af Susan's kvindeturser. Det formede sig først og fremmest som en gennemgang af antropologiske socialiseringsteorier og teorier om uddannelse i u-lande. På holdet blev der dannet en række emnegrupper indenfor socialiserings-problematikken. Her opstod den gruppe, der senere skulle blive til skolebogsgruppen.

Vi ønskede at beskæftige os med socialisering i kolonialistisk sammenhæng. Det kom konkret til at dreje sig om uddannelsessystemer i u-lande, specielt i tidligere kolonier.

Vi arbejdede meget med bogen: "U-bildning. Skola och samhälle i Kina, Kuba, Tanzania och Vietnam." af Lilian Levin m.fl. (forlaget Raben och Sjögren). Vi kikkede også på Grønlands uddannelsessystem.

Gruppen mødtes både på instituttet og privat. Særlig det sidste, samt nogle lækre frokoster, gav gruppen en social basis, som har været med til at holde den sammen. Vi fungerede ikke blot fagligt, men også socialt godt sammen.

I vores diskussioner kom vi ind på, hvor tosset det er, at vores viden kun bliver formidlet til andre på instituttet (og ofte ikke engang det). Det akademiske miljø og det "videnskabelige" sprog på instituttet er nogle af grundene til denne kedelige tendens. Vi var enige om, at vi gerne ville bryde dette, og lave noget, som kunne bruges ud over vores egne cirkler.

Dette blev dog i første omgang ikke til noget. Gruppens arbejde løb ud i sandet ca. marts 1977, på grund af ????

I november 1977 var en fra gruppen privat sammen med sin mands fætter, som er forlægger på forlaget "Skarv". Denne fætter havde planer om at udgive skolebøger for de mindste klassetrin i folkeskolen, om skoler på forskellige tidspunkter og i forskellige lande. Hans idé var tre bøger: 1) Vores bedste-forældres skole 2) U-landsskole 3) Vores danske skole i dag.

Vi mødtes for at finde ud af om det var noget, vi kunne lave. Selvsikre, selvbevidste osv. som vi er, blev vi meget hurtigt enige om, at det kunne vi sagtens. Vi var enige om, at beskæftige os med bog 2): U-lands-skole (det var sgu osse mest oplagt).

Vi fastlagde næste møde til 5. januar 1978. (Julen stod for døren med al dens stress og jag (og øl og snaps). Til det næste møde skulle vi så gøre os nogle tanker om, hvordan sådan en bog kunne opbygges.

Indholds- og strukturdiskussioner.

Det eneste, der lå fast i begyndelsen, var, at vi skulle fortælle børn i Danmark lidt om (alt om?) hvordan det er at gå i skole i nogle andre lande. Vi blev forbløffende hurtigt enige om, at en af vores hovedmålsætninger for bogen skulle være at få danske børn til at sætte nogle spørgsmålstegn ved deres egen skolegang; finde ud af at der er mange forskellige måder at lære på, og at deres egen skoleform ikke er den eneste, og måske endda ikke nødvendigvis den bedste. I hvert fald ikke for alle børn alle steder og til alle tider.

Dette førte naturligvis direkte over i diskussioner om forholdet mellem skole og samfund i forskellige samfundstyper, forholdet mellem skole og hjem, og forholdet mellem skole og børnenes hverdag udenfor skolen, både nu og senere i livet.

Vi gjorde en hel del ud af undervisningens konkret kvalificerende indhold: Lærer alle børn noget de kan bruge senere, eller er uddannelsesforløbet kun tilrettelagt for de få, som har mulighed for at læse videre og få en såkaldt højere uddannelse? Hvilken fremtid for børnene sigter skolen på? Her burde vi have haft diskussioner om skolens ideologiske funktion, og eventuelt rent heuristisk adskilt de to funktioner. Det hav-

de vi måske også, men så har vi glemt det nu. Skolens ideologiske prægning af børnene var vist nærmest noget, vi i begyndelsen betragtede som selvfølgelig, og det var nok en af grundene til, at vores strukturdiskussioner blev så lange og rodede. Og at slutresultatet muligvis undertiden forekommer lidt nytte-filosofisk?

Det næste vi var eller blev enige om, var altså, at SKOLEN ikke kunne forstås i sig selv, men måtte betragtes i sin historiske og samfundsmæssige sammenhæng (bvadr, men kan I sige det kortere og klarere? - eller bedre?).

Såvidt så godt. Vi skulle fortælle børn om børn og deres umiddelbare opfattelse af familie, skole og samfund.

På dette tidspunkt (eller tidligere?) begyndte vi at tilgodese gruppens allerede eksisterende viden, interesser og billedmateriale.

Her dukkede også spørgsmålet om tekststrategi op: Formen måtte ikke få folk til at blokere for det indhold, vi gerne ville formidle.

Dette havde konsekvenser for vort landevalg. Kina var selvfølgelig oppe at vende, men blev hurtigt droppet på grund af manglende viden og interesse, samt manglende muligheder for at finde ud af, hvad der egentlig skete og sker (1977). Cuba var absolut en mulighed, syntes vi, men blev af både strategiske og praktiske grunde skiftet ud med Tanzania. "Jels var Tanzania "nærmere" rent u-landshjælpsmæssigt, dels fik gruppen et nyt medlem, som havde både viden om og et fremragende billedmateriale fra Tanzania. (Disse billeder brændte desværre senere, sammen med hans hus).

Allerede her må vi have gjort os visse overvejelser over bogens struktur, men når man to år efter ser tilbage på processen, er det ret vanskeligt at sige præcist, hvad der gik forud for og betingede eller/og var betinget af hvad og/eller omvendt. (Sig så ikke, vi ikke har fattet dialektikkens væsen).

Vi havde en vis idé om at dække forskellige samfundstyper, og samtidig også, af salgsmæssige grunde, ønsket om en vis regional spredning.

Gruppen besad tilsammen megen viden om missionsskoler (Peru), koloniskoler (Grønland og Pakistan), samt et "løsningsforsøg" (Tanzania). Hvilke sammenhænge kunne disse lande indgå i?

Vi måtte også have et i-land med, men mente ikke vi kunne bruge Danmark, da de to andre dengang planlagte bøger (bedsteforældre, nutidsbørn) skulle handle om Danmark. Vi valgte Japan, fordi konkurrencen i dette land virker ekstrem. Japan gav os mulighed for at vise hvilke konsekvenser nogle nuværende tendenser i det danske skolesystem eventuelt vil kunne få. Bortset herfra findes der i Danmark mange velkendte variationer, f.ex. lilleskoler, friskoler og Tvindskoler, som måske kunne tilsløre generelle tendenser.

Under struktureringsdiskussionerne dukkede landene efterhånden klarere frem. Vores forlægger mente, at for danske børn ville det være yderst interessant at have netop Grønland med. Dette passede tilsyneladende fint, for to af os havde netop arbejdet med skoler i Grønland. Efter mange og lange samtaler fandt vi dog ud af, at Grønland ikke rigtig kunne indpasses i vores foreløbige struktur. Og forresten var der allerede skrevet myriader af sider om børn i Grønland. Derimod kunne gruppens allerede eksisterende viden anvendes og overføres til et "løsningsforsøg", nemlig Inuit-skoler i Canada.

Et gruppemedlems interesse for Sydafrika fik simpelthen alle brikkerne til at falde på plads. På dette tidspunkt mente vi nærmest vi var geniale, ganske vist måske ved en tilfældighed. Det mener vi nok stadigvæk, omend vi har droppet udtrykket "tilfældighed" og erstattet det med "grundig viden".

Resultatet af vores mange og lange strukturdiskussioner skulle gerne fremgå af følgende skemaer:

Processer:

1. Indtrængen
Underlægning | 2. Konsolidering
Reproduktion | 3. Løsningsforsøg |
|-------------------------------|----------------------------------|-------------------|

Perspektiver:

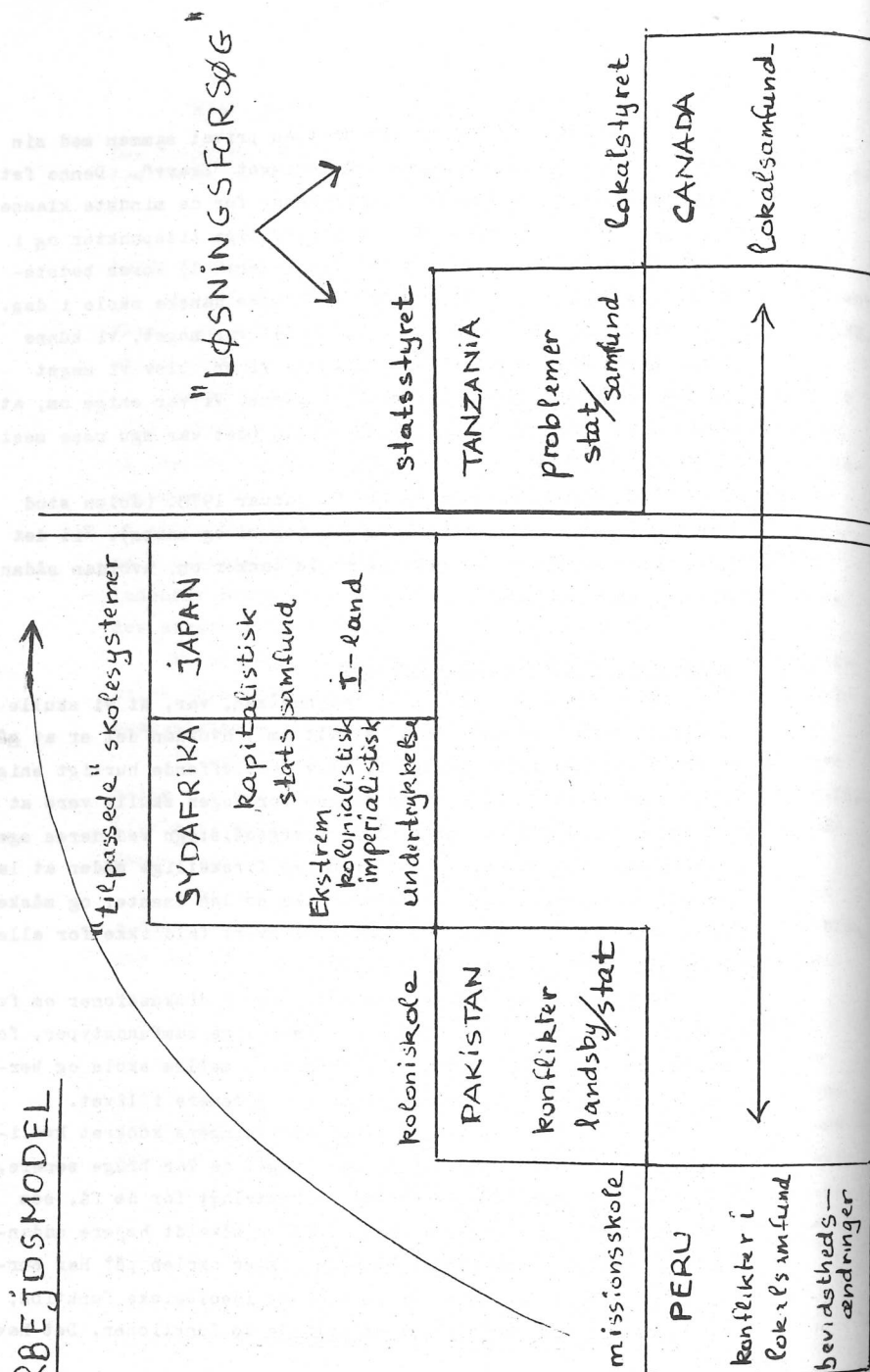
Peru: Sociale normer, lokalt perspektiv, psykologisk perspektiv, konsekvenser.

Pakistan: Skolens mistilpasning til lokalsamfundet og dets reproduktionsbetingelser. Konsekvenser (tilsigtede?): intern kolonialisme, integrering i nationalsamfundet.

Sydafrika: opretholdelse : Staten, udbytnings-
Japan: konkurrence : relationer

Tanzania: Tilpasning af skolen til lo- : statsligt initiativ
Canada: kalsamfundets reproduktions- : lokalt initiativ
betingelser

ARBEJDSMODEL

Præcision af målgruppen og formidlingsmetoden.

I første omgang ønskede forfatteren en bog til 1.-3. klasse. Dette ændrede vi hurtigt til 3.-5. klasse. "Vels fordi vi mente det var svært at illustrere vores struktur og problemkomplekser på en tilfredsstillende måde for 1.-3. classes børn. Dels fordi der mangler orienteringslitteratur på 3.-5. klassetrin.

Spørgsmålet var så, hvordan vi skulle præsentere stoffet.

Vi havde 6 forskellige lande at skrive om, og i starten havde vi en idé om at have en gennemgående figur i hele bogen til at binde historierne sammen. Vi forestillede os: en dreng, en pige, en pige og en dreng (å la "Søren og Mette i Lapland" el. lign.), en tegnet fælleskønsfigur (kønsrollediskussioner). Denne eller disse skulle rejse fra land til land og stille spørgsmål til, og tale med, vores personer i historierne, - spørgsmål, som vi kunne tænke os, danske børn ville stille. Det fandt vi dog snart ud af var en dårlig idé. For det første fik vi af vores forfatter at vide, at det var en temmelig forslidt og banal metode. For det andet ville det blive svært at undgå en vis etnocentrisme, idet de spørgsmål, man kunne stille, ville tage udgangspunkt i danske børns situation og forestillinger. Vi ville ikke kunne skildre vores personers situation, oplevelser, tanker og holdninger set ud fra deres egne forudsætninger og præmisser.

Derfor valgte vi at skrive små historier, hvor vi for hvert land fortalte om et bestemt barn. Denne hovedperson skulle være på samme alder som de danske børn, bogen henvender sig til. På den måde ville det give dem en chance for dels at parallelisere med deres egen situation, dels at drage sammenligninger mellem de enkelte historier og således se dem i sammenhæng.

I nogle af historierne fandt vi det nødvendigt at have andre, erfarne, personer end barnet til at komme med f.eks. væsentlige historiske oplysninger, måske i form af en fortælling om, hvordan det var før i tiden. Eller en, der kunne kommentere og sætte ind i en større sammenhæng. Ved at skrive om bestemte personer kunne vi lettere gøre "abstrakte" problemstillinger konkrete og nærværende.

Sprogligt bestræbte vi os på at skrive enkelt og letfor-

ståeligt, uden brug af lange og svære ord, og ved at skrive i korte hovedsætninger, fremfor at bruge for mange bisætninger.

For at få en fornemmelse af sværhedsgraden lånte vi også bøger på bibliotekerne for børn i den omtalte aldersgruppe, men det gav os ikke meget. Vi aftalte i stedet at afprøve det vi skrev på forhåndenværende 10-11årige børn hen ad vejen.

Sidetallet måtte ikke være for stort. Af tekniske grunde skulle det kunne deles med 16. De 80 sider, bogen efterhånden kom op på, var absolut maximum for, hvad man med rimelighed kunne forvente, at børn i den alder kunne læse og koncentrere sig om, trods mange illustrationer. Således havde vi i gennemsnit ca. 14 sider til hver historie, svarende til en tekst på 2-3 maskinskrrevne A4-sider. Det gav da også anledning til svære grublerier over, hvordan vi kunne begrænse denne tekst.

At skrive. - Vor arbejdsform.

Da vi havde diskuteret os frem til en struktur for bogen, droppet Søren og Mette, og aftalt et sideantal, som vi hver især kunne disponere over, samlede vi det manglende materiale ind fra områderne. Det var materiale lige fra historiske beretninger til FN-statistikker over sundhed og uddannelse.

Så sad man dér. Med en masse konkret viden om landbrugsafgrøder, familiestrukturer, roller, politiske kampe, lokalhistorie, fremtidsperspektiver osv. Afsnittene måtte kun fylde 2½ A4-side, og de måtte ikke virke opremsende.

Problemet klaredes ved ikke at tænke for meget på de eksakte facts. I hovedet blev det til holdninger, ydre betingelser, til et univers, indenfor hvilket historierne skulle foregå. Vi havde i forvejen aftalt, om hovedpersonen i den enkelte historie skulle være en pige eller en dreng. Opgaven var at bygge en dagligdag op omkring denne hovedperson. Skolens forhold til lokalsamfundet ville vi beskrive ved forholdet mellem de holdninger og praktiske kundskaber, ungerne lærte i skolen, og det, der var brug for i lokalsamfundet. Det skulle udtrykkes ved hjælp af børnenes oplevelser af familien og af deres egen situation. Vi bevægede os således indenfor nogle meget fastlagte rammer, og følte karakteristisk nok at 2½ side var alt for lidt plads.

På dette tidspunkt rodede vi os ud i forskellige holdningsproblemer. Hvordan skal man beskrive og forklare virkeligheden, f.eks. vold, til en 10-11års unge? Problemet kan exemplificeres ud fra det med hensyn til vold mest ekstreme afsnit, Sydafrika:

1. gang afsnittet blev skrevet var der en talen ned til børn, tuttenutteri. Det blev opgivet på halvvejen: Sød vold! Det skal nok ende lykkeligt! Latterligt! Papirkurven, om igen.
2. gang. Afsnittet blev ubehageligt. De døde som fluer, og det var synd for dem. Hvem kan bruge medlidenhed til noget som helst? Hvad var det, der var galt? Ville man skrive til en voksen på den måde? Hvorfor så til børn? Om igen.
3. gang prøvede jeg at fortælle i en kort form. Tænke i staccato. Ingen følelsesladet holdning fra min side. Jeg ville bruge underdrivelse som et middel. Vreden blev lagt i munden på een person, som også skulle give ANC's holdning til kampen: Et land både for sorte og hvide osv. Racisternes forsvar for apartheid citeredes fra taler i Nationalforsamlingen. Resultatet var ramt præcist. Folk, der læser det afsnit, skal blive vrede, og ikke sidde og flåbe.

De to førstskrevne afsnit af bogen blev kritiseret, så de med hensyn til tone og holdning kunne bruges som eksempler for de øvrige. Efterhånden som afsnittene blev fremlagt, blev de rettet og koncentreret. Vi kunne overhovedet ikke overholde de 2½ side, som vi havde aftalt. Vi syntes allesammen, at det afsnit, vi selv havde skrevet, absolut ikke kunne skæres mere ned, og at de andre godt kunne "gi' en side". Det tog tid. Om og om igen. Vi mødtes hver uge, og det tog mange måneder. Det er idag umuligt at pille et afsnit ud og påstå, at det er lavet af en enkelt.

De sociologiske og politiske konsekvenser af sætninger blev diskuteret: Hvorledes kan befolkningens mistro til Ujamaa placeres i teksten, så det ikke tager sig ud som afstandstagen? Vi havde problemer med at undgå at overdramatisere ("De dumper og dør") og alligevel få hovedtendensen med i det japanske skolesystem. Forholdet mellem race og klasse i Sydafrika fremstod som et sprogligt problem: Hvorledes skal man beskrive en klassekamp i et racistisk samfund på en enkel måde, således at den ikke

fremstår som en kamp imellem to racer?

Da vi langt om længe kunne læse alle teksterne i sammenhæng, blev vi i stand til at præcisere og koordinere visse sidetemaer. F.eks. gik arbejdsmigration på en eller anden måde igen i de fleste afsnit i bogen. Vi bearbejdede det derfor, så det blev klarere. I Pakistan, hvor det var bortcensureret af pladshensyn, tog vi det op igen. I Tanzania og Canada fremdrog vi de træk ved en selvcentreret udvikling, som kan modvirke migration.

Vi rundede bogen af, så skolen i Canada tydeligere fremstod som en modsætning til missionsskolen i Peru. Inuit-børn går i skole for at lære, men det er ting som kan bruges i dagligdagen, da skolen er opbygget ud fra Inuits egne behov og ønsker. Målet med Inuit-skoler er da også at styrke lokalsamfundet, hvorimod missionsskolen virker nedbrydende, og skaber kiv og kævl i området.

Da vi efterhånden fik hele billedmaterialet, førte det til at nogle småting måtte ændres, f.eks. blev pigen i Japan til en dreng. Visse handlinger måtte derfor osse ændres.

Billeder. Lærervejledning. Kritik af arbejdsform.

Vi troede ikke det ville volde os problemer at skaffe billeder, men især billederne til Canadaafsnittet skabte vanskeligheder. Vi gik på billedarkiver og -bureau'er, henvendte os til fotografer, der havde opholdt sig i de områder, vi beskæftigede os med, gik til MS, spurgte venner og bekendte, og endelig skrev vi til institutioner og organisationer. Med hensyn til Canada virkede især den sidste metode. Vi skrev til indfødte organisationer og til regeringsinstitutioner. Det var en besværlig kommunikationsproces, som ikke blev lettere af de mange poststrejker i Canada i den pågældende periode.

I en sådan situation er det vigtigt at vide nøjagtigt hvilke billeder man skal bruge. Til sidst skrev vi efter billeder, som vi havde set i tidsskrifter og bøger. Først da lykkedes det dog kunne vi ved denne metode ikke tillade os at være for kræsne.

Til de næste bøger vil vi sikre os, at vi har et nogenlunde billedmateriale før vi går i gang, for at undgå forhaling af "produktionstiden" og de nedture dette medfører.

Allerede da vi havde fastlagt bogens struktur, blev vi klar over, at den skulle ledsages af et lille hæfte til brug for lærerne (og eventuelle kvikke elever). Vi mente, bogen ville være lettere at anvende, hvis der fulgte noget baggrundsmateriale med.

Dette hæfte skulle gøre rede for hvad vi ønskede at formidle med bogen, komme med faktiske oplysninger om det enkelte lands historie, politik, økonomi osv. i det omfang, vi fandt nødvendigt. Vi ønskede også at fortælle hvilke kilder, vi havde anvendt, og supplere med yderligere litteraturhenvisninger, til både elev og lærer.

Selvom vi således ret tidligt vidste, at der skulle følge en lærervejledning med bogen, varede det dog længe, før vi gik igang. Dette var ikke blot en følge af dårligt arbejdstempo, men vi måtte have en færdig tekst for at vide, hvad vi skulle vejlede med.

Nu er også dette hæfte ved at tage form. Vores første opgave var at få formuleret en fælles introducerende og forklarende indledning til bogen. Det var drøjt, men ligger nu klart. Også de enkelte landeafsnit er ved at være færdige, så måske til jul....

Arbejdsprocessen ved lærervejledningen var den samme, som vi havde anvendt ved selve bogen: Vi skrev oplæg til de enkelte møder, gennemgik dem, kritiserede dem, fandt ud af hvad vi kunne bruge, skrev nye oplæg osv.osv., og endte med at formulere den endelige tekst i fællesskab.

Sådan en arbejdsform tager tid. Den kræver af deltagerne, at alle overholder indgåede forpligtelser, hvis man ikke skal spille hinandens tid altfor meget. Det havde vi svært ved, og det gjorde at vi i perioder mere eller mindre tabte lysten - det trak i langdrag...

Med så stor en gruppe er det vanskeligt gennem så lang tid at kunne finde en fælles mødedag hver uge, eller bare hveranden.

MEN: Ingen af os ville have magtet opgaven alene, og vi har alle lært utrolig meget ved at arbejde kollektivt, blandt andet at formidle komplekse problemstillinger i et letfatteligt sprog uden at oversimplificere så sammenhænge går tabt.

Samarbejdet med forlæggeren. Normalia.

Samarbejdet med forlæggeren har været noget af det mest uproblematisk ved hele projektet, først og fremmest p.gr.a. hans person. Uden at vi mener os kompetente til at sige noget generelt om, hvordan den ideelle forlægger ser ud, er det ubetinget en fordel at hun/han er i besiddelse af en stor portion tålmodighed. Dette kriterium opfyldte vores forlægger tilfulde, både hvad angår at høre efter, hvad andre mennesker (os) siger, og også mht. vores manglende disciplin omkring mødetidspunkter og deadlines, og de til tider uendelig lange ventepauser undervejs.

En anden grund til at samarbejdet er gået så gnidningsløst er, at forlæggeren har blandet sig utrolig lidt i selve arbejdet. Det gælder såvel indhold som form. Da vi startede arbejdet med bogen, forelagde vi ham en strukturskitse, som vi gennemdiskuterede med ham. Han gjorde kun indsigelser mod de mest vilde af vores ideer, og vi snakkede os frem til bedre løsninger. Rent politisk gav han ingen rammer for hvad vi kunne eller måtte skrive. Det var indlysende, at det ikke var en god idé at skrive "rød front, og hva'be'har'" på hveranden side. Der måtte være andre og bedre måder at formidle et politisk budskab eller en problematik på. Forlæggeren var direkte imod, at der kom en pædagogisk konsulent med i arbejdet. Hans erfaringer med sådanne, fra tidligere arbejde på store forlag, var ikke særlig gode.

Det var selvfølgelig rart, at der således ikke var andre begrænsninger på vores arbejde, end dem vi selv lagde; men samtidig skabte det også en usikkerhedsfølelse. Hvad nu hvis hele lortet blev afvist som ubrugeligt, efter at vi havde gjort så stort et arbejde? Hvilket tilsyneladende lader til at være et problem for andre skolebogsforfattere. I og med gruppens størrelse fik vi dæmmet op for disse usikkerhedsfølelser. Vi holdt løbende kontakt og møder i ny og næ med forlæggeren, som således hele tiden var informeret om projektets øjeblikkelige status, så vi kunne få svar på de forskellige praktiske spørgsmål, der dukkede op undervejs. Det må anses for sandsynligt, at et så løst forhold til forlaget kun er en fordel, hvis man arbejder flere personer sammen. Hvis det havde været en enkelt person, der havde skrevet bogen, havde det været nødvendigt med betydeligt klarere og aftalte rammer for bogens indhold, før skriveriet startede.

Derimod var forlæggeren meget aktiv i den lay-out-mæssige side af sagen. Dette arbejde foregik sådan, at vi hver især kom med et lay-out forslag til det afsnit vi nu havde mest tilknytning til. Dette forslag gennemarbejdede forlæggeren, og kom så med ændringsforslag. Arbejdet foregik som et samarbejde mellem den enkelte forfatter og forlæggeren, der så sammen præsenterede deres opsætning af tekst og billeder for gruppen til videre kommentarer.

Korrekturlæsning af diverse prøvetryk af teksterne fandt sted i plenum, idet det er utroligt så mange småfejl, der kan snige sig ind. Men ved fælles anstrengelse lykkedes det næsten at få taget livet af sætternissen. (Næsten, fordi nissen, på trods af alt, forårsagede at der måtte lægges "erratasedler" i samtlige svenske udgaver).

Der opstod tekniske problemer omkring billedmaterialet. Vi var blevet enige med forlæggeren om at vente med at tage stilling til, om bogen skulle trykkes i farver eller sort/hvid. Til vores skuffelse besluttede han sig til, at den skulle holdes helt i s/h, idet han mente, at der var for få farvebilleder til, at den meget dyre farvereproduktions teknik kunne betale sig. Hvis der skulle være farvebilleder i bogen, ville den være så dyr at producere, at det ville være nødvendigt at sælge værket også udenfor Danmark for at opnå et tilstrækkeligt stort oplag til at trykkeudgifterne kunne holdes på et rimeligt niveau. Samtidig viste det sig, at det var betydeligt lettere at afsætte bøger med farvefoto end s/h på det internationale bogmarked. Så vi så, udover det rent æstetiske, en fordel i at bogen blev i farver, idet det ville "tvinge" forlaget til at afsætte vidunderet udenfor kongeriget, hvilket vi af indlysende grunde gerne ville have.

Vi besluttede os derfor til at forsøge at overtale "stodderen" til at lade den udkomme i farver. Det lykkedes os at skaffe flere farvebilleder, og den rare mand lod sig forføre af vores vedvarende talestrøm og lovprisninger af det fortryllende i vores farvebilleder, ligesom disse på forunderlig vis ville fremhæve den utrolige kvalitet, der var i de s/h billeder. Resultatet blev at hvert andet opslag (dobbeltside) blev i farver og hvert andet i s/h. Dette skabte øjeblikkelig en del nye lay-outmæssige vanskeligheder, men lykkedes alligevel.

Udfærdigelsen af forlagskontrakten voldte også problemer. Først og fremmest fordi ingen tilsyneladende kunne fortælle os, om vi blev snydt eller ej. Vi løste problemet ved sammen med forlæggeren at konsultere Dansk Forfatterforenings advokat, hvor vi gennemgik et kontraktudkast, som forlæggeren havde lavet, og foretog de nødvendige korrektioner. Dette var tilfredsstillende for alle parter - og så var den juridiske bistand vederlagsfri.

En sådan kontrakt kaldes en "forlagsaftale" og er udfærdiget på en standardformular, hvis ordlyd er godkendt af forfatterforeningen i 1947, og som er temmelig forældet. Men det er altså den, der bruges: Kopi af kontrakten vedlagt.

Det største problem i den forbindelse var at vi er flere forfattere på bogen. Hvis der er mere end én forfatter på et værk, vil der ikke blive udbetalt biblioteksafgift. En sindsygt regel, der stammer fra engang i 40'erne, hvor det p.gr.a. manuelt bogholderi var uoverskueligt at skulle administrere udbetalingen af biblioteksafgifter til mere end én forfatter pr. værk. Biblioteksnævnet bruger i dag samme "administrative" undskyldning, hvilket turde være absurd med den moderne data-teknik. Ikke destomindre håndhæves reglen stadig strengt, hvilket sikkert sparer bibliotekerne for en masse penge, og giver ligeså mange forfatterkollektiver grå hår i hovedet over at skulle hitte på passende pseudonymer. En af os, der er meget skrap til spil, opfandt hurtigt vores pseudonym. Problemet var blot, at den imaginære personage også skulle have et CPR-nummer for at pengene kunne komme til udbetaling - og dermed opstod der straks skatteproblemer. Dette løstes ved udformning af en intern aftale, som siger, at bogen er udgivet under pseudonym, og at alle indtægter skal fordeles ligeligt mellem os; samt at der udstedes kvitteringer for at fordelingen kan dokumenteres. Den af os, der havde flest problemer med skattevæsenet i forvejen, lagde sit CPR-nummer til pseudonymet. Fidusen skulle så være, at afgiften bliver udbetalt til én person, der så fordeles beløbet mellem forfatterne, der selvfølgelig opgiver indtægten til skattevæsenet, ligesom en kopi af den interne fordelingsaftale, samt kvitteringerne for udbetalingerne, tilstilles bemeldte myndighed til yderligere forvirring. Det vides endnu ikke, om det vil skabe problemer.

Nu er chancen for at trækprocenten vil stige næppe særlig stor. Når hele det danske førsteoplæg er solgt, vil vi i alt have "tjent" 30.000 kr - til deling.

Dette beløb er imidlertid astronomisk, sammenlignet med den betaling vi vil få for de udenlandske udgaver, som forlaget er i gang med. For det svenske oplæg på 5.000 expl. får vi 1 kr. (een krone) pr. bog - også til deling, og det er nogenlunde, hvad vi kan forvente for andre udenlandske udgivelser.

Forlaget har i øjeblikket planer om at udgive bogen i Norge, Finland og Holland (å 5.000 expl.) og i Island (2.000 expl.). Desuden prøver vi på at få et engelsksproget forlag til at udgive den i den angel-saxiske verden.

Det sidste skud på stammen har været, at Gyldendals Børnebogklub er interesseret i at udgive den. En glimrende lejlighed til at få bogen distribueret udenfor skolekredse. Gyldendals forfatterhonorar for bogklubudgivelser er 5 % (fem procent) af udsalgsprisen, der er 30 % under den normale forlagspris! Man bliver ikke fed af at være forfatter og slet ikke med K.K.C. BASTs sammensatte natur. Men det skulle være så sundt. Og skægt har det været.

SÅDAN SKREV

Vestkysten

- avis med de mange gode sider -

UDKLIP AF VESTKYSTEN

MIDT
Esbjerg - Varde - Bramming -
Ribe

17 NOV. 1979

Skolebørn seks steder i verden 236

K. K. C. Bast: »Hvad har du
lavet i skolen i dag?« 80 si-
der illustreret, serien Skarvs
leve-bøger, smagruppe:
Orienteringsundervisning i
3.-5. skoleår, 59,50 kr.
Skarv naturforlag.

Denne bog er første bind i en
ny serie for børn. Den beskri-
ver seks 10-11 årige børns
skole-hverdag, seks forskellige
steder i verden:

Niko er indianer og bor i
junglen i Peru. Han går på jagt
med de voksne, mens hans fæ-
ter Santos går i missionsskole.

Halima er pathaner og bor i
Pakistan. Hun skal snart ud af
skolen, fordi hun skal giftes.

Robert bor i Sydafrika. Han
går i skole i et faldelfærdigt
blikur, mens de hvide børn
går i store, fine skoler.

Akane er japaner og bor i
Tokio. Han har altid mange
lektier for. Og han læser og læ-
ser, fordi han skal klare sig
bedre end de andre.

Monika bor i en landsby i
Tanzania, i Monikas skole dyr-
ker børnene bomuld, som sæl-
ges. Monika og de andre be-
stemmer i fællesskab, hvad de-
res penge skal bruges til.

Mary er inuit og bor i en
bygd i Canada. Hun er meget
glad for, at bygden har fået en
skole. Der kan hun tale sit eget
sprog og lære noget, der kan
bruges.

En lærervejledning, der bl.a.
giver baggrund for samfunds-
mæssige og skole-politiske for-
hold, er under udarbejdelse.

K. K. C. Bast er et pseudonym
for en dansk social-antropolog.
Bogen udkommer samtidig på
dansk og svensk.

Stakkels u-landsbørn

K. K. C. Bast:
»HVAD HAR DU LÆRT.
I SKOLEN IDAG?«
80 sider, kr. 59,50
(Skarv)

En bog til orienteringsunder-
visningen i 3-5 klasse med for-
træffelige billeder og en god
tekst, der kan sætte noget i
gang hos børnene. Nogle vil
måske synes, at det er forkert
at rejse problemet om mod-
sætningsforholdet mellem reli-
gioner for den alderklasse.
Der fortælles om et par drenge
i Peru, der ikke må komme
sammen og lege, fordi deres fo-
rældre har forskellig religion.
Den kristne dreng har lært, at
den anden er »vild«. Dennes
morfar er til gengæld vred på
missionsærerne, der har skabt
splittelsen i det lille indianer-
samfund. Bogens øvrige bave-
ringer handler om andre for-
mer for diskrimination i for-

skellige lande som Sydafrika,
Pakistan, Japan, Canada og
Tanzania. Nogle af billederne
trænger til en tekst, så de
kunne give flere oplysninger
og sætte fantasien yderligere i
sving. Bogen er den første i en
serie.

S. G.

rbundets

Bureau
2, 2200 Kbh. N.
39 13 70
39 16 57

, af:

nts Dagblad

- 2 UKI. 1979

Hvad har du lært i skolen i dag?

Skarv Naturforlag har udsendt
en bog, der er beregnet til ori-
enteringsundervisning for børn
i 3.-5. skoleår. Den er på 80 si-
der med illustrationer i farver
og sort/hvid, og det er første
bind i en ny serie for børn.

Bogen beskriver seks 10-11-
årige børns skole-hverdag seks
forskellige steder i verden. For-
fatternavnet er i øvrigt et pseu-
donym for en dansk social-
antropolog, og bogen udkommer
samtidig på dansk og på svensk.

Niko er indianer og bor i
junglen i Peru. Han går på jagt
med de voksne, mens hans fæ-
ter Santos går i missionsskole.

Halima er pathaner og bor i
Pakistan. Hun skal snart ud af
skolen, fordi hun skal giftes.

Robert bor i Sydafrika. Han
går i skole i et faldelfærdigt
blikur, mens de hvide børn
går i store, fine skoler.

Akane er japaner og bor i To-
kyo. Han har altid mange lek-

ter for. Og han læser og læser,
fordi han skal klare sig bedre
end de andre.

Monika bor i en landsby i
Tanzania. I Monikas skole dyr-
ker børnene bomuld, som sæl-
ges. Monika og de andre be-
stemmer i fællesskab, hvad de-
res penge skal bruges til.

Mary er inuit og bor i en bygd
i Canada. Hun er meget glad for,
at bygden har fået en skole. Der
kan hun tale sit eget sprog og
lære noget, der kan bruges.

UD AF VS: Den kendte VS'er,
Litten Hansen, der har været
med i partiet siden stiftelsen,
har udmeldt sig af VS. Grun-
den er utilfredshed med både
interne og politiske forhold,
bl. a. VS's holdning til kvinde-
politiske spørgsmål.

* Amtsskatten i Viborg stiger
fra 8,1 til 8,7 pct. til næste
år, fremgik det af amtsrådets
andenbehandling af budget-
tet.

DEN OVERFLØDIGE MELLEMMAND.

Om roller og formidling i arbejdet med undervisning af fremmedarbejderkvinder.

af KIRSTEN BACH

Udsprunget af et aktionsforskningsprojekt i Vognmandsmarken 65, startede kvindeskolen i nr. 7 sommeren 1978. Københavns Kommunes Ungdomsskole havde lejet et par lejligheder, og ansat lærere og tolke, de fleste med mere eller mindre tilknytning til 65. KKU mente at kunne bruge vores kendskab til Vognmandsmarken og dens beboere. Vi diskuterede skolen med KKU, det skulle, efter vores forståelse af kvindernes behov, være en dagskole (undervisning hver dag 9-13), der måtte ikke være nogle mænd på skolen, der skulle være undervisning i elevernes modersmål og der skulle være børnepasning. Skolens placering, midt i elevernes boligkvarter, så vi som en stor fordel. Det skulle dog vise sig at der kom elever fra andre dele af byen også.

Sidst på året 78, da Vognmandsmarkens nedrivning rykkede nærmere, og da vores lokaler ikke egnede sig til brug om vinteren, flyttede skolen til sine nuværende lokaler i Reventlowsgade 10.

Skolen startede før Kvindeligt Arbejderforbund begyndte at kræve at fremmedarbejderkvinderne skulle gå til danskundervisning for at kunne modtage understøttelse. Vores kvinder kom af egen fri vilje. Men kom de for at lære dansk? Det var danskundervisning vi først og fremmest tilbød. At fremmedarbejderne taler mere eller mindre dårligt dansk er vel en realitet, og hvis et oplysningsforbund eller lignende, vil tilbyde undervisning til denne gruppe, bliver det i første række: Danskundervisning. Spøget der løser alle problemer!

Men vi lærere vi ville jo ikke blot lære kvinderne dansk. Vi ville lære dem et brugbart dansk. Og ikke nok med det. Vi havde jo ikke læst så dog hørt om Paulo Freire, og klamrede os til ideen om at tage udgangspunkt i elevernes egen situation (sociokulturelle virkelighed), ikke at betragte eleverne som "sultne", der blot behøver en påfyldning af "viden" o.s.v. På grundlag af dette planlagde vi vores danskundervisning

integreret i en samfundsorientering, fordelt på emner som vi kaldte: Arbejde, Bolig, Sundhed/Sygdom, hjemstavn og medier. Skemaet indeholdt: Dansk/samfundsorientering, modersmål og syning.

Men udover at være lærer havde nogle af os en tilværelse sideløbende, som kultursociologi- og antropologistuderende. Det var i alle tilfælde noget der påvirkede mig. Jeg havde en faglig interesse i kvinderne også antropologisk. Jeg var deltagerobservatør. Jeg studerede kvinderne på denne særlige måde. De vidste det ikke. Hvordan forklarer man sådan noget? For dem er universitetet et sted, hvor man vasker gulv.

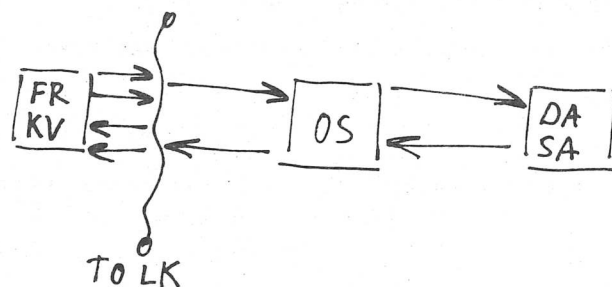
Realiteterne viste sig at være at en stor del af tyrkerne og en lidt mindre del af pakistanerne var analfabeter. Det var ikke så godt for vores integrerede dansk/samfundsorientering. Vi måtte dele op i hold, hvilket heller ikke var let, da vi havde meget lidt plads. Det tendere mod at danskundervisningen blev mere og mere blot og bart dansk. Vi indførte at tolkene ikke skulle være til stede under danskundervisningen, da vi mente det virkede forstyrrende på elevernes tilegnelse. Men i forhold til vor oprindelige pædagogiske linie var det vi danskere, der ikke kunne urdu eller tyrkisk, der ødelagde det hele. For os var tolken et led imellem lærer og elev, som skabte distance. For kvinderne var tolken hovedpersonen simpelthen, og vi andre mere uvæsentlige i periferien. Eleverne var meget glade for tolkene, de vidste så meget og kunne forklare alting. De fik megen præstige, hvilket kunne være meget trætende for dem. Hvis f.eks. den tyrkiske tolk en dag ikke kom, var det svært at holde på eleverne. Kom de da slet ikke for at lære dansk?

Observationen. Man behøvede ikke skjule sin nysgerrighed, det var legalt både i overensstemmelse med pædagogikken, (der jo skulle bygge på en dialog mellem subjekter) og rent menneskeligt. "Hvad siger de?", Spørg om....", "Hvad snakker de om?", sagde man til tolken. Systematisk fik vi ikke samlet nogen empiri, men nogen viden fik man dog gennem de små forsøg man gjorde, nærmest i pædagogikkens navn. Eksempelvis: At pakistannerne ikke er så stolte af at komme fra en landsby og kun at have ganske få års skolegang bag sig. At læreren måske har været skrap derhjemme, kunne man se af deres solidariske hvisken til hinanden, når en var "oppe". En analfabet var på den måde

ved hjælp af de andre, helt fin til at "læse op" med fingeren i bogen.

For at vende tilbage til det legale i at være nysgerrig og spørge, tror jeg nok at det forvirrede mig til at tro at jeg befandt mig i en mægtig fin forskersituation, men jeg er begyndt at tvivle.

Med ordinær egocentrisme har jeg valgt at anskue den formidlingssituation, jeg er ved at beskrive, som en akt hvor pædagogen/den antropologiske feltarbejder står i midten. Vi/jeg befandt os i en position mellem fremmedarbejderkvinderne (vores elever) og det danske samfund.

Før vi overhovedet havde en elev, havde vi spillet denne mellemmands rolle, i og med at vi overfor KKV havde gjort os til talsmænd for disse kvinders ønsker, krav og behov. Det var en rolle vi skulle komme til af få i mere og mere udstrakt grad. Man bliver hurtigt en slaks ekspert eller konsulent, når man beskæftiger sig med et nyt "problem". Opgaveskrivende har sat sig i forbindelse med os, pressen har og der har været bud efter os som talere i forskellige sammenhæng. Man er lige ved at blive fremmedarbejderkvindernes "stemme". Man er glad for at bruge den viden man har, der er så mange misforståelser der skal rettes, så megen uvidenhed. Men i baghovedet ligger bevidstheden om at det egentlig var nogle andre der burde have ordet: Fremmedarbejderkvinder-

ne selv. Det må dog siges at det ikke kun var os der tog ordet ud af munden på kvinderne. Det drejer sig snarere om at de aldrig bliver spurgt, al henvendelse går altid til danskerne omkring dem og ikke længer! Under henvisning til diagrammet kan man altså sige, at det drejer sig ikke kun om at "stå imellem", men nok så meget om at stå "i vejen".

Meget af den formidling, der tog retning fra FMKV mod OS, via tolk, drejede sig om problemer f.eks. omkring familiesammenføring. De forekom som så uhyre personlige problemer, at det kunne være svært at se noget generelt i dem. Jeg tror også at oplevelsen kunne være sådan i fremmedarbejdernes egen gruppe: Der er bare nogle der er så helt fant stisk uheldige. Og så drejede det sig for en stor del om jura, som var fælles vilkår for dem alle. Jeg tror vi skulle have gjort mere ud af at gøre disse problemer generelle og anvende dem som pædagogiske eksempler i skolen. Det blev mere til en eller andens sag, som en blandt os tog sig af, som en tjeneste.

Skal jeg svare på det spørgsmål jeg har stillet: "Kom eleverne for at lære dansk?", må jeg sige, at de kom ikke primært for at lære dansk, selv om de måske selv troede det. Det viste sig at deres eget sprog var det de først og fremmest ville lære at læse og skrive, og at de havde et stort behov for at tale med hinanden og tolken på deres eget sprog. Vi lærte ^{havde} en meget mindre central stilling end vi forestillede os.

Den dobbeltposition, som pædagog og deltagerobservatør, jeg har omtalt skadede nok mere end den gavnede. At jeg alligevel under forløbet anså denne for en akseptabel situation, skyldes nok et unseeligt forhold til forskning. Man vil ikke rigtig være det bekendt, hellere gemme sig lidt blandt de indfødte (deltage) og så gradvist uddrage empirien (observere).

Kirsten Bach.

Aktionsforskning og formidling.

Af: Erling Ekegren, Steen Hansen og Dorte Hecht.

Vi ville egentlig have skrevet en artikel, som behandlede to aspekter af arbejdet på universitetet. På grund af arbejdspressen, er vi desværre nødt til at beskæftige os med det første af de to nedennævnte områder.

Det ene aspekt skulle omhandle forholdet mellem aktionsforskning og formidling med udgangspunkt i den formidlingspraksis og de overvejelser, vi har gjort os i forbindelse med aktionsforskningsprojekter blandt fremmedarbejdere.

Det andet aspekt skulle være om forholdet mellem undervisning og formidling. For os at se bliver muligheden for at sammenknytte undervisningen med en formidling negligeret på mange institutter. Det er væsentligt, at den undervisning, som finder sted på vores læreanstalter, også indeholder en "forpligtigelse" for undervisningsholdene til at videregive den erkendelse, som opnås i løbet af et undervisningsforløb, til et bredere publikum, end det inden for de enkelte institutters egne snævre rammer.

Denne "forpligtigelse", som samtidig ville markere det enkelte institut og dermed understøtte dets eksistensberettigelse, er erkendt af flere institutter.

Vi vil derfor her blot opfordre til, at de enkelte undervisningshold arbejder ud fra en målsætning om at delagtiggøre andre udenfor instituttet i det arbejde, som finder sted på holdet.

Fremmedarbejdergruppen.

Da Instituttet i efteråret 75 startede et fremmedarbejderkursus, var der fra starten lagt op til, at kurset ikke

blot skulle indeholde en gennemgang og diskussion af forskellige analyser af baggrunden for den store arbejdsmigration til Vesteuropa i slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne samt om fremmedarbejdernes forhold i "Værtslandene". Det var meningen, at deltagerne på kurset samtidig skulle motiveres til at arbejde med forskellige former for praktiske projekter blandt fremmedarbejdere ud fra den enkeltes erfaringer og viden.

På den baggrund var det oplagt, at en af de diskussioner, som holdet ret hurtigt tog op, var om forholdet mellem aktionsforskning og traditionel forskning. (Se bogen Ekegren, Hecht og Hansen: Forskere, Mellemmænd, Boligaktivister. Nyt fra samfundsvidenskaberne nr.49).

På baggrund af denne diskussion, hvor hovedvægten var lagt på læsning af norske sociologer som Thomas Mathisen og Aksel Finset samt Paulo Freire, begyndte vi på holdet, at se os om efter en angrebsvinkel, hvorfra vi kunne arbejde i praksis.

Betænkning om fremmedarbejdere.

I november 74 havde Den paneuropæiske Fremmedarbejderbevægelse på en konference i Haag udarbejdet et arbejdsprogram for en forbedring af fremmedarbejdernes dårlige livsvilkår. Denne forbedring var dog betinget af, at fremmedarbejderne organiserede sig på tværs af nationalitet og grænser.

Den forholdsvis lille gruppe fremmedarbejdere i Danmark (ca. 40.000 inklusive koner og børn) var opsplittet i en række nationalitetsklubber.

Det var derfor oplagt, at vi kunne forsøge at arbejde som en slags katalysator for dannelse af en tværnationalorgani-

sering i Danmark.

Da det såkaldte Fanny Hartmann udvalg under Socialministeriet i efteråret 75 var blevet færdig med udarbejdelsen af betænkningen om: "Udenlandske arbejderes sociale og samfundsmæssige tilpasning her i landet", blev det vores opgave at formidle denne betænkning, som hverken var offentliggjort eller debateret i Folketinget, videre til fremmedarbejderne, samt sammen med dem at opstille en kritik af betænkningen.

Denne kritik skulle sendes til de politiske partier inden en folketingsdebat om betænkningen.

Vi fik fremskaffet betænkningen. Fik den mangfoldiggjort og vidresendt til de nationale klubber, hvorefter vi mødtes med klubberne.

Da betænkningen var udarbejdet uden medvirken af fremmedarbejdere, og da den indeholdt forslag til en klar forringelse af fremmedarbejdernes økonomiske forhold, vakte den selvfølgelig stor vrede blandt fremmedarbejderne, og blev derved den konkrete anledning til dannelsen af Gæstearbejdernes Fællesråd (GFR.).

I forbindelsen med betænkningen udarbejdede vi en kritik af ideologien bag betænkningen. Heri blev konsekvenserne for minoritetsgrupper i andre lande (Sverige og USA), hvor den samme ideologi dannede grundlag for minoritetspolitikken, kort beskrevet (Se; Kommentar til betænkning om "Udenlandske arbejderes sociale og samfundsmæssige tilpasning her i landet", Instituttet marts 76)

Denne kritik blev sendt til GFR, Udvalgets medlemmer og de politiske partier.

Betænkningens mest vidtgående forslag var, at de forsørgelseskontrakter, som 80-90% af alle mandlige, voksne fremmedarbejdere havde og stadig har (Se: Ekegren, Høcht, Schwats og Hansen: EV ISTIYOR UZ - Vi vil have bolig, Working papers nr.9 Nationalmuseet), ikke længere skulle kunne give fradrag i skatten.

Dette forslag var baseret på formodninger om snyderi og på, at fremmedarbejdere betalte mindre i skat end danskere. (Denne diskussion blusser til stadighed op i medierne).

En af os havde deltaget i Jesper Bruus Petersens undersøgelse om fremmedarbejdernes boligforhold i Danmark 1975 (Nyt fra samfundsvidenskaberne 76), hvor 605 fremmedarbejderfamilier og 195 danske familier gennem interviews var blevet stillet en lang række spørgsmål.

Et af disse spørgsmål kunne belyse indtægts og skatteforholdene. Materialet skulle imidlertid ikke næjere bearbejdes i boligundersøgelsen.

Vi gik derfor i samarbejde med Jesper Bruus Petersen for at få dette spørgsmål nærmere belyst. Materialet blev analyseret, og der blev udarbejdet et notat om skatte og indtægts forhold, som tilbageviste udvalgets formodninger. (Se: Ekegren og Petersen, "Notat om jugoslaveres og pakistaneres indtægtsforhold 1975 - Institut for Organisation og arbejds sociologi).

Dette notat blev ligeledes sendt til GFR, Udvalget og de politiske partier.

For at skabe en bredere forståelse udarbejdede 2 af kursusdeltagerne en radioudsendelse på Båndværkstedet (udsendt i marts 76) om fremmedarbejdernes familieforhold og om den forsørgelsesforpligtigelse, som de erhvervsaktive fremmedarbejdere havde overfor familierne i hjemlandene.

Vi havde formidlet betænkningen og argumenter imod den til fremmedarbejdergrupperne (senere sammensluttet i GFR). Vi havde udarbejdet materiale for selv at påvirke lovgivningen, og endelig havde vi produceret en radio-udsendelse.

Denne formidlingspraksis blev videreudviklet af nogle af os i boligbebyggelsen Vognmandsmarken på Østerbro i København.

Vognmandsmarken.

Under den store boligmangel i København omkring 1. Verdenskrig blev der opført en lang række nødbyggerier rundt omkring i kommunen. Et af disse var Vognmandsmarken. Boligkomplekset bestod af 11 2-etagers blokke med 317 lejligheder fra 24 m² til 38 m².

Kommunen, som indtil 1916 havde ejet grunden, betingede sig ved slaget, tilbagekøb af grunden for samme pris ialt 215.000 kr. for de 21.500 m² i 1927 eller 1978. Byggeriet skulle skulle have været nedrevet første gang i 1927, men på grund af den vedvarende boligmangel skete det først i 1979.

I 1952 kom den eneste bygningsmæssige forbedring, idet gårdlokummerne blev erstattet af toiletter på trapperne. 2 toiletter for hver 8 lejligheder.

Fremmedarbejder-Ghetto.

Ved hjælp af ejerlejlighedsloven fra 1966 lykkedes det i 68 at få Vognmandsmarken udstykket i ejerlejligheder. Der var imidlertid kun få danskere, der var interesseret i at købe lejligheder til priser fra 24.000 kr. til 58.000 kr., når samme lejligheder ved kommunens tilbagekøb

ville have en værdi på under 1.000 kr.

Det blev derfor fremmedarbejdere, som købte lejlighederne. På grund af mangel på arbejdskraft i specielt dårlige jobs i slutningen af 60'erne var mange mænd fra Tyrkiet, Jugoslavien og Pakistan kommet til Danmark. De kom alene og lod familierne blive i hjemlandene, idet de håbede hurtigt at kunne vende hjem. Overskudet ved opholdet i Danmark var imidlertid mindre end forventet, og hjemrejsen blev gang på gang udskudt, for at den enkeltes økonomiske mål kunne nås. De begyndte så småt at tage familierne hertil, men for at familierne kunne opnå opholds- og arbejdstilladelse, krævede fremmedpolitiet, at den enkelte familie rådede over "en passende bolig". En selvstændig lejlighed med maksimalt 2 personer pr. værelse. (Denne regel gælder stadig). Fremmedarbejderfamilierne stod selvfølgelig bagerst i boligkøerne. Der var ikke så meget at vælge imellem. Enten kunne man tage en ny, dyr lejlighed i højrentebyggerierne i forstadskommunerne f.eks. Ishøj eller en lejlighed i det dårligste, mest nedslidte boligbyggeri på Broerne i København. Her var lejlighederne i Vognmandsmarken en mulighed i takt med de danske lejerers fraflytning. Presset på at få "en passende bolig" i Vognmandsmarken voksede med det stigende antal familiesammenføringer. Således var der, da vi begyndte vores arbejde ca. 40 tomme lejligheder, mens der 1 år senere var adskillige tyrkiske familier på venteliste for at få en lejlighed her.

I løbet af ganske få år opstod der en fremmedarbejder-Ghetto. I 1968 bestod så godt som alle husstande af danskere. I 1970 var der 180 danske husstande og 136 fremmedarbejderhusstande.

Ved standsning af al genudlejning (alle ejere var efter

en huslejeboycot blevet lejere 1.11.76) den 15.1.1978
var der 270 fremmedarbejder og 46 danske husstande.

Fordeling på nationalitet (15.1.78)

	antal personer	antal lejligheder
Tyrkere	510	98
Jugoslavere	490	116
Pakistanere	120	34
Danskere	75	46
Marokanere	60	15
Andre	25	9

Antallet af beboere var i samme periode steget fra ca. 770
til ca. 1300. Danskerne udgjorde kun 6% af alle beboere, og
der var næsten 500 fremmedarbejderbørn i alderen 0-14 år.

Gennem avislæsning og kontakt til socialrådgivere og social-
medicinere, som havde arbejdet i området, blev vi opmærk-
somme på problemerne i Vognmandsmarken, og vi besluttede,
at gøre Vognmandsmarken til forskningsfelt i et aktions-
forskningsprojekt.

Aktionsforskning.

Selvom enkelte forskere mener, at begrebet aktionsforskning
kan føres tilbage til 20'erne, bliver aktionsforskningens
begyndelse normalt forbundet med socialpsykologen Kurt
Lewin, som i 40'erne arbejdede i USA.

Han definerede aktionsforskning som: "En sammenlignende
udforskning af samfundsmæssig handling og forskning, som
fører til samfundsmæssig handling".

Aktionsforskningen udviklede mange retninger. En af disse,
den kulturradikale-progressive, knytter sig til undertrykte
grupper, og forsøger at give solidariteten overfor disse

grupper en form, som bliver en del af disse gruppers kamp.
Retningen støtter ubetinget den undertrykte gruppes kamp,
hvor forskeren identificerer sig med den pågældende gruppe
og arbejder for en realisering af konkrete mål for gruppen.
"Forskningssituationen i et aktionsforskningsprojekt udgør
i princippet en katalysator for politisk mobilisering og
ændring blandt de grupper, der almindeligvis betragtes som
objekter" (Ekegren, Hecht, Schwartz og Hansen, 1979).
Forskerens loyalitet ligger i de ændringer, som gruppen
ønsker, og det er disse ændringer, som styrer forskerens
arbejde.

Det betyder, at informationsindsamlingen og formidlingen
af resultater sker på deltagernes præmisser i overensstemmel-
se med de konkrete mål.

Det er væsentligt, at forskeren sætter de konkrete mål ind
i en samfundsmæssig totalitetsbetragtning overfor gruppen.

Aktionsforskning i Vognmandsmarken.

Fra efteråret 1975 indtil genhusningen af beboerne i 1979
arbejdede vi i Vognmandsmarken.

Adskillige forskere, lærere og socialarbejdere har deltaget
i projektet. I alt har 16 personer været knyttet til gruppen.
I sommeren 1976 overtog vi en 1 1/2 værelses stuelejlighed
i nr. 65, og den blev udgangspunktet for alle aktiviteter.
Projektet kom til at omfatte tre hovedelementer:

Individuel rådgivning, undervisning og boligaktion.

Rådgivningen: Den individuelle rådgivning blev brugt til
at skabe kontakt til beboerne.

Arbejdet var meget omfattende, og da arbejdspresset var
størst havde vi tilsammen op mod 100 arbejdstimer om ugen

med rådgivningen.

Det var mange forskellige problemer beboerne henvendte sig med. Der var økonomiske og praktiske problemer, problemer omkring sundhed, sygdom og prævention og endelig problemer omkring børnene og f.eks. deres skolegang. Rådgivningen havde samtidig en pædagogisk funktion, idet vi lærte den, som kom med et problem, hvordan han eller hun selv kunne løse et tilsvarende problem på et senere tidspunkt.

Formidling: Den formidling, som fandt sted i forbindelse med rådgivningen vente 2 veje.

For det første måtte vi få beboerne gjort bekendt med vores arbejde, og opbygge et tillidsforhold mellem dem og os. Dernæst måtte vi opbygge grundige kontakter til de institutioner, som kunne løse problemerne. Vi havde jo hverken penge eller kompetance til at gøre noget effektivt ved selve problemerne. Vores styrke lå i, at vi havde viden om, hvorledes problemerne kunne løses.

Vi uddelte adskillige breve på tyrkisk, serbo-kroatisk, urdu og dansk til familierne, og vi ringede altid på og snakkede med den, som modtog brevet.

I brevene opfordrede vi familierne til at komme til lejligheden i nr.65, ikke blot når de havde problemer, men også for at snakke over en kop kaffe eller et glas the.

Lejligheden blev derved et mødested, hvor man ikke blot kom med et ansøgningsskema til fremmedpolitiet om arbejds- og opholdstilladelse f.eks. , men hvor man også kom for "at høre nyt", for at komme med ideer eller blot for at være sammen med andre.

Fællessproget (der blev ialt talt 16 forskellige sprog)

var dansk, men der blev så godt som altid tolket indbyrdes i grupperne.

Vi uddelte også breve, når der opstod situationer, som havde betydning for flere. F.eks. fik Københavns kommune på et tidspunkt en skattemæssig praksis, med betydning for mange i Vognmandsmarken, underkendt ved Landsskatteretten.

Kommunen ville ikke underrette dem, som det var gået ud over, de måtte selv henvende sig til kommunen.

Det var derfor oplagt, at informere alle således, at de kunne få deres sag genoptaget.

Vi fik samtidig opbygget en god kontakt til det lokale bistandskontor, til de lokale skoler, sundhedsplejersken, lægerne i området samt andre. Skattevæsenet var for upersonligt, det var altid nye vi havde kontakt med, til at vi kunne etablere nogen særlig kontakt. Vi havde dog den fordel, at vi kaldt os Vognmandsmarkens Rådgivning, hvorved man ofte betragtede os som en anden offentlig instans, og derfor behandlede os yders elskværdigt.

Undervisning. I efteråret 1977 kom den første egentlige undervisning igang. Flere af os, havde været på kursus for at blive kompetente til at undervise "herboende udlændinge" i dansk efter fritidsloven.

Indtil sommeren 1978 var der kun undervisning for kvinder, men da det lykkedes at få oprettet en egentlig kvindeskole i 2 nedlagte lejligheder, pressede mændene os til også at etablere kurser for dem.

Kvindeskolen i Vognmandsmarken kom kun til at eksistere fra maj til oktober 1978.

Her var 35 elever plus 20 børn, som fik 20 timers undervisning om ugen.

Den gode kontakt, som var blevet skabt gennem rådgivningen og de første undervisningshold i lejligheden i nr. 65, fik skolens rammer til at sprænges allerede fra starten. Skolen flyttede derfor inden vinteren til bedre lokaler udenfor Vognmandsmarken, hvorved den blev løsrevet fra aktionsforskningsprojektet. Skolen eksisterer endnu, og den er et af projektets resultater.

Boligaktionen.

Først i efteråret 1976 lykkedes det at komme i god dialog med store grupper vedrørende boligsituationen. Vi diskuterede herved, hvad man sammen kunne gøre, for at få forholdene ændret.

Indtil foråret 1977 var kravet overfor Københavns kommune, hvor borgerrepræsentationen i november 1976 havde vedtaget at nedrive Vognmandsmarken efter overtagelsen 15.1.1978, at bebyggelsen skulle retableres, således at beboerne fik mulighed for at blive boende.

I foråret 1977 ændredes kravet til genhusning til alle.

Da de fleste af ejerne i november 1976 var blevet lejere, havde de fået en midlertidig lejekontrakt uden genhusning. I oktober 1978 lovede Københavns boligborgmester ved et møde i borgerrepræsentationen at beboerne ville blive genhuset. Godt 90% er blevet genhuset i Københavns kommune, mens de få, som ønskede at bo i en af omegnskommunerne, er blevet genhuset der. I løbet af efteråret 1979 påbegyndtes nedrivningen, og nu i januar 1980 kan man se begyndelsen til det nye sociale boligbyggeri, som skal ligge på grunden.

Formidling.

Som i tilfældet med rådgivningen, var der 2 målgrupper for formidlingen. Beboerne i Vognmandsmarken og de, som kunne tage beslutningen eller presse på en beslutning om genhusning. Den sidste gruppe bestod næsten udenlukkende af politikere.

Vi uddelte som i rådgivningen adskillige breve på de 4 hovedsprog. De fleste af disse breve var imidlertid mødeindkaldelser. Der var fra december 1976 til foråret 1979 en lang række møder for "aktionsgruppen" og for alle beboere. Disse møder fandt enten sted i lejligheden i nr. 65 eller på den nærliggende skole.

"Aktionsgruppen", som bestod af ca. 25 repræsentanter for de forskellige grupper, var opstået i foråret 1977.

I denne gruppe diskuterede man, hvordan man skulle forholde sig til kommunen. Skønnede man, at det var nødvendigt med en samlet henvendelse til kommunen, blev der udarbejdet et udkast, som sammen med en mødeindkaldelse blev uddelt til samtlige husstande (Alt oversat). Det var enkelt medlemmer i "aktionsgruppen", som stod for oversættelserne.

Ved de store møder, hvor der kunne være op til 200 mænd, blev alt oversat. Det skete også, at møderne blev opdelt i mindre møder for hver sproggruppe, hvor man diskuterede problemerne igennem på modersmålet, inden man mødtes igen i et fællesmøde.

Et møde kunne f.eks. dreje sig om en samlet henvendelse til overborgmester Egon Weidekamp, eller om man skulle demonstrere på Rådhuspladsen.

Udertil har al offentliggørelse haft det formål, at forbedre og styrke beboernes krav overfor kommunen.

Tidspunkterne for offentliggørelse har derfor været dikteret af den situation vi har befundet os i i forhold til kommunen. Var vi i en forhandlingssituation, undlod vi at køre frem med anklager overfor modparten m.m.

Derudover var de politiske konstellationer på Københavns Rådhus væsentlige for formidlingen.

Valget af medier har derfor også været underlagt disse betingelser.

Vi er klar over, at mange kommunalpolitikere er interesseret i den debat, som foregår i lokalaviserne. Derfor har vi altid sørget for, at en af lokalaviserne fik de oplysninger, som vi ønskede skulle frem. Der er 2 lokalaviser i området. De er delvist konkurrerende, og det er derfor vigtigt, at man holder sig til den ene - Dette gælder også konkurrerende medier på landsplan.

Med hensyn til landspressen har vi ment, at det socialdemokratiske dagblad Aktuelt måtte prioriteres højest, fordi Socialdemokratiet udgør den væsentligste politiske magtfaktor i Københavns kommune.

Der var nogen uenighed i forskergruppen vedrørende valget af medier. Nogle mente, at dagbladet Information skulle prioriteres højt, mens flertallet mente, at den dårligt nok blev læst på Københavns Rådhus, og da højst sandsynlig med en vis afstandstagen, til gengæld bliver Information læst af en stor gruppe interlektuelle, og den er selvfølgelig det rigtige medie, hvis man vil bekræftes i sit eget universitetsmiljø.

Samspeilet mellem journalister og deres kilder var velkendt for os. Vores meninger er loyalt blevet gengivet, fordi vi opbyggede gode forhold til få journalister på ikke kon-

kurrerende medier.

Ud over de 2 tidligere nævnte aviser har vi benyttet os af: Lokalradioen, TVs Landet Rundt og radioprogrammet "Indvandrerne Time".

De politiske partier.

Fremmedarbejdernes usikre retsstilling samt den politiske situation på Rådhuset dikterede formidlingen til de politiske partier.

Ingen af os ønskede, at vi, som det så ofte er sket i græsrodsbevægelserne, blev en "filial" af et af partierne.

Vi var bange for at blive puttet i en bestemt partipolitisk bås, hvor partitaktik kunne få en uheldig indflydelse på kampen.

En af konsekvenserne af denne linje har været, at ingen af partierne er blevet bedre eller før informeret om de faktiske forhold end de andre og Magistraten.

Ved et af de store møder dukkede en borgerrepræsentant fra SF uindbudt op til mødet.

Da han forlod mødet, havde han "fået" den resolution, som skulle sendes til Overborgmesteren, med hjem. Vi skønnede derfor, at resolutionen samme aften måtte sendes til samtlige borgerrepræsentanter og til Overborgmesteren.

Gennem mobilisering af fremmedarbejderne i Vognmandsmarken og formidlingen af kraverne lykkedes det at få lagt så meget pres på Socialdemokratiet, at alle også familier uden lejekontrakt blev genhuset.

Venner og fjender.

Som vi tidligere har skrevet, var formålet med formidlingen i hele perioden i Vognmandsmarken, at den skulle føre til ændrede levevilkår for en gruppe, hvor personerne var magtesløse eller manglede politisk opbakning.

Vi har derved forsømt udgivelse af videnskabelige rapporter i traditionel forstand, idet aktionsforskningen hele tiden relaterer sig til aktionen og ikke til teorien.

Det betyder, at vi i forhold til Instituttet står umiddelbart svagt, uden egentlig forståelse for vores form for forskning.

Der er andre, som har haft lettere ved at forstå os.

Den nuværende boligminister Erling Olsen skrev i en anmeldelse af bogen "EV ISTIYOR UZ - Vi vil have bolig" den 9.1.1980 i Ryvængeladet bl.a. under overskriften:

"Forskningsprojekt manipulerer groft med fremmedarbejdere".

At bogen har givet ham anledning til den efterhånden sædvanlige hoveddrysten over, hvad man på visse dele af Københavns Universitet bruger skatteydernes penge til.

"Kan det virkelig være meningen, at bruge offentlige midler til politisk mobilisering af en gruppe fremmedarbejdere?" spørger ministeren, som også skriver, at vi har haft halvrevolutionære ledetråde og misbrugt både Universitetet og Nationalmuseet.

Man må derfor gøre sig klart, at går man ind i et forskningsprojekt af denne karakter med en formidlingspraksis, som den vi har haft får man:

Magtesløse venner og indflydelsesrige fjender.

This article describes the present day structure of Anthropology training in the average American university. Like all social institutions, the American system of producing anthropologists has aspects which are positive, depressing and even mystical. The following description is meant to be neither an advertisement nor a condemnation of that system. My goal is to orient the readers so that we perhaps could consider what elements from that system should be avoided here in Copenhagen and what elements could be borrowed with some advantage. Additionally, I should state that this "analysis" is based on my own personal experience, and from conversations with other Americans who were in Copenhagen during May of 1979. Clearly, there will be some disagreements....

The American type of anthropological education reflects the interaction of three separate features: 1) the American interpretation of "Anthropology" as a discipline and how that knowledge should be transmitted; 2) the American university structure which combines mass education on lower levels with individual competition at higher levels; 3) the social-economic situation of the USA in the 1970s, where heightened personal expectations confront the realities of the economic crisis and academic unemployment.

Anthropology in America is still considered in its broadest interpretation. There are the four major subdisciplines--social/cultural anthropology, physical/biological anthropology, archaeology, and linguistic anthropology. Insofar as a textbook reflects the paradigm of the field, Harris' Culture, People, Nature (formerly called Culture, Man and Nature) can serve as an example. It is one of the most widely sold, if not the most widely sold, textbook in the USA. It reflects the desire to retain this 4-field approach, while simultaneously bringing in more political and bio-ecological aspects.

Newer textbooks have gone in two directions: some stress the sociobiological/demographic elements of human culture; others have started to make anthropology more "relevant" to modern social problems, employing political-economy to analyse such phenomena as racism, sexism, war, poverty, development, progress, and especially issues of (over)population and environment.

Because of this broad interpretation of Anthropology in America, all middle and large sized anthropology departments* have teachers in each of the 4 subspecialties mentioned above. A typical example is the University of Massachusetts (Amherst) where I have studied. UMASS is a middle sized department which expanded in the 1960s to include 20 full time teachers. At any time 3-4 of these are away on fieldwork or leave (orlov). Of the 20 anthropologists at UMASS, there are 10 cultural anthropologists, 5 physical anthropologists, 4 archaeologists and one linguistic anthropologist. (One of the archaeologists is a computer specialist and one of the physical anthropologists is a demographer-statistician.) Similar proportions can be found in most American anthropology departments which award professional degrees (Ph.D.). Students choose their specialties within anthropology in about the same proportion. At the moment, the worst unemployment is among the cultural anthropologists. Massachusetts is also typical in another way: of the 20 teachers only 4 are women, only one is nonWhite, and none of these have received the lifetime contract of employment called "tenure" (lektorbedømmelse).

Each of the teachers gives 2-3 courses per semester plus advising students who are writing their Masters or Doctoral theses (afhandler). Because all students must have at least 3 advisors, the teachers spend a considerable amount of time reading students' work. In the small colleges, however, teachers are expected to use most of their time in teaching. Some may be teaching as many as four different courses per semester. In their spare time, the teacher is supposed to do research.

While each teacher has a specialty, they often teach in other sub-fields too. Thus, our 'Ecology' course is taught by an archaeologist, and one of the social anthropologists also teaches 'Linguistics'. There is also a broad communication among students because archaeologists must study some social anthropology and physical anthropology, and vice versa. This can be compared with Copenhagen,

where disciplines such as Socialantropologi, Europæisk Etnologi, Lingv. Fysikanthropologi og Førhistorisk arkæologi are separated in five different places.

American universities have been known for their mass education techniques, where any and all subjects are taught at the same institution. At Massachusetts, for example, where there are about 20,000 students, they can get a degree in everything from Business, Nursing and Education, to Agronomy, Physics and Food Science, to the more modern Sports Administration, Black Studies, Women's Studies, Landscape Architecture and Hotel Administration. The students normally attend 3-5 courses per semester for 8 full semesters, a total of 25-35 courses. After 4 years the students graduate with a B.A. or B.S. degree, and with a "major" specialty which is equivalent to about 10 courses in a given subject. These 10 courses can be taken at any time during the 4 years.

Students are thus attending many "elective" (fri valg) courses in humanities, social science and natural science to fulfill the university requirements of a "general education", and for their personal interest. In any given semester, a student might be taking courses in Physics, Art History, Sociology, French Literature and Swimming. Because of this "course" system, there are many thousands of students who, out of curiosity, will take one or two anthropology courses but never go further. In fact, at the large universities, teachers and staff use most of their resources on the Introductory courses. These introductory courses are of crucial importance to an anthropology department: the more students who choose to study anthropology, the more teaching positions and money come into the department. Thus, the social science departments are actually in competition for students. More teaching positions usually mean more positions for teaching assistants, which gives more money for the advanced students while they are studying.

Competition for the student "market" has in many cases resulted in new kinds of teaching styles: through films, through science fiction books or novels, student field work projects, etc. At UMASS, there are about 500 students who take Introductory Anthropology each semester. There are several Introductory courses: one is a general course which combines the 4 subfields, for those who know they will never taken another anthropology course; there

* there is a dansk ordliste som skulle bedst læses først for at der ikke skal være forvirring over amerikansk terminologi (S. 19-21)

Venner og fjender.

Som vi tidligere har skrevet, var formålet med formidlingen i hele perioden i Vognmandsmarken, at den skulle føre til ændrede levevilkår for en gruppe, hvor personerne var magtesløse eller manglede politisk opbakning.

Vi har derved forsømt udgivelse af videnskabelige rapporter i traditionel forstand, idet aktionsforskningen hele tiden relaterer sig til aktionen og ikke til teorien.

Det betyder, at vi i forhold til Institutet står umiddelbart svagt, uden egentlig forståelse for vores form for forskning.

Der er andre, som har haft lettere ved at forstå os.

Den nuværende boligminister Erling Olsen skrev i en anmeldelse af bogen "EV ISTIYOR UZ - Vi vil have bolig" den 9.1.1980 i Ryvangeladet bl.a. under overskriften:

"Forskningsprojekt manipulerer groft med fremmedarbejdere".

At bogen har givet ham anledning til den efterhånden sædvanlige hovedrysten over, hvad man på visse dele af Københavns Universitet bruger skatteydernes penge til.

"Kan det virkelig være meningen, at bruge offentlige midler til politisk mobilisering af en gruppe fremmedarbejdere?" spørger ministeren, som også skriver, at vi har haft halvrevolutionære ledetråde og misbrugt både Universitetet og Nationalmuseet.

Man må derfor gøre sig klart, at går man ind i et forskningsprojekt af denne karakter med en formidlingspraksis, som den vi har haft får man:

Magtesløse venner og indflydelsesrige fjender.

This article describes the present day structure of Anthropology training in the average American university. Like all social institutions, the American system of producing anthropologists has aspects which are positive, depressing and even mystical. The following description is meant to be neither an advertisement nor a condemnation of that system. My goal is to orient the readers so that we perhaps could consider what elements from that system should be avoided here in Copenhagen and what elements could be borrowed with some advantage. Additionally, I should state that this "analysis" is based on my own personal experience, and from conversations with other Americans who were in Copenhagen during May of 1979. Clearly, there will be some disagreements....

The American type of anthropological education reflects the interaction of three separate features: 1) the American interpretation of "Anthropology" as a discipline and how that knowledge should be transmitted; 2) the American university structure which combines mass education on lower levels with individual competition at higher levels; 3) the social-economic situation of the USA in the 1970s, where heightened personal expectations confront the realities of the economic crisis and academic unemployment.

Anthropology in America is still considered in its broadest interpretation. There are the four major subdisciplines--social/cultural anthropology, physical/biological anthropology, archaeology, and linguistic anthropology. Insofar as a textbook reflects the paradigm of the field, Harris' Culture, People, Nature (formerly called Culture, Man and Nature) can serve as an example. It is one of the most widely sold, if not the most widely sold, textbook in the USA. It reflects the desire to retain this 4-field approach, while simultaneously bringing in more political and bio-ecological aspects.

Newer textbooks have gone in two directions: some stress the sociobiological/demographic elements of human culture; others have started to make anthropology more "relevant" to modern social problems, employing political-economy to analyse such phenomena as racism, sexism, war, poverty, development, progress, and especially issues of (over)population and environment.

Because of this broad interpretation of Anthropology in America, all middle and large sized anthropology departments* have teachers in each of the 4 subspecialties mentioned above. A typical example is the University of Massachusetts (Amherst) where I have studied. UMASS is a middle sized department which expanded in the 1960s to include 20 full time teachers. At any time 3-4 of these are away on fieldwork or leave (orlov). Of the 20 anthropologists at UMASS, there are 10 cultural anthropologists, 5 physical anthropologists, 4 archaeologists and one linguistic anthropologist. (One of the archaeologists is a computer specialist and one of the physical anthropologists is a demographer-statistician.) Similar proportions can be found in most American anthropology departments which award professional degrees (Ph.D.). Students choose their specialties within anthropology in about the same proportion. At the moment, the worst unemployment is among the cultural anthropologists. Massachusetts is also typical in another way: of the 20 teachers only 4 are women, only one is nonWhite, and none of these have received the lifetime contract of employment called "tenure" (lektorbedømmelse).

Each of the teachers gives 2-3 courses per semester plus advising students who are writing their Masters or Doctoral theses (afhandler). Because ^{all} students must have at least 3 advisors, the teachers spend a considerable amount of time reading students' work. In the small colleges, however, teachers are expected to use most of their time in teaching. Some may be teaching as many as four different courses per semester. In their spare time, the teacher is supposed to do research.

While each teacher has a specialty, they often teach in other sub-fields too. Thus, our Ecology course is taught by an archaeologist, and one of the social anthropologists also teaches "Linguistics". There is also a broad communication among students because archaeologists must study some social anthropology and physical anthropology, and vice versa. This can be compared with Copenhagen,

where disciplines such as Socialantropologi, Europæisk Etnologi, Lingv. Fysiskantropologi og Førhistorisk arkæologi are separated in five different places.

American universities have been known for their mass education techniques, where any and all subjects are taught at the same institution. At Massachusetts, for example, where there are about 20,000 students, they can get a degree in everything from Business, Nursing and Education, to Agronomy, Physics and Food Science, to the more modern Sports Administration, Black Studies, Women's Studies, Landscape Architecture and Hotel Administration. The students normally attend 3-5 courses per semester for 8 full semesters, a total of 25-35 courses. After 4 years the students graduate with a B.A. or B.S. degree, and with a "major" specialty which is equivalent to about 10 courses in a given subject. These 10 courses can be taken at any time during the 4 years.

Students are thus attending many "elective" (fri valg) courses in humanities, social science and natural science to fulfill the university requirements of a "general education", and for their personal interest. In any given semester, a student might be taking courses in Physics, Art History, Sociology, French Literature and Swimming. Because of this "course" system, there are many thousands of students who, out of curiosity, will take one or two anthropology courses but never go further. In fact, at the large universities, teachers and staff use most of their resources on the Introductory courses. These introductory courses are of crucial importance to an anthropology department: the more students who choose to study anthropology, the more teaching positions and money come into the department. Thus, the social science departments are actually in competition for students. More teaching positions usually mean more positions for teaching assistants, which gives more money for the advanced students while they are studying.

Competition for the student "market" has in many cases resulted in new kinds of teaching styles: through films, through science fiction books or novels, student field work projects, etc. At UMASS, there are about 500 students who take Introductory Anthropology each semester. There are several Introductory courses: one is a general course which combines the 4 subfields, for those who know they will never taken another anthropology course; there

* there is a dansk ordliste som skulle bedst læses først for at der ikke skal være forvirring over amerikansk terminologi (S. 19-21/)

are introductory courses in each of the subfields; there is an intensive "honors" course containing more reading; a course called Anthropology Through Film; an evening course, a summer course and even a January course where students do a whole semester's work in 3 weeks, 5 hours day.

Of the 500 students taking introductory courses in any given semester, about 90% will never take another course. Several will take one or two more courses, either as support for a degree in sociology or for general interest. About 25 of the original 500 will eventually take ten Anthropology courses and receive a B.A. degree, about the same as a Danish bifag. Some of the better B.A. candidates will be encouraged by their teachers to extend their education and take a Master's degree or Doctor of Philosophy (Ph.D.) degree.

The following schema can serve as a summary of this process:

STAGE	DEGREE	No. of STUDENTS from initial 500 who begin	Nr. COURSES (cumulative)	YEARS	REMARKS
<u>"Undergraduate"</u>					
	Introduction	500 (100%)	1	$\frac{1}{2}$	
	Intermediate level	50 (10%)	2-3	1-1 $\frac{1}{2}$	støttefag el. hobby
	Bachelors (B.A.) (Bachelor of Arts)	25 (5%)	9-12	1 $\frac{1}{2}$ -2	svar til "bifag"
<u>"Graduate School"</u>					
	Master's (M.A., M.S.) (Master of Arts) or Master of Science)	2-5 (1%)	10 + thesis el. eksamen	1-2 (afhængig af hvis B.A. var også i Antropologi)	
	Doctorate (Ph.D. in Anthropology)	0-2 (.5%)	6-8 feltarbejde dissertation	3-6	obligatorisk feltarbejde, afhandling omkr. 200-400 s.

A "course" is 2-3 hours per week for 14 weeks.
Reading may be from 4-7 books, plus examination or written paper.

Real anthropological socialization begins when a student reaches
GRADUATE SCHOOL.

Studying anthropology in graduate school can lead to three kinds of degrees: 1) a M.A. without permission to continue, called "terminal Master's"; 2) a M.A. with permission to continue to Ph. D.; and 3) Ph.D. degree. Many of the incoming students in

grad school do not have a B.A. in Anthropology; they will have to take some extra preparatory courses. Normally, it takes 3 semesters to earn an M.A. Students may have to write a thesis of 50-100 pages and/or take an examination. Ten or 15 years ago, someone with an M.A. degree could have gotten a job at an American college, but with so many unemployed Ph.D.'s, this is now impossible. The American M.A. could be equivalent to something between a cand. fil and mag.scient. The American Ph.D. is roughly equal to the Danish licentiat grad. The Ph.D. consists of 1-2 years individualized study beyond the Master's level, plus at least one year's fieldwork, plus a dissertation which is usually from 200-400 pages. In 95% of the cases fieldwork is obligatory for American cultural anthropologists.

There are 1200 colleges and universities in America which teach anthropology. Most of them give a B.A. degree but only about 100 give M.A. or Ph.D. degrees. Each year about 300-400 new Ph.D.'s are generated by the system. About half of these come from just 4 universities: Chicago, Berkeley (Calif.) Columbia (N.Y.) and Michigan! Most of the others come from about 20 other schools. If one were to make ratings of the best schools (and these ratings DO exist), they would include the previously mentioned schools plus Stanford (Calif.), Harvard (Mass.), Yale (Connecticut), Pennsylvania, Arizona, Illinois, UCLA (U. of Calif. at Los Angeles), North Carolina, Texas and, oh yes...Washington. The largest of these departments have 35-40 teachers and 150-200 graduate students.

Most students coming to graduate school will have studied at another college. To choose the "right" school, there are several factors to consider. Location is obviously one of them: some schools are in big cities, others out in the country. Most schools also have specialties for which they are well known, and "superstars" which give them atmosphere. Costs for the school can be as low as \$300 per semester and as high as \$2000 per semester (just for teaching).

To take some examples, the University of Chicago is well known as a center for structuralist and British social anthropology, although Victor Turner has now left Chicago for Virginia, where he, Sapir, and Chris Crocker are trying to build their own little Chicago-east. Michigan was a center for ecology and evolutionism, but over the last few years, Leslie White and

Elman Service went to sunny California, Marshall Sahlins went to Chicago and Eric Wolf to New York (City University). Roy Rappaport is holding the fort at Michigan. Columbia University has cultural materialists like (Fried and) Harris, but is so big that there is something for everybody. Universities in the western USA are more oriented to the study of American Indians and North American Archaeology, (New Mexico, Illinois, Arizona, etc.). U. of Pennsylvania is known for cognitive anthropology (Goodenough, Wallace) and for South Asian Studies (India, Iran). Pennsylvania State University has specialties in Latin America and in sociobiology (Paul Baker, Chagnon, Irons). Harvard is known for primate studies, U. C. San Diego (Calif.) has a program in psychoanalytic anthropology, Boston University offers an M.A. in Applied Anthropology, and U. of Massachusetts at Amherst specializes in European studies and biological anthropology. Finally, the only faculty known for being Marxist oriented is New York's New School for Social Research (Stanley Diamond, Rayna Rapp, W. Roseberry), although there are marxist anthropologists all over New York and the rest of the USA.

Some graduate schools are very selective, taking only one out of every four applicants. However, the poor job possibilities for anthropologists have resulted in a decline in the number of applications to anthropology departments and a stabilization or decline in the number of students.

Choosing a graduate school also depends on costs, since America is unique in the world as a place where you have to pay to go to university. In general, the better schools are more expensive, but Michigan and Berkeley are exceptions to this (only if you are also a resident of Michigan or California). Total costs for teaching and for living can be as high as \$9000 a year at Columbia or as low as \$3000 at Berkeley. Why someone would like to struggle through with \$9000 than \$3000 are interesting questions. Often there are personal motives involved, of rich parents, or special relations with professors. In addition, a degree from an established university like Columbia may carry more status and more possibilities than one from a newer, State university.

Paying for grad school is done with odd jobs, help from parents, loans from banks and jobs within the university, especially teaching assistants. Jobs are limited however, because many universities lie in smaller towns. For married students, the most common arrangement is for one spouse (usually the wife) to work while the husband goes through school. Think of the movie "Love Story". If you'll remember,

Ryan O'Neal wanted to be a famous lawyer, while Ali McGraw was about to go to Paris and study the piano. Ryan enters Harvard Law School while Ali has to teach school in order to make the money. Ryan becomes a successful New York lawyer, while Ali McGraw dies of Leukemia, never having gotten to Paris. While most "grad student wives" do not die of Leukemia, the hardships are still well known. Her best years may be spent working as secretary instead of pursuing her own education. Combinations of isolation, boredom, frustration and financial pressures put strains on the marriage, especially in cases where both husband and wife want to pursue academic careers in different locations. It is nice to see a recent US divorce case where, after the wife had put her husband through medical school, he was forced to pay for her costs of returning back to school to finish her own education.

Aside from normal jobs, anthropology grad students earn money via grants (legater). The best of these is a "fellowship" where you are simply paid to study. These are rare, won in competition, and amount to \$3000-\$5000 per year, from 1 to three years, plus exemption from paying fees and tuition at the school.

Another type is a "research assistantship" where you are paid to help another professor with his/her research for 20 hrs. per week. Sometimes this IS real work, other times it is exactly what you would be doing anyway. Research assistantships are received through competition and patron-client relations with a professor.

The most widespread type of aid is the "teaching assistantship" or TA. TAs can function as helpers to the main teacher in the Introduction courses (dvs som "hjælpelære" el. "manuduktør"), or they may be teaching their own course independently. Money for TAs is allocated by the university on the basis of the total number of students taking courses in the department. It is here that the role and quality of the Introduction courses becomes crucial. The more students who take the course, the more money is available for TAs. A teaching assistant normally can

are introductory courses in each of the subfields; there is an intensive "honors" course containing more reading; a course called Anthropology Through Film; an evening course, a summer course and even a January course where students do a whole semester's work in 3 weeks, 5 hours day.

Of the 500 students taking introductory courses in any given semester, about 90% will never take another course. Several will take one or two more courses, either as support for a degree in sociology or for general interest. About 25 of the original 500 will eventually take ten Anthropology courses and receive a B.A. degree, about the same as a Danish bifag. Some of the better B.A. candidates will be encouraged by their teachers to extend their education and take a Master's degree or Doctor of Philosophy (Ph.D.) degree.

The following schema can serve as a summary of this process:

<u>STAGE</u>	<u>DEGREE</u>	<u>No. of STUDENTS</u> from initial 500 who begin	<u>Nr. COURSES</u> (cumulative)	<u>YEARS</u>	<u>REMARKS</u>
<u>"Undergraduate"</u>					
Introduction		500 (100%)	1	$\frac{1}{2}$	
Intermediate level		50 (10%)	2-3	1-1 $\frac{1}{2}$	støttefag el. hobby
Bachelors (B.A.) (Bachelor of Arts)		25 (5%)	9-12	1 $\frac{1}{2}$ -2	svar til "bifag"
<u>"Graduate School"</u>					
Master's (M.A., M.S.) (Master of Arts) or Master of Science)		2-5 (1%)	10 + thesis el. eksamen	1-2 (afhængig af hvis B.A. var også i Antropologi)	
Doctorate (Ph.D. in Anthropology)		0-2 (.5%)	6-8 feltarbejde dissertation	3-6	obligatorisk feltarbejde, afhandling omkr. 200-400.

A "course" is 2-3 hours per week for 14 weeks.
Reading may be from 4-7 books, plus examination or written paper.

Real anthropological socialization begins when a student reaches
GRADUATE SCHOOL.

Studying anthropology in graduate school can lead to three kinds of degrees: 1) a M.A. without permission to continue, called "terminal Master's"; 2) a M.A. with permission to continue to Ph. D.; and 3) Ph.D. degree. Many of the incoming students in

grad school do not have a B.A. in Anthropology; they will have to take some extra preparatory courses. Normally, it takes 3 semesters to earn an M.A. Students may have to write a thesis of 50-100 pages and/or take an examination. Ten or 15 years ago, someone with an M.A. degree could have gotten a job at an American college, but with so many unemployed Ph.D.'s, this is now impossible. The American M.A. could be equivalent to something between a cand. fil and mag.scient. The American Ph.D. is roughly equal to the Danish licentiat grad. The Ph.D. consists of 1-2 years individualized study beyond the Master's level, plus at least one year's fieldwork, plus a dissertation which is usually from 200-400 pages. In 95% of the cases fieldwork is obligatory for American cultural anthropologists.

There are 1200 colleges and universities in America which teach anthropology. Most of them give a B.A. degree but only about 100 give M.A. or Ph.D. degrees. Each year about 300-400 new Ph.D.'s are generated by the system. About half of these come from just 4 universities: Chicago, Berkeley (Calif.) Columbia (N.Y.) and Michigan! Most of the others come from about 20 other schools. If one were to make ratings of the best schools (and these ratings DO exist), they would include the previously mentioned schools plus Stanford (Calif.), Harvard (Mass.), Yale (Connecticut), Pennsylvania, Arizona, Illinois, UCLA (U. of Calif. at Los Angeles), North Carolina, Texas and, oh yes... Washington. The largest of these departments have 35-40 teachers and 150-200 graduate students.

Most students coming to graduate school will have studied at another college. To choose the "right" school, there are several factors to consider. Location is obviously one of them: some schools are in big cities, others out in the country. Most schools also have specialties for which they are well known, and "superstars" which give them atmosphere. Costs for the school can be as low as \$300 per semester and as high as \$2000 per semester (just for teaching).

To take some examples, the University of Chicago is well known as a center for structuralist and British social anthropology, although Victor Turner has now left Chicago for Virginia, where he, Sapir, and Chris Crocker are trying to build their own little Chicago-east. Michigan was a center for ecology and evolutionism, but over the last few years, Leslie White and

Elman Service went to sunny California, Marshall Sahlins went to Chicago and Eric Wolf to New York (City University). Roy Rappaport is holding the fort at Michigan. Columbia University has cultural materialists like (Fried and) Harris, but is so big that there is something for everybody. Universities in the western USA are more oriented to the study of American Indians and North American Archaeology, (New Mexico, Illinois, Arizona, etc.). U. of Pennsylvania is known for cognitive anthropology (Goodenough, Wallace) and for South Asian Studies (India, Iran). Pennsylvania State University has specialties in Latin America and in sociobiology (Paul Baker, Chagnon, Irons). Harvard is known for primate studies, U. C. San Diego (Calif.) has a program in psychoanalytic anthropology, Boston University offers an M.A. in Applied Anthropology, and U. of Massachusetts at Amherst specializes in European studies and biological anthropology. Finally, the only faculty known for being Marxist oriented is New York's New School for Social Research (Stanley Diamond, Rayna Rapp, W. Roseberry), although there are marxist anthropologists all over New York and the rest of the USA.

Some graduate schools are very selective, taking only one out of every four applicants. However, the poor job possibilities for anthropologists have resulted in a decline in the number of applications to anthropology departments and a stabilization or decline in the number of students.

Choosing a graduate school also depends on costs, since America is unique in the world as a place where you have to pay to go to university. In general, the better schools are more expensive, but Michigan and Berkeley are exceptions to this (only if you are also a resident of Michigan or California). Total costs for teaching and for living can be as high as \$9000 a year at Columbia or as low as \$3000 at Berkeley. Why someone would like to struggle through with \$9000 than \$3000 are interesting questions. Often there are personal motives involved, ^{or} rich parents, or special relations with professors. In addition, a degree from an established university like Columbia may carry more status and more possibilities than one from a newer, State university.

Paying for grad school is done with odd jobs, help from parents, loans from banks and jobs within the university, especially teaching assistants. Jobs are limited however, because many universities lie in smaller towns. For married students, the most common arrangement is for one spouse (usually the wife) to work while the husband goes through school. Think of the movie "Love Story". If you'll remember,

Ryan O'Neal wanted to be a famous lawyer, while Ali McGraw was about to go to Paris and study the piano. Ryan enters Harvard Law School while Ali has to teach school in order to make the money. Ryan becomes a successful New York lawyer, while Ali McGraw dies of Leukemia, never having gotten to Paris. While most "grad student wives" do not die of Leukemia, the hardships are still well known. Her best years may be spent working as secretary instead of pursuing her own education. Combinations of isolation, boredom, frustration and financial pressures put strains on the marriage, especially in cases where both husband and wife want to pursue academic careers in different locations. It is nice to see a recent US divorce case where, after the wife had put her husband through medical school, he was forced to pay for her costs of returning back to school to finish her own education.

Aside from normal jobs, anthropology grad students earn money via grants (legater). The best of these is a "fellowship" where you are simply paid to study. These are rare, won in competition, and amount to \$3000-\$5000 per year, from 1 to three years, plus exemption from paying fees and tuition at the school.

Another type is a "research assistantship" where you are paid to help another professor with his/her research for 20 hrs. per week. Sometimes this IS real work, other times it is exactly what you would be doing anyway. Research assistantships are received through competition and patron-client relations with a professor.

The most widespread type of aid is the "teaching assistantship" or TA. TAs can function as helpers to the main teacher in the Introduction courses (dvs som "hjælpelære" el. "manuduktør"), or they may be teaching their own course independently. Money for TAs is allocated by the university on the basis of the total number of students taking courses in the department. It is here that the role and quality of the Introduction courses becomes crucial. The more students who take the course, the more money is available for TAs. A teaching assistant normally can

earn from \$80-100 per week for 15-20 hours teaching, plus dispensation from university payments.

While TAs are awarded via competition, at Massachusetts we have a rule that every student must have taught at least two semesters, in order to get pedagogical experience. Teachers will often invite students to come into their classes to give a talk about their own work. The student is not paid, but the experience improves his chances of receiving a TA next time. Some universities have policies whereby they accept only that number of students for which they have TA money, so that all students can be assured money through their study time. Generally, at least 30% of qualified grad. students will have received some financial support in their graduate school studies, though most will have had to pay something, usually at the beginning. The amount of support is low, however, and the number of positions is shrinking.

Students coming to graduate school are expected "to know what they want". Normally, after 1 or two semesters, each student will form of "committee" of 3-5 teachers who guide and help the student formulate his study program, which must combine general education in anthropology with special expertise (in a "marketable" specialty). At the Master's level, students will have taken courses in at least 3 of the 4 subfields, in "Theory and Method," and then special courses. Virtually all courses are taken within the anthropology department; there is no time for hobby courses.

Most students normally connect up with a "patron" teacher as soon as possible. This teacher will help the student obtain an assistantship, socialize him/her into the discipline and offer sensible guidance and juicy gossip. It is a curious habit in America that when students from other schools meet each other they do not ask "What are you studying" but "WHO are you studying with?" (Sometimes the teacher's academic and personal traits get passed onto his students. Cultural materialists, for example, are incredible arrogant just like Harris; certain archaeologists of the Binford "New Archaeology" school are like missionaries; the structuralists are downright mystical sometimes; and anyone who comes from Chicago is obviously a genius.)

How do these patron-client relations begin? It is a "natural" process which evolves out of the requirement that students must write papers for each course. If the paper is good, the professor

will suggest the student to revise it for publication; perhaps even offering to help the student and co-sign the paper with him/her. While the professor's name may help the chances of the paper to get published, this practice, —widely known and widely condemned—has the potential to result in the exploitation of students.

Patron-client relations may also begin from the professor's part, when he receives grant money for his own research project and needs students. Patron-client relations are most important when a student is himself applying for money or for a job. Most every application in America requires three recommendations from professors, so they will constantly be writing letters for you. Students cultivate links with several professors, and easily switch patrons if a professor is unable or unwilling to help them. This patron-client system affects professors' egos too, since some are more popular than others.

Students can maintain ties with their professors in various ways: through frequent meetings with the professor to discuss their own work, informal gatherings, or the more overt "invite-your-professor-to-dinner" method. Patron-client relations within the American system have a special aspect to it, in that the student will eventually grow to become a "colleague". At some point the inequality/patronage relation gives way to collegial relation. A professor who is a good patron produces clients who become colleagues, thus expanding his own network and his reputation in the field. In the USA the networks can grow to be enormous because of the number of schools involved.

Pressure is relatively constant in Graduate School. Students take 3-4 courses per semester, reading 6-7 books per course, and writing (usually) a 20 page paper at the end, from which the student receives a grade (karakter). After 4 weeks, the student has paid for the courses; if he decides not to continue, he risks being given a failing grade for the course. (Besides giving the student a bad image in the professor's eyes, a failing grade in graduate school is usually enough to have a student kicked out.) Besides the official courses, students also "audit" courses for necessary knowledge or interest.

Most teachers do not take the grade system very seriously, but students who do no work will quickly ^{be} dropped from the university.

There is at least one advantage in the American system: students who do not take their studies seriously are either thrown out because they fail a course, or they ^{themselves} decide to stop paying every semester when they see that their money is not being used the way they think best. Class differences also play a role, as those who do not have to work--or those whose work is "anthropological"--have more time and energy for their studies, give a better image to their professors, get better grades.

Now the system is not so authoritarian as it looks. Under most circumstances, the student can get a three month delay to deliver his/her paper if ^{he} pressed for time; the student can also drop out for a semester, pay a small fee (\$50-\$500!) and stay on the "list". Courses can be held at the home of one of the teachers, and students and teacher drink beer ^{or} smoke a little dope afterwards. Even obtaining admission as a new student can be made possible, because a student can attend the school as an "auditor" (dvs take courses on an informal basis), show the professors that he/she is competent and be admitted on the recommendations of the staff, instead of an impersonal written record of his grades. This is a much-used tactic of students who had troubles early in college, or those who "don't look good on paper".

It would be impossible to comment on the "faglig indhold eller faglig niveau" of American anthropology education. By comparison with Copenhagen, the Americans lay more stress on empirical studies, on data gathering techniques and less on teorihistorie. There is a much lesser degree of critical, marxist oriented teaching, and because of language problems, less knowledge of the latest developments in European social thought. This ties in, of course, with the role of American universities as mass producers of intellegentia, and with the necessity for students to learn field work techniques. For most American students, the amount of material coming out in their own language is so voluminous that the thought of reading something in French, German, etc. is rather peripheral. (In American terms, the language problem could be put this way: If something published in French or German is good, then it will be translated into English. Ergo: if it isn't in English, it probably isn't that important. While this may seem crude, most of the time it is right. (desværre).

For those students not satisfied with their courses, the opportunity exists to form one's own "reading course" and study informally with a group, or alone. The "reading course" is formulated together with one of the teachers; student(s) and teacher might meet for an hour every 2 weeks; the student could deliver a paper at the end and receive a grade. At higher levels, most of the courses are actually independent study connected with the student's Ph.D. research. At Massachusetts, we had incidents where a teacher exploited the students who did reading courses, forcing them to read and write more than originally intended. Thus, student and teacher now make out a written "contract" where each agrees to the rights and obligations of the other, the amount of reading (fx 150 pages/weekly) and the type of written work to be done (fx an annotated bibliography, theoretical paper, etc.)

One advantage of all this pressure to take courses, read and write is that students are continually working on something (when they are not confused). Without questioning the actual content of what is done, ^{all} students get ^{minimal} experience in carrying out research, using libraries, formulating themselves in writing, taking criticism without having a nervesammenbrud, etc. The many courses and grading system also force students to read books about things they never would have if it were voluntary.

There is also a good deal of psychic pressure in the system. The lack of money and dark future job possibilities are enough to cause uncertainty among students. There is the isolation of being far from home, and students may feel insecure about not having a teacher-patron. The system fosters a high degree of privatisation and competition. Research in anthropology is especially individualized at American universities (at least that's my impression). For two or more students to write an M.A. or Ph.D. thesis together would be impossible. The competition is leading students to establish more patron-client relations, and there is an underlying competition among them, for example, when a student succeeds in getting something published. The current economic situation has made this pressure so great that students are now expected to have published articles even before receiving their Ph.D.

The subdued competition and individualistic "cowboy" mentality prevailing in some high-pressure departments produces a lot of stress. In this case, what is most amazing is the amount of community and solidarity that exists among American grad students. There are various factors contributing to this solidarity. First, most

American universities lie outside the major cities. Students come to these college towns--Berkeley, Ann Arbor, Amherst, Princeton, Cambridge, Madison--with the single object of going to school there. They live on or near the campus. Work place and residence are often united; people ^{sometimes} sleep or live in their offices ^{in the evenings, weekends and summers}. Most graduate schools have students from all parts of the USA; they are alone, often insecure or uncertain about their studies and their futures. Most are unmarried. There are no childhood friends or kin networks to fall back on. The university (the Anthro. department) becomes their "life" their fellow students become their friends and their "family". They live together, study together, go to parties together. Professors expect that students are in grad. school as a full-time endeavour and the study burden can increase without their having to justify it. Compare this, for example, with Copenhagen, where the majority of the students have other lives beyond the Institute, other friends and colleagues, other interests, and other distractions which would not be available in the small college town.

The *communitas* of the students often extends to the teachers. This is especially true in the small college towns where students and teachers may see each other informally, have barbecues, watch football games, etc. etc.

A further motive for the increased work burdens at American universities is that most American students will, ^{avoid} having any children until they have finished school. For a grad student couple to have children would be difficult: child care facilities in America are inadequate if not lacking; even when present they cost money, and the staff are often volunteers rather than skilled staff. It has now become common for many academic couples where both husband and wife are full time ^{to} not have any children. Kids interfere with their careers. Even though most grad students are in their mid to late 20s, only a very small number have children.

The papers and courses that the student takes keep most people moving through the system. There are also examinations. The most important of these is the "Comprehensive" "General" or "Preliminary" (to fieldwork) examination. On passing the examination, the student has only to do fieldwork, write the dissertation and defend it orally in a departmental rite de passage.

There have been several attempts to reform the examination process. At Massachusetts we abolished the examination and, instead, required everybody to write 3 long papers, which they choose in cooperation with their committee. One of the papers is theoretical. Another can be of varied type for practical use, e.g. a detailed course plan or annotated bibliography that can be used for future teaching. The third paper is the research "prospectus" which explains the field research that the student is planning, theory, method, hypotheses, etc. The prospectus is printed in 50 copies and the student holds a seminar where positive criticism is invited. The seminar is not an exam.

After the three papers have been written the student holds an oral exam with his committee, lasting perhaps 2 hours. This has proved to be a less nerve-racking process, and actually forces the students to do more work than they would in preparing for the 2 day "preliminary" exam of former years.

Innovations also apply in the once-strict foreign language requirements. Instead of French or German, the student can substitute statistics, EDB, or other essential "tool of research" as determined by the committee.

After the exam comes the fieldwork. Because of the world situation, many Indian reservations and foreign countries are closed to American anthropologists. (Perhaps also because ethnographers have established such a reputation for studying primitives that Third World countries feel embarrassed to be studied. Compare this with the request by the archaeologist, who wants to do research to "discover our lost civilization".)

Americans have thus been forced to carry out field work in new locations--Western Europe, the urban United States, studying urban social networks, ethnic groups, organizations and institutions such as schools, hospitals, Japanese banks!, law and legal problems, health, women's roles, etc. etc.

Following the field work, usually 1-2 years, is a period of write-up time, up to 5 years, for finishing the Ph.D. thesis. With a good school, a good teacher-patron, some marketable specialties (medical anthropology, Spanish), ability to receive grants, some publications, and a willingness to relocate anywhere in the continental United States one can then go onto "the job market."

In the 1960s there were enough jobs for everyone. Those students who did not have the psychic strength or financial resources to ~~get~~ through grad school were seen as poorly qualified and nothing else. Today, the unemployment situation has gotten worse. But because of the privatization-- the individualizing cowboy mentality of American graduate education, many competent anthropologists who are without work are still taking the matter as a personal defeat, without considering the social forces behind their dilemma, and without building any kind of collective consciousness about their situation. Those professors who graduated before the lean years of 1970s know ^{this}. Let's face it. We don't have our jobs because we are better. We have them because we are older," as one remarked.

With the lack of social laws and "a-kassen", and absolutely nothing like the Danish "dimittender understøttelse", Americans have been forced to become entrepreneurial enough to redefine anthropology ~~and turn~~ themselves into more marketable commodities. There are now a few anthropologists in planning offices, development programs, urban and rural welfare offices, and with poor and minority "public interests groups". Archaeologists have been fortunate because new American laws require that every major government project have an "environmental impact" analysis. "Contract archeologists" and ecologically oriented anthropologists have been able to obtain some of these contracts for making this research. Other anthropologists are suddenly interested in "population studies". If or when Carter finally gets around to having a federal health plan, medical anthropologists will be able to do research on problems of "health delivery systems". Other anthropologists have gone into educational programs to take the teaching down to the elementary school level. Physical anthropologists have concentrated on population research and stress research, while sociobiology has become popularized. Other Ph.D.'s have sought to continue their research hoping that with more publications their resumes will look better and they will be able to obtain a job.

Jobs are getting difficult, nevertheless. At last year's Anthropology Congress-fewer than 100 jobs were open, and each could receive as much as 200 applicants. In the competition for jobs, those from older, well established schools may have some advantage in having more personal contacts. Only in the last 5 years has it become obligatory for universities to publically

advertise open positions. Before that time it was difficult to find out what jobs were open. In the large meetings of anthropologists, the most important conversations are not about Australian kinship systems but about job openings and possibilities for research money.

With the importance of academic positions, some description of the work of an average American university anthropologist can be helpful. Most of the teachers teach from 2-4 courses per semester, advising students, publishing, etc. Bigger universities require fewer courses from their teaching staff, but instead they spend more time reading student's dissertations and are required to publish more. What are the benefits of all this: a newly hired Ph.D. will expect to make from \$12000-\$15000 per year before taxes (60-70,000 kr.). After 10 years, 20-\$25,000. This is not a lot of money. The garbage men in New York make \$17,000. The school teachers make even more.

When a university is ^{to} hire a new teacher, the most important rule is that the applicant must come from another school. This anti-incest rule prevents personality conflicts and jealousies among students. After an interval of 3-5 years one may seek an open job in the university where you have studied, but with so many different schools, this is not usually the case.

Anthropology departments are attempting to hire more blacks, women and Latin-American candidates. At Massachusetts, we had the policy that all the women who applied would receive an oral interview with our selection committee, whereas we would talk only with the top 5 male applicants. (Eventually, we hired a Spanish-speaking, Black female anthropologist.) The selection process begins when each applicant sends in his/her Curriculum Vita (resumé), a sample of publications, and three letters of recommendation from teachers. For young candidates, the recommendations are the most important. Most of the letters read something like, "X is the best student I have had in the last _____ (5,10,20) years, and is expected to make great contributions to anthropology in the future."

Positions are advertised by way of theoretical and regional specialties, so that departments can maintain a broad spread of the field. If a Professor with interest in Latin America and economic anthropology died, the new position would be in those areas.

From among those candidates who look best on paper, the top 3-5 are invited to give a lecture in front of students and professors,

and be interviewed by the teachers separately over dinner. At some schools the students also interview the various candidates, focusing their judgement on the applicant's pedagogical abilities.

The process is usually completed within 3 months, and the unlucky candidates receive a letter that says "Thank you, but we're sorry...etc." Not knowing who made the decisions, nor any of the other candidates, not even knowing who did get the job, there is no opportunity to protest.

((A comparison with the process of Adjunkt/Lektor selection at Københavns Universitet may be helpful here. At Copenhagen there were 20 applicants for the position, which had no special qualifications except ability to handle empirisk data from a teoretisk ~~ramme~~. About 8 of the applicants were graduates of the institute itself and thus, personally known to the members of the bedømmelsesudvalg. The applicants usually sent in all their published and even unpublished written work, some as many as 22 separate manuscripts. For an American committee receiving 200 applicants for one job this would have been an impossible situation. The top candidates were chosen by a committee of three teachers, solely on the basis of their published material, without any regard to pedagogical experience, and without consultation with the students. Applicants were judged on their "production", and not on recommendation letters. At the end of the process, each applicant received a written "bedømmelse" which justified the selection of the top candidate. Finally, each candidate was given the opportunity to protest the composition of the bedømmelsesudvalg, and of their decision. Various protests were lodged by candidates, and they are still being considered. The original position was advertised in April of 1978. Now, almost TWO YEARS later, the position is still unfilled.

((Thus, it appears that the American process of candidate selection is more democratic when seen from within, dvs students and teachers participate in selecting the candidate. In Copenhagen, the process is more democratic from without, in that the candidates themselves can protest a decision, with the complication that there is a long delay in the selection process.)))

Once a teacher is hired in the American system the next phase is to secure tenure (lektorbedømmelse). It is every teacher's

lifelong desire to get a tenured "slot" at a decent university. This is difficult because some teachers are hired for positions where there is no possibility of tenure, dvs for temporary positions of 6 months to 3 years.

If, however, a teacher has been hired for a tenure-track position, the next phase of the rat race begins. It is usually in the university's interest to limit the number of tenured positions. The proportion can vary from 50-90% of the teachers in a given department. Tenured faculty are very expensive. Much of their work can be done by nontenured faculty or even by teaching assistants. The young instructor hired at \$14000 will do the same work as a professor at \$35000. By hiring and firing teachers every 2-3 years universities can keep their expenses low. This system is maintained by the intense competition for jobs and the low "fagforeningsbevidsthed" among university intellectuals.

If a teacher is hired for tenure track, he/she will receive a tenure decision after about 5 years. In the old days the judgement was based on publications: articles in a respected journal (one a year), a book within three years, etc. Thus, the younger teachers were under the most stress because they were having to publish and to learn how to teach at the same time. Tenure decisions, carried out by vote of the other tenured teachers, led to tensions and department politics. If the teacher was recommended for tenure by his department, the decision was then confirmed by the university rektor. (nowadays this is far from automatic). If not recommended for tenure, the teacher had to leave within a year.

The tenure system is greatly criticized: it stimulates quantity over quality, research over teaching. It also creates a staff of teachers with lifetime jobs and prevents new blood from entering the university.

At Massachusetts, which I use as an example and not as an ideal tenure criteria have been restructured to include 1) teaching quality, 2) research/publications, and 3) "service" to the university/community.

To receive tenure the teacher must have excelled in two of the three areas. A year before someone goes up for tenure, comments and criticisms are solicited from anyone who has had contact with that person--student or teacher. To prevent undocumented gossip, these letters must be signed, where before they were anonymous.

The "publications" criteria is handled by the teachers. The "teaching" criteria are often in control of the students.

This is done by collecting the teacher's former evaluations which are done after every course. At most large universities in America, it has become normal to institute a systematized evaluation procedure where students write evaluations of their courses and the teacher's "performance" after each course. This schema is tabulated and published, so that ^{other} students planning to take that course will know something about the teacher. The process is controlled by Studenterraadet. If the teacher gets especially good "ratings" there is a small prize of \$100. Most teachers condemn teaching evaluations as crude popularity contests; still, even they are excited to see their own "ratings" (and those of their colleagues!) at the end of each semester. For most of the teachers, it has served to improve their pedagogy. Using these teaching evaluations and other comments by students, the overall "teaching quality" of the person is summarized in a report.

The "service" criteria vary, but serve especially to help some of the teachers who are active politically.

For example, one teacher spent a lot of time organizing a university-wide Women's Studies Program. She is an inspiring teacher but does not get time to publish. Her chances of tenure are now much better than under the old system. Still, the problem with the tenure system is that some professors have had a tendency to "slow down" once the crucial selection process was passed. Students have protested this "dead weight", but cannot import any "new blood". As a higher proportion of the teachers become tenured within the department, this problem will arise increasing frequency.

This extended description was meant to give the readers some idea of how the American system works right now. It is not just part of American anthropology, but part of American university structure and American society. Students learn; anthropologists are produced; but this is done without consideration to financial problems ^{or} family considerations. The patron-client relations may develop into true friendship, ^{or} help ^{the} student get a job, but they sometimes leave a bad taste and set students against each other, as well as professors.

Some aspects of this system could well be brought into KU. Other aspects seem to be emerging even though their overall effect is negative. The reader should be able to decide what should be brought in and what should be avoided. ###

ORDLISTE

Amerikansk universitets termer som oftest forvirrer danskere

TERM	DANSK OVERSÆTTELSE
Anthropology	består af 4 subdiscipliner: social/cultural antropologi, fysisk antropologi, arkeologi, og antropologisk lingvistik
Generalist	en antropolog med særlig interesse i at bevare/undervise alle subdiscipliner
Department of (anthro.)	svarende til dansk "Institut"
Faculty	samlede lærerkræfter i et Department/Universitet.
Member of the faculty	een af lærerne
"Professor (Smith)"	titel der bruges til <u>alle</u> lærerne ansat ved college eller universitet, dvs. formelt brug.
Degree	"grad", eksamens papir
Grades (fra A til F-fail)	"karakter" der gives til kurser, øvelser
B.A., B.S. with major in Anthropology	Bachelor of Arts, Bachelor of Science. svarer til 9-12 kurser i et bestemt emne plus 20 andre kurser på college.
Major	hovedfag ved B.A., B.S. eksamen
M.A. el. M.S. degree	2-4 semestre mere end B.A. uddannelse, samt en thesis af 50-100s. midt imellem en cand. fil. og mag. art.
Terminal Masters	en Master's grad som ikke tillader fortsættelse til Ph.D. grad.
ABD ("all but dissertation")	studerende der har lavet alt undtagen at skrive doktorafhandlingen. Bruges i stillingsopslag, fx "Ph.D.'s preferred but ABDs will also be considered for this position."
Ph.D.	Doctor of Philosophy with major in _____. 1-2 års kursus arbejde efter Masters, plus 1-2 års feltarbejde, og afhandling af 200-400 sider. Svarer til en meget omfattende mag. art. eller licentiat grad i Danmark.
M.A. thesis	størsteopgaven til M.A. grad
Ph.D. dissertation	afhandlingen til Ph.D. grad
General eller Comprehensive examination	efter alle kurser er færdige. Efter denne eksamen er der kun afhandlingen tilbage.
State school	college/universitet der har finansiell støtte af de enkelte stater; forholdsvis billigere i sammenligning med private colleges.

College en af de 1200 højere læreanstalter som tilbyder B.A., B.S. degree men ikke andre grader.

University en af 100-150 institutioner hvor man får ikke blot B.A./B.S., men også M.A., M.S. og Ph.D., eller andre professionelle uddannelser. Alle Universities består af flere "Colleges" (dvs på dansk: "fakulteter"), fx College of Arts and Science, College of Medicine, Gradual School, osv.

Undergraduate studerende der ikke har fået sin B.A. grad

Graduate student grad student. een der studerer til M.A. eller Ph.D. eksamen.

Grad school graduate school, stedet hvor man studerer for M.A. el. Ph.D. eksamen.

Course Kursus-14 uger, 2-3 timer om ugen, læsestof, skriftlig eksamen/paper, og karakter.

Auditing, auditor at deltage i kurser som du ikke har betalt for og heller ikke får karakter for; normalt vil man audit 1-2 kurser om året for generelle eller specielle interesser, især som støttefag.

Seminar et kursus hvor deltagerantallet er under omkr. 15

Reading course self-studium med lærerens vejledning

Tuition and Fees tariffene man betaler for undervisningen. kan variere fra \$50-\$500 per kursus per semester.

Scholarship legat som dækker tuition. til undergraduates

Fellowship legat/stipendium til grad students eller Ph.D. som dækker tuition og leveomkostninger. Mellem \$3000-\$10,000 om året,

Grant, grant money alle slags legater, stipendier der tildeles for forskning, rejser, udstyr. Når universitetet indregner grants i deres indkomster er der tale om "soft-money", da grants kommer fra staten og varierer fra år til år. Grants fås igennem konkurrence mellem projektforslag.

Grantsmanship kundskab for at skaffe grant money.

Entrepreneur een der er helt vild med at søge grants; dygtig med sin grantsmanship

Committee 3-5 lærere som vejleder Ph.D. studerende med hans/hendes afhandling.

Chairperson, advisor hovedvejleder, "mentor"

Teaching Assistant (TA) hjælpelærer/manuduktør stilling som giver penge til grad students.

Teaching Associate kursus leder, underviser sit eget kursus; en undervisningsassistent/instruktør stilling til delt til grad students

Research Assistant (RA) legater for grad students for at hjælpe andre med deres forskning. Mere almindelige i naturvidenskab, sociologi.

Instructor/Lecturer laveste grad i et Departments full-time lærerkraft. Nogle ABDs men fleste er Ph.D.s. Svarer til dansk "undervisningsassistent" eller "eksternlektor", dog de underviser flere kurser.

Assistant Professor næste laveste grad. man sidder her 2-5 år. Løn begynder med \$12-16,000 årligt. "adjunkt".

Associate Professor "lektor". her ^{bliver} man 5-15 år. Løn er \$17-\$25,000, afhængige af anciennitet publikationer, osv.

(Full) Professor "professor".

Department Head eller Chairperson. "Institutbestyrer"

Tenure lektorbedømmelse som gives efter 3-6 år

open slot ledig stilling

Tenure-track position stilling hvor besætter evt. har mulighed for at blive tenured.

NON-tenure-track kortvarig, vikariat stilling

"make a slot for yourself" kundskab ^{til} at omforme en kortvarig stilling til en permanent/tenured stilling

"Who are you working with" "Er du strukturalist, økolog, marxist, eller?"

Curriculum Vita "vita" Resumé, som skal være så langsom muligt

"get some publications out of it" (fx fra afhandlingen), skriver man for at forlange eens vita.

"Let's write an article together" "Nu kan vi begge forlange vores vita-er.

"old boy network" lærere der kender hinanden fra grad school, især fra de gamle, etablerede universiteter, og som hersker over oplysninger, stillinger, grants, tidsskrifter, osv.

"dead weight" tenured lærere som slapper af. Lærere som er blevet "out" i teoretisk forstand.

"rethinking his paradigms" marxister der bliver strukturalister, strukturalister der bliver økologer, økologer der bliver marxister, osv.

"doing self-financed research" Arbejdsløs

"formulating a research project" \$\$\$

Bodil Grue-Sørensen:

DRØM OG VIRKELIGHED PÅ DANSKE MUSEER.

Indenfor museumsfolkenes egne rækker er der givetvis mange forskellige meninger om, hvad museer er og bør være. Af de tre F'er som har været brugt til at karakterisere museernes opgaver - Fund, Forskning og Formidling - er det sjældent formidlingen der har været prioriteret højest. Det fremgår i hvert fald af overinspektør ved Nationalmuseets 3. afdeling, Holger Rasmussens nyligt udkomne Dansk museums historie. (1979) For ham er formidlingen hverken et hjertens eller et smertens barn. Han karakteriserer museerne som "dokumentationscentraler med tredimensionalt kildemateriale til belysning af forhold i fortiden, men et materiale, som kræver bearbejdning, systematisering og sluttelig præsentation." Museumsformidlingen blir reduceret til præsentation af ting. Apellen til publikum rettes imod den formodede interesse i at samle på ting. "At samle på ting er en almen menneskelig foreteelse", indleder Holger Rasmussen sin museums-historie med at påstå. -Med denne ahistoriske påstand er både museernes funktion som tingssamlere og begrænsningen i publikums behov legitimeret.

Nutiden adskiller sig fra fortiden eller fra fjernere egne af verden først og fremmest ved at tage sig anderledes ud på den materielle overflade ! Det kapitalistiske varesamfunds fremmedgjorthed har også sat sig igennem i museums-verdenen. Historien selv er gj ort til historien om ting,-tingsliggjort.

Men danske kulturhistoriske museers historie er så nøje knyttet til den samfundsmæssige udvikling af kapitalismen, at man kan få øje på en helt konkret sammenhæng. På de store verdensudstillinger i slutningen af forrige århundrede, hvor de vestlige kapitalistiske samfunds varer fremvistes, var også de kulturhistoriske ting på udstilling.

"Verdensudstillingerne er valfartssteder til fetichen: varen.(...) Verdensudstillingerne kaster glans over varenes bytteværdi. De skaber omgivelser hvori deres brugsværdi træder i baggrunden. De åbner for en fantasmagori som mennesket træder ind i for at lade sig adsprede. Forlystelsesindustrien letter forehavendet ved at bringe mennesket op på varens niveau. Det overlader sig til dens manipulationer i og med at det finder nydelse i sin fremmedgørelse for sig selv og andre." (Walter Benjamin i :Paris, det 19. århundredes hovedstad. Kulturindustri. Kbh. 1973 p. 101)

Den danske tegner, xylograf og kostumier på det kongelige teater, Bernhard Olsen, der senere grundlagde Frilandsmuseet, var blandt dem, der valfartede til verdensudstillingen i Paris 1878. På den svenske del af udstillingen så Bernhard Olsen 'scener fra svensk bondekultur' bygget op som panoramaopstillinger, der ligesom en teaterscene manglede den 4. væg. På den danske kust- og industriudstilling i København 1879 lukkede Bernhard Olsen den 4. væg i bondestuen fra store Magleby og interiøreprincippet krav om illusion var fuldført. "Endog beboere af dem (bønderne, BGS) vare fremstillede in effegie", skriver en begejstret anmelder fra samtiden.

Walter Benjamin får i førømtalte artikel karakteriseret sammenhængen mellem samleriet på ting og interiøret:

"Samleren er interiørets sande beboer. Han gør forherligelsen af tingene til sin sag. Han har påtaget sig det sisypbosarbejde at rense tingene for deres varekarakter ved at eje dem. Men han forlener dem blot med affektionsværdi i stedet for brugsværdien. Samleren drømmer sig ikke blot ind i en fjern og forgangen verden, men tillige ind i en bedre, hvor menneskene ganske vist ligeså lidt som i den sædvanlige verden er forsynede med hvad de har brug for, men hvor tingene til gengæld er blevet fri for at skulle trække i nyttens tjeneste." (p. 104)

Bernhard Olsen udviklede interiøreprincippet endnu en tak ved at starte Frilandsmuseet. Med flytningen af hele huse og gårde var selve virkeligheden kommet på museum.-Og dermed gjort til fiktion. For hvem går ind i den 'virkelighed' ? Det gør enten de mennesker der hørte til miljøet, -men da 'in effegie', som voksdukker, eller 'besøgende' fra en ganske anden virkelighed/dagligdag.

Interiøreprincippet har siden Bernhard Olsens dage været god tone i den del af den danske museumsverden som gerne ville have sig frabedt at kaldes 'rarietetskabinetter', men som på mere funktionalistisk vis gerne ville fremstille tingene (som stadig er centrale) i deres 'funktionelle sammenhæng'. Mest udviklet blev princippet på de populære Bredeudstillinger. Sidste år kunne man på udstillingen "Det farlige liv" gå en tur i en gade i det koleraramte København midt i forrige århundrede, - et utroligt flot og livagtigt opbygget sceneri, hvor man kunne opleve fortiden ikke bare ved at se, men også ved at høre fortidens lyde.

Apellen i interiøreprincippet som udstillingsprincip er indlevelsen. Glem hvem du er nu og træd som justitsråd Knap i H.C. Andersens eventyr Lykkens kalosker ind i en anden tid. Træd ind i rollen som 'københavnerv' (syg eller rask? fattig eller rig?). Når du går her og ser ind i husene med rotterne i krogene og hører hestevognenes rumlende lyd mod brostenene, -så har du forstået historien ved at opleve den på din egen krop.

Men du får ikke nogen rolle at spille og der er heller ikke andre agerende, hvis handlinger udspiller sig for dig, du indlever dig i en atmosfære, et rum med ting, der ser ud som om de kan fungere. Men der er ingen mennesker der handler i forhold til hinanden eller i forhold til dig. Der sidder måske et 'barn' inde i en trappeopgang. Men hendes placering fremtræder ligeså 'naturlig' som brødet på bagerens disk. Der gives ingen anledning til at spørge, hvorfor sidder hun der.

Når fortiden læsrives fra sammenhængen med nutiden og fremtiden, lurar nostalgien lige om hjørnet. Forståelsen af forholdet mellem fortid og nutid kortslutter på én a to måder : gud, hvor var det frygtelig primitivt, hvor er vi kommet langt i dag. Eller: ih, hvor var verden dejlig enkel dengang, og hvor er alting fremmedgjort i dag.

Nostalgi er længsel efter at skruer historiens hjul tilbage til den fortid, der forekomme enkel og overskuelig og uden modsætninger. Hvor generationerne og klasserne lever fredeligt med hinanden. Den etnografiske pendent til det hjemligt nos-

talgske er det eksotiske. De fjerne primitive samfund kan ligesom vores egen fortidige historie tilbyde en plads for de længsler og drømme om et bedre liv, som det er så svært at realisere i vores egen fremtid. "Vi har drømt om at opleve det selv", som Tjæreborgs katalog til Eventyrrejser siger til danskerne vinteren 1979-80 (p. 55) "Vi har set det på film og kender det fra rejsebeskrivelser", siger Tjæreborg. Men mon ikke også museumsudstillinger kunne medregnes til de institutioner der ikke bare fyrer op under de helt reelle ønsker og længsler vi har, men som også fravrister os deres sammenhæng med vores daglige liv og vores fremtid. Sammen med Tjæreborg og rejsebeskrivelserne tager også museumsudstillingerne vores håb og drømme: I kan placere dem her hos os. For en stund har I lov til at glemme jeres eget liv. Lad det blive i lufthavnen eller i udstillingens gardarobe.

Når museumsudstillingerne kan gøres medansvarlige for at hugge vores længsler og drømme om et bedre liv, hænger det sammen med den måde de fremstiller de fjerne eller fortidige samfund på. Nemlig som mere eller mindre statiske, tidløse samfund, der ikke har nogen forbindelse til omverdenen.-Og ikke besvares af samfundsmæssige modsætninger.

De længsler og håb der ligger i nostalgien og det eksotiske er reelle nok. Det kan ikke nytte noget vi benægter deres eksistens og laver udstillinger der ikke tar dem i betragtning, og udelukkende ser det som vores formidlingsopgave at informere sagligt med opfotograferet maskinskrift, kurver og fotostater med nok så rigtigt, venstredrejet indhold.

"Agitation udelukkende ved hjælp af tal og statistik ...minder om den kemiske analyse på flasker med mineralvand ; analysen er sikkert rigtig, men virker dog ikke som reklame, og er dårlig nok fuldstændig, thi om smagen af det drukne vand indeholder den intet." (Ernst Bloch i Kritik af propagandaen)

Det er ganske vist et skridt på vejen at fremstille de beskrevne samfund som dynamiske, modsætningsfyldte, sammenhængende med verden omkring det, med en specifik historisk udvikling, -fordi det dermed indirekte viser, at også vores egne vilkår i det samfund vi lever i her og nu er foranderligt og kan laves om. Men gøres det som kemisk analyse af mineralvand fratager det os "lysten til glæden ved at kunne forandre omverdenen" (som Brecht siger et eller andet sted)

Megen venstreorienteret velment formidling stiller sig i virkeligheden ligeså autoritært an med deres budskab som de reaktionære :Take it or leave it, men tænk for guds skyld ikke selv, det gør vi jo for jer. Vi må lære at turde stille tingene op så der provokeres til en selvstændig stillingtagen som ikke nødvendigvis er den samme som vores egen.

Jeg tror vi som formidlere kan lære meget af de tanker som Brecht har gjort sig om teateret. Han tager afstand fra det borgerlige teater, hvor både skuespillere og publikum indlever sig så meget i drameets personer, at de græder og griner med dem, men glemmer sig selv og får ikke chancen til at tage stilling til om der var noget at grine eller græde over. Når tæppet er faldet, har du ødt forestillingen. Du er færdig med at nyde oplevelsen. Det er kulinarisk teater.

For at bryde med indlevelsescippet i det dramatiske teater, indfører Brecht et andet princip, verfremdungsprincippet i det episke teater. Skuespillerne skal ikke 'være' rollen, men 'fremstille' den, stille den frem til publikums stillingtagen. (Et eksempel på den teknik kan ses i filmen Bliktrommen, som går i biograferne for tiden).

Om verfremdungseffekten siger Brecht:

"Det drejer sig her kort sagt om en teknik, hvormed tildragelser mellem mennesker kan få et præg af det påfaldende, det, der behøver nærmere forklaring, det ikke selvfølgelige, ikke simpelthen naturlige. Formålet med effekten er at gøre det muligt for tilskueren at øve en frugtbar kritik fra et socialt synspunkt." (Brecht: Om Tidens Teater, Kbh. 1963. p 84)

Vi kan overføre Brechts ord : "Det var ikke tekstens opgave at virke sentimental og moraliserende, men at vise sentimentaliteten og moralen" (p. 20) til museumsudstillingen: Det er ikke museernes opgave at virke nostalgiske eller eksotiske, men at vise nostalgien og eksotismen. -At give os mod til at tro på at vi kan virkeliggøre vores håb og drømme om et bedre liv.

SAMFUNDSVIDENSKABELIGE FAKULTETS
REPRO-CENTER